

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Familien Rosenkrantz's

Historie

i det 16. Aarhundrede.

Af

A Heise,

Dr. phil., Overlærer ved Roskilde Kathedralskole.

Tredie Samling.

Sidelinierne o. 1500—1600.

Særtryk af Personer og Tidskr. 2. R. III og VI.

Kjøbenhavn.

Det Hoffensbergske Etabl.

1891.

Indhold.

	Side
I. Engesholm-Linien	1
<i>Begge Eriksdatter Rosenkrantz, Erik Nielsen Langes og Anders Skeels</i>	2
<i>Karen Eriksdatter Rosenkrantz, Hr. Ore Lunges</i>	3
II. Matrup-Linien	6
<i>Birte Eriksdatter Rosenkrantz († o. 1537?), Hans Johansen Lindenovs</i>	6
<i>Karen Eriksdatter Rosenkrantz († 1549), Rigshofmester Ejler Hardenbergs</i>	7
III. Hovringholm-Linien	11
<i>Sidsel Timmesdatter Rosenkrantz († 1557), Hr. Erik Krummediges</i>	12
<i>Jørgen Stygge Ejlersen (Rosenkrantz) († 1552)</i>	20
<i>Erik Stygge Ejlersen (Rosenkrantz) († 1561)</i>	21
<i>Kristoffer Stygge Ejlersen (Rosenkrantz) († 1565)</i>	23
<i>Peder Stygge Ejlersen (Rosenkrantz) († 1570)</i>	29
<i>Stygge Ejlersen Stygge (Rosenkrantz) († 1571)</i>	32
<i>Jfr. Birgitte Rosenkrantz Ejlersdatter til Nebbe</i>	34
<i>Kristine Styggesdatter Rosenkrantz († 23. Juli 1597), Niels Skrams</i>	38
IV. Tange-Linien	40
<i>Mogens Ludvijsen (Rosenkrantz) til Tange († o. 1550)</i>	41
<i>Søstrene Kirsten og Berete Klavsdatter Rosenkrantz (Must Hansens)</i>	42
<i>Mogens Klavsen Rosenkrantz til Tange og Navntorp († 1560)</i>	43
<i>Axel Klavsen Rosenkrantz til Taagerup, Tange, Hjelmø († 1564)</i>	45
<i>Klav. Axelsen Rosenkrantz († 1565)</i>	64
V. Stensballe-Linierne	71
A. Axel Nielsen Rosenkrantz (1472—1551) til Langtind, Stensballe, Rydhave	71
<i>Hans Sønner Timme og Lars († 1565)</i>	74
B. Niels Axelsen Rosenkrantz (1505—81) til Rydhave og Halkjær og hans Slægt	75
<i>Anna Nielsdatter Rosenkrantz, Kristoffer Lykkes</i>	77
<i>Tale Nielsdatter Rosenkrantz, Klavs Nielsen Tornekranses</i>	78
<i>Kirsten Nielsdatter Rosenkrantz, Johan Brokkenhuses</i>	80
<i>Jfr. Inger Nielsdatter Rosenkrantz</i>	81
<i>Lavrids († 1565), Ove og Vincens Nielsen Rosenkrantz (til Gundersted)</i>	81
<i>Timme Nielsen Rosenkrantz til Rydhave († 1592)</i>	82
<i>Hans Datter: Birgitte Rosenkrantz til Rydhave († 1603)</i>	83

	Side
<i>Axel Nielsen Rosenkrantz</i> (1552—1623) til Halkjær og Buderup- holm	88
Hans Søn: <i>Niels Axelsen Rosenkrantz</i> († 1626) til Buderupholm Dennes Sønner: <i>Folmer R.</i> til Halkjær og <i>Ore R.</i> til Raakilde	92
C. <i>Erik Axelsen Rosenkrantz</i> (1516—91) til Langtind	92
Hans Børn: <i>Axel Eriksen Rosenkrantz</i> (1552—1630) til Glim- minge	99
<i>Børge Eriksen Rosenkrantz</i> til Ørup	99
<i>Birgitte Eriksdatter Rosenkrantz, Mogens Juels</i>	100
D. <i>Folmer Axelsen Rosenkrantz</i> (1528—96) til Stensballe	102
Hans Børn: <i>Axel Rosenkrantz Folmersen</i> († 1582)	109
<i>Birgitte Rosenkrantz Folmersdatter</i> til Værholm, <i>Klavs Glambeks</i> († 1591)	109
<i>Regitæ Rosenkrantz Folmersdatter, Gjerd Pe- dersen Galts</i> (1591)	114
<i>Inger Rosenkrantz Folmersdatter</i> († 1592), <i>Ditlev Holcks</i>	116
<i>Gert Rosenkrantz Folmersen</i> († 1600) til Stensballe	120
Hans Enke <i>Anne Fris</i>	123
VI. Mester <i>Godskalk Eriksen Rosenkrantz</i> († 1544), Kristiern II's Kansler, Kejser Karl V's Raad	125
Hans Brødre: <i>Klavs, Iven</i> og <i>Sivert Eriksen</i> til Koxbøl (Slesvigske Linie)	163

Anmærkninger.

Til S. 24, Noten. Prof. *Kr. Erslev* har gjort opmærksom paa, at der i Kristian III's Registrant paa vedkommende Sted i Originalen tydelig staar *Stiernholm*, saa at en mulig Fejl heri i al Fald ikke falder Udgifverne af Kristian III's Registranter til Last.

Med Hensyn til Behandlingen af Sidelinierne gjøres opmærksom paa, at Registre og Tegnelser i Rigsarkivet ifølge den oprindelige Plan ikke ere fuldt gennemgaaede uden til og med Aar 1600, saa at der med Hensyn til de Personer, der levede ind i det 17. Aarhundrede, maaske kunde være et og andet at tilføje, ligesom Forf. maa beklage, at han, navnlig for Stensballe-Liniernes Vedkommende, ikke har faaet Abildgaards Tegninger i Oldn. Musæums Arkiv fuldt gennemgaaede; til nogen Undskyldning anføres, at Udarbejdelsen fandt Sted i Vintertiden, da Arkivet er mindre let tilgængeligt, og at Trykningen da snarest skulde begynde.

Paa Hevringholm i Jylland og Tange i Fyn levede i Dronning Margretes Dage en mægtig Riddermand ved Navn Hr. *Niels Jensen (Rosenkrantz)*. Det er fra denne Mand, at alle Linier af Rosenkrantzernes talrige Familie nedstamme. Hans ældste Søn, Rigshofmester *Otto Nielsen* († 1477), blev gennem sin Søn, Rigshofmester *Erik Ottosen* († 1508), Stamfader for en talrig, tildels endnu levende Slægt, der har frembragt en Række betydelige Mænd i Tidernes Løb. Denne Hovedlinie er det, som nu er behandlet omtrent til Slutningen af det 16de Aarhundrede, dels i „Familien Rosenkrantzes Historie“ 1ste og 2det Bind, dels i „Historisk Tidsskrift“ 5te Rækkes 5te og 6te Bind. Af de øvrige Linier ere kun de nærmeste Slægtled behandlede i Familiehistoriens 1ste Bind, nemlig de Linier, som nedstamme fra *Otto Nielsens* Brødre: *Timme Nielsen* til Engelsholm og Stensballegaard, hvis Linie igjennem hans Sønner, *Erik Timmesen* til *Engelsholm* og *Niels Timmesen* til *Stensballegaard*, atter delte sig i to Linier, *Anders Nielsen (Stygge)* til Hevringholm, hvis Linie gennem hans Sønner, *Ejler Styggesen* til *Hevringholm* og *Erik Styggesen* til *Matrup*, atter delte sig i to Linier, *Niels Nielsen* til Tange, hvis Linie dog uddøde hurtigt, og *Ludvig Nielsen* til Palsgaard og Tange. Der staar saaledes tilbage at behandle disse Linier Aarhundredet ud, og det er dette, som er Gjenstand for de her meddelte Bidrag til Familiens Historie i det 16de Aarhundrede. Ganske vist frembyder et saadant Arbejde ingenlunde samme Interesse som Behandlingen af Hovedlinierne; men da Stoffet i alt væsentligt var samlet og da selv disse Linier frembringe flere ret betydelige Mænd og selv gennem de mindre betydelige Personer faa nogen Betydning i kulturhistorisk eller lignende Retning, har jeg ikke villet lade denne Del af Familiehistorien ligge ubehandlet hen. Disse Linier ville i det følgende blive behandlede omtrent i den Orden, hvori de uddøde inden Aarhundredets Slutning. Stensballe-Linien, der forgrenede sig stærkt og som endnu lever (i Skaane), vil derimod blive behandlet sidst.

I. Engelsholm-Linien.

Denne Linie uddøde paa Mandssiden allerede med *Erik Timmesen*, der levede endnu 1511, men var død 1523, men fort-

sattes paa Spindesiden af hans to Døtre, Begge og Karen Eriksdatter Rosenkrantz¹⁾.

Begge Eriksdatter, Erik Timmesens og Margrete Bosdatter Høgs ældste Datter, var rimeligvis opkaldt efter sin Mormoder, Begge Eriksdatter (Rosenkrantz) fra Koxbøll²⁾. Hun blev gift med *Erik Nielsen Lange*, Søn af Niels Mogensen (Lange) til Knudsbølle i Ribe Stift og Margrete Saxtrup; men forøvrigt vides om ham neppe andet, end at han skal være falden i Sverrig 1519, hvorpaa Fru Begge, der efter sin Fader arvede Engelsholm, senere giftede sig med *Anders Albretsen Skeel* til Hegnet og Jungetgaard i Salling og til Rostrup i Ty. Han var da Enkemand efter Karen Flemming Hermansdatter fra Bavelse og forekommer temlig hyppig i Aarene fra 1506 til 1552³⁾. Fru Begge kaldes til Engelsholm endnu 1540 og overlevede sin Mand indtil 1562; endnu inden sin Død havde hun dog overladt sin Søn af første Ægteskab, Erik Eriksen Lange, Engelsholm; thi allerede 1551 forlenede Kristian III sin Skjænk Erik Lange „til Engelsholm“ med Holgaard, og d. 28/9 1560 fik Erik Lange „til Engelsholm“ Brev paa 3 Krongaarde paa Tyholm i Søndbjerg Sogn, „kaldes Jegberg“, som Fru Begge Rosenkrantz havde Livsbrev paa og havde opladt ham⁴⁾. — Anders Skeel og begge hans Hustruer ere begravede i Tønderup Sognekirke ved Hegnet, hvor der i Muren findes et Epitafium af Sandsten, forestillende ham og hans Hustruer, udhuggede i Legemsstørrelse, ligesom der ogsaa i Altergulvet ligger „en skøn Ligsten med Positurer og Vaaben“; denne er dog paa ny bekostet af Anders Skeels Efterkommere i Aaret 1647.

Ægteskabet med Anders Skeel var barnløst; derimod havde Fru Begge Rosenkrantz med Erik Lange foruden den tidligere omtalte Søn, *Erik Lange til Engelsholm* († c. 1573), en Datter *Anne Lange*, der først blev gift med Melchior Glob til Vellumgaard, Søn af Hr. Albert Glob til Vellumgaard og Fru Else Hol-

¹⁾ Familien Rosenkr. Hist. I, 215.

²⁾ Familien Rosenkr. Hist. I, 267.

³⁾ Se nærmere: V, Skeel, Optegnelser om Familien Skeel, S. 53—56.

⁴⁾ Reg. o. a. L. 1551, p. 116; 1560 p. 157; jfr. Erslev, Lensmænd, S. 135.

gersdatter Rosenkrantz fra Boller, anden Gang med Grægers Holgersen Ulfstand til Vosborg¹⁾.

Véd man kun lidt om Fru Begge Eriksdatter til Engelsholm, er det samme i endnu højere Grad Tilfældet med hendes Søster **Karen Eriksdatter (Rosenkrantz)**. Hun blev gift med *Ove Vincentsen (Dyre eller Lunge)* til Tirsbæk, der senere blev en af de mest bekendte og mægtigste Rigsraader i Frederik 1stes og Kristian 3dies Tid. De havde fire Døtre med hinanden, nemlig 1) *Dorthe*, senere gift med Klavs Eggerdsen Ulfeld til Kragerup (Løve H., Holbæk Amt), 2) *Viveke*, g. m. Jens Juel til Hesselmed (Aal Sogn, Vester H., Ribe Amt), og 3) *Karen*, der blev Nonne i St. Agnetes Kloster i Roskilde, men efter Faderens Død blev udtaget af Klostret af sine Slægtninge Jørgen og Otte Brahe, der, som det hedder i en gammel Slægtebog, „nødte hende til at blive Dannekvinde“, hvorpaa hun blev gift med Peder Pedersen (Litle) i Norge, samt 4) *Anna*, der ligeledes var Nonne, nemlig i Maribo, men som med den bekendte Joachim (Jakob) Rønnev, dog vistnok før dennes Udnævnelse til Biskop i Roskilde, fik en Søn, der fik det romantiske Navn Flores og senere under Navnet Flores Jakobsen nævnes til Pæregaard paa Langeland. De nærmere Omstændigheder ved denne romantiske Kjærlighedshistorie ere dog ukjendte, saaledes, om det var før Indtrædelsen i Klostret, at Ove Lunges Datter begik dette Fejltrin, eller om Indtrædelsen i Klostret netop var en Følge heraf, ligesom det ikke er ganske sikkert, hvem af de to Døtre, Anna eller Karen, der havde begaaet dette Fejltrin²⁾.

Ove Lunges Ægteskab med Karen Rosenkrantz maa saaledes have varet flere Aar, men vi vide hverken naar det er indgaaet eller opløst. Efter en Angivelse, der dog neppe er rigtig³⁾, skal Fru Karen allerede være død i Aaret 1500; men Ove Lunge selv begynder først at træde frem 1511, da han for første Gang kaldes „til Tirsbæk“ i et af hans Svigerfader Erik Timmesen (Rosenkrantz) udstedt Brev, hvori denne skifter med sine Stifbørn,

¹⁾ Se nærmere Familien Rosenkr. Hist. II, 288.

²⁾ Jfr. nærmere: F. Hvass, Meddelelser om Familien Hvas IV, 261.

³⁾ Danske Mag. 4. R. III, 216.

Fru Margrete Bosdatter Høgs Børn af første Ægteskab med Hr. Kristoffer Lykke til Stadsgaard; men om Ægteskabet allerede den Gang var indgaaet eller allerede opløst, fremgaar ikke af Brevet¹⁾. Inden 1515 var Ove Lunge dog bleven gift anden Gang med Fru *Anne Fris*, Datter af Henrik Fris til Odden (Horns H., Vendsyssel) og Anna Lunge (Datter af Oluf Lunge til Odden og Karen Banner); hun var Enke efter Rigsraad Bjørn Andersen til Stenalt, bekjendt fra Mordet paa Povl Laxmand, selv død kort efter 1503. D. $\frac{28}{8}$ 1515 er der nemlig udstedt et Tingsvidne af Horns Herreds Ting, at Ove Lunge „til Odden“ gjorde Lovhævd paa noget Gods i Hornterp og i Horne som sin Hustrus rette Arvegods, som har ligget til Odden, siden det Søskeneskifte gik mellem Hr. Anders Nielsen (Banner) og hans Søsken²⁾.

Ove Vincentsen Lunge (Dyre) var en Søn af Vincents Iversen Dyre til Tirsbæk i hans Ægteskab med Fru Kirstine Lunge, Datter af Hr. Tyge Lunge til Baanæs og Fru Anne Kabel; efter Morfaderen, med hvem de gamle Lunger uddøde, optog Vincents Iversens Sønner, der arvede en Del af hans Ejendomme, Lungernes Nava, men beholdt deres eget Vaaben (Dyre). Han var saaledes en Broder til den bekjendte Dr. Vincents Lunge og en Fætter til Rigmarsken Hr. Tyge Krabbe; men da han ikke deltog synderlig i Begivenhedernes Udvikling under Kong Kristiern II, men først under Frederik 1ste og Kristiern III, altsaa efter Fru Karen Rosenkrantz's Død, skulle vi her ikke dvæle vidtløftigere ved hans indholdsrige Liv, men henvise til Skildringerne i Familien Rosenkrantz's Historie, 2^{det} Bind, hvor hans Forhold til Tidens Begivenheder oftere omtales: Kristiern 2^{den}s Afsættelse, hans Optagelse i Rigsraadet i Begyndelsen af 1523, hans Udnævnelse til Ridder ved Kroningen 1524, hans mange forskjellige Hverv under Fredrik I som Statholder, Mønstringsherre osv. eller som Lensmand paa Aastrup i Vendsyssel, hans Færd under Herredagen 1533, hvor han synes at have staaet Mogens Gøjes

¹⁾ Danske Mag. IV, 18—19.

²⁾ Geh. Ark., Voss, Perg., Horns H. Nr. 25.

Parti nærmest, hans store Deltagelse i Grevefejden, hvor han som jydsk Rigsraad sluttede sig til Mogens Gøje og Erik Banner; i Aaret 1536 sluttede han sig ogsaa til de nyere Tidens Tilstand. Vi tilføje blot, at hans Forhold til Broderen i Norge medførte, at han i Slutningen af Aaret 1527 sendtes til Norge for at mægle Forlig mellem de stridende Parter, men at hans langt dygtigere Broder, Dr. Vincents, synes at have faaet ham aldeles under sin Indflydelse, saa at han endogsaa lovede Sten Stures foregivne Søn, „Daljunkeren“, Understøttelse fra Danmark, hvorover han fik fremkaldt heftig Forbitrelse hos Kong Gustav i Sverig, indtil det endelig lykkedes Hr. Tyge Krabbe at mægle et Slags Forlig mellem Kongen og de to Brødre, Hr. Ove og Hr. Vincents Lunge. Under Grevefejden blev han ogsaa brugt til vigtige Sendelser til Sverig, ligesom han ogsaa under Kristian III deltog i flere Gesandtskabsrejser (til Brunsvig med Kongen 1538, og 1539 til Nederlandene), men allerede d. 22 Februar 1540 døde den mægtige Mand og ligger lige som sine to Hustruer begravet i Engom Kirke ved Tirsbæk, hvor han paa Epitafiet er afbildet midt mellem sine Hustruer¹⁾. — Af Karakter synes han at have været en myndig og stolt Adelsmand, dygtig som Godssamler og Godstyrrer, hvorom nærmere henvises til T. Beckers Skildring af ham i Kvartalskriftet Orion I, men haard, ofte uretfærdig, mod Bønderne i Omegnen; Salg af Bønder fra Pantegods i Fyen, som han havde af Kronen, gjorde han sig skyldig i og sagsøgtes i den Anledning i Aaret 1532²⁾. — Boglig Sands synes han at have haft, siden han udvirkede, at Bogtrykker Hans Vingaard fik Tilladelse til at udgive Rimkrøniken paa ny med Fortsættelse af Kong Hanses Historie. — Anna Fris døde 1542; om hans Børn med hende henvises til T. Beckers ovenanførte Meddelelser. En af hans Døtre med Anne Fris, *Maren Lunge*, blev gift med *Niels Axelsen Rosenkrantz* til Ryhave, Stensballegaard og Halkjær, der vil blive omtalt i det følgende.

¹⁾ Tegning i Oldn. Museums Arkiv.

²⁾ Fynske Aktstykker II, 183.

II. Matrup-Linien.

Ogsaa denne Linie uddøde tidlig paa Mandssiden med *Erik Styggesen* († o. 1535), der i sit Ægteskab med Kirsten Nielsdatter Skram til Matrup kun efterlod sig to Døtre, Birte og Karen Eriksdatter Rosenkrantz¹⁾.

Birte Eriksdatter Rosenkrantz († o. 1537?) blev gift med den ansete *Hans Johansen (Lindenov)* til Fobislet i Ødis Sogn i Nørre Tyrstrup Herred, som den Gang hørte til Nordslesvig, men siden Wienerfreden 1864 hører til Danmark. Han var Søn af Hans Johansen til Fobislet og Fru Mette Emmiksdatter, der var Enke 1477. Sønnen maa vistnok have været en Del ældre end Birte Rosenkrantz, thi han forekommer allerede 1486 som Hofsinde, var derpaa i en Del Aar (o. 1507—12) Lensmand paa Sønderborg, fik 1514 Ørum i Ty i Pant og 1519 Hundsbæk²⁾. 1520 var han blandt de Adelsmænd, der gik i Borgen for det store Laan, som Kristiern II optog hos Hertugdømmernes Adel, og fik derved Underpant i Tørning Len³⁾. — Endnu i Juli 1534 skal Hans Lindenov have deltaget i Hjallese-Mødet, hvor den fynske Adel erklærede sig for Hertug Kristian⁴⁾, men maa være død et af de følgende Aar, thi 7 Febr. 1536 tilstod „Berette, Hans Johansens paa Fobislet“ ved et paa Matrup udstedt Brev af sin Svoger, Ejler Hardenberg paa Matrup, at have faaet sin Anpart af Tranholm Pant, som hendes Fader, Erik Stygge, havde pantet af Kronen⁵⁾. Hendes to Sønner, *Hans* og *Anders Hansen*, have medbeseglet paa hendes Vegne. Hun maa vistnok være død kort efter; thi 15 Oktober 1537 gjør Ejler Hardenberg til Matrup paa sin Hustrus Vegne Mageskifte med *Hans Johansen*, *Kristoffer Johansen* og *Anders Hansen* til Fobislet paa deres

¹⁾ Om Erik Styggesen (Rosenkrantz) se „Familien Rosenkr. Hist.“ I, 230.

²⁾ Dansk Mag. 4 R. II, 165; 273. Dipl. Flensb. II, 27; 29; 32; 49; 87. — Suhms Nye Saml. I, 1, 70; I, 4, 346.

³⁾ Jfr. Fam. Rosenkr. Hist. II under Otte Holgersen Rosenkr. og Diplom: Nr. 39. — 1527 og 1528 forekommer han i nogle Gjældsbreve, som maaske angaa disse Forhold.

⁴⁾ Huitfeldt S. 1425; jf. dog Aktst. til Grevefejden II, 33.

⁵⁾ Familien Rosenkr.'s Hist. II, Dipl. Nr. 131 og 136; jfr. Kvartalsskriftet Orion II, 24.

egne Vegne, saaledes at Ejler Hardenberg skal have Stisgaard og Stisgaard Mølle samt alt det Gods, som blev skiftet fra Matrups og lagt til Stisgaard, mod at de fik andet Gods isteden. Da Fru Birte slet ikke omtales i dette Brev, der angaar hendes Fædrenegods, maa hun antages at være død paa denne Tid. Flere Børn end de her nævnte tre Sønner synes hun ikke at have haft. De indtog alle en ret betydelig Stilling i den følgende Tid, især Hans Johansen Lindenov til Fobislet og Julskov († 1568), der ved sit Ægteskab med Rigborg Tinhus blev Fader til den rige Hans Johansen Lindenov til Gavnø, Hundslund m. m., der blev gift med Margrete Rosenkrantz Ottesdatter fra Næsbyholm¹⁾.

Erik Styggesens og Kirsten Skrams anden Datter, **Karø Rosenkrantz Eriksdatter**, blev gift med den senere saa højt ansete Rigshofmester *Ejler Eriksen Hardenberg* til Vedtofte (Bræhesholm) i Fyn, Skovsbo m. m., hvem hun i Medgift bragte Matrups. Han var Søn af Erik Hardenberg til Hvedholm og Anna Rønnovs Korfitzdatter og født omtrent 1505. Deres Ægteskab blev indgaaet omtrent 1530, maaske noget tidligere; thi deres ældste Søn Erik siges vel i Ligprædikenen over ham at være født 1529, men paa Dragsholm, og dette biskoppelige Slot paa Sjælland blev Ejler Hardenberg til Vedtofte først forlenet med 1530 af sin Slætning, Biskop Joachim Rønnovs²⁾. Det var som Lensmand her, at han med stor Tapperhed forsvarede Slottet mod de Grevelige i Aaret 1535, indtil Hertug Kristians Tropper kom til Sjælland og saaledes formodentlig have bragt ham Undsætning. Det var paa denne Tid, at hans Svigerfader Erik Stygge døde; han kom da i Besiddelse af Matrups og fik d. 10 Oktbr. s. A. i Feltejren foran Kjøbenhavn Tilladelse til af sine Medarvinger at udkjøbe Kronens Pant Tranholm, der ligger i Nærheden af Matrups³⁾. At han ved forskellige Transaktioner med sin Hustrus Medarvinger, Lindenoverne, nu fik hele Matrups i

¹⁾ Om dem se nærmere Hist. Tidsskr. 5 R. VI.

²⁾ Knudsen, Joachim Rønnovs, S. 159; Rørdam, Hist. Kildeskrift: 2 R. II 618; jfr. Kvartalsskr. Orion II, 20 ff.

³⁾ Kr. III danske Registeranter, S. 9; Dsk. Mag. 4 R. IV, 24.

Eje, er allerede tidligere omtalt. — Dragsholm havde han vistnok endnu i Forlening af Joachim Rønnov; men da Kjøbenhavn havde overgivet sig og Joachim Rønnov var bleven fængslet, maatte Dragsholm overgive sig til Kristian III. Som Befalingsmand paa Dragsholm nævnes dog ved denne Lejlighed ikke Ejler Hardenberg, men Didrik Hemmingsen (Didrik Henningsen Quitzov til Rørbæk?)¹⁾. Dragsholm blev som inddraget Bispegods givet i Forlening til andre. Ejler Hardenberg indkaldtes dog til Rigsdagen 1536 og har ogsaa undertegnet den store Reces blandt den jyske Adel. Ogsaa til Kroningen 1537 blev han indbudt tillige med sin Hustru. Men nye Forleninger synes han ikke at have faaet, før han i Juli 1542 forlenedes med Næsbyhoved og St. Hans Kloster i Odense efter sin Broder Jakob Hardenberg. Meget muligt skjuler sig herunder et Slags Mistillid til Joachim Rønnovs Frænde og tidligere Lensmand. Det var ogsaa først paa denne Tid, at de Adelsmænd, der paa Grund af deres Holdning under Grevefejden vare ilde sete af Kristian III's Regering, efterhaanden atter toges til Naade.

Fra nu af stiger Ejler Hardenberg stadig i Betydning. Fra 1543—44 var han Lensmand paa Malmøhus og derpaa 1544—51 paa Gulland. Det var her, at hans tidligere Herre, Biskop Joachim Rønnov, en Tidlang havde siddet som Statsfange; men han var kort før bleven flyttet til Kjøbenhavns Slot, hvor han netop var død 1 Maj 1544. Kort efter, i det mindste fra 1547 af, blev Ejler Hardenberg optagen i Rigsraadet.

Karen Rosenkrantz døde imidlertid paa Gulland i Aaret 1549 tillige med en Datter, Jfr. *Mette Hardenberg*. De ligge begge begravne i Visby Domkirke, hvor der endnu findes en smuk Ligsten med Portrætfigurer af dem begge, Moderen afbildet som en midaldrende Kvinde, Datteren som en ung Pige paa en 13—14 Aar. Ligeledes findes en smukt malet Akvarel af samme Personer paa en Trætavle i Visby Kirkes Kor²⁾. De havde i det mindste

¹⁾ Se nærmere Knudsen, J. Rønnov, S. 128 ff.

²⁾ Abildgaards Tegninger i Oldn. Museums Arkiv; jfr. Nyerup, Langebekiana S. 252. — I samme Kirke findes efter Abildgaards Tegninger ogsaa et smukt karakteristisk Mindesmærke over Henrik Rosenkrantz til Bjørnholm (jfr. Familien Rosenkr.'s Hist. II, 273).

5 Børn med hinanden, nemlig foruden Jfr. Mette, *Erik Hardenberg*, der efter at have studeret paa forskjellige Steder, navnlig i Wittenberg, og tumlet sig i Udlandet, endnu i Faderens Levetid som Mødrene arv kom i Besiddelse af Matrup, hvortil han skrives omtrent fra 1563 af, hvorfor Faderen i sine senere Aar atter skriver sig til Vedtofte; *Stygge Hardenberg*, der studerede sammen med Broderen i Wittenberg, men døde tidlig, omtrent 1556 eller 1557¹⁾; en Søn *Korfitz*, der paa Ejler Hardenbergs Monument i Klovborg Kirke staar afbildet sammen med Faderen og den ligeledes før Faderen afdøde Datter *Kirstine*, der begge døde i en ung Alder. Det er formodentlig i Anledning af denne Søn Korfitzes eller maaske Stygges Død, at Kansler Johan Fris i et udateret Brev til Korfitz Ulfeld til Koxbølle († 1563) omtaler sin Gudsøns Død og beklager, at **han ikke har kunnet komme til hans Begravelse**. „Men jeg raader Ejler Hardenberg,“ tilføjer han, „at han med det første gifter sig eller lader den anden Søn med det første tage sig en Dannemands Datter, og jo før han gjør det, da skal han tykkes det være vel om fire Aar“²⁾.

Hvortil disse Ord sigte, vide vi ikke. Selv giftede Ejler Hardenberg sig ikke; Sønnen Erik, som var den eneste af Børnene, der overlevede Faderen, havde derimod 1561 i Odense Bryllup med sin Slægtning, Anna Rønnov, Datter af Joachim Rønnøvs Broder, Rigsraad Ejler Rønnov til Hvidkilde.

Det er her ikke Stedet til at dvæle nærmere ved Ejler Hardenbergs indholdsrige Liv efter Karen Rosenkrantz's Død. En fuldstændig Bedømmelse heraf hører ind under en almindelig Skildring af Tidens Historie. Vi tilføje blot, at han 1551 forlod Gulland for atter at blive Lensmand paa Dragsholm, og at han samtidig eller kort derefter fik den betydningsfulde Plads som Hofmester for den unge Hertug Frederik (II). Da der 1554 oprettedes en egen Hofstat for Prinsen paa Malmøhus, blev Ejler Hardenberg forlenet hermed. Det var her, at den unge Prins, omgivet af en Række senere betydelige Adelsmænd som Erik Rosen-

¹⁾ Om Erik og Stygge Hardenberg se Rørdams Hist. Kildeskr. 2 R. II, 575 og flere Steder.

²⁾ Dsk. Kong. Hist. Fasc. 19, Geh. Ark.

krantz Ottesen, Ejler Hardenbergs egen Søn Erik, Oluf Movridsen (Krogno) til Bregentved, og en Del unge Adelsdamer, synes at have fattet Kjerlighed til Ejler Hardenbergs Broderdatter Anna Hardenberg Korfitzdatter. De romantiske Forhold, der udviklede sig heraf, skulle vi her ikke nærmere komme ind paa; de ere tilstrækkelig afhandlede af andre. — Da den unge Prins blev Konge 1559, blev Ejler* Hardenberg Rigshofmester, og indtog en høj Stilling, indtil Kongegunsten tilsidst tabte sig, maaske tildels, fordi han modarbejdede Kongens Følelser for Broderdatteren, men ogsaa paa Grund af adskillige andre Forhold: en uheldig diplomatisk Rejse til Rusland 1562, en maaske noget egenraadig Adfærd mod en Borgmester i Trælleborg og tilsidst de ulykkelige Forhold i Begyndelsen af Syvaarskrigen, da Riget ved Penge-mangel og en slet Administration syntes bragt Afgrunden nær. Efter et Optrin paa Børringe Kloster i Aaret 1565 — netop paa den Tid, da Pengeforholdenes Ordning havde bragt Kongen i et spændt Forhold til en Del af Aristokratiet og da man begyndte at savne Peder Oxes ordnende Talent¹⁾ —, tog eller fik Ejler Hardenberg sin Afsked som Hofmester „paa Grund af Alder og Svaghed“, og mistede sine Forlener, ikke blot Malmøhus, men ogsaa Dragsholm, hvorpaa han dog havde Livsbrev, men som han selv, ikke ganske frivillig, oplod for Kongen. Han døde derpaa endnu samme Aar, Dagen kjendes ikke; selv paa det pragtfulde Mindesmærke, der af Sønnen Erik er oprejst over ham i Klovborg Kirke ved Matrup, og hvor han findes afbildet tillige med sine tre tidligere nævnte Børn, findes Dagen ikke angiven²⁾.

Ejler Hardenberg er en af de Adelsmænd, der i alle Forhold har efterladt sig blivende Spor. Matrup maa han vel siges at have dannet til en betydeligere Ejendom ved en Mængde Mageskifter og lignende Foretagender. Ved sine øvrige Besiddelser

¹⁾ Om disse Forhold henvises nærmere til min Skildring heraf i Hist. Tidsskr. 5 R. V (Peder Bille og Peder Ox).

²⁾ Tegning af Abildgaard i Oldn. Museums Arkiv. Jfr. Personalhist. Tidsskr. I, 124. — Forøvrigt henvises om Ejler Hardenberg til Brickas Skrift: Fr. II's Ungdomskjærlighed S. 34 ff. og fl. Sted., om Forholdet til Kongen navnlig til Hist. Tidsskr. 1 R. V, og om hans Godsvirksomhed til Tidsskr. Orion II, 25 ff. og fl. Steder.

og ved Kjøb synes han at være bleven en rig Mand. Men han hørte tillige til den Række af Adelsmænd, der, skjønt han selv ikke synes at have faaet boglig Opdragelse, nærrede stor Interesse for boglig Sysse. Han omtales derfor af Samtiden i denne Retning med den største Ros. Paa Gulland opfordrede han saaledes Nicolaus Petreius til at udgive sin gullandske Krønike; Kanniken Jon Turesen tilegnede ham et religiøst Skrift, og selv forfattede han Psalmer¹⁾. Fra Karakterens Side faar man i det hele et fordelagtigt Indtryk af ham, og den Ugunst, han tilsidst faldt i, har neppe været begrundet, om han maaske end som Rigshofmester neppe har lagt særegen Dygtighed for Dagen, noget, som det forøvrigt endnu er vanskeligt at bedømme.

III. Hevringholm-Linien.

I Vivild Sogn i Sønderhald Herred i Randers Amt findes endnu i Nærheden af Hovedgaarden Ny Hevringholm Spor af de gamle Voldgrave, der omgave det gamle Herresæde Hevringholm, hvortil Rosenkrantzerne skreve sig, saa langt tilbage som Familien med Sikkerhed kan efterspores. Efter Hr. *Niels Jensen* til Hevringholm og Tange (ovenf. S. 145) var Gaarden kommen til hans Søn *Anders Nielsen*, kaldet *Stygge*, et Navn, der var i Færd med at blive et Familienavn i denne Gren af Slægten, indtil hans Efterkommere, efter at den øvrige Familie efter deres Hjelmtegn havde antaget Navnet Rosenkrantz, henimod 1530 antog dette Navn. Af Anders Stygges Børn blev *Erik* ved sit Giftermaal knyttet til Matrups og Stamfader for den ovenfor omtalte Linie, *Niels Stygge* (Rosenkrantz) blev Biskop i Børglum, *Ejler Stygge* derimod blev Ejer af Hevringholm og Fader til de nedenfor nævnte Rosenkrantzere paa Hevringholm. Ejler havde imidlertid ogsaa en Broder *Timme*, hvis Datter, *Sidsel Timmesdatter Rosenkrantz*, endnu i lang Tid havde Del i Hevringholm sammen med sine Fætre. Da hun baade ved sit ansete Giftermaal og

¹⁾ Suhms Saml. I, 2, 139; Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. II, 603; N. M. Petersen, Dansk Literaturhist. II, 270. (1ste Udg.); Helveg og Brandt, Danske Psalmedigt. S. 7.

ved sin egen Personlighed kom til at spille en ikke uvigtig Rolle og var nøje knyttet til sin Slægt paa Hevringholm, men døde før sine vistnok en Del yngre Fætre, maa hun først nærmere omtales.

At **Sidsel Rosenkrantz** var en Datter af *Timme Stygge* (*Rosenkrantz*), fremgaar tydeligt af et Brev af 11 Juli 1551, hvori hun oplader til sin kjære **Førbroders Børn**, *Stygge*, *Kristoffer*, *Erik* og *Peder Rosenkrantz*, Brødre, og deres Søster, *Berette Rosenkrantz*, al den Lod og Del, som arvelig var tilfalden hende efter hendes Fader *Timme Rosenkrantz* i Hevringholm Mølle og Ladegaard, som er en fuld Broderlod efter hendes Farfader Hr. *Stygge*¹⁾. Men *Timme Rosenkrantz Styggesen* forekommer selv kun en enkelt Gang i et Rettertingsvidne fra Helsingborg af 27 Febr. 1497, hvor han forekommer under Navnet *Temæ Stygge*²⁾. Han antages at være den samme som en *Tønne Stygge*, der forekommer 1506 og noget senere, og som formodentlig er den samme *Thønnys Rosenkrantz*, der i Juli 1535 fik et Pas af Kristian III for at begive sig (fra Sjælland) til Jylland³⁾. Navnene *Timme* og *Tønne* forvexles maaske nok af og til, skjønt det vel egentlig er helt forskellige Navne. Han maa da antages at være død kort efter, thi i Recessen af 1536 nævnes han lige saa lidt som sine Brødre *Erik* og *Ejler Stygge*, der ogsaa maa være døde paa denne Tid; derimod nævnes alle hans Brodersønner fra Hevringholm. — De faa Gange, *Timme* eller *Tønne* omtales, sker det i Forbindelse med skaanske eller lignende Forhold, og dermed stemmer ogsaa overens, at hans Hustru synes at have været herfra; ligesom hans Datter *Sidsel* blev gift med en skaansk Adelsmand. I Slægtregistrene opføres en *Kile Bing* som hans Hustru, men dette er urigtigt; thi paa *Sidsel Rosenkrantzes* Ligsten i *Tovlov Kirke* staar et helt andet Vaaben for hendes Moder, nemlig et *Taskesnit* eller en *Pyramide*, der ganske ligner *Familien Broks* Vaaben. Mærkeligt nok har i Brevet af 1497

¹⁾ Familien *Rosenkrantzes* Hist. II, Dipl. Nr. 198; jfr. 1ste Del § 18, III.

²⁾ Familien *Rosenkr.* I, Dipl. S. 194.

³⁾ Geh. Ark., Dsk. Saml. 392, 10; jfr. Dsk. Mag. 3 R. II, 48; V, 105; 4 R. II, 280—81.

en Axel Gøkæsøn besejlet med samme Vaaben. Herved i Forening med Datterens Ligsten ledes man til det rette. Der fandtes nemlig i Skaane en Adelsfamilie (Gere), der førte dette Vaaben. En Gødeke Jonsen „til Gundraløff“ forekommer 1459. Med sin Hustru Gyde Kjeldsdatter (Dotting) havde han to Sønner, Axel og Kjeld Gødekesøn (Gøkæsøn) og en Datter „Kelowff Gødekedatter“. At denne var Moder til Sidsel Rosenkrantz og gift med Timme Rosenkrantz, bestyrkes ogsaa ved, at „Gundraløff“ (nu Ruthsbo i Herrestad Herred) senere ejedes af Fru Sidsel¹⁾.

Sidsel Rosenkrantz blev, vistnok i en ung Alder, gift med *Erik Krummedige* til *Alnerup* i Skaane, en Søn af Ridder Hr. Klavs Krummedige i hans andet Ægteskab med Else Pedersdatter (Thott), Datter af Peder Nielsen (Thott) til Alnerup (nu Alnarp). Hr. Klavs Krummedige havde i første Ægteskab med Drude Rønno en Datter Drude, der blev gift med den bekjendte Rigsraad Otte Krumpen, der saaledes var Svoger til Erik Krummedige. Fru Else Pedersdatter blev imidlertid efter Klavs Krummediges Død allerede 1504 gift med Rigsraad Thomas Nielsen Lange til Lydum, efter hvis Død 1521 hun i en lang Aarrække sad som Enke. Hun havde i Pant af Kronen efter sin første Mand, Klavs Krummedige, Borgen Hønborg ved Lille Belt tillige med Elbo Herred og efter sin anden Mand, Thomas Lange, Nørvang Herred i Pant og Vester Herred i Forlening²⁾.

Pantelenet Hønborg gik dog snart over til Sønnen Erik Krummedige, der fra sin Barndom af havde tjent Kong Kristiern II. Han sad som Lensmand paa denne vigtige Borg, da det jydsk Oprør 1523 udbrød. Han — og formodentlig ogsaa Fru Else Thott og Sidsel Rosenkrantz, — havde flere Gange i denne bevægede Tid Kongen til Gjæst; de bleve Vidner til den vaklende Ubestemthed, der da var et Særkjende for ham. Adskillige Gange, fortælles der, skal han have ladet sætte sig frem og tilbage mellem Hønborg og Middelfart, ret som han ikke kunde be-

¹⁾ Abildgaards Teg. i Oldnordisk Museums Arkiv. — Oplysninger af A. Thiseet.

²⁾ Erslev, Lensmænd, S. 58—59; jfr. O. Nielsen i Bruuns Danske Saml. 1 R. I, 135 og Dsk. Mag. 4 R. IV, 195.

kvemme sig til at opgive Jylland. Da Kongen havde forladt Jylland, da Hertug Frederik allerede var paa Vejen til Viborg, og da allerede en Del af Fyn var faldet fra, sendte Erik Krummedige Kongen 20 Marts 1523. sit Opsigelsesbrev, hvori han meget beklager, at han, der har tjent Kongen fra Barndommen af trolig, skal nødes til dette Skridt, men i høj Grad udtaler sin Frygt for Moder Sigbrit og beklager den Uretfærdighed, Kongen har vist mod hans Svoger Otte Krumpen ved at tage Langeland fra ham og ved at ville fængsle ham¹).

I Frederik I's Tid indtog Erik Krummedige en ret betydelig Stilling. Da Søren Norby 1525 rejste Bondestanden i Skaane, var Erik Krummedige en af Hovedførerne mod ham under Johan Rantzau og Tyge Krabbe. Hans Vidnesbyrd bidrog ogsaa meget til at fælde Niels Brahe til Vandaas, der havde sluttet sig til Hr. Søren. — Han forlenedes nu ogsaa med Vester Herred, hvori han tilsidst fik Pant; hertil hørte Varde Kjøbstad. I disse Stillinger viste Erik Krummedige sig som en myndig og bestemt Lensmand, saa at hans Skriver, Mathis Hansen, der var indsat til By- og Siseskriver i Varde, under den stærke Gjæring, Kristiern II's forventede Ankomst 1531 havde fremkaldt i Jylland, blev overfalden, da han vilde indkræve den paalagte Kongeskat i Lenet²). — Af den Slags Stridigheder havde Erik Krummedige en Del i sit Liv. Reformationen synes han tidlig at have sluttet sig til. 1532 stævnedes han i al Fald en Præst i Skaane for Kongens Retterting, fordi han efter Ærkebispens Bud havde sat en Bonde og hans Hustru i Band; de vare nemlig beslægtede i fjerde Led. Sagen blev da indsat for de lutherske Prædikanter i Malmø, der skulde afgive Kjendelse om, hvorvidt dette burde anses for en Bandssag³). Ogsaa efter Frederik I's Død optraadte Erik Krummedige paa Herredagen i Kjøbenhavn som Tilhænger af den nye Lære, som det synes. Han har i al Fald hverken beseglet den bekjendte katholsksindede Reces af 3 Juli eller del-

¹) Allen, Breve og Aktstykker I og Fam. Rosenkr. Hist. II, 132.

²) Nye dsk. Mag. VI, 273 ff. Fred. I's Reg. S. 73—80; 244; 381—82; Fam. Rosenkr.'s Hist. II Dipl. Nr. 86.

³) Fred. I's Registranter S. 438; 449.

taget i Dommen over Hans Tavsens. Han optræder ved denne Lejlighed første Gang som Rigsraad; dog er han maaske allerede bleven det i Slutningen af Frederik I's Tid, Han var ogsaa blandt de Rigsraader, der i Slutningen af Aaret 1533 sendtes til Kolding for til Hertug Kristian at overlevere og udvexle den Unionstraktat, der var sluttet med Hertugdømmerne¹⁾.

Under Grevens Fejde sluttede Erik Krummedige sig lige som den øvrige jyske Adel til Hertug Kristians Parti. Han optraadte med Strængthed mod Folkepartiet, saa at Hertug Kristian endog personlig maatte gribe ind derimod²⁾. — Med Johan Rantzau fulgte han over til Fyn og var en af Hovedførerne i Slaget ved Øxnebjerg d. 11 Juni 1535. Det var saaledes til ham, at Præsten Hans Madsen i Svaninge meldte sig kort før Slaget, da han var undsluppen Lybeckernes Fangenskab. Faa Dage efter blev Assens taget med Storm. Hovedmændene for Rejsningen mistede deres Ejendomme. Allerede 15 Juni overdrog Johan Rantzau og de øvrige Førere Hans Plovs Gaard i Assens til Erik Krummedige, „saalænge indtil Kgl. Majestæt selv kommer hid til Landet“. Allerede Maanedsdagen efter blev imidlertid denne Gaard skjænket til Johan Rantzau selv. Erik Krummedige havde imidlertid faaet Erstatning; 10 Juli havde han nemlig faaet Ejendomsbrev paa en anset Borger Peder Bangs Gaard ved Færgebroen i Svendborg, der ligeledes var forbrudt Gods, og d. 17 Juli paa en Gaard i Nyborg³⁾. At Erik Krummedige i det hele er gaaet frem med stor Strængthed mod de oprørske Borgere og Bønder som Lensmand, viste sig ogsaa af flere Retssager, han og efter hans Død hans Enke blev indviklet i. I Aaret 1537 stævnedes han saaledes af en Bonde i Børup, fordi han havde ladet dennes Fader henrette og inddraget Gaarden. Bonden synes ikke at være kommet nogen Vej med Sagen, saalænge Erik Krummedige levede; men neppe var han død, før Bonden stævnedes Sidsel Rosenkrantz i samme Anledning, og nu fik Bonden delvis Ret. Vel var Fa-

¹⁾ Hist. Tidsskr. 4 R. III, passim. — Ny dsk. Mag. II, 254 ff.

²⁾ Dsk. Mag. 3 R. IV, 182.

³⁾ Aktstykker til Grevens Fejde I, 426 ff.; II, 100; Huitfeldt S. 1445. — Samlinger til Fyns Hist. og Topografi I, 201 ff. — Kristian III's Registranter S. 3.

deren henrettet, „fordi han før over til Fyn til Rigens Fjender“; men der blev dog nu afsagt den Kjendelse paa det kgl. Retterting, at Fru Sidsel skulde stille Bonden tilfreds (3: give ham Erstatning) efter 12 uvillige Herredsmænds Sigelse, naar han paa Tinge lovformelig beviste, hvor stor en Del i Gaarden der havde tilhørt hans Moder og ikke hans Fader. — Atter 1546 stævner en Borger i Stege, Hans Storm, Fru Sidsel for en Gaard i Assens, som Erik Krummedige havde solgt til Oluf Norby til Skovgaard, men som Hans Storm erklærede var hans Arv og Eje, — med mindre dette skulde være den samme Gaard i Assens, som havde været i Hans Plovs Eje¹⁾).

Endnu i Slutningen af 1535 blev Erik Krummedige forlenet med St. Hans Kloster i Odense og med Salling Herred i Fyn. Kort efter fik han Befaling til at begive sig til Kongen til Kjøbenhavns Belejring, medens Befalingen i Fyn førtes af hans Medhjælper, Klavs Daa til Ravnstrup²⁾. I Kjøbenhavn finde vi ogsaa Erik Krummedige strax efter Stadens Overgivelse til Kristian III i Juli 1536. Han deltog nemlig i det bekjendte Rigsraadmøde d. 12 August, hvori de verdslige Rigsraader mere eller mindre bleve tvungne til at finde sig i Biskoppernes Fængsling og den dermed følgende Statsforandring, og har ogsaa samme Dag medbeseglet det derom udstedte Revers. Senere deltog han i Rigsdagen i Oktober s. A. og har i December s. A. undertegnet et lignende Revers som Cautionist for sin Svoger, Otte Krumpen, da denne langt om længe fik Kristian III's Gunst tilbage³⁾).

I Kristian III's Tid indtog Erik Krummedige en betydelig Stilling. Tillige med sin Hustru blev han indkaldt til Kroningen 1537, og da den fynske Adel i Aaret 1539 samledes ved Kolding i Anledning af de Krigsuroligheder, Kristian III i dette Aar frygtede fra tysk Side, vare Erik Krummedige og Jakob Hardenberg Hovedsmænd for Folkene⁴⁾. Størst Betydning har han dog i disse Aar

¹⁾ Dsk. Mag. 3 R. VI, 142, 318; 4. R. I, 151; 252—53.

²⁾ Dsk. Mag. 3 R. V, 75; 82; 101; 128 og fl. St.

³⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. I, 202; 204. Dsk. Mag. 3 R. VI, 134—35.

⁴⁾ Dsk. Mag. 3 R. VI, 130; 217; 226.

som Lensmand i St. Hans Kloster i Odense, hvortil fra 1540 af kom Næsbyhoved ved Odense. Da Styrelsen af det inddragne gejstlige Gods var forenet med disse Stillinger, var Erik Krummedige tillige Stiftslensmand i Fyn og viste i denne Stilling stor Iver ved Ordningen af de nye Forhold, som Reformationen medførte¹⁾. Han døde imidlertid allerede i Nøvenber 1541 under et Ophold i Kjøbenhavn, endnu i sin kraftigste Alder²⁾.

Sidsel Rosenkrantz overlevede sin Ægtefælle i 16 Aar og viste sig i denne Tid som en kraftig og virksom Kvinde. Da Ægteskabet havde været barnløst, beholdt hun *Hønborg* i Pant lige til sin Død; Vesterherred, hvori Erik Krummedige siden 1531 havde Pant, forlenedes hun kun med midlertidig, og allerede 1542 lagdes det til Riberhus, hvorved Kongen fik hele Stranden lige fra List til Vestervig i én Kreds³⁾. — I Forhold til Kongehuset indtog hun en gunstig Stilling. Naar der var kongelige Daabs-handlinger eller lignende Fester paa Koldinghus, indbødes hun hertil, ogsaa for „at drage Kongesalen“⁴⁾. — Størst Betydning havde dog hendes Godsvirksomhed, der skaffede hende adskillige Bryderier og Retstrætter. Vigtigst er i den Henseende den Maade, hvorpaa hun kom i Besiddelse af Limbækkernes gamle Borg *Nebbe* i Gaarslev Sogn i Holmans Herred i Nærheden af Hønborg. Den sidste Besidder heraf, Hartvig Limbæk, havde ved sin Død 1518 efterladt en Enke, Mette Hansdatter, flere Døtre og en Søn Klavs, der imidlertid gik fra Forstanden og synes at have haft Erik Krummedige til Værge. Denne synes imidlertid at have tilkjøbt sig sin Myndlings Arvepart i *Nebbe*. Enken synes at have været udsat for adskillige Bryderier; thi allerede i August 1533 blev der udstedt et kgl. Protektorium til Fru Mette af *Nebbe* og hendes Søn Klavs Limbæk⁵⁾, og faa Aar

¹⁾ Om disse Forhold henvises til *Nyt hist. Tidsskr.* VI, 31, 36; *Saml. til Fyns Hist. og Topogr.* V, 4—8 og fl. Steder; *Hofmans Foundationer* V, 187; VI, 258 ff. Rørdam, *Kirkelove* I, passim.

²⁾ *Suhms Saml.* II, 2, 233.

³⁾ *Erslev, Konge og Lensm.* XLVI.

⁴⁾ Saaledes 1545 (*Dsk. Mag.* 4 R. I, 97 ff.), 1547 (*smsts. S.* 273 ff.), 1548 (*smsts.* II, 177).

⁵⁾ *Fred. I's Reg.* S. 465.

efter døde hun. Endeligt Skifte mellem Arvingerne fandt først Sted 1546, hvorved Nebbe Hovedgaard tillagdes Erik Krummediges Moder, Fru Else Pedersdatter til Løgtved, og hans Enke, Fru Sidsel Rosenkrantz til Hønborg, tillige med deres øvrige Medarvinger „i Klavs Limbæks Sted“. Den Maade, hvorpaa Erik Krummediges Arvinger vare komne i Besiddelse af Nebbe, blev dog ikke uanfægtet. I det mindste maatte i Aaret 1549 Hr. Otte Krumpen, der var Sidsel Rosenkrantzes Værge, paa hendes Vegne i Kongens og Rigsraadets Nærværelse med 12 Riddersmænd som Mededsmænd aflægge Ed paa, at hun aldrig havde haft Fru Mette Limbæk af Nebbes Insegl i Værge, hverken efter hendes Død eller før, eller havde forsegleet Breve dermed, som Hartvig Henriksen havde beskyldt hende for paa Holmans Ting¹).

Foruden *Nebbe* var Fru Sidsel Rosenkrantz efter Mandens Død ogsaa i Besiddelse af *Alnerup* og skrives fra 1553 af ogsaa „til *Gunderleffue*²). At hermed skulde menes Gøjernes bekjendte Ejendom Gunderslevholm paa Sjælland, som T. Becker antager i „Danske Herregaarde“, er umuligt. Der menes selvfølgelig hermed Gaarden Gunderløv (nu Rutsbo) i Skaane, som hendes Morfader, Gødeke Jonsen (Gere), skriver sig til 1459. Efter Fru Sidsels Død kom den til Stygge Ejlersen Rosenkrantz til Hevringholm.

Fru *Sidsel Rosenkrantz* døde den 28 November 1557 paa Hønborg og blev begravet i Tavlov Kirke, hvor der endnu findes en smuk Ligsten over hende og hendes Næstsøskendebarn, Jfr. Birgitte Rosenkrantz Ejlersdatter fra Hevringholm, der synes at have boet sammen med hende paa Hønborg og efter hendes Død kom i Besiddelse af Nebbe, hvorom henvises til det føl-

¹) Dsk. Mag. 4 R. IV, 94 ff. — Om Forholdet til Nebbe se forøvrigt T. Becker, *Maanedskriftet Orion* I, 371 ff., *Saml. til jydsk Hist. og Topogr.* VI, 18 og 238 ff. Paa disse Steder er der dog kommet en Uklarhed ind, idet man ikke har lagt Mærke til, at den i Aktstykkerne nævnte Else Pedersdatter (Thott) er Erik Krummediges Moder, men lader en Else „Limbæk“ være gift med en Klavs Krummedige.

²) 1553 Søndag efter Mikkelsdag, Mageskifte mellem Cizelle Rosenkrantz til Gunderslouff og Fru Sidsel Ulfstand til Lyngbygaard om Gods i Villands H. i Skaane. (*Adelsbr. Fasc.* 53). Registr. o. a. L. 1556. p. 367.

gende¹⁾. Hønborg blev derimod strax inddraget af Kronen, Slottet nedlagt og Godset lagt under Koldinghus. — Af Tidens mest ansete Theologer roses hun for sin Fromhed. Mester Hans Laugesøn, Hans Tavsens Svigersøn og Eftermand som Biskop i Ribe, omtaler hende saaledes i et Brev af 20 December 1557 som „nobilissima et piissima matrona“, et Udtryk, der synes at stamme fra Hans Tavsens²⁾, og i sin Ligprædiken over Kansler Johan Fris († 1570) kommer Anders Sørensen Vedel i Anledning af Johan Frises Velgjørenhed mod fattige til at omtale, at saadan Barmhjertighed med mangfoldig Almissegjerning viste ogsaa „ærlig og velbyrdig og salig Fru Birgitte Rosenkrantz, som i fordums Tid var paa Hønborg, hvilken ogsaa vederfores det samme som denne gode Herre, at den trofaste Gud forøgede deres Gods og forgjættede dem ikke udi deres Yderste, men efter sin Tilsagn gav dem i deres Sygdom god Taalmodighed og formedelst Troen til Kristum en salig Afgang og det evige Liv“. Herved maa vel ved en Navneforvexling af Vedel sigtes til Fru *Sidsel Rosenkrantz*; thi andre Fruer af dette Navn kjendes ikke paa Hønborg, og den da levende *Jfr.* Birgitte Rosenkrantz døde først 1580.

Medens *Timme Stygge (Rosenkrantz)* ved sit Giftermaal med Kelov Gødekesdatter (Gere) var bleven nærmere knyttet til Skaane, levede hans Broder *Ejler Stygge (Rosenkrantz)* stadig paa Hverringholm og maa være død omtrent 1535³⁾. Han havde været gift med *Kirsten Pedersdatter (Gyldenstjerne)*, Datter af Peder Nielsen (Gyldenstjerne) til Tim og Fru Regitse Torbensdatter Bille. Fru Kirsten var saaledes Søster til den bekjendte Rigsraad Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim og Lyngbygaard, som han havde faaet med sin Hustru Sidsel Ulfstand, og til Fru Karen Pedersdatter (Gyldenstjerne), der var gift med Ejler Bryske til Dallund, Forhold, der ogsaa faa Betydning for Sønnerne.

¹⁾ Oldn. Museums Arkiv, Abildgaards Tegninger; jfr. Saml. til jydsk Hist. VI, 18; Hofm. Foundationer IV, 720; Dansk Atlas V, 967 og 1006—7.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. III, 319.

³⁾ Om ham henvises nærmere til „Familien Rosenkr. Hist.“ I, 228. — Han omtales ikke i Recessen af 1536, derimod Sønnerne.

Ejler Stygge og Kirsten Pedersdatter havde i det mindste 5 Sønner, nemlig *Jørgen Stygge*, *Kristoffer Stygge*, *Stygge Stygge*, *Erik Stygge* og *Peder Stygge*. I denne Orden findes de opførte under Recessen af 1536, og derved angives vel ogsaa den omtrentlige Aldersfølge; desuden havde de en Søster *Birte* (*Birgitte*) *Ejlersdatter* (Stygge eller Rosenkrantz), og maaske endnu flere Søskende; en ellers ukjendt Broder, *Anders Stygge*, opføres paa Slægttavler, og i et Skiftebrev af 1549 optræde *Stygge*, *Kristoffer*, *Erik* og *Peder Rosenkrantz*, Brødre, til Høringholm, som fuldmyndige paa egne og paa *alle* deres Søskenes Vegne¹⁾. Herefter maa det antages, at de have haft flere Søskende end de to manglende, *Jørgen* og *Birgitte*. Da Aldersordenen mellem dem indbyrdes imidlertid efter dette Brev er noget usikker, men de alle i en lang Aarrække havde Del i Hevringholm og efterhaanden arvede hverandre, opføres de i det følgende efter deres Dødsaar.

Jørgen Stygge eller **Rosenkrantz** († 1551), forekommer neppe før under Recessen af 1536. Han optræder stadig paa sine Søskenes Vegne i Anledning af Arvesager eller Retstrætter angaaende Hevringholm, saaledes i Aaret 1546, da Hartvig Skram og hans Medarvinger stævnedes *Jørgen Stygge* og dennes Medarvinger for en Part og Del i Hevringholm²⁾. Da saa mange endnu synes at have haft Del i Hevringholm, har *Jørgen Stygge* neppe besiddet større Formue. Ved Laanet til Kongen 1545 sættes han ogsaa kun til 30 Daler (hans Broder *Kristoffer* derimod til 200 Daler)³⁾. Han døde ugift d. 7 Januar 1551 og er tillige med flere af sine Brødre begravet i Vivild Kirke, hvor han er afbildet paa Ligstenen⁴⁾. — Efter hans Død

¹⁾ Geh. Ark. Dipl. ved 21 Juli 1549. Samme Orden i Sidsel Rosenkrantzes Brev af 11 Juni 1551, Fam. Rosenkr. II, Dipl. S. 249.

²⁾ Dansk Mag. 4 R. I, 207. Om flere lignende Sager se Dansk Mag. 4 R. I, 105 og om Stridigheder angaaende Hevringholms Tilliggende flere Dok. i Geh. Ark. („Kancelliraad Olsens Papirer“); jfr. K. Hansen, Danske Ridderborge, Kbhvn. 1832, S. 75 ff.

³⁾ Dsk. Mag. 4 R. I, 142.

⁴⁾ Abildgaards Tegn. i Oldn. Museums Arkiv (hvor der dog er udfaldet noget af Indskriften); jfr. Dsk. Atlas IV, 288, Hofmans Foundationer III, 161 og Trap, Beskrivelse af Danm. V, 599.

foretoges flere Skiftedelingers mellem hans Søkende. 11 Juli 1551 solgte Sidsel Rosenkrantz til dem sin Andel i Hevringholm Mølle og Ladegaard, og den 10 Oktbr. 1552 holdt *Stygge, Kristoffer, Erik, Peder og Berete Rosenkrantz*, Søkende, i Overværelse af deres Faders Søstersøn, Hr. Otte Krumpen, og deres Frænde, Folmer Rosenkrantz til Stensballe, et venligt Skifte om deres rette fædrene Hovedgaard Hevringholm, saaledes at en af Brødrene skulde ved Lodtrækning beholde Hevringholm og give hver af de andre, saavel Søstre som Brødre, 400 gode Joachimsdalere. Ved Lodtrækningen tilfaldt Gaarden derpaa den næst- yngste af Brødrene, *Erik Rosenkrantz*. Den 2 Februar 1553 har derpaa *Peder Rosenkrantz Ejlersen* til Hevringholm, Væbner, paa Hønborg hos Sidsel Rosenkrantz udstedt Kvittering for Modtagelsen af de 400 Joachimsdalere for sin Arvepart i Hevringholm og desuden for sin Andel i Hevring Mølle efter deres salig Broder Jørgen Rosenkrantz, og et lignende Brev har Kristoffer til Lynderupgaard udstedt paa Hevringholm d. 27 April 1554¹⁾.

Erik Stygge eller **Rosenkrantz** († 1561) var saaledes bleven Eneejer af Hevringholm. Ogsaa han forekommer første Gang under Recessen af 1536, og i de følgende Aar under Navnet „Erik Stygge til Hevringholm“ i forskjellige private Dokumenter uden Betydning²⁾. Fra Aarene 1543 til 1552 var han Foged paa Aalholm under Johan Rantzau, der havde Slottet i Forlening. Da Johan Rantzau netop i denne Mellemtid paa Grund af Forholdene i Hertugdømmerne kom i et spændt Forhold til Kristian III, levede han i Reglen i Ro i Holsten, og Erik Rosenkrantz kom derved til at indtage en selvstændigere Stilling paa Aalholm. Der udstedes Kongebreve til ham, som om han var Lensmand. Allerede i Aaret 1543 optræder han som „Lensmand paa Aalholm“ i en gejstlig Dom, hvorved Mester Kristiern i Kettinge afsættes paa Grund af papistiske Vildfarelser. 1550 tilsendes ham som „Foged paa Aalholm“ Forbud mod Udførsel af Korn, som han skulde lade forkynde i sit Len; 1551 faar han i Forening med Mogens Falster og Peder Oxe Ordre til at anvise

¹⁾ Familien Rosenkr. Hist. II, Dipl.

²⁾ Geh. Ark. Lysgaard H. Nr. 1; Dansk Selsk. Membraner under 17/8 1540.

det nedbrændte Rødbys Indbyggere en ny Plads til at bygge paa; samme Aar faar „Erik Rosenkrantz, Foged paa vort Slot Aalholm, vor Mand og Tjener“, Ordre til efter Peder Oxes Anvisning at oppebære en Skat i Aalholm Len til Kongens Underhold, da denne agtede sig til Lolland¹⁾. — Denne Kongerejse har for øvrigt neppe været til Glæde for Erik Rosenkrantz. Kongen blev nemlig meget forbitret over, at Aalholm Slot og Len var paa det skammeligste forfaldet, og klagede herover til Johan Rantzau, der naturligvis, med Rette eller Urette, kastede Skylden paa sin Foged (18 Sept. 1551). Endnu i Aaret 1552 nævnes „Erik Rosenkrantz til Høringholm“ i et paa Aalholm udstedt Brev, men i samme Brev kaldes Jørgen Rud „Høvedsmand paa Aalholm“, saa Erik Rosenkrantz har mistet Stillingen²⁾. Det var omtrent samtidigt med, at han selv overtog Hevringholm. — Her døde han 24 April 1561 efter den tidligere omtalte Ligsten i Vivild Kirke. — Han var gift med *Mette Huitfeldt*, Datter af Otte Klavsen til Skibelundegaard og Krumstrup og Barbara Eriksdatter (Blaa) til Oreby og Berridsgaard, Søster til de bekjendte Brødre, Rigsraad Kristoffer Ottesen Huitfeld til Berridsgaard (Arild Huitfeldts Fader), Peder Huitfeld til Engestofte og Skibelund, Norges Riges Kansler, og Povl Huitfeld til Snedstrup, Statholder i Norge. Disse to sidstnævnte Brødre have medbeseglet det Brev af 29de Maj 1562, hvori Mette Huitfeld tilstaar at have faaet Fyldest af sin afdøde Husbondes Søskende i al den Del i Løsøre eller andet, der kunde tilfalde hende efter hendes Mand³⁾. I Aaret 1563 fik hun 4 Gaarde i Flakkebjerg i Pant. Hendes senere Skjæbne er neppe bekjendt. — Da Ægteskabet var barnløst, tilfaldt Hevringholm altsaa atter Erik Rosenkrantzes endnu levende Søskende, *Stygge, Kristoffer, Peder og Birgitte*.

¹⁾ Rørdam, Jørgen Jensen Sadolins Levned S. 135 (Saml. til Fyns Hist. og Topogr. IV). — Dsk. Mag. 4 R. IV, 84; Danske Saml. i Geh. Ark. Nr. 378; Tegnelser III, 371—73.

²⁾ Hist. Tidsskr. 4 R. VI, 324 ff. — Vedel Simonsen, Ruderne, II, 35 („Gjøringholm“ er selvfølgelig en Læsefejl af Bircherod for Høringholm).

³⁾ Fam. Rosenkr. Hist. II, Dipl. S. 276. — Personalhist. Tidsskr. IV, 120. — Thiset i Adelskalender for Danm. 1887, Særtryk S. 248 ff.

Kristoffer Stygge eller **Rosenkrantz** († 1565) var den betydeligste af Brødrene. Allerede i en ung Alder blev han Køgemester hos sin Fastersøn Stygge Krumpen, Biskop i Børglum, hvor forøvrigt hans Farbroder, den resignerede Biskop Niels Stygge (Rosenkrantz), endnu levede († 1533). I Aaret 1532 havde han i denne Stilling en Strid med Almuen paa Jerslev Ting i Anledning af en Tyv, der synes at være bleven dømt fri paa Tinge; men da Kristoffer Rosenkrantz og hans Medfølgere alligevel synes at have villet holde ham bunden, befriede Almuen ham med Magt og jog Kristoffer Rosenkrantz og hans Medfølgere med Vold og Magt fra Tinge¹⁾. I Grevefejden blev han 1535 fangen tillige med sin Broder Stygge, uden at man nærmere kan se, ved hvad Lejlighed det er sket²⁾. Han har derpaa ligesom sine Brødre underskrevet den store Reces af 1536 og har altsaa ligesom disse deltaget i Rigsdagen 1536. Kort efter fik han Følgebrev til Skaregaard med mere Gods, som han havde i Pant af Vendsyssel Stift. Det er hans Morbroder, Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim, der netop da var bleven Hofmarskal, der har udvirket dette Brev³⁾. — Til Kroningen i Sommeren 1537 blev han indkaldt blandt Hofsinderne og derpaa (18 Septbr.) forlenet med den tidligere Bispegaard *Sæbygaard* i Dronninglund Herred, med Forpligtelse til at tjene selv fjerde til Hest eller til Skibs. Som Følge af denne Lenspligt blev han i Marts 1538 tilsagt at møde i Neumünster med to Heste for at følge Kongen paa dennes Rejse til det protestantiske Fyrstemøde i Brunsvig. Om han forøvrigt har deltaget i dette Tog, er dog uvist eller lidet sandsynligt; thi netop i Neumünster blev det overdraget Hr. Oluf Rosenkrantz paa Kongens Vegne at drage til Gulland, hvor hans Broder, Hr. Henrik Nielsen Rosenkrantz til Bjørnholm, nylig var død, og indsætte en ny Lensmand, og den 29 Juni blev Inventariet paa Visborg af Hr. Oluf Rosenkrantz overdraget til Klavs Rantzau og Kristoffer Stygge

¹⁾ Fred. I's Reg. S. 482; 485.

²⁾ Dansk Mag. 3 R. V, 99.

³⁾ Krist. III's Reg. S. 27.

i Forening. Han indtog dog kun et Aar denne vigtige Stilling, da Lenet 1539 gaves til Kongens Yndling, Tyskeren Wobislaus Wobitzer¹⁾).

Fra 1541—1544 var Kristoffer Rosenkrantz derpa forlenet med *Hald* Slot og de dertil liggende Herreder, nemlig Nørlyng og Fjends Herred og Øen Mors, hvortil desuden 1542 lagdes Rinds og Han Herred, som efter Predbjørn Podebuskes Død indløstes fra demnes Arvinger. Desuden var alt det gejstlige Gods i Viborg Stift forenet med Stillingen, saa at Kristoffer Rosenkrantz tillige var Stiftslensmand i Viborg Stift. Det var under ejendommelige Forhold, at han fik denne betydelige Stilling. I de første Aar efter Reformationen havde Stiftslensmandsstillingen i Viborg Stift være betroet til Holstenerne, først til Henrik Rantzau, der 1540 tillige var Stiftslensmand i Ribe, derpaa 1540—41 til Henrik Blome. Denne var imidlertid paa Grund af Jagtforhold kommen i Strid med en dansk Adelsmand i sit eget Len, Frands Iversen Dyre til Damsgaard paa Mors og en Gaard i Tapdrup Sogn, i hvis Kirke han er begravet, formodentlig det nuværende Skovsgaard. Henrik Blome synes ligefrem at have overfaldet sin erklærede Fjende. Ved denne Lejlighed blev imidlertid en anden Adelsmand, der var Frands Dyres Gæst, Henrik Bjørnsen, saaret, og han døde kort efter af sine Saar. Frands Iversen Dyre var en Søstersøn af den berømte Peder Skram, og denne fik ved sin mægtige Indflydelse udvirket, at Henrik Blome mistede sin Forlening. Hadet mod Tyskerne og deres store Indflydelse i Danmark synes at have været medvirkende. En Del af den holstenske Adel indgav et Bønskrift til Kongen for Henrik Blome, der paa Grund af Drabet synes at være flygtet til Holsten, da han ikke kunde faa Fred og Lejde

¹⁾ Dsk. Mag. 3 R. VI, 130 ff.; 191. Kristian III's Reg. S. 52. -- Familien Rosenkr. Hist. II, 242; 272. — 1540 var „Kristoffer Stygge til *Stjernholm*“ en af Forloverne for Kristian III i Anledn. af et stort Laan (Kr. III's Reg. ved Erslev og Mollerup S. 152). Formodentlig maa her være en Forvexling af Skriveren eller Udgiverne med „*Hevringholm*“. I Registret antages det for at være *Bygholm*; men det ved Horsens af Holger Rosenkrantz's Enke, Karen Gyldenstjerne, anlagte „*Stjernholm*“ byggedes først omtr. 1590 (Hist. Tidsskr. 5 R. VI, 58; 69).

af den dræbtes Slægtninge. Fra Holsten sendte han endogsaa Svende ind i Lenet; men Kristian III forbød Kristoffer Stygge at indlade dem paa Hald Slot, og først efter flere Stridigheder opgav Henrik Blome sin „tro Haand“ til Hald Slot. Inventariet overgaves i Henrik Blomes Fraværelse af dennes Svende til Kristoffer Rosenkrantz d. 17 November, — et vigtigt og interessant Dokument til den gamle berømte Bongs Topografi¹⁾. Først 1543 fik Henrik Blomes Brødre Kvittering for Regnskabet af Hald Slot, saa denne stadig synes at have holdt sig borte fra Danmark af Frygt for „Peder Skram og hans Tilhængere“. Mærkeligt nok skulde ogsaa Kristoffer Rosenkrantz komme i et fjendtlig Forhold til Frands Iversen, medens han endnu var Lensmand paa Hald. Hans Broder Peder Rosenkrantz, „kom nemlig for Skade og ihjelslog“ i Aaret 1542 i Nyborg Frands Iversens Svoger, Niels Mogensen (Kaas) fra Damsgaard, en Sag, som nærmere skal blive omtalt senere. Kristoffer Rosenkrantz blev selvfølgelig ogsaa inddraget i denne Sag, og det var formodentlig i Anledning af de betalte Bøder, at Frands Iversen 1546 stævnedede ham for en Guldkjæde og en Sum Penge, han mente, at han med Urette forholdt ham²⁾.

Det var under ejendommelige Forhold, at Kristoffer Rosenkrantz var Lensmand paa Hald. Den Misstemning, som i de første Aar efter 1536 havde fundet Sted mellem Kristian III og en Del af det ældre danske Aristokrati, var netop i disse Aar ved at fortage sig. En Del af Kongens ivrigste tyske Raadgivere vare netop nu døde eller paa Grund af Forholdene faldne i en Slags Unaade, og flere af de ældre danske Rigsraader bleve nu atter tagne til Naade. Det var under disse Forhold, at Frederik II's Hylding 1542 fandt Sted i Viborg. At Kristoffer Rosenkrantz fik adskilligt med disse Sager at gjøre, følger af hans Stilling. Han maatte saaledes i Anledningen af Hyldingen „klæde sig og sine Svende i kgl. Majestæts Hoffarve.“ Fra Hyldingen var Kon-

¹⁾ Kristian III's Registr. S. 207—10; desuden Adelsbreve Fasc. 3 („Blome“), som jeg maaske vil faa Lejlighed til at meddele andensteds. — Dsk. Mag. 3 R. VI, 391; 205; 4 R. I, 8—9.

²⁾ Dansk Mag. 4 R. I, 197.

gen draget paa Jagt i Testrup i Rinds Herred, hvor Kristoffer Rosenkrantz af sin Forlening maatte underholde Kongen en Nat, og ligeledes Dronningen. Samtidig overdroges det ham at taxere det Bondegods i Viborg Stift, der var forbrudt under Klemensfejden, et Hverv, der forøvrigt førte til, at adskillige fik deres Gods igjen paa denne Tid, saa at ogsaa i denne Henseende den unge Konges Hylding paa Viborg Ting tjente til Forsoning. — Ogsaa i de følgende Aar havde han flere vigtigere Hverv at udføre; saaledes opkrævede han 1543 Skatter i Viborg Stift og sad til Doms over den gamle Præst, Kristen Lavridsen i Blære, der dømtes fra sit Embede, fordi han ikke vilde opgive sin Overbevisning som Katholik. Af Vigtighed er ogsaa Registreringen af de Brevkister, der paa denne Tid fandtes i Viborg og paa Hald. I November 1544 fik saaledes Kristoffer Rosenkrantz Befaling til at begive sig til Hald i Forening med Kantor Niels Fris og Vikar Jens Nielsen for at forsegle alle de Brevkister, der fandtes paa Hald, angaaende Vendelbo og Viborg Stifter, „at ingen fanger dem at læse uden kgl. Majestæt selv eller hvo kgl. Majestæt dertil betroendes vorder.“ Paa denne Tid var nemlig Kristoffer Rosenkrantzes Fastersøn, den bekjendte Otte Krumpen, efter atter at have opnaaet Kongens Naade og efter atter at være bleven optagen i Rigsraadet, bleven forlenet med Hald Slot. Han var Broder til den forhenværende Biskop i Børglum, Stygge Krumpen, hos hvem Kristoffer Rosenkrantz havde tjent i sin Ungdom.¹⁾

Samme Aar havde imidlertid Kristoffer Rosenkrantz kjøbt en af Viborg Stifts mange Bispegaarde, *Lynderupgaard* i Rinds Herred, af Kronen for 9,158 Mark. Af Forleninger havde han endnu *Sæbygaard*, som han dog i Aaret 1546 var i Færd med at miste, da det blev magelagt til Iver Krabbe. Kristoffer Rosenkrantz fik dog dette afvendt, og han fik selv Pant deri for betydelige Summer. Han synes at have tænkt paa nu at indrette sig blivende her; thi samme Aar fik han af Sæby By Brev paa

¹⁾ Dansk Mag. 3 R. VI, 313; 329; 4 R. I, 27. Diplomatarium Viborgense Indl. S. I—II; 234 ff.

et Stykke af Sæby Kirkejord, mod at han og hans Arvinger gav Jordskyld til Kirken. Ogsaa et andet Mindesmærke om Kristoffer Rosenkrantz's Interesse for Sæby Kirke findes endnu, nemlig den bekendte Altertavle i Oldnordisk Museum, hvorpaa man antager, at hans Farbroder, Biskop Niels Stygge, er afbildet. Denne Altertavle er nemlig forsynet med Rosenkrantz- og Gyldenstjerne-Vaabener, 2: Kristoffer Rosenkrantz Fædrene- og Mødrene-Vaaben, hvorimod det er umuligt at sætte disse Vaaben i Forbindelse med Niels Stygge Rosenkrantz selv.¹⁾ Som Lensmand paa Sæbygaard blev han 1547 tilsagt at møde i Kolding til en af de kongelige Fester og deltog i 1548 i det store Brude-tog til Sachsen med 4 Heste, ligesom han ogsaa i Aaret 1552 underholdt Kongen et Par Nætter af Sæbygaard, dels paa Sæbygaard selv, dels paa Vorgaard. Men samme Aar blev Pante-summen indløst af Jørgen v. Raade, der saaledes fik Sæbygaard i Besiddelse.²⁾ — Det var kort efter, at Skiftet fandt Sted om Hevringholm, hvorved Broderen Erik blev Eneejer af denne Gaard.

Fra nu af er Kristoffer Rosenkrantz nærmest knyttet til *Lynderupgaard*. I Febr. 1553 fik han lovformelig Skjøde herpaa, omfattende Lynderup Hovedgaard, 10 Gaarde og 3 Bol i Lynderup By, en Gaard i Nørreris, en i Aastrup, 7 i Rind By, Herligheden af en Gaard sammesteds, medens Renten, Kornskylden og Smørskylden skulde blive hos Præsten, 5 Gaarde i Ulbjerg Sogn, deriblandt lille Torup, Strandmøllen og to Gaarde i Laastrup Sogn, men uden Fiskeriet i Laastrup Aa, ej heller der i Limfjorden, hvor Kong Kristiern, Kongens Farfader, gav Viborg Stift Fiskeretten; men ellers maa han og hans Tjenere (Fæstere) fiske i Limfjorden, uden dog at formene andre at fiske der, — Bestemmelser, der skulde medføre adskillige Processer baade i den nærmere Fremtid og helt ned til vor Tid.³⁾ — Allerede

¹⁾ Kfist. III's Reg. S. 295 ff. Dsk. Mag. 4 R. I, 205; 210 ff; 213; 216—17; Erslev, Lensmænd, S. 139.

²⁾ Dsk. Mag. 4 R. I, 351; II, 94—96 (jfr. Ny dsk. Mag. I, 364 ff.); IV, 161; Tegn. 1552 S. 76; 87; 92.

³⁾ Kancelliets Brevbøger 1551—56 S. 220. Sagen var atter for Højeste Ret 1882.

1557 blev saaledes Kristoffer Rosenkrantz stævnet af Præsten i Laastrup og Skals for det kgl. Retterting i Anledning af Præstegaarden i Skals; men Sagen, hvori Præsten synes at have haft fuldstændig Uret efter Skjødebrevet af 1553, blev udtrykkelig afvist fra det kgl. Retterting, fordi den som en Ejendomstrætte ifølge Haandfæstningen først skulde have været foretaget for Herredsting og Landsting,¹⁾ og i Aaret 1560 havde han en Retstrætte med Iver Krabbe til Østergaard, Befalingsmand paa Skivehus, om tre Stykker Jord paa Thorom Mark.²⁾ — Hovedbygningen paa Lynderupgaard opførte Kristoffer Rosenkrantz 1556 i Følge en Indskrift over Døren.³⁾

Da Syaarskrigen udbrød, kom Kristoffer Rosenkrantz igjen i større Virksomhed. Allerede i April 1563 var han blandt de for Viborg Stift udnævnte „Proviantmestere“ og tjente samme Aar paa Flaaden under Peder Skram. Atter 1564 var han udkommanderet paa Flaaden som Fører for Skibet „Papegøjen.“ Det følgende Aar, 1565, fik han for 100 Joachimsdaler, han havde laant Kongen, Kronens Gaard i Ugelris i Tostrup Sogn i Rinds Herred i Pant. Ogsaa i dette Aar blev han tidlig paa Foraaret udskreven til Flaaden; men i det blodige Slag ved Bornholm d. 7. Juli 1565, hvor Otto Rud blev fangen, blev han skudt gjennem Laaret og døde af sine Saar. Hvor han er begravet, vides ikke. I Lynderup Kirke findes et smukt Epitafium over hans Broder Stygge og dennes Slægt, der arvede Lynderupgaard efter ham, men han selv omtales ikke herpaa.⁴⁾

Da Kristoffer Rosenkrantz døde ugift, tilfaldt den Andel, han efter sin Broder Eriks Død atter havde faaet i Hevringholm, hans efterladte Søkende, *Peder, Stygge og Birgitte Rosenkrantz*, nærmest den ligeledes ugifte Peder, der neppe har haft anden

¹⁾ Jfr. nærmere om den interessante Sag Ny kirkehist. Samling VI, 707.

²⁾ Geh. Ark. (Kanc. Olsens Papirer).

³⁾ Abildgaards Tegn. i Oldn. Mus. Arkiv.

⁴⁾ Tegn. 1563 S. 349; 1564 S. 549 ff; 1565, S. 224; Dsk. Mag. 3 R. II, 83; Resen S. 95, 145 ff. — Dsk. Saml., Finansvæsen Nr. 81. Geh. Ark. — Personalhist. Tidsskr. I, 126. — Garde, den dansk-norske Sømagts Hist. 58; 61.

Gaard at holde sig til, medens Stygge ved sit Giftermaal og ved Arv havde faaet betydelige Ejendomme.

Peder Stygge eller **Rosenkrantz** († 1570), var den yngste af Brødrene. Han omtales første Gang 1536, da han af Biskopperne Ove Bilde og Joachim Rønnov, der tillige med flere Rigsraader vare Statholdere i Sjælland under Kjøbenhavns Belejring, sendtes til Kong Gustav i Sverig med Breve fra Kristian III.¹⁾ Reessen af 1536 har han derpaa underskrevet; men derpaa hører man ikke noget om ham, før han i Aaret 1547 „desværre“ ihjelslog i Nyborg Niels Mogensen (Kaas), Søn af den berygtede Mogens Thommesen til Damsgaard og Ellen Fris, Svoger til den under Kristoffer Stygge omtalte Frands Iversen Dyre til Damsgaard. Ved en Sammenkomst i Viborg under Kongehydingen 1542 maatte Peder Rosenkrantzes Frænder, Jakob Hardenberg til Sandholt, Ejler Hardenberg til Matrup, Kristoffer Johansen (Lindenov) til Drenderup, Anders Johansen (Lindenov) til Fobislet, Hartvig Thommesen til Palsgaard, Kristoffer Rosenkrantz (Nielsen) til Skjern og Kristoffer Rosenkrantz (Stygge) til Hevringholm, love og fuldsige for velbyrdig Svend, Peder Rosenkrantz til Hevringholm, for en Bøde paa 1500 Mark dansk og to Klenodier, saa gode som 100 Gylden hver, til den dræbtes Frænder. Paa Kongens Vegne vare tilstede Kansleren Johan Fris, Rigsmarsken Erik Banner og Rigsraaden Hr. Otte Krumpen; men da Bøden var fastsat, tyktes det de rette Eftermaalsmænd, Jep Fris til Skive og Rigskansleren Jørgen Quitzou, tillige med den dræbtes øvrige tilstedeværende Slægt og Venner, at samme Bod var for ringe, hvorfor de gave samme Bod til Hospitalerne i Jylland og overdrog Kantor Niels Fris i Viborg at fordele den efter Kongens nærmere Bestemmelser. Dette skete ogsaa, men senere, 1546 og 1552, stævnedes Frands Dyre Kristoffer Rosenkrantz for et Klenodie og Niels Fris for Pengene, idet han fremlagde et Brev, udgivet 1542, ifølge hvilket Jørgen og Henning Quitzou tillige med flere af Niels Mogensens fædrene Frænder havde opladt al deres Del i Bøden til Niels Mogensens to Søstre, af hvilke

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. I, 451.

den ene var gift med Frands Iversen Dyre, den anden, som det synes, var Enke efter den fra Kristiern II's Historie bekendte Rasmus Klementsens. Niels Fris blev dog frikjendt; Udfaldet af Sagen med Kristoffer Rosenkrantz kjendes ikke.¹⁾

I de følgende Aar forekommer Peder Stygge flere Gange som kgl. Hofsinde, indtil han 1549 blev forlenet med *Værne Kloster* og Ingedal Skibrede i Norge; han skulde tjene heraf selv fjerde til Lands eller til Vands og underholde de Brødre, som endnu vare i dette Kloster af Johanniterordenen. I de følgende Aar udbødes han flere Gange til Søs mod de Sørovere, som den Gang gjorde Havene usikre langs Norges Kyster, saaledes 1550 og 1551. I Aaret 1552 skulde han af sit norske Len udruste 4 Karle til det Tog til Island, som da foretoges. Om han personlig har været med, er maaske usikkert; thi ved St. Hansdagstid deltog han som Dommer i Lagretten i Oslo. I Reglen har han vistnok opholdt sig i Norge. Ved Skiftedelingen af Hevringholm i Oktober 1552 var han saaledes ikke tilstede, men har først senere underskrevet; derimod har han 2. Februar 1553 paa Hønborg hos Sidsel Rosenkrantz kvitteret for Modtagelsen af Beløbet („Peder Rosenkrantz Ejlersen til Hevringholm“). I Aarene 1555—57 var han atter udsendt mod de mange engelske, skotske og franske Kapere (Pirater), der gjorde Nordsøen usikker. Om Sommeren deltog han som sædvanlig i Lagretten i Oslo.²⁾

I Aaret 1561 blev Værne Kloster efter Peder Rosenkrantz forlenet til Eggert Klavsen (Ulfeld). Det var netop paa denne Tid, at hans Broder Erik var død og han saaledes atter bleven Medejer af Hevringholm. Maaske har han fra nu af opholdt sig paa Hevringholm; i al Fald taber man ham af Syne, indtil han i Syvaarskrigen atter optræder til Søs. Dog turde han maaske endnu have haft én eller anden mindre Forlening i

¹⁾ Dansk Mag. 3 R. IV, 262. Kolderup Rosenvinge, Gl. Domme I, 172. Dsk. Mag. 4 R. I, 197. Hist. Tidsskr. 5 R. I, 634 ff.

²⁾ Dsk. Mag. 4 R. I, 195; 218; 223. — Norske Rigsregistrarer I, passim. — Fam. Rosenkr. Hist. II, Dipl. S. 263 ff. — Diplomatarium Norvegicum IX, 803. — Tegn. 1554 p. 488 ff.

Norge. I Aaret 1564 nævnes han nemlig atter blandt dem, der skulde stille Mandskab søndenfjelds i Norge til Søs; 25. Juni var han dog i Kjøbenhavn, hvorfra han paa denne Dag har udstedt en Kvittering.¹⁾ — I Maj 1565 var han Fører for „Hamborger-Jægeren,“ da Peder Huitfeld med dette og tre andre Skibe skulde blokkere Stralsund, men blev overfalden af en stor svensk Flaade, saa at han maatte sætte Skibene paa Land ved Jasmund og opbrænde dem, for at de ikke skulde falde i Fjendens Hænder. Hovedsmændene gave sig over Land til Rostock „og fore saa hjem til deres Gaarde, indtil de fik Lejde af Kongen at kunne undskylde sig.“²⁾ — Han synes ikke at have deltaget i det store Slag ved Bornholm, hvor hans Broder Kristoffer faldt 6. Juli s. A. Den 19. Maj 1566 har han derpaa, stadig under Betegnelsen: Peder Rosenkrantz til Hevringholm, paa sin Broder Stygges Vegne udstedt en Kvittering i Landskrone. Til Søs tjente han ikke i dette Aar, men vistnok til Lands under den jydsk Fane, thi under 20. Juni er der udstedt Brev til Føreren for denne Fane om ufortøvet at lade gaa Dom over og straffe de Ryttere under hans Fane, som han havde ladet fængsle, fordi de havde overfaldet Peder Rosenkrantz og ham ilde saaret og skamferet.³⁾ Det var et af de temlig hyppige Mytterier, der fandt Sted under Syvaarskrigen. Peder Rosenkrantz slap dog derfra med Livet, men i Krigen synes han ikke senere at have deltaget. I Aaret 1567 optræder han et Par Gange i Sager angaaende Hevringholm paa Rougsø Herredsting. Den 3. Marts 1568 har han paa Lynderupgaard, hans Broder Kristoffers efterladte Ejendom, ikke som ellers i sin Broder Stygges, men i sit eget Navn udstedt en Kvittering for Renter for Aarene 1566 og 1567 af 500 Rd., Erik Podebusk til Bistrup var skyldig.⁴⁾ Han døde den 27. Januar 1570 ugift og er ligesom sine Brødre Jørgen og Erik begravet i Vivild

¹⁾ Tegn. 1564. — Klevenfeldt Sigilsamling, Rosenkrantz, Geh. Ark.

²⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. II, 330 ff. — Garde, den dansk-norske Sømagts Hist. S. 69.

³⁾ Adelsbreve Fasc. 53. — Tegn. 1566 S. 538.

⁴⁾ Geh. Ark. (Kancelliraad Olsens Papirer). — Adelsbreve Fasc. 53.

Kirke, hvor en fælles Ligsten med Billeder af tre Adelsmænd i Rustning dækker Graven.¹⁾

Stygge Ejlerson Stygge eller **Rosenkrantz** († 1571), vistnok ældst eller i al Fald den næstældste af Brødrene, var saaledes nu den eneste levende af Brødrene og i Forening med sin Søster, Jfr. *Birgitte Rosenkrantz*, Ejer baade af *Hevringholm* og *Lunderupgaard* og tillige af *Gunderlöf* i Skaane, medens Jfr. *Birgitte* efter Sidsel Rosenkrantzes Død tillige havde *Nebbe*.²⁾ Stygge Ejlerson forekommer første Gang 1535, da han tillige med sin Broder Kristoffer var Fange, og har derpaa undertegnet *Recessen* af 1536 („Stygge Stygge“). Han var nøje knyttet til sin Morbroder, Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim. Paa dennes Vegne mødte han saaledes 1542 i en Retssag paa Vilands Herredsting i Skaane,³⁾ og da Kristiern II i Aaret 1550 flyttedes fra Sønderborg til Kallundborg, hvor Knud Gyldenstjerne var Lensmand, var Stygge Rosenkrantz en af de 4 Adelsmænd, der sendtes hertil for „at tage Vare paa Kong Kristiern“, og for at tjene til hans Opvartning⁴⁾. Han nævnes ogsaa i flere Retsdokumenter angaaende Gyldenstjerne, udstedte paa Kallundborg i Aarene 1549 og 1552, saa at han vel i alle disse Aar har haft denne Stilling, maaske lige til Kristiern II's Død Januar 1559⁵⁾. Den 20 Marts s. A. giver Frederik II Hr. Mogens Gyldenstjerne, Statholder paa Kjøbenhavns Slot, til Kjende, at da han havde forskrevet sin Raad Kristoffer Huitfeldt, Lensmand

¹⁾ Abildgaards Tegn. i Oldn. Museums Arkiv; jfr. Hofmans Fund. III, 161; Dansk Atlas IV, 288; Trap V, 599.

²⁾ „Til Gondelauffgaard“ kaldes han i Retsbreve angaaende Hevringholm Maj 1570 og i Aaret 1571 (Geh. Ark., „Kancelliraad Olsens Papirer“). Maaske Peder Rosenkrantz ogsaa har ejet denne Gaard som Arv efter Sidsel Rosenkrantz.

³⁾ Adelsbrve Fasc. 28, „Gyldenstjerne“.

⁴⁾ Dsk. Mag. 4 R. IV, 160.

⁵⁾ 1549, ²¹/₇. Skifte mellem Knud Gyldenstjerne paa d. e. S. og Brødrene Stygge, Kristoffer, Erik og Peder Rosenkrantz paa d. a. Side af noget Vikarie-Gods i Vendsyssel, tilfaldet dem efter deres Morbroder Axel Gyldenstjerne. Geh. Ark. Diplomatarium. 1552 ¹⁹/₂, Vidne i et ligeledes paa Kallundborg dateret Brev, hvori Peder Kristensen (Dyre) til Hjelmso sælger Fru Sidsel Ulstand, Knud Pedersen Gyldenstjernes Enke, en Gaard i Ørsted (Geh. Ark. „Ramsø H.“ Nr. 4).

paa Gulland, til Kjøbenhavn til Kroningen, havde han taget Stygge Rosenkrantz, „vor Mand og Tjener“, i sin Tjeneste, saa at han skulde „ligge udi Slotsloven paa Visborg“; Mogens Gyldenstjerne skulde derfor med det første skaffe ham til Gulland og imidlertid underholde ham paa Kjøbenhavns Slot. Efter Kristoffer Huitfeldts Tilbagekomst vedblev Stygge Rosenkrantz at ligge i Slotsloven paa Visborg. Den 10 November s. A. underrettede han nemlig i Forening med Slotsfogeden og Slotsskriveren Kongen om, at Kristoffer Huitfeldt var død d. 8 November. Den 11 December underrettede derpaa Frederik II Stygge Rosenkrantz „og andre, som ere i Slotsloven paa Visborg“, om at Jens Bilde var udnævnt til Lensmand, hvem de derfor skulde antvorde Slotsloven og være hørige og lydige¹⁾.

Formodentlig er Stygge Rosenkrantz kort efter vendt tilbage fra Gulland. Ligesom sine Brødre synes han at have haft Forkjærlighed for den ugifte Stand. Af Brødrene havde kun Erik været gift, med Kristoffer Huitfeldts Søster; men da han var død barnløs 1561, truede Slægten altsaa med at uddø. Stygge Rosenkrantz ægtede da, som det synes efter 1561, Maren Knob, Datter af Lavrids Knob til Gyllebo i Skaane og Sidsel Henningsdatter Valkendorf fra Glorup. Deres eneste Barn, *Kirstine Rosenkrantz*, blev født paa Gyllebo d. 2 Febr. 1564. Da Lavrids Knob allerede var død 1546, har Datteren været helt ung, da hun blev gift med Stygge Rosenkrantz. Denne blev nu paa sin Hustrus Vegne Medejer af *Gyllebo*, især efter at Lavrids Knobs Sønner, Folmer og Johan, vare døde ugifte i Syvaarskrigen, 1563 og 1564; dog havde Fru Marens Søstre, Mette, gift med Baltzar Lepell, og Anna, gift med Palle v. Mehlen, ogsaa Del i Gaarden²⁾. Fra nu af synes han i nogle Aar at have været knyttet til Skaane, og vel endogsaa at have boet paa Gyllebo, hvor Datteren fødtes 1564; i Aaret 1565 fik han ogsaa Ordre til i Forening med de øvrige Adelsmænd „i de 6 Herreder

¹⁾ Dsk. Kong. Hist., Fasc. 39, Geh. Ark.; jfr. Tegn. 1559, p. 53. — Dsk. Mag. 3. R. III, 180. — Tegn. 1559, p. 179.

²⁾ Ejler Brockenhuses Kalenderopt. i Saml. til Fyns Hist. og Top. VI, 318. — Skaanske Herregaarde VI (Gyllebo).

i Skaane ud mod sønder Strand“ at sørge for Strandvagten¹⁾. — At han efterhaanden var bleven en meget rig Mand, fremgaar ogsaa af Adelslaanet for 1568, hvor han sættes til 2000 Daler. Folmer, Erik og Niels Axelsen Rosenkrantz sættes saaledes kun til 1000 Daler hver, nogle enkelte, som Peder Oxe og Anne Rosenkrantz, Albert Gøjes Enke, til 5000 Daler²⁾ — I Aarene 1570 og 1571 havde han store Stridigheder med Rigsraad Jørgen Lykke til Overgaard og dennes Søster Anne Lykke, Enke efter Otte Krumpen, dels om Arven efter Otte Krumpen, dels om en Eng ved Hevringholm, men som ikke bleve endte før hans Død. Han forekommer sidste Gang i en paa Lynderupgaard d. 17 Juni 1571 udstedt Kvittering for Renter af en Kapital, Erik Podebusk til Bistrup skyldte ham. Han døde 29 August 1571, vistnok paa Lynderupgaard, i hvis Kirke hans Gravsten findes tillige med hans Hustrus³⁾.

Hevringholm tilfaldt nu Jfr. **Birgitte Rosenkrantz** til Nebbe og *Maren Knobs* og *Stygge Rosenkrantzes* lille Datter *Kirstine* i Forening, hvorimod Lynderupgaard vistnok strax tilfaldt Kirstine Rosenkrantz alene under Fru Maren Knobs Styrelse. Det var brydsomme Tider for de to Kvinder. Arven efter den barnløse Rigsmarsk Otte Krumpen søgte flere af de andre Arvinger at gjøre dem stridig. Ved en Dom af Kongen og Rigsraadet, afsagt 12 Juni 1572, blev Fru Maren paa sin Datters og Jfr. Birgitte Rosenkrantz paa egne Vegne dog erkjendte for arveberettigede sammen med Laurids Rostrup, Jakob Rostrup, Ove Skram og den afdøde Just Høgs Arvinger, der alle nedstammede fra Hr. Stygge Nielsen til Hevringholm, hvis Datter Anne havde været gift med Otte Krumpens Fader, Jørgen Krumpen⁴⁾. — To Dage efter (14 Juni 1572) faldt ligeledes kgl. Rettertingsdom i den langvarige Sag mellem Stygge Rosen-

¹⁾ Dsk. Kong. Hist. Fasc. 53, Lave Brok til Fr. II, dat. Krogholm Tirsdag efter Mathei Dag 1565.

²⁾ Tegn. 1568, S. 78 ff.

³⁾ Adelsbr. Fasc. 53. — Abildgaards Tegn.

⁴⁾ Det nærmere fremgaar af Dommen hos Rosenvinge, Gl. Dsk. Domme III, 156 ff.

krantztes Arvinger og Hr. Jørgen Lykke om en Eng ved Hevringholm, som Hr. Jørgen Lykke paastod tilkom Otte Krumpens Arvinger, fordi Hr. Otte Krumpen 1517 af sin Moder havde faaet udlagt al hendes Rettighed i Hevringholm; men da det bevistes, at Otte Krumpen 1557 selv havde givet Afkald paa Engstykket, gik Dommen Hr. Jørgen Lykke imod¹⁾. — Noget voldsomt maa det være gaaet til i Anledning af denne Sag, der først havde været for Viborg Landsting; thi under 20 Marts 1572 var der blevet udstedt et kgl. Beskjærmelsesbrev for Jfr. Birgitte Rosenkrantz til Nebbe, „da hendes Foged, Anders Skriver (der ogsaa førte Sagen for det kgl. Retterting), skal til Landstinget aabenbarlig være truet og undsagt, ikke for anden Aarsags Skyld, end at han som hendes fuldmyndige Foged har brugt hendes rette Tale og der sammesteds paa hendes Vegne ganget i Rette, hvorfor hun er saadant Beskjærmelsesbrev begjærendes, da hun er en hjælpeløs Kvinde og hendes Brødre og andre hendes næste Slægt, som hende skulde forsvare, ere hendøde“²⁾.

Ved samme Lejlighed (17 Juni 1572) fik Fru Maren Knob Brev paa *frit Fiskeri* for hendes egen Grund i Limfjorden, ligesom andre af Adlen her i Riget nyde og bruge, til saalænge Kongen kan ydermere forfare Lejligheden og anderledes bliver til Sinds, efterdi hun er Arving efter Kristoffer Rosenkrantz, til hvem Kongen for nogen Tid siden har skjødet Lynderup Gaard og Gods³⁾. — Ogsaa om denne Ejendom skulde hun dog faa *Stridigheder*, og det atter for Fru Anne Lykkes Skyld, Otte Krumpens myndige Enke, Hr. Jørgen Lykkes Søster. Det staar formodentlig i Forbindelse hermed, at Fru Maren Knob atter den 10 Oktbr. 1573 lod sig give kgl. Bekræftelse, ikke blot paa ovennævnte Fiskeri, men ogsaa paa hele Lynderup Gaard og Gods som Arving efter Kristoffer Rosenkrantz, og at der samme Dag udgik Ordre til Stiftamtmanden paa Hald og til Kapitlet i Viborg om i en Brevkiste i Viborg Domkirkes Sakristi at opsøge og til Fru Maren Knob at overantvorde Breve, der lode paa

¹⁾ Geh. Ark., Sønder Hald H., Nr. 66.

²⁾ Jydske Tegn. 1572 S. 16.

³⁾ Sammesteds S. 42.

Lynderupgaard. Samme Dag er der nemlig ogsaa udstedt et meget karakteristisk Brev til Fru Maren Knob, der baade viser Fru Anne Lykkes Egenraadighed og Regeringens Interesse for Limfjordfiskeriets Fredning. Kongen har erfaret, hedder det i Brevet, at nogle af Fru Maren Knobs Bønder („Tjenere“) for nogen Tid siden skulle have taget Baade og Fiskegarn fra nogle af Kongens Undersaatter, som havde fisket med Pulsvaadder i Limfjorden mod Kongens derom udgaaede strænge Forbud; deriblandt skal ogsaa være nogle af Fru Anne Lykkes Tjenere, og Fru Anne skal siden have skrevet Fru Maren Knob Breve til, hvori hun tilstaar at have befalet sine Tjenere at fiske med ovennævnte Pulsvaadder. „Da efterdi vi have derudi at sige,“ tilføjes der, „og der Magt paaliggendes er, bede vi eder og strængeligen befale, at I strax uforsømmelig og uden al Undskyldning skikke os selv til Hænde Fru Anne Lykkes Breve, at vi deraf al Lejlighed kunne forfare, og tager her ingen Forsømmelse fore, saa fremt vi ikke skulle foraarsages udi andre Maader det af eder at æske“. Kongen fik ogsaa Brevene, og Fru Anne Lykke blev tiltalt for sit ulovlige Fiskeri¹⁾.

Da den myndige Fru Anne Lykke kort efter døde, udbrød atter Stridigheder mellem Otte Krumpens mange Arvinger, deriblandt Rosenkrantzerne paa Hevringholm, og Fru Annes Værge og Broder, Hr. Jørgen Lykke, om Udleveringen af den Del af Arven, Fru Anne havde haft Livsbrev paa. Ogsaa denne Sag gik Hr. Jørgen Lykke imod ved en kgl. Rettertingsdom af 8 Juni 1575²⁾. — I de følgende Aar foretog Fru Maren flere Magelæg med Kronen, hvorved hun erhvervede Gods til Lynderupgaard. Hun døde den 26 Marts 1581 og blev begravet d. 30 April s. A. i Lynderup Kirke ved sin Mands Side, hvor hun er afbildet paa Ligstenen ligesom han³⁾.

¹⁾ Jydske Reg. 1573 S. 189 (jfr. Dsk. Kong. Hist. Nr. 565); Tegn. 108; 112.

²⁾ En meget vidtløftig Dom herom, der dog har mere Interesse for Familien Krumpen end for Rosenkrantzerne, findes i Klevenfeldts Saml. (Krumpen) efter Rigens Dombog 1570—75 fol. 145 b.

³⁾ Abildgaards Tegninger; jfr. Hofmans Fund. III, 387; Dsk. Atlas IV, 652—684.

Medens Lynderupgaard, og formodentlig ogsaa Gunderløf i Skaane og Part i Gyllebo, tilfaldt Datteren, den unge Jfr. *Kirstine Rosenkrantz Styggesdatter*, alene, ejedes Hevringholm nu i Fællesskab af Jfr. Kirstine og hendes Faster, Jfr. *Birgitte Rosenkrantz Ejlersdatter* til *Nebbe*. Denne sidstnævnte Gaard havde Kongen dog allerede 1578 tilegnet sig ved et større Mageskifte, hvorved den Andel af *Nebbe*, der tilhørte Jfr. Birgitte, var tilfaldet Kronen, mod at *Arnestrup* Hovedgaard i Mørke Sogn ved Rosenholm tillige med mere Gods udlagdes til hende; dog fik Jfr. Birgitte med det samme Livsbrev paa *Nebbe*, saa hun boede her til sin Dødsdag¹⁾. Hendes Vaaben med Aarstallet 1581 findes endnu i Tavlov Kirke. Her findes ogsaa en fælles Ligsten for hende og hendes Farbroderdatter og Velgjørerske Sidsel Rosenkrantz, hvorpaa de begge staa afbildede. Hun har selv ladet den forfærdige; thi Aarstallet for hendes Død er ikke udfyldt. Hun døde i Mai 1586 — 3die Pinsedag, siges der i Ejler Brockenhus's Kalenderoptegnelser, 3: 24 Maj; men det kan ikke være rigtigt; thi allerede den 13 Maj indbyder Kirstine Rosenkrantzes Mand, Niels Skram, fra Kjøbenhavn Fru Ide Munk, Oluf Nielsen Rosenkrantzes Efterleverske, til Begravelsen i Tavlov Kirke d. 5 Juli. Den 28de Maj fik Lensmanden paa Koldinghus, Kasper Markdanner, Befaling til at overtage Nebbegaard og lægge det under Koldinghus, naar hun var begravet; til Begravelsen skjænkede Kongen Niels Skram 3 Stykker Vildt og 200 Td. Havre. Den 20 August fik derpaa Niels Skram Brev paa Vivild Kirkes Korntiende ved Hevringholm, som var ledig efter Jfr. Birgittes Død²⁾. — Sagnet om hende levede længe i Egnen af det gamle Nebbegaard, som nu blev nedbrudt. „Østen for den nuværende Grund,“ siges saaledes i Hofmans Foundationer (IV, 720), „er en Høj med Grave om, hvorpaa har været et Lystslot,

¹⁾ Geh. Ark., Ø. Lisbjerg H. Nr. 37; Nebbegaard Nr. 4. Jydske Registre 234 fl., 248; Dsk. Saml. Nr. 565. Jfr. Saml. til jydisk Hist. og Topogr. VI, 18—19.

²⁾ Dsk. Atl. V, 967; 1006—7; Ejler Brokkenhus i Saml. til Fyns Hist. og Topogr. VI, 355; Klevenf. Dok. i Geh. Ark. — Jydske Tegn. 1586 S. 74; Registre S. 139.

beboet af Jfr. Birgitte Rosenkrantz; hendes Søster boede paa Henneberg (=: Hønborg) Ladegaard ved Middelfart Sund, og den tredie ved Hindsgavl, hvilke tre Søstre levede 1583 og ere begravne i et Kapel ved Tavlov Kirke“. At der ved den ene „Søster“ menes Fru Sidsel Rosenkrantz paa Hønborg, er klart nok. Den tredie er mindre sikker, maaske Hans Lindenovs Hustru, Margrete Rosenkrantz Ottesdatter paa Hindsgavl, med mindre Sagnet sigter til Jfr. Birgittes Plejebarn og eneste Arving Kirstine Rosenkrantz.

Kirstine Rosenkrantz, Stygge Ejlersens og Maren Knobs eneste Barn, var saaledes nu ene tilbage af hele Hevringholm-Linien. Hun var efterhaanden bleven en rig Arvedatter. Født d. 2 Febr. 1564 paa Gyllebo blev hun 7 Aar gammel, altsaa 1571, kort efter Faderens Død af Moderen sendt til Nebbe, hvor hun i 3 Aar, altsaa omtrent til 1575, blev opdragen hos sin Faster, Jfr. Birgitte; derpaa kom hun tilbage til Moderen, indtil hun 25 Februar 1582, nylig fyldt 18 Aar, i Horsens blev gift med *Niels Skram til Urup*, hvem hun saaledes i Medgift efterhaanden bragte *Hevringholm* og *Lynderupgaard*, og formodentlig ogsaa Andel i Gyllebo, maaske ogsaa i Gunderløf i Skaane og formodentlig Arnestrup, som Jfr. Birgitte havde faaet i Magelæg for Nebbe.

Niels Skram, der var født d. 6 Marts 1555, var Søn af den berømte Peder Skram til Urup og Elsebet Krabbe, Rigsmarsken Tyge Krabbes bekjendte Datter. I Aaret 1572 studerede han i Rostok under Vejledning af den som Boghandler bekjendte lærde Mester Hans Aalborg, der tilegnede sin Lærling sin Udgave af Cicero de senectute, der udkom i Rostok 1572. Han var den eneste af Sønnerne, der overlevede Forældrene. Paa sit Dødsleje i Aaret 1578 tog Fru Elsebet ogsaa en bevæget Afsked med ham, hvori hun opfordrede ham til at være sin Herre og Konge tro, som hans Forfædre havde været før ham, og i hele sit Liv beflitte sig paa Guds frygt og gode Sæder. Ved Faderens Død 1581 arvede han Urup; efter en af sine Morbrødre havde han tidligere arvet Hessel Hovedgaard i Jylland, hvortil han ogsaa

skriver sig¹⁾). Allerede 1580 havde han af Kronen tilmageskiftet sig *Arløse* Bispegods i Halland, ligesom han ogsaa efter Moderen arvede *Skedale* i Halland. Naar hertil regnes de Hovedgaarde, hans Ægteskab 1582 med Kirstine Resenkrantz bragte ham, har han saaledes været en meget formuende Mand. 1581—83 var han Lensmand paa Bygholm ved Horsens, 1583—85 paa Hald og Stiftslensmand i Viborg Stift, derpaa 1585—97 paa Dronningborg ved Randers, hvorpaa han 1597 atter overtog Bygholm Len, efter at Alkymisten Erik Lange havde forladt Landet og var falden i den unge Kristian IV's Unaade. — I Forhold til Kronen omtales han oftere; 1583 skulde han saaledes ledsage Frederik II udenlands; i Aaret 1590 var hans Hustru blandt de Adelsdamer, der skulde drage Salene paa Koldinghus til Prinsesse Elisabeths paatænkte Bryllup med Hertugen af Brunsvig, ligesom han ogsaa var bestemt til at følge Prinsessen til Brunsvig. Han indbødes ogsaa under Formynderregeringen ofte til de kgl. Fester. 1595 ledsagede han den unge Kristian IV paa hans Rejse i Nordtyskland, ligesom han ogsaa 1596 sammen med Jørgen Rosenkrantz og en stor Del af sin Hustrus nærmere og fjernere Slægtninge deltog i de store Bryllupshøjtideligheder paa Koldinghus, som nærmere ere omtalte i Jørgen Rosenkrantzes Levned. — Med Bønderne i Rougsø Herred havde han en langvarig Strid om Ægt og Arbejde, som de havde siddet ham overhørig med, saa at de tilsidst i Aaret 1594 ved „Rigens Forfølgning“ bleve gjorte fredløse og dømte fra deres Hals. Dette gjorde dem føjelige, saa at de i Januar 1595 indgik et Forlig med ham. — Ogsaa Sagen om Hevringholm og Vivild Mark kom op igjen, men blev til Fordel for Niels Skram afgjort ved en Herredagsdom 1589²⁾).

Hans Ægteskab med *Kirstine Rosenkrantz* blev tidlig af-

¹⁾ Hvass, Medd. om Personer af Fam. Hvass IV, 313. 1561 maa dog være fejlskrevet.

²⁾ Se nærmere: K. Hansen, Danske Ridderborge, Kbhvn. 1832, S. 78 ff. — Om Niels Skram se forøvrigt H. Rørdam, Hist. Kildeskr. 1 R. II, 11 og fl. St. — Herredagsdombogen 1586—89 fol. 150 ff. — Tegn. og Reg. passim.

brudt. Den 3 Juni 1597 kom Niels Skram tillige med sin Hustru til Viborg, hvor de ejede en Gaard. Ved et ulykkeligt Tilfælde styrtede hun samme Dag gjennem Loftet ned paa Jorden. Dette medførte en Benskade, hvoraf hun døde d. 23 Juli s. A., kun 33 Aar gammel. 4 September blev hun begravet i Lynderup Kirke. Biskoppen i Viborg, M. Niels Lavridsen Arktander, holdt Ligtalen, der udkom i Trykken 1600 med en Fortale af Biskoppen i Sjællands Stift, Peder Vinstrup. Hun roses der meget for sin Gudsfrygt og hele sin Vandel. — Med Niels Skram havde hun kun ét Barn, en Datter ved Navn *Elsebet*, født paa Dronningborg d. 13 December 1588. Niels Skram selv giftede sig 21 Oktbr. 1599 anden Gang med Agathe Seefeld, en Datter af den rige Rigsraad Jakob Seefeld til Visborggaard, Regeringsraad i Kristian IV's Mindreaarighed. Dette Ægteskab var barnløst. Niels Skram selv døde allerede d. 24 Juni 1601 paa Urup og blev d. 6 August s. A. begravet i Øst-Birk Kirke ved Urup. Hans Datter Elsebet arvede saaledes alle Herregaardene. Hun blev 1603 gift med Eske Bilde til Svanholm, Søn af Peder Bilde til Svanholm og Birgitte Rosenkrantz til Øster Vallø; han satte imidlertid alle Gaardene overstyr. Ved hans Død 1608 købte den bekjendte Eske Brok bl. a. Hevringholm, hvormed fulgte 1 Mølle, 81 Bøndergaarde og 40 Huse¹⁾).

Hevringholm-Linien var saaledes uddød med Fru Kristine Rosenkrantz 1597 og den gamle Gaard, der i umindelige Tider havde været Familiens Ejendom, kommen i andre Slægters Eje.

¹⁾ K. Hansen, Dsk. Ridderborge S. 80 ff. — Vedel Simonsen, Ejler Brok, passim. — Ejler Brokkeshus's Kal. i Saml. til fynsk Hist. og Top. V passim.

IV. Tange-Linien.

I Øxendrup Sogn i Gudme Herred i Fyn, hvor der endnu findes en Landsby ved Navn Tangaa, laa i tidligere Dage en Herregaard, som allerede i Dronning Margrethes Dage var i Familien Rosenkrantz's Eje. Ridder *Niels Jensen (Rosenkrantz)* til Hevringholm skriver sig nemlig i sine senere Leveaar til Tange, og efter hans Død (omtrent 1411) kom den til hans Søn, Hr. *Niels Nielsen* til Tange († omtrent 1450). Dennes umyndige Børn stode efter hans Død under Formynderskab af hans Broder, Hr. *Ludvig Nielsen* til Palsgaard, og ved denne Lejlighed kom Gaarden i dennes Besiddelse, uden at man nærmere véd, hvorledes dette skete. Af dennes Sønner synes den ældste, *Niels Ludvigsen* til Palsgaard, der var trolovet med Mogens Gøyes Datter *Pernille*, ikke at have haft Del i Tange; derimod havde to andre af hans Sønner, *Klavs Ludvigsen* til Togerup og Palsgaard og *Mogens Ludvigsen*, Del heri. I al Fald skrives den sidstnævnte stadig hertil og boede ogsaa paa Gaarden, medens Klavs Ludvigsen maaske neppe skrives hertil, men derimod begge hans Sønner, *Axel* og *Mogens Klåvsen*¹⁾.

Om de tidligere Slægtled og om Klavs Ludvigsen henvises til 1ste Del af Familien Rosenkrantz's Historie. Derimod skal

¹⁾ Nu afdøde Biskop Engelstoft har i sin Tid meddelt mig, at der paa Sandager Kirkegaard ved Bogense findes en Gravsten, som siges at være kommen fra Palsgaard. Den ligger nu paa en Bondes Grav; men dens ældre Prydelser tyde paa det 15de(?) Aarhundrede, med to Vaabener som Rosenkrantzernes og Hackernes og en Indskrift: *Niels Ludewiigsen* . . . il loff gør mich. — Rosenkrantz-Vaabnet er med *Løver*. — Biskop Engelstoft tvivlede om, at hermed kunde menes *Niels Ludvigsen* til Palsgaard; men Indskriften og Vaabnet synes dog at tyde herpaa. — En anden af disse Brødre, *Oluf Ludvigsen*, har i Slægtregistrene blot Vedføjelsen: død ugift. Hermed menes, efter hvad Hr. Thiset har meddelt mig, vistnok *Ove Ludvigsen*, der var Kannik i Aarhus, og som 1533 førte i sit Vaaben Rosenkrantzernes Skaktavl (dog uden *Løver*).

her meddeles nogle nærmere Oplysninger om Mogens Ludvigsen, som ikke er omtalt i 1ste Del.

Mogens Ludvigsen (Rosenkrantz) var altsaa en Søn af Hr. Ludvig Nielsen til Palsgaard og Tange i dennes Ægteskab med Fru Kirsten Hack. Han forekommer første Gang i Aaret 1516, da Markvard Tidemand paa Holind (∴ Holm) til „velbaarne Svend Mogens Ludvigsen i Tangegaard“ udstedte et Pantebrev paa en Gaard i Hesselager Sogn. I Aaret 1518 maatte han betale Kristiern den anden 50 Mark for Hjemlov, medens Kongen drog til Sverig. Recessen af 1536 har han underskrevet blandt den fynske Adel og levede endnu 1550, da Niels Hansen i Tange Mølle stævnedes „Mogens Ludvigsen til Tange“, fordi denne havde ladet sin Svend ihjelskyde hans Moder i Tange Mølle, og samtidig fik Frans Jensen i Tange Mølle kongeligt Lejde om at maatte blive ufejdet og uoverfalden til St. Hans Dag Midsommer for en Karl, han ihjelslog, som tilforn havde ihjelskudt Frans Jensens Hustru. De nærmere Omstændigheder ved denne Sag kjendes ikke. Kort efter synes Mogens Ludvigsen at være død ugift, og Klavs Ludvigsens Børn bleve da Eneejere af Tange¹⁾.

Klavs Ludvigsen (Rosenkrantz) havde i sit Ægteskab med Kristence Jepsdatter Sparre fire Børn, *Axel Klavsens Rosenkrantz*, der fik Togerup i Skaane efter Forældrene, *Mogens Klavsens Rosenkrantz*, der fik Navntorp i Skaane og Klavs Ludvigsens Andel i Tange, og to Søstre, **Kirsten Klavsdatter Rosenkrantz**, der var Priorinde i St. Peders Kloster i Skaane og som oftere nævnes i Brødrenes Arvesager og levede endnu 1549 som Priorinde i Klostret²⁾, og **Berete Klavsdatter Rosenkrantz**, der 1533 var Enke efter en Adelsmand, *Must Hansen*, da hun skjødede til sin Morbroder, Mester Aage Sparre, Electus til Lunde Domkirke, en Gaard i Malmø. Hun var død inden 10 April 1540, da Aage Sparre skjødede Hr. Mogens Gyldenstjerne denne Gaard

¹⁾ Klevenfeldts Sigilsamling (Tidemand). — Suhms Samlinger II, 2, 37. — Dsk. Mag. 3 R. VI, 227 ff.; 4 R. V, 185.

²⁾ Familien Rosenkrantzes Hist. II, Diplom. Nr. 31. — Arvesagen fra 1541 efter Aage Sparre.

i Kompagnistræde i Malmø, som han havde købt af sin afdøde Søsterdatter¹⁾.

Mogens Klavsen Rosenkrantz, der vistnok var ældre end sin Broder Axel, skjønt denne ofte i Breve nævnes først, forekommer allerede i Aaret 1511 „i Tange“, da han udskrives til at møde i Leding med 2 Heste. Til den samme Ledings-tjeneste sættes han som fynsk Adelsmand baade 1525 og 1535. Den store Reces af Oktober 1536 har han ligeledes undertegnet blandt den fynske Adel; ligeledes den fynske Adels Reces af Januar 1550, under Betegnelsen „til Tange“, uagtet Mogens Ludvigsen endnu levede²⁾. Ved dennes kort efter følgende Død synes han at være bleven Eneejer af Tange. Om denne Gaard opstod der forøvrigt i Aaret 1551 en Proces, maaske netop foranlediget ved Mogens Ludvigsens Død. Niels Lange til Kiersgaard, Sønesøn af Niels Gundesen Lange til Lydumgaard og Anne Nielsdatter Rosenkrantz, stævnedes nemlig Mester Mads Hvid, Præst i Holstebro, der var gift med Lene Gyldenstjerne, en Datter af Oluf Pedersen (Gyldenstjerne) til Estvadgaard og Anne Ludvigsdatter (Rosenkrantz), „for Fyldest af den Arvepart, som Mads Hvids Hustru havde faaet Fyldest for i Tang Gaard og Gods, som Hr. Ludvig Nielsen (Rensenkrantz) tog efter sin Broder Hr. Niels Nielsen, da han var Værge for dennes Børn, og for Pantebreve og for Pantegods, som Hr. Ludvig Nielsens Arvinger forholde Niels Lange og hans Medarvinger“. Men da Mads Hvid paa sin Hustrus Vegne erklærede, at hun ingen Lod eller Part havde i Tang Gaard eller Gods, og at han ikke vidste, at der var udlagt ham noget til Vederlag derfor, og desuden beraabte sig paa, at Sagen burde behandles ved Herredsting og Landsting, afvistes Sagen og henvistes til Ginding Herredsting³⁾.

Man faar saaledes af denne Dom ikke Rede paa, hvorledes

¹⁾ Fam. Rosenkr. Hist. II, Dipl. Nr. 112 og Nr. 152. Rigsark., Oxie H. Nr. 66, Perg., — Breve i Adelssamlingen, Fasc. 53 (Rosenkrantz).

²⁾ Dsk. Mag. 4 R. II, 299; Ny dsk. Mag. -V, 51 ff.; Dsk. Mag. 3 R. VI, 101; Rigsraadsbreve i Rigsark., 2den Saml. Nr. 21.

³⁾ Dom af Kongens Retterting, dat. Odense 4 September (Fredag efter Sancti Ægidii Dag) 1551, Afskrift hos Klevenfeldt (Fam. Lange).

det egentlig var gaaet til, at Tange Gaard og Gods var gaaet over til Hr. Ludvig Nielsen (Rosenkrantz), medens han var Væрге for sine Broderbørn. For øvrigt beholdt Mogens Klavsens kun i kort Tid Gaarden, som han imod Vederlag for Gods i Skaane mageskiftede til sin Broder, *Axel Klavsens Rosenkrantz*. Dette fremgaar af en Dom af 26 Juli 1552, der vil blive nærmere omtalt under Broderen, med hvis uheldige Pengeforhold Mogens Klavsens havde meget Bryderi, hvilket senere nærmere vil blive omtalt. Selv tilbragte han nu sine Levedage paa Navntorp. I det offentlige Liv havde han ikke taget stor Del. Han havde imidlertid Ærkebiskop Aage Jepsens Sparre i Lund til Morbroder, og dette kom ham og hans Broder til Gode, idet de i Forening i Aaret 1525 forlenedes med Fuldtofte Bispegaard i Skaane som Pant for 1200 rhinske Gylden. Det var paa denne Tid, at Aage Sparre søgte Konfirmation baade hos Kongen og Paven som Ærkebisp og i den Anledning maatte udgive umaadelige Summer. Søstersønnerne have altsaa i den Anledning maattet laane ham Penge. De beholdt Lenet i det mindste til 1536, da det 27 August forlenedes til Jep Tordsen (Sparre). Dette staar selvfølgelig i Forbindelse med Bispegodsets Inddragelse; men allerede 15 November udstedtes efter Mogens Gøyes Forslag atter Følgebrev til Mogens og Axel Klavsens, og Jep Tordsen fik Ordre til atter at lade dem faa Lenet. Dette synes dog ikke at være sket; Jep Tordsen vedblev i en længere Aarrække at være forlenet med Fuldtofte; tilsidst solgte Kongen Lenet 1546 til Hr. Mogens Gyldenstjerne¹⁾.

Ved Arv i Tange, Navntorp, Palsgaard og efter Aage Sparre synes Mogens Klavsens at have samlet sig en ret betydelig Formue. Han skildres ogsaa i et Arvedokument efter sin Død som en Mand, der havde levet et tarveligt Liv og skrabet Penge sammen; men han var meget uvidende; det siges udtrykkelig om ham, at han hverken kunde læse eller skrive, hvorfor han

¹⁾ Det interessante Pantebrev af 1525 er trykt i *Fam. Rosenkrantzes Hist.* II, Nr. 56. — *Dsk. Mag.* 3 R. VI, 78. — *Erslev, Lensmænd*, S. 66. — *Danske Kancellireg.* 1535—50, Reg. under Fuldtofte (der var næppe mere end ét Len af dette Navn i Froste Herred).

maatte overlade det hele til sin Skriver, *Jakob Mogensen*. Da Mogens Klavsens, der længe havde været svagelig, døde paa Navntorp 1560¹⁾ udbrod en sand Storm mod samme Jakob Mogensen fra Hr. Mogens Gyldenstjernes Side, der beskyldte ham for at have bedraget den gamle ugifte Mand og tilvendt sig en Del af hans Efterladenskaber. Hr. Mogens Gyldenstjerne synes dog ikke at have kunnet bevise sine Beskyldninger²⁾ Det mærkeligste ved Sagen er, at Jakob Mogensen synes at have været Mogens Klavsens Frillesøn. Ganske vist berøres dette Forhold ikke i Sagen mod Skrивeren, men allerede 7 December 1551 forlenede Mogens Klavsens Broder Axels og dennes Hustru Magdalene Kristiernsdatters Samtykke „*sin kjære Søn*“ Jakob Mogensen for villig og tro Tjeneste, som han har bevist ham, Fjærestad Gaard i Lugude Herred paa Livstid; naar Jakob Mogensen døde, skulde Gaarden atter tilfalde Mogens Klavsens nærmeste Arvinger³⁾. Dette Brev er medbeseglet af Hr. Mogens Gyldenstjerne til Fultofte. Denne kan saaledes ikke have været uvidende om Jakob Mogensens Forhold til Mogens Klavsens, og der bliver altid en Tvivl tilbage om, hvorvidt den Jakob Mogensen, der i en længere Aarrække havde tjent Mogens Klavsens som Skriver og i et og alt synes at have været hans højre Haand, er identisk med Sønnen. Om dennes senere Skjæbne vides ellers intet.

Axel Klavsens Rosenkrantz var efter sin Broders Død den eneste levende af Klavs Ludvigsens Børn. Han forekommer første Gang 1525, da han i Forening med sin Broder Mogens fik Fultofte i Forlening og Pant af sin Morbroder Aage Sparre. I Juli 1533 nævnes han under Herredagen i Kjøbenhavn blandt de Adelsmænd, der afslog Kristiern II's Forsøg paa atter at komme paa Tronen⁴⁾. Under Grevefejden tjente han blandt den skaanske Adel og har Nytaarsaften 1534 i Væ medunder-

¹⁾ Tegnelser 1560 pag. 355 under 28 November.

²⁾ Om Jacob Mogensen findes et Par meget vidtløftige Dokumenter i Klevenf. Saml. Dok. Beskr. (Rosenkrantz).

³⁾ Fam. Rosenkr.'s Hist. II. Dipl. Nr. 204.

⁴⁾ Krag's Kr. III's Hist., dansk Oversættelse I, 5.

tegnat den skaanske Adels Bemyndigelse til Kristoffer Huitfeldt og Josef Falster til at sætte sig i Forbindelse med de svenske Høvedsmænd, der af Kong Gustav sendtes Kristian III til Hjælp¹⁾. Recessen af 1536 har han ogsaa underskrevet blandt de skaanske Adelsmænd. At han ved denne Lejlighed synes at have mistet Fultofte Len, der var gaaet over til Jep Tordsen (Sparre), er allerede omtalt under hans Broder Mogens. I Aaret 1539 næves han atter blandt de skaanske Adelsmænd, som i Lund udsonede sig med Jørgen Kock efter dennes Adfærd i Grevefejden²⁾. Da der i Aaret 1542 skulde sendes Hjælpetropper til Kong Gustav i Sverig i Anledning af Dackefejden, sættes Mogens og Axel Klavsen til 2 Glavind; dette gjaldt Fultofte Len, men i Randen af de kongelige Fortegnelser er der tilføjet: disse Len har Jep Tordsen³⁾. Dette staar vistnok i Forbindelse med den store Arv, der i Mellemtiden var faldet efter Morbroderen, Mester Aage Sparre. Selv forekommer Axel Klavsen næsten aldrig senere i offentlige Hverv. 1545 maatte han yde Kongen et Laan af 50 Daler, medens hans Broder Mogens ved samme Lejlighed sættes til det tredobbelte⁴⁾. Det gik nemlig stadig ned ad Bakke med Axel Klavsens Formuesomstændigheder, uagtet han dog efterhaanden fik Del i forskellige Hovedgaarde.

Efter sine Forældre havde Axel Klavsen arvet *Togerup* (eller Taagerup), en nu forsvunden Herregaard i Tommerup Sogn i Skyts Herred, tæt ved Trælleborg. Gaarden var imidlertid meget forfalden. Axel Klavsen maatte da tage sin Tilflugt til sin Morbroder i Lund, Mester Aage Sparre; denne byggede ogsaa Gaarden op mod den 29 Septb. 1539 at faa i sin Livstid Halvdelen af Gaardens Tilliggende i Ager og Eng og Brugsretten over en Del af Bygningerne⁵⁾. Da Aage Sparre døde i Aaret 1541, fik Axel Klavsen formodentlig atter den hele Brugsret af

¹⁾ Paludan Müller, Grevens Fejde II, 470 ff.

²⁾ Samlingar til Skånes historia, 1871, S. 57 ff.

³⁾ Dansk Mag. 3 R. VI, 357.

⁴⁾ Dansk Mag. 4 R. I, 126; 142 ff.; 235.

⁵⁾ Fam. Rosenkr.'s Hist. II, Dipl. Nr. 151.

Gaarden; men forøvrigt opstod der en Mængde Stridigheder om Arven.

Mester *Aage Sparre*, der fra 1523 til 1532 var Electus til Lunde Ærkestol, og som efter Reformationen vedblev at være i Besiddelse af Degnedømmet ved Lunde Kapitel lige til sin Død, var en Søn af Jep Tullesen (Sparre) til Skurup (nu Svaneholm i Skurup Sogn, i Nærheden af Jernbanestationen af samme Navn paa Malmø-Ystadbanen, et Par Mil fra Ystad). Han var saaledes Broder til Axel og Mogens Klavsens Moder, Kristence Jepsdatter (Sparre), og til Tord Jepsen (Sparre), der 1513 var bleven dræbt af Niels Brahe, men havde efterladt sig en Søn, Jep Tordsen (Sparre) til Liungby i Skaane, der saaledes ogsaa hørte til Mester Aage Sparres Arvinger. Af Mester Aage Sparres øvrige Brødre nævnes Oluf Jepsen, ligesom Aage Sparre selv, til Skurup, men døde ugift; den mest ansete af Brødrene var Hr. Movrids Jepsen (Sparre) til Skurup, eller som Gaarden fra nu af hedder, Svaneholm, Medlem af Danmarks Riges Raad. Han havde efterladt sig to Børn, Jakob Movridsen Sparre til Svaneholm og Fru Anne Movridsdatter Sparre, der var gift med den højt ansete Rigsraad, Hr. Mogens Gyldenstjerne. Alle disse Broder- og Søsterbørn vare saaledes Mester Aage Sparres Arvinger. Men neppe var gamle Mester Aage Sparre bleven begravet i Skurup Kirke, før de indviklede Arveforhold og Gjældsforhold viste sig. At følge alle disse indviklede Forhold i det enkelte, vilde ikke lønne sig Umagen. Den mest fremtrædende af Arvingerne var Hr. *Mogens Gyldenstjerne*, der synes at have overtaget Overledelsen af Sagen, men som neppe var en Mand, der altid var let at have at gjøre med, især for en Stymper som Axel Klavsens, der ligesaa lidt som sin Broder Mogens synes at have kunnet skrive selv; hvor der skal egenhændig Underskrift til, maa i al Fald stadig hans Hustru, *Magdalene Kristiernsdatter (Dyre)*, træde til, ligesom man ogsaa har Exempel paa, at hun i Mandens Sted har maattet møde for det kongelige Retterting og føre hans Sager.

Ved Skiftesamlingen i Lund efter Aage Sparre havde hverken Axel Klavsens eller hans Broder Mogens været personlig tilstede,

uagtet de havde været opfordrede til at give Møde. 29 Marts 1541 foretog de øvrige Arvinger i Lund Skiftet paa egen Haand. Kort efter gave de to Brødre ogsaa Mogens Gyldenstjerne Kvittering for Modtagelsen af den Anpart, det tilkom ham at udrede dem af Aage Sparres efterladte Guld, Sølv og Penge¹). Aage Sparres Formue bestod imidlertid for en stor Del i Fordringer (Gjældsbreve), han havde paa andre; herom blev der senere holdt et Møde i Malmø, hvor det aftaltes, at Mogens Gyldenstjerne og Jep Tordsen Sparre skulde tage Brevene til sig, sørge for Indkrævningen og beholde Halvparten heraf, medens den øvrige Halvpart skulde tilfalde de øvrige Arvinger, Jakob Sparre, Axel og Mogens Rosenkrantz²). Først i Aaret 1550 blev Sagen dog endelig afgjort for Aage Klavsens Vedkommende, idet denne gav Hr. Mogens Gyldenstjerne Fuldmagt til at opkræve og opbære „den Gjæld“, der var tilfalden ham efter Mester Aage Sparre, hvorpaa Mogens Gyldenstjerne strax gav ham en Sum for Beløbet med Ret til at beholde alt, hvad han kunde indkræve baade af Axels egen Anpart og af den Part, der mulig kunde tilfalde Axel efter hans Broder Mogens, hvis denne døde før Axel³). Stakkels Axel Rosenkrantz var jo imidlertid stadig i Forlegenhed. Et Aarstid efter, nemlig 2 Februar 1551, pantsætter han atter for 200 rhinske Gylden og 100 gode Joakimsdalere en Del Gods til Klavs Urne til Beltebjerg⁴). Mogens Gyldenstjerne greb nu ind med rask Haand. Han begav sig til Togerup, hvor der d. 26 Marts udstedtes en Række Breve, hvorved Mogens Gyldenstjerne fik ordentlig Tag i det hele. Axel Rosenkrantz maatte forpligte sig til, ikke at sælge eller pantsætte noget Jordegods, før han først havde tilbudt Hr. Mogens det. Denne forstrakte derpaa Axel Rosenkrantz med en Sum af 1500 Daler for 6 Procents Rente og mod at faa Pant i hans Hovedgaard *Ramsasa* tillige med en stor Del Jordegods. Samme Dag skjødede han derpaa til Hr. Mogens ogsaa sin Gaard *Ottstorp* i Gønge

¹) Fam. Rosenkr.'s Hist. II, Dipl. Nr. 157—161.

²) Sammesteds Nr. 180.

³) Adelsbr. Fasc. 53, „Rosenkr.“, 2 Breve, dat. Malmøhus 2 Febr. 1550.

⁴) Rigsarkivet, Oxie Herred Nr. 75.

Herred¹⁾); men samtidig med disse Transaktioner maatte Axel Klavsens Hustru udstede følgende Brev:

„Jeg *Madelene cristiernsdoter* bekener met dene min egen han sc[rift, at jeg lover] oc til[siger] erlig oc velbyrdig man Her maanss gyldenstiern, ad der som gwd har ssa ffor sset, ad vel byrdig man Her manss oc ieg lever min hossbaness broders død manss Clawissøn [over], da sskal fforneffde Her manss [beholde] halparten i ale de penningæ, gwl oc ssøl, der ieg kan fange effter for neffde min kere hossbanes broder (osv., osv.)“²⁾.

To Dage efter (28 Marts) var Hr. Mogens dog saa naadig, paa Malmøhus at udstede et Brev, hvori han tilsagde Axel Rosenkrantz, Fru Magdalene og deres fælles Barns Værge, at dersom de kunde udbetale ham igjen 1600 Daler med Renter *med deres egne Penge, ikke med Penge laante af en anden* enten paa Ramsasa eller paa andet Gods, ja saa skulde de faa Hovedbrevet paa Ramsasa med mere Gods tilbage igjen³⁾. Det var meget ædelmodigt af Hr. Mogens. Hvor skulde de stakkels Djævla faa de Penge fra! 29 November s. A. maatte Axel Rosenkrantz ogsaa igjen pantsætte Hr. Mogens sine Gaarde og sit Gods i „Fulie“ i Skyts Herred for 200 Joakimsdaler og 100 Gylden i Guld⁴⁾. Det var imidlertid netop paa denne Tid, at Axel Rosenkrantz tilmageskiftede sig *Tange* Gaard i Fyn af sin Broder Mogens⁵⁾ mod at give ham Gods i Skaane. Da der imidlertid deriblandt netop var en Del af det Gods, som han havde pantsat til Hr. Mogens for de 1500 Daler, maatte han selvfølgelig give denne andet Gods isteden⁶⁾.

Midt under alt dette mistede Axel Klavsens Hustru, *Magdalene Kristiernsdatter*, der var af en Familie, der førte *Dyrernes*

¹⁾ Rigsark., Sverig, Personalia Nr. 28. — Färs Herred Nr. 11. — Giönge H. Nr. 11.

²⁾ Adelsbr., Fasc. 11, Bryske, 1ste Omslag.

³⁾ Adelsbreve, Fasc. 26, Gyldenstjerne.

⁴⁾ Rigsark., Skiuts H. Nr. 1.

⁵⁾ Ovenfor S. 44.

⁶⁾ Rigsark. Färs H. Nr. 15 og Skaane, Uvisse Gaarde og Gods Nr. 1, begge dat. Malmø, 12 Dag Kristmaaned (Dec.) 1551.

Vaaben, men rigtignok aldrig Navnet. Faderen, *Kristiern Nielsen* til Hjelmso (Tybjerg Sogn og Herred), var allerede død o. 1536; Moderen, *Kirsten Pedersdatter* (Fikkesen) fra Skaftelev Gaard (Nordrup Sogn, Slagelse H.) var død 1551, da der blev truffet den Overenskomst mellem Axel Rosenkrantz, eller vel rettere mellem Fru Magdalene paa hans Vegne, thi hun har som sædvanlig underskrevet Brevet, og hans Svoger *Peder Kristensen* (*Dyre*) paa den anden Side om Arv og Gods efter deres Fader og Moder, at Axel Rosenkrantz og hans Hustru skulde have alt Godset i Skaane, Peder Kristensen alt Godset i Sjælland¹). Giftermaalet maa have fundet Sted o. i Begyndelsen af Aaret 1541; thi i Aage Sparres Testamente af Aar 1540 skal hun endnu være omtalt som ugift²), men i Juli 1541 omtales de som gifte i en kgl. Rettertingsdom, hvor noget hende af Aage Sparre tilskjødet Gods tildømmes hende, med mindre det kunde bevises, at Aage Sparres Segl var hængt under Skjødebrevet mod hans Vidende og Vilje³). Axel Klavsen maa i saa Fald først temlig sent have giftet sig, da han næppe er bleven født efter Aar 1500. De havde kun ét Barn, Sønnen *Klavs*, der ved Moderens Død endnu ikke var voxen. Hun levede endnu i December 1551, da hun i Malmø medunderskriver det Brev, hvori Svogeren Mogens Klavsen Rosenkrantz forlenede sin uægte Søn med noget Gods⁴), men nævnes ikke i de den 12 Dec. s. A. udstedte Breve, og var i ethvert Tilfælde død inden d. 30 Januar 1552. I et langt senere udstedt retsligt Dokument erklærede Skrивeren paa Hjelmsogaard, Anders Fris, og dennes Broder, Peder Fris, som ogsaa var i Peder Kristensens Tjeneste, at før Fru Magdalene døde paa *Egede*, sendte hun sine Kister til Hjelmso, hvor de bleve forseglede af Oluf og Jørgen Grubbe af Sandby; men da Peder Kristensen, som paa den Tid var paa Kalundborg (i Fængsel), kom hjem, blev han vred herover og brød

¹) Rigsark., Orig. paa Perg., Adelen i Danm., P. Kristensen Nr. 5.

²) Thiset, Stamtavler o. danske Adelslægter III, 58 (Danm. Adels Aarbog 1891, 149).

³) Krag, Krist. III's Hist. II, 356 ff.

⁴) Familien Rosenkr.'s Hist. II, Dipl. Nr. 204. (Se ogsaa ovf. S. 45).

dem op; hvor Klenodierne, der vare deri, bleve af, det vidste de ikke. Anders Fris vidner ligeledes, at han vel vidste, at Fru Magdalene havde Guldkjeder og Guld paa Snorer, som hun tog til i sin Nød og Trang og gav ud til Gjæld og andet. Lige saa lidt vidste de noget om, hvor de 1500 Daler vare blevne af, som Fru Magdalene havde faaet af Hr. Mogens Gyldenstjerne, kort før hun drog over til Skaane¹⁾.

Efter Konens Død kom *Axel Rosenkrantz* fuldstændig i sin Svoger *Peder Kristensens* Vold. Denne Person havde efter Faderen arvet *Hjlemsøgaard*, hvortil han allerede skrives 1537, da hans Frænde Niels Fikkelsen til Sandby solgte til ham en Gaard i Kjøbenhavn „ud mod Volden“²⁾. I April 1546 stævnedes han tillige med Erik Kristoffersen (Dyre) til Vindinge (Fiurendal) og senere tillige med sin Svoger Axel Klavsen af Rigskansler Antonius Bryske og dennes Medarvinger for *Skafteløv* Gaard for den Anpart, de to Søskende havde i denne Gaard efter deres Moder²⁾. Der faldt Dom i Sagen, hvorved Hartvig Bryskes Arvinger tilkjendtes Ret til Skafteløv Gaard som Pant; men alligevel maatte Antonius Bryske i Aaret 1547 tiltale Peder Kristensen, fordi han skulde have „solgt“ en Bondesøn af Skafteløv Gods, efter at det var blevet tildømt Hartvig Bryskes Arvinger, og havde hugget Træer i Skoven³⁾. Han viser sig saaledes allerede her som en stridbar Karakter, og det samme gjælder vistnok Søsteren. I Aaret 1550 blev saaledes Fru Magdalene, der komisk og betegnende nok i de kongelige Brevbøger først har været opført som „Axel Klavrens *Efterleverske*“, et Ord, der dog atter er overstreget, stævnet for det kongelige Retterting for noget Gods, hun tog fra en Kvinde uden at have vundet sig Ret dertil ved Loven⁴⁾.

Til en saa tvivlsom Person som Svogeren maatte *Axel Rosenkrantz* forskrive sig med Hud og Haar ved et paa *Hjlemsø* d. 30

¹⁾ Fam. Rosenkr.'s Hist. II, Dipl. Nr. 221.

²⁾ Rigsark. Kjøbenh., Gaarde og Huse Nr. 220. — Om det er ham, der 1535 ved Udskrivning af den fynske Adel sættes til 1 Mand (Danske Kancellireg. S. 12), og som har undertegnet Recessen af 1536, ligeledes blandt den fynske Adel, er maaske tvivlsomt, skjønt ikke urimeligt.

³⁾ Dansk Mag. 4 R. I, 151, 197, 264; V, 349—50.

⁴⁾ Dansk Mag. 4 R. VI, 153—54.

Januar 1552 udstedt Brev, hvori han erklærer, at han med fri Vilje og velberaad Hu for „besynderlige Ulykkers Skyld“ har kjærlig ombedet sin kjære Svoger, ærlig og velbyrdig Svend Peder Kristensen, at være sin og sin Søn *Klavs*s fuldmyndige Væрге, saaledes at Svogeren i et og alt kunde gjøre, hvad han vilde, med Hensyn til Axel Rosenkrantzes og Sønnens Sager, hvorimod Axel selv fraskriver sig al Ret til fra denne Dag at købe, sælge, afhænde eller bortpante noget som helst af sit eget, sin afdøde Hustrus eller Sønnens rørlige eller urørlige Gods. Kort sagt, Peder Kristensen havde faaet Magten over det hele. Samtidig gav Axel sin Søn *Klav*s under Svogerens Værgemaal *Halvparten af Taagerup Gaard og Grund* med dets Tilliggende, der var hans Arvegods, og *Halvparten af Tange* i Fyn med det dertil liggende Gods, som han og hans salig Hustru Magdalene havde kjøbt (nemlig ved Magelæget med Broderen *Mogens*). Desuden gav han Peder Kristensen tvende Pergamentsbreve, hvorved han, i Fald Sønnen døde umyndig, indsatte *Peder Kristensen til dennes Søstersøn Klavs Rosenkrantzes Arving* til hele Godset, som Peder Kristensen strax paa sin Søstersøns Vegne skulde overtage. Dette blev bekræftet ved et paa Landstinget udstedt Vidnesbyrd, hvor Axel Rosenkrantz personlig overdrog Svogeren Værgemaalene, — uagtet Broderen *Mogens* endnu levede. Til Gjengjæld forpligtede Peder Kristensen sig til at skaffe Axel Rosenkrantz en ærlig Riddermandsmands tilbørlige Underhold af sit eget til sig, to Svende og en Dreng, Foder til tre Heste, Øl og Mad med tilbørlig Pryssing, dansk Øl og Mjød, enten paa Taagerup, Tange eller Hjelmsø, hvor han selv vilde være, og intet andet Sted, samt Klæder til ham og Svendene¹⁾.

Netop som Peder Kristensen skulde til at tage fat paa Sagerne, blev han hindret i sin Fart. Han blev nemlig sat fast paa Kalundborg, uden at man véd nærmere, hvad Grunden hertil var. Han var fri endnu d. 30 Januar 1552, som det fremgaar af det foregaaende, og ligeledes, da han kort efter i Axel Rosenkrantzes Sag mødte paa Landstinget i Ringsted. Han sad imid-

¹⁾ Familien Rosenkrantzes Hist. II, Dipl. Nr. 206; 207; 208; jvf. Matzen, Panteret, S. 185 ff.

lertid fast, efter hvad der ovenfor er omtalt, da Søsteren Fru Magdalenes Kiste kort efter førtes til Hjelmsø, og d. 29. Februar har han ogsaa fra Kalundborg udstedt et Brev, hvorved han solgte til Fru Sidsel Ulfstand, Enke efter den kort før afdøde Lensmand paa Kalundborg, Knud Pedersen Gyldenstjerne, en Gaard i Ørsted By og Sogn i Ramsø Herred, et Salg, der vistnok ogsaa staar i Forbindelse med Axel Rosenkrantzes Gjældssager¹⁾, thi ifølge en Optegnelse af Fru Sidsel Ulfstand havde hun i Aaret 1547 laant Fru Magdalene Axel Klausens 200 Gylden. Under 3. Juli udstedtes derpaa Brev til Erik Bølle og Frans Banner, der midlertidig havde Kalundborg Len under deres Styrelse, at da Kongens Hofsinde, Peder Kristensen, havde bedt om at komme ud af sin „Bestriking“, skulde de lade ham forsegle og underskrive et medfølgende Brev, hvorpaa han skulde rejse til Kongen²⁾. Et udateret Brev af Mogens Rosenkrantz, hvori han tilstaar at have faaet tilbage 2000 Daler, som Peder Kristensens Tjener Peder Fris paa sin Herres Vegne havde indlagt hos Slotsfogeden paa Kjøbenhavns Slot, og som skulde have været udgivne til Kongen for Peder Kristensens Fængsel, staar formodentlig i Forbindelse med denne Sag, eller maaske snarere med en lignende Affære senere³⁾.

Da Peder Kristensen kom til Kjøbenhavn, maatte han 17. Juli staa til Rette for en Del af Axel Rosenkrantzes Kreditorer, som nu kastede sig over ham. Fru *Ida Munk*, Hr. Oluf Nielsen Rosenkrantzes Efterleverske til Vallø, stævnedes ham saaledes for 300 Joakimsdaler og 100 Mark danske Penge, som han dømtes til at betale, og Landsdommeren i Skaane, Klavs Urne, for noget Gods, han havde faaet i Pant for et Laan, men som var overladt Mogens Klavsen ved Mageskiftet med Tange. Peder Kristensen tilbød at udbetale Summerne, da han ikke kunde skaffe Godset, men Dommen lød, at Klavs Urne maatte gjøre sig skadesløs ved andet af Axels Gods⁴⁾.

¹⁾ Rigsark., Ramsø H. Nr. 4.

²⁾ Kancelliets Brevbøger ved Bricka, 1552, S. 167.

³⁾ Klevenf. Saml. (efter Adelsbr. 53. Rosenkrantz?).

⁴⁾ Rosenvinge, Gl. Domme, I, 197 ff. — Rigens Dombog.

Som det fremgaar af disse Domme, har Peder Kristensen haft en Del Penge mellem Hænder paa denne Tid. Det er rimeligvis de 1500 Daler, Hr. *Mogens Gyldenstjerne* nylig havde forstrakt Axel Klavsen med, og som Peder Kristensen efter sin Tilbagekomst fra Kalundborg har taget ud af Søsterens paa Hjelmsø efterladte forseglede Kister. Ogsaa selve Hovedgjælden til *Mogens Gyldenstjerne* søgte han kort efter at faa afviklet; men her kom han ingen Vegne. Hr. *Mogens* var selvfølgelig meget forbitret over, at Peder Kristensen saa uventet havde faaet Axel Rosenkrantz i sin Magt, netop som han selv troede at have sikret sig hele Magten over ham. — Den 17. December 1552 sendte Peder Kristensen to Adelsmænd, Jørgen Tidemand til Hageløse og Jakob Emiksen, samt to Borgere fra Malmø og Trelleborg op paa Malmøhus til Hr. *Mogens Gyldenstjerne* og lod paa Axel Rosenkrantzes Vegne begjære, at Hr. *Mogens* vilde lade Peder Kristensen se de Breve, han af Axel Rosenkrantz og dennes afdøde Hustru havde paa det Gods i Fuglie og Maglerup i Skyts Herred¹⁾, da vilde han fuldgjøre samme Breve med Guld, Sølv og Penge eller ogsaa lade Godset følge Hr. *Mogens*, hvis han ikke kunde fuldgjøre Brevene. Dertil svarede Hr. *Mogens*, at han aldeles intet havde at gjøre med Peder Kristensen i den Sag, men vilde rette sig efter Breve og Segl. Ligeledes tilbød Peder Kristensen ved de nævnte Mænd at ville udbetale Hr. *Mogens* de 1500 Daler, hvad Dag han selv vilde bestemme inden Jul. Hertil svarede Hr. *Mogens*, at Brevet herom vilde han fuldgjøre, naar Axel Rosenkrantz gjorde sin Ed paa, at det var hans egne Penge; Peder Kristensen havde han intet at gjøre med i den Sag!²⁾

Peder Kristensen udvirkede da, eller havde maaske allerede tidligere udvirket, et Kongebrev til *Mogens Gyldenstjerne*, at han skulde tage mod de 1500 Daler og lade Axel Rosenkrantz faa sit Gods igjen. Men desuden havde han begaaet den Voldsomhed, selv at sætte sig i Besiddelse af de pantsatte Gaarde i Maglerup

¹⁾ c: Brevet af ^{29/11} 1551 paa 200 Daler, ovenfor S. 54, og maaske flere.

²⁾ Klevenf. Saml. til Fam. Rosenkrantz.

m. m., skjønt Indløsningen den Gang endnu ikke havde været tilbudt paa Tinge. Mandagen den 16. Januar 1553 paa „Søgning“ næst efter Jul mødte da Hr. Mogens Gyldenstjerne paa Lunde Landsting og tiltalte Peder Kristensen paa egne og paa Axel Rosenkrantz's Vegne. Kgl. Majestæts Brev og Befaling vilde Hr. Mogens selvfølgelig altid rette sig efter, som en hørsom og lydagtig Undersaat bør at gjøre; de 1500 Daler vilde han imidlertid kun annamme, naar de bleve ham tilbudte overensstemmende med Loven og Recessen og overensstemmende med hans Pantebrevs og andre Breves Lydende. Dernæst tiltalte Hr. Mogens Peder Kristensen for det *ulovlige Værgemaal*, som han tiltog sig over *Axel Rosenkrantz's Søn Klavs*, „thi Fader og Farbroder leve endnu.“ Desuden gjorde Peder Kristensen Axel Rosenkrantz til en *Fledføring* mod Lov og Ret, thi hans Søkende, Slægt og Byrd vare villige til at gjøre ham Fyldest, mere end Loven udviser. Desuden vilde Peder Kristensen gjøre Axel Rosenkrantz til en æreløs Mand, at han ikke kunde holde Brev og Segl, som hver ærlig Mand er pligtig og bør at gjøre. Desuden havde Peder Kristensen pantsat („udsett“) noget Gods mod de Breve og Segl, som Hr. Mogens har derom af Axel Klavsen. Ligeledes klagede Hr. Mogens paa kgl. Majestæts Vegne over, at Peder Kristensen har siddet kgl. Majestæts Brev og Befaling overhørig, thi han kom ikke til Rustning (∴ Mønstring) her i Landet (∴ Skaane) som andre gode Mænd, skjønt han havde Axels Gaard og Gods i sin Befaling og sit Forsvar. Til sidst klagede Hr. Mogens over, at Peders Fogeder og Tjenere havde taget tre Gaarde i Maglerup i Skyts Herred, som Hr. Mogens havde i Pant af Axel Rosenkrantz, fra ham med Vold og Uret, skjønt der aldrig var forkyndt Indløsning deraf, hverken paa Herredsting eller Landsting. Paa alle disse Artikler tilbød Hr. Mogens at gaa i Rette med Peder Kristensen, som selv var tilstede paa Landstinget.

At Hr. Mogens Gyldenstjerne har haft den juridiske Ret paa sin Side i de her nævnte Klageposter, lader sig vist næppe betvivle; men Peder Kristensen smuttede dog denne Gang fra ham. Han var ikke stævnet til Landstinget for at gaa i Rette

med Hr. Mogens, sagde han; vilde denne stævne ham personlig, var Sjællands Landsting og Tybjerg Herred hans Værneting; paa Axel Rosenkrantz's Vegne kunde han stævnes paa Togerup; men dette var ikke sket¹⁾.

Saa længe de Breve, Mogens Gyldenstjerne havde ladet sig give af Axel Rosenkrantz, ikke lode sig juridisk anfægte, kunde Peder Kristensen ikke komme ret vidt med sine Forsøg paa at indløse de pantsatte Godser. Han synes rigtig nok heller ikke at have taget videre Hensyn til disse Breve. I Aaret 1554 lod han saaledes Axel Rosenkrantz udstede et Skjødebrev til Kansler Johan Fris til Hesselager paa sin Hovedgaard *Tange* i Øxendrup Sogn i Gudme Herred i Fyn med følgende Gods i Gudme Herred: Hvidhavrekilde, Ebberød, Gamle Have, Bøys Have og Affuuldgaards Made (3: Eng) med deres Skov og Ejendom som et frit Enemærke liggende paa Svinninge Grund, desuden Stubetved og Brobjerg, liggende paa Øxendrup Grund, som altid plejer at være frit Enemærke, og to Gaardsæder, som ligge derved udenfor Tange; ligeledes Tange Mølle, 4 Gaarde i Øxendrup By, „som er gjort af Tange Bol“, med alle fornævnte Gaardes og alt fornævnte Gods's Indtægter og rette Tilliggende, som er 4de Parten over al Øxendrup Grund, baade i Mark, Skov og Ejendom, som kaldes Tange Bol, undtagen en 4de Part i samme Tange Bol, som i Forvejen tilhører Johan Fris, ligeledes to Markeskjels Jord i det tredje Bol paa Øxendrup Grund, tillige med en Del Strøgods. Alt dette Gods skulde Johan Fris have som et frit Kjøb, hvorpaa Axel Rosenkrantz kvitterer for Modtagelsen af Guld, Sølv og Penge herfor. Som Medbeseglere nævnes derpaa *Peder Oxe* til Gisselfeldt, Korfitz Ulfeld til Kogsbølle, Kristoffer Valkendorf til Glorup og Peder Kristensen til Hjelmso. Brevet ender med: „Givet og skrevet etc.“, hvorpaa Peder Kristensen har tilføjet en Forpligtelse til Joh. Fris, at denne inden 1. Maj næste Aar skal modtage et ligelydende Pergamentsbrev, og denne Forpligtelse er dateret: Nyborg, Torsdag efter St. Mortens

¹⁾ Klev. Saml. (Danske Herold). Brevet er atter læst paa Skaane Landsting Søgneting næst efter St. Mikkel'sdag samme Aar.

Dag 1554. — Det er saaledes kun et foreløbig aftalt Kjøb, og selve Pergamentsbrevet synes aldrig at være blevet udstedt; Tange vedblev ogsaa at være i Axel Rosenkrantz's Besiddelse og indtil videre under Peder Kristensens Styrelse. Hvad der har hindret Salgets Iværksættelse, er ubekjendt; men det er vel ikke utænkeligt, at Mogens Gyldenstjerne har gjort Indsigelse mod Salgets Gyldighed efter de Breve, han havde faaet af Axel Rosenkrantz, ifølge hvilke intet Gods maatte sælges eller bortpantes uden først at være tilbudt ham¹⁾.

Til sidst lykkedes det dog *Peder Kristensen* at komme til et Slags Forlig med *Mogens Gyldenstjerne*. 3. Juni 1557 har Peder Kristensen nemlig stævnet Landsdommer Klavs Urne for Kongens Retterting i Anledning af, at Klavs Urne havde sat Sagen mellem Peder Kristensen og Mogens Gyldenstjerne om de tre Bønder i Maglerup ind for Rigens Kansler, der atter lod den vende tilbage til Landstinget, hvorved Peder Kristensen mente sig forurettet. De bleve da i Kongens Nærværelse forligte saaledes, at Sagen skulde være, som den aldrig var sket, og de derom udstedte Breve magtesløse. — Men samme Dag havde Peder Kristensen ogsaa stævnet Hr. Mogens Gyldenstjerne selv ind for Kongens Donistol for nogle Breve i Anledning af en Trætte, han paa Axel Klavsens Vegne havde med Hr. Mogens om noget af Axel Klavsens Gods, som Hr. Mogens havde i Pant; gode Mænd havde forliget den Sag saaledes, at Hr. Mogens skulde antvorde Peder Kristensen alle de Pantebreve og andre Breve, han havde i den Sag; men Peder Kristensen havde ikke faaet noget saadant Brev. Til sidst blev der da mæglet et saadant Forlig, at Hr. Mogens strax skulde antvorde Peder Kristensen de Breve, han havde hos sig; og hvad andre Breve, det være sig Pante-

¹⁾ Adelsbreve Fasc. 53 Nr. 135. — I den arnemagnæanske Saml. paa Universitetsbibliotheket (*Dipl. Dan. in genere* Fasc. XII, 15) findes et St. Mikelsdag 1554 paa Hjelsø udstedt Pergamentsbrev, hvorved Axel Klavsens skjøder til Joh. Fris 5 Gårde i Øxendrup S. og By, Gudme Herred (selve Hovedgaarden Tange nævnes ikke heri). Men heller ikke dette Brev synes nogensinde at være traadt i Kraft. *Alle Segl mangle*, og der fattes alle juridiske Notarialpaategninger. — Endnu 1559 aflagde ogsaa Fogeden paa Tange Regnskab til Axel Rosenkrantz.

breve, Tingsvidner, Forfølgingsbreve, Vidisser etc., der fandtes hos Hr. Mogens, skulde være døde og magtesløse, og herom udstedtes et aabent kgl. Brev¹⁾).

Det er rimeligvis ikke blot Maglerup-Godset, dette Forlig angaar, men ogsaa de meget omtalte 1500 Daler, hvorfor Ramsasa med mere Gods var pantsat, hvilket kunde indløses for 1600 Daler, som rigtignok skulde være „Axel Rosenkrantztes egne Penge“. Det synes netop at være denne sidste Paastand, Hr. Mogens Gyldenstjerne har maattet opgive; i al Fald ser man, at Peder Kristensen paa Axel Rosenkrantztes Vegne af Rigsraad Klavs Bilde til Lyngsgaard omtrent paa denne Tid har laant netop 1600 Daler²⁾. Senere maatte Broderen Mogens betale Summen. Han satte rigtignok i Rette, om Peder Kristensen var den, der maatte saaledes afhænde Broderens Gods og pantsætte det; men Retten erklærede paa Skaane Landsting, at Broderens Segl fandtes for Brevet, og at Axel Rosenkrantz maatte holde sit Brev, hvis han vilde beholde sin Ære. „Hvad enten dit Segl er kommet derfor dig vitterlig eller uvitterlig“, tilføjer Mogens i et Brev til Broderen, „det maa Gud og du vide, og hvorhen de Penge ere komne, det véd jeg lige saa lidt af som du, og kom de vel en anden saa snart til Gavn som dig“³⁾. Hvilket Gods Peder Kristensen havde pantsat i denne Anledning, vides ikke. Senere ser man dog, at ogsaa *Togerup* var pantet bort af Peder Kristensen.

Paa den Tid, *Peder Kristensen* fik bragt et Slags Forlig i Stand med Mogens Gyldenstjerne, maa han dog endnu have haft visse indflydelsesrige Beskyttere, der have kunnet tale hans Sag. Medens han tidligere kun forekommer som kgl. Hofsinde,

¹⁾ Tegn. 1557 p. 203; 204; jævnf. Kancelliets Brevbøger ved Bricka, S. 108.

²⁾ Adelsbr. Fasc. 53, Rosenkrantz: Mogens Rosenkrantz tilbyder for sin Broder Axel at betale Sten Bille til Vandaas 1600 Joachimsd., som Axel R. skyldte salig Klavs Bille († 1558), Lund, Mand. efter Misericordia 1559. — Sammesteds Kvittring fra Sten Bille til Møg. R. for de 1600 Joakimsdaler og 180 Joakimsd. i Rente for et Aar, Landskrone, Lørdag før St. Laurentii Dag.

³⁾ Fam. Rosenkrantz Hist. II, Dipl. Nr. 215 og 216, to ret karakteristiske Breve mellem Brødrene om denne Sag.

i hvilken Egenskab han saaledes i Begyndelsen af Aaret 1555 ledsagede Dronning Dorothea og Hertug Frederik (II) til Wismar i Anledning af et fyrsteligt Bryllup¹⁾, var han 1555 bleven forlenet med *Tølløse*²⁾, og i Aaret 1557 havde han købt *Sandbygaard* (Tybjerg Herred) af sin Slægtning Kristoffer Fikkese; men dette Kjøb skulde blive hans Ulykke. Salgets Gyldighed blev nemlig bestridt af Kristoffer Fikkese's Svoger, Movrids Pedersen til Gunderstrup (nu Kulla Gunnarstorp i Helsingborg Len), fordi Kristoffer Fikkese havde pantsat Gaarden til ham, og han paa-stod, at Kristoffer Fikkese havde udstedt et Forpligtelsesbrev om ikke at sælge Gods til andre end ham; men dette Brev var forsvundet; det havde været i et Skrin, som stod paa Sandbygaard, men som var blevet opbrudt i den Tid, det havde staaet under Peder Kristensens Værgemaal. Ved en kgl. Rettertingsdom, som afsagdes paa Nyborg Slot d. 15. Juni 1558, tilkjendtes vel Sandhygaard Peder Kristensen, indtil Forpligtelsesbrevet bragtes til Veje; men med Hensyn til Skrinets Opbrydelse blev en svær Mistanke hvilende paa ham, og der forbeholdtes Movrids Pedersen Ret til at forfølge denne Sag videre³⁾. Men hvad der var endnu værre, det var, at der samtidig førtes en Sag mod Peder Kristensen af Jørgen Grubbe til Sandby, der ogsaa var optraadt i den foregaaende Sag med Vidnesbyrd mod Peder Kristensen. Denne havde nemlig ladet fire af sine Karle i formummet Dragt opsnappe Jørgen Grubbes Skriver ved Næsby Bro og føre ham til Hjelm sø, hvor han holdt ham i Forvaring. Peder Kristensen benægtede med den største Frækhed at have haft noget med den Sag at gjøre. Første Gang, Sagen var for Retten, blev Peder Kristensen derfor frikjendt ifølge de Vidnesbyrd, han fremlagde i Retten, „indtil saa længe nogen vilde sigte ham“. Da Jørgen Grubbe havde samlet nye Vidnesbyrd, mødte begge Parter atter senere med deres Beviser for det kgl. Retterting, baade med skriftlige og mundtlige Vidnesbyrd. Peder Kristensens

¹⁾ Kancelliets Brevbøger ved Bricka, S. 354.

²⁾ Samme Skr. S. 384, 385.

³⁾ Rosenvinge, Gl. danske Domme, II, 199—203.

Vidnesbyrd fandtes at være løgnagtig, idet somme af Vidnerne mundtlig erklærede, at de aldrig havde vidnet, som de skriftlige Vidnesbyrd lød; men Peder Kristensen fremstod for Kongen og Raadet og svor ved sin højeste Ed, saafremt han nogen Tid vilde blive salig hos Gud, at han var uskyldig i den Sag, og forpligtede sig derhos for Kongen og Raadet, at dersom det kunde findes, at han var skyldig i den Sag enten med Ord, Befaling, Raad eller Gjerning, da vilde han dermed have forbrudt Ære og Liv, Hals og Gods. Efter mange Søgmaal afgjordes Sagen endelig paa det kongelige Retterting i Nyborg d. 17. Juni 1558, altsaa to Dage efter at der var faldet Dom i Sagen angaaende Sandbygaard; thi det var nu lykkedes Jørgen Grubbe at kunne føre selve den opsnappede „Dreng“ frem som Vidne. Dommen kom da til at lyde, at eftersom de fire „forkappede“ Karle fandtes at være Peder Kristensens Tjenere og rede hans Heste, og den Gjerning skete i hans Brød og af hans Brød, da bør Peder Kristensen at staa for den Gjerning til Rette og bøde derfor efter Loven, og de, som udi denne Sag med Peder Kristensen vidnet haver, at have vidnet Løgn og bør derfor at straffes efter Recessens Lydelse; desligeste findes og Peder Kristensen at være en Meneder for Gud og en Løgner for Menneskene, og bør derfor at straffes som en Meneder og en Løgner. Men da der i Loven eller i Recessen ikke fandtes nogen „udtrykt Mening“ om saadanne Forpligtelser, som Peder Kristensen havde forpligtet sig selv til paa Ære, Liv og Gods, saa blev han derfor dømt i Kongens Naade og Unaade¹⁾.

Kongen kunde saaledes gjøre ved ham, hvad han vilde. Marskalken, Jens Truidsen (Ulfstand), tog i Embedsmedfør hans Hest og Harnisk fra ham, „som det pleier at gjøres efter en æreløs Mand“²⁾; selv blev han foreløbig sat i Forvaring paa Nyborg Slot. Senere flyttedes han til Kjøbenhavn og sattes i Blaa Taarn. Ordre herom er allerede den 7. Juli 1558 udstedt til Hr. *Mogens Gyldenstjerne*, der nu var Statholder paa Kjøben-

¹⁾ Rosenvinge, Gl. d. D. II, 206—9.

²⁾ Dok. af 14. April 1564 hos Matzen, Den danske Panterets Hist. S. 186—87.

havns Slot og der som Rigsraad ogsaa havde deltaget i Dommene i Nyborg. Kongen synes dog paa denne Tid at have været stemt for Mildhed. Vel paalægges det Hr. Mogens at passe godt paa ham; men der tilføjes, at hvis Peder Kristensens Slægt og Venner ville gaa i Borgen for, at han vil begive sig til sin Gaard Hjelmsø, altid blive der tilstede, ikke begive sig videre derfra, end Gaardens Mark strækker sig og ad rette Vej til hans Sognekirke, og hvis de ville angive, hvor stor en Sum de ville forpligte sig til at stille i Borgen, hvis Betingelserne brydes af ham, saa skal Hr. Mogens sende Kongen en Udskrift af deres Forpligtelsesbreve¹⁾. Foreløbig blev dette dog ikke til noget; derimod blev fire Karle, der havde været med at gjøre en Nøgle til det Fængsel, Peder Kristensen sad i, grebne og straffede²⁾. Det staar formodentlig i Forbindelse med dette Befrielsesforsøg, at Mogens Gyldenstjerne allerede i Oktober 1558 havde klaget over, at der var nogen Vanskelighed ved at holde Peder Kristensen i Forvaring paa Kjøbenhavns Slot, og derfor havde foreslaaet, at han flyttedes til Krogen (Kronborg)²⁾. En Mand i Odense blev ogsaa henrettet for Peder Kristensens Sag³⁾; derimod eftergav Frederik II, som imidlertid havde bestøget Tronen, 4. Aug. 1559 paa Peder Billes og Herluf Trolles Forbøn den Tiltale, han havde til en Mand ved Navn Rasmus Andersen for et Vidne, han i sin Tid havde vidnet med Peder Kristensen⁴⁾. Paa denne Tid synes der saaledes atter at have gjort sig en mildere Stemning mod Peder Kristensen gjældende. Mikkelsdag 1559 har Peder Kristensen ogsaa paa Kjøbenhavns Slot underskrevet et Forpligtelsesbrev, hvori han erklærer sig skyldig i sin Forseelse, men paa Rigsraadets Forbøn frigives mod at erlægge en Sum af 2000 Daler og forpligte sig til ikke at forlade Hjelmsø og Sognet, og ikke at begaa nogen hemmelig eller aabenbar Handling mod Kongen og Rigets Undersaatter, men

¹⁾ Tegn. 1558, p. 392 (Kancelliets Brevbøger, S. 192).

²⁾ Tegn. 1559, 10. Marts, p. 40. (Kancelliets Brevbøger v. Bricka, S. 214; 244; 256).

³⁾ Tegn. 1559, 24. Nov., p. 168. (Kancelliets Brevbøger, S. 337).

⁴⁾ Reg. 1559, p. 254. (Kancelliets Brevbøger, S. 297).

hvis han forsaa sig herimod, da at have forbrudt 2000 Daler og sit Liv¹⁾. Dette Forlig kom imidlertid aldrig i Stand, og det tidligere omtalte Brev, hvorved Mogens Klavsen Rosenkrantz faar 2000 Daler tilbage, som vare indlagte hos Slotsfogeden i Kjøbenhavn paa Peder Kristensens Vegne, staar maaske i Forbindelse hermed, skjønt det rigtignok ikke er let at se, hvad Interesse Mogens Rosenkrantz netop paa den Tid skulde have haft af at faa Peder Kristensen fri. Samme Slotsfoged havde imidlertid Fuldmagt til at sælge Peder Kristensens Gaard ved Volden i Kjøbenhavn, og da Kongen netop paa denne Tid vilde have en Farver i Kjøbenhavn, købte han Gaarden (ved Farvergade)²⁾. Kort før var Peder Kristensen selv bleven ført til Krogen³⁾; her blev han imidlertid helt ustyrlig. Han brød ud af Fængslet, hvori han sad, og sprang over Muren, men blev atter greben, hvorfor Kongen Nytaarsdag 1560 gav Mogens Gyldenstjerne Ordre til at lade ham sætte i Jern og at paalægge Fogeden og Slotsskriveren paa Krogen at have godt Opsyn med ham, at han ikke undkom; thi saa skulde de selv komme til at sidde i hans Sted⁴⁾. Mogens Gyldenstjerne var dog ikke glad ved at skulle passe paa ham. „Han er farlig at have i Huse nu i denne Tid“, skriver han 20. Apr. d. A. til Frederik II, og beder om, at han maa blive flyttet til et andet Sted⁵⁾. Det var nemlig netop paa denne Tid, at man var meget bange for Peder Oxes „Praktikker“ og frygtede et Angreb paa Krogen; man var aabenbart bange for, at Peder Kristensen skulde slippe ud og begive sig til Peder Oxe, saaledes som det netop paa denne Tid var Tilfældet med flere lignende Adelspersoner, der vare komne paa Kant med Loven. De stode i Forhold til hinanden fra tidligere Tid som Naboer, og mærkelig nok var deres Skjæbne bleven afgjort i de samme Dage i Nyborg 1558. Peder Kristensen synes dog ikke at være bleven flyttet

¹⁾ Ryge, Peder Oxes Levned, S. 219—21; jfr. Thiset, anf. Skr. S. 58.

²⁾ Kancelliets Brevbøger, 16. Dec. 1559, S. 348.

³⁾ Tegn. o. a. L., 12. Oktbr. 1559, p. 149.

⁴⁾ Tegn. 1560, p. 197 (Kancelliets Brevbøger 354).

⁵⁾ Rigsark., Danske Kong. Hist. Fasc. 40.

og sad endnu i adskillige Aar fængslet; til sidst gik han fra Forstanden i Fængslet.

Strax efter Peder Kristensens Fængsling var *Mogens Rosenkrantz* fremtraadt paa Sjællands Landsting og havde vedkjendt sig Værgemaalet for sin Broder *Axel Rosenkrantz* og dennes Søn som nærmeste Slægtning, samt havde nedlagt Forbud mod, at nogen „bevarede sig“ med noget af Peder Kristensens Gods, før det Gods blev udlagt, som Peder Kristensen modtog af *Axel Rosenkrantz*, og med *Axel Rosenkrantzes* Kjøbe- og Pantebreve¹⁾. *Mogens* tog ogsaa strax fat; som vi allerede tidligere have omtalt, maatte han saaledes skaffe de 1600 Daler til Veje, hvorfor Peder Kristensen havde pantsat Gods til Klavs Bilde; thi *Axel Rosenkrantz* erklærede, at Brevene maatte indløses, da han ikke vilde være æreløs. Det er ynkelige Breve, der i denne Anledning vekles mellem Brødrene i April 1559; skrøbelige og svagelige vare de begge, hvorfor *Mogens* meget nødig vilde paa tage sig Værgemaalet; Adelsmændene skulde desuden paa denne Tid have deres „Rustning“ færdig; „jeg véd ikke, hvorledes jeg skal bære mig ad dermed“, skriver *Axel*, „jeg har ingen Heste, og de Harnisker, jeg har, ere ikke af en saadan Beskaffenhed, at nogen Karl kan være forvaret med dem“; Brøderen maa derfor sørge for Udrustning for ham²⁾. Saaledes saa det vistnok ofte ud med Smaa-Adelens Rostjeneste allerede paa denne Tid.

I Løbet af Aaret 1560 døde imidlertid *Mogens Rosenkrantz*. Nu blev det atter *Mogens Gyldenstjerne*, der fik Sagens Ledelse i sin Haand. 28. November s. A. blev han af Kongen beskikket til Værge for *Axel Klavsens* Barn³⁾. 12. Marts 1561 udstedte derpaa *Axel Rosenkrantz* fra Hjelmisø et Brev, hvori han gjorde Peder Kristensens Værgemaal for sig selv og sit Barn dødt og magtesløst, da Peder Kristensen „nu er en fordærvet Mand, som ikke maa værge, og har hærget og ikke værget, som han mig lovet og tilsagt haver“, og udbad sig en Dom herom fra Landstinget. Den 18. Juni oplæstes Brevet paa Landstinget i

¹⁾ Landstingsvidne af 17. Aug. 1558, Adelsbr. Fasc. 12.

²⁾ Familien Rosenkrantzes Historie II, Dipl. Nr. 225—26.

³⁾ Kancelliets Brevbøger, S. 468.

Ringsted, men Landsdommeren udstedte blot et Vidnesbyrd herom, da han ikke kunde afsige nogen Dom herom uden Gjen-svar fra Modparten¹⁾. Mogens Gyldenstjerne tog sig derpaa af Mogens Rosenkrantz's efterladte Gods paa Navntorp og forfulgte Skrивeren, Jakob Mogensen, saaledes som ovenfor (S. 45) omtalt. 30. Maj 1562 har Axel Rosenkrantz derpaa paa Hjelmsø, hvor han vedblev at have sit Ophold, udstedt Kvittering til sin kjære Svoger, Hr. Mogens Gyldenstjerne til Stjernholm, for 4 Sølvstaabe, 3 Sølvskaale, en Sølvske, et forgyldt Sølvbælte, otte forgyldte Sølvspænder, som ogsaa hørte til et Bælte, en liden „Brasse“ med Ædelstene i, to Signetringe af Guld og alt andet Sølv, Guld og Penge, som Mogens Rosenkrantz's efterlod sig, samt for alt, hvad han hidtil havde opbaaret af Axels eget Gods, som han havde i Befaling; dog skal Hr. Mogens indløse for ham alt det Gods, der var pantsat til Tage Ottesen (Thott). Til Gjengjæld lovede Axel Rosenkrantz at holde Hr. Mogens skadesløs for al hans store Umage, og Vederlaget bestentes senere (8. December s. A.) til den Ret og Rettighed, der kunde tilfalde Hr. Mogens for Værgemaalet, nemlig hver 3die Penning af Indtægten, ligesom Hr. Mogens skulde holdes skadesløs for hvad han satte til af sit eget til Godsets Indløsning eller til Byggeforetagender paa Gaardene²⁾.

Axel Rosenkrantz døde 1564 og blev 6. Februar begravet i Tybjerg Kirke. Hr. Mogens Gyldenstjerne sendte strax sin Hustru, Fru Anna Sparre, tillige med sin Myndling, Sønnen **Klavs Rosenkrantz**, der opdroges i hans Hus, til Begravelsen og til Hjelmsø for at overtage alle Sager. Dagen efter optoges Inventarielister over Axel Rosenkrantz's Ejendele, der vise, at han dog endnu besad en Del mere værdifulde Gjenstande, og som i kulturhistorisk Henseende ere af megen Interesse³⁾. *Klavs Axelsen Rosenkrantz* maatte jo nu være Arving baade til *Togerup*, *Tange*

¹⁾ Adelsbreve Fasc. 58, Rosenkrantz.

²⁾ Voss, Pergamentsbreve, Danmark, Værgemaalssager, Fasc. 14, Nr. 1; Gjælds-breve, Fasc. 21 b., Nr. 58 og 108.

³⁾ Fam. Rosenkr. Hist. II, Dipl. Nr. 219—221; jævnf. Tr. Lund, Danm. og Norges Hist. i Slutn. af 16. Aarh. I, 2, 373.

og *Navntorp*; men hvis han skulde dø, vilde dels efter de Breve, der i sin Tid vare udstedte til *Peder Kristensen*, dels fordi *Peder Kristensen* som hans Morbroder var hans nærmeste Slægt paa mødrene Side, denne kunne gjøre Fordring paa Arven. *Klavs Rosenkrantz* „til Togerup“ maatte derfor allerede d. 14. April s. A. i Kjøbenhavn udstede et Brev, hvori han paa Grund af, at *Peder Kristensen* var dømt fra *Skjold* og *Hjelm* og paa ulovlig Vis havde tiltaget sig Værgemaalet over Faderen og ham, uagtet hans Farbroder den Gang levede, samt som Væрге havde hærget og ikke værget, idet han havde afhændet hans fædrene Gods til andre og pantsat Togerup, erklærer, at han ikke skal arve ham, men derimod indsætter *Mogens Gyldenstjerne*, *Peder Bilde* og *Sten Rosensparre* samt deres *Hustruer* til sine Arvinger, hvis han døde uden Livsarvinger, fordi deres *Hustruer* paa fædrene Side vare hans nærmeste Slægt og Byrd¹⁾. *Mogens Gyldenstjernes* Arveret udledes saaledes gennem hans *Hustru Anne Movridsdatter Sparre* som Arving efter dennes Fæster, *Axel Rosenkrantzes* Moder *Kirstine Jepsdatter Sparre*; *Peder Bilde*s og *Sten Rosensparres* *Hustruer* bleve arveberettigede gennem deres Moder *Fru Ide Munk*, der var Søsterdatter af *Klavs Ludvigsen Rosenkrantz* til *Palsgaard* (og *Tange*).

De tre høje Rigsraader delte saaledes Huden, inden Æslet endnu var død. *Klavs Rosenkrantz* har dog rimeligvis været svagelig. Aarsdagen efter, 14. April 1565, udstedte han i Overværelse af *Børge* og *Herlut Trolle* med flere en almindelig Kvittering til Hr. *Mogens Gyldenstjerne* for Regnskab for hele den Tid, denne havde været hans Væрге, nemlig fra Aar 1560 og med Indbefattelse af det nærværende Aar lige til 1566(!)²⁾. Han synes nu altsaa at være bleven myndig, men i de første Dage af Juni Maaned døde han i *Mogens Gyldenstjernes Hus*. Hr. *Mogens* underrettede strax *Peder Bilde* og *Sten Rosensparre*, der da som Regeringskommisærer opholdt sig ved Hæren ved *Halmstad*, om Dødsfaldet. De svarede ham d. 7. Juni herpaa

¹⁾ Fam. Rosenkrantzes Hist. II, Dipl. Nr. 223; jævnf. Matzen, Den danske Panterets Hist. S. 186—87.

²⁾ Fam. Rosenk. Hist. II, Diplom. Nr. 222.

og bad ham sørge for Sagerne og navnlig at skaffe kgl. Bekræftelse paa Klavs Rosenkrantz's Brev, hvorved denne indsatte dem til Arvinger, „at der ikke nu skal komme Folk og faa det fra os, thi vi have ingen Tvivl om, at der jo vel bliver den, der staar derefter“¹⁾).

Det viste sig ogsaa snart, at det ikke gik saa let med Arven. Allerede d. 15. Juni gav Kongen Ordre til Jens Ulfstand i Sjælland, Bjørn Kaas i Skaane og Eskild Gøje i Fyn, at de skulde tage i Forsvar alt det Gods, som Klavs Rosenkrantz havde efterladt sig og som nu var tilfaldet Peder Kristensen, at ikke noget skulde forrykkes eller bortkomme²⁾. 22. Juli indskærpedes det atter Jens Ulfstand ufortøvet at begive sig til *Hjelmsø*, tage Gaard og Gods til sig paa Kongens Vegne og sætte en god, tro Karl derpaa som Foged, ligesom han ogsaa fik Ordre til at tage alle de Penge, Pantebreve og Gjældsbreve til sig, som fandtes i Anders Godskes Hus i Kjøbenhavn og som tilkom Peder Kristensen paa hans egne eller hans Søstersøns Vegne, for at det kunde komme dem til Bedste, som det med Rette tilkom³⁾.

Efterretningen om disse Skridt af Kongen havde selvfølgelig foruroliget Peder Bilde og Sten Rosensparre. Allerede d. 24. Juni havde de derfor fra Feltejlren ved Ny Lødese sat Kongen ind i Sagen og andraget paa, at Godset maatte blive i Hr. Mogens Gyldenstjernes Væрге ligesom tidligere, indtil de kom tilbage fra Feltoget; da vilde de gjerne underkaste sig en retslig Afgjørelse af, hvem Godset tilkom⁴⁾. Kongen svarede herpaa, at de skulde lade ham se de Breve, som vare udfærdigede mellem Klavs Rosenkrantz og dem; thi Kongen vidste ikke rettere, end at Peder Kristensen var nærmeste Arving efter sin Søstersøn, og han havde kun taget Godset i Forsvar, for at det ikke skulde „forrykkes eller bortkomme“⁵⁾. — Dette Udfald kom adskillige

¹⁾ Sammesteds Nr. 294.

²⁾ Tegn. 1565, p. 311.

³⁾ Tegn. 1565, p. 340; 342.

⁴⁾ Rigsarkivet, Danske Kong. Hist. 51, Nr. 47.

⁵⁾ Tegn. 1565, p. 343. — Ogsaa i et egenhændigt Brev fra Peder Bilde til Mog. Gyldenstjerne, dat. Feltejlren for Elfsborg 2. Aug. 1565, kommer

uventet; foruden at Peder Bilde var meget misfornøjet, ytrer ogsaa Bjørn Andersen, der skyldte Klavs Rosenkrantz 500 Daler, sig i et Brev af 8. Dec. 1565 meget misfornøjet med Kongens Indblanding: „Jeg har nu hørt, desværre, at Jens Truidsen paa kgl. Majestæts Vegne skal annamme alt hans Gods, og gaar det nu saa til, at hvem der falder, den staar aldrig op; saa vilde jeg nødigt være i deres Gjæld“; han beder derfor Mogens Gyldenstjerne om at laane ham Summen i sit eget Navn¹).

Sagen kom da endelig for Retten d. 4. Maj 1566, da Efterkommerne efter Ludvig Nielsen Rosenkrantz til Palsgaard og Tange, nemlig *Oluf Munk* til Tvis som Søn af Mogens Munk til Volstrup og Karen Ludvigsdatter Rosenkrantz, *Hartvig Juel* til Palsgaard som Søn af Thomas Juel til Lund og Lene Ludvigsdatter Rosenkrants, *Movrids Podebusk* til Kjørup paa sin Hustru Magdalene Sehesteds Vegne som Datter af Klavs Sehested og Lisheth Juel Thomasdatter, og Fru *Ida Munk*, Hr. Oluf Nielsen Rosenkrantzes Efterleverske, som Datter af Mogens Munk og Karen Ludvigsdatter Rosenkrants og selvfølgelig ligeledes paa sine Døtre Birgitte Peder Bildes og Fru Mette Sten Rosenparres Vegne, i Retten fremlagde en „Supplikats“, de havde tilstillet Hans Majestæt som Klavs Rosenkrantzes rette Arvinger. De vilde godtgjøre, at Peder Kristensen havde forbrudt baade Ære og Liv og derved havde mistet sin Arveret; men Joakim Beck, der mødte paa Kongens Vegne, svarede hertil, at Peder Kristensen ikke var dømt fra Ære og Liv, men var dømt i Kongens Naade og Unaade efter sine egne Ord og Forpligtelser. Dette godkjendte Rigsraaderne, idet de erklærede, at Peder Kristensen ikke havde forbrudt sit Gods ved at dømmes i Kongens Naade og Unaade, „efterdi ingen kan forbryde sit Gods, uden han fører Avindskjold mod Riget“, og derfor burde arve Klavs Rosenkrantz som dennes Morbroder og nærmeste Slægt²).

Peder Bilde nærmere ind paa Sagen; man ser heraf, at P. Bilde endnu den Gang nærrede Mistanke i Anledning af Sagens Fremstilling for Kongen.

¹) Klev. Saml. (Dok. Beskr.).

²) Rosenvinge, Gl. danske Domme III, 54 ff. (Orig. i Rigsark., Domme og Tingsvidner, Nr. 86).

Netop samtidig med, at denne Dom var falden, var *Peder Oxe* bleven udsonet med Kong Frederik II. I det hele er der et mærkeligt Sammentræf mellem Tildragelserne i Peder Kristensens og Peder Oxes Liv. De vare blevne ramte af Kongens Unaade omtrent samtidig; Peder Oxes Dom var falden i Nyborg i de samme Dage, da Peder Kristensen dømtes til Fængsel paa Kongens Naade og Unaade. I det foreløbig udstedte Skødebrev til Johan Fris paa Tange Gaard af Aaret 1554 stod Peder Oxes Navn blandt Vidnerne; Peder Kristensen maatte opgive sin Forlening Tølløse, fordi det kort før Peder Oxes Unaade var mageskiftet til denne. At Mogens Gyldenstjerne var en af Peder Oxes mægtigste Fjender, er der meget, der tyder paa. Nu, da Peder Oxe i Slutningen af Aaret 1566 kom endelig tilbage til Landet, maatte Mogens Gyldenstjerne „neder fra Slottet“, som det hedder i en gammel Optegnelse, „og Peder Oxe og Johan Fris kom der igjen“. Mogens Gyldenstjernes Tid var omme; Peder Oxe fik hans Plads, ja blev i Aaret 1567 Rigshofmester og gift med Sten Rosensparres Enke, Mette Rosenkrantz. Den 29. April 1568 solgte derpaa Kongen alt Peder Kristensens og Klavs Rosenkrantzes Gods for 6000 Daler til Peder Oxe og Otto Brahe. „Da *Peder Kristensen* i vor salig Herre Faders Tid“, hedder det i Skjødebrevet, „er funden menedig som en aabenbar Guds Laster og sig selv der til med har forpligtet imod vor kjære Fader fra Liv, Ære og Gods og derfor af Danmarks Riges Raad er dømt udi vor kjære Hr. Faders Haand paa Naade og Unaade, og vi til denne Dag ikke have kunnet lade udspørge, hvem hans rette Arvinger ere, og Peder Kristensen er nu selv kommen udi slig Skrøbelighed, saa *han ikke er ved sin Forstand*, saa han kan vide, hvem hans rette og næste Arvinger ere, med hvilke vi kunde lade handle om hans Forløsning, og *os nu trænger til Penge* til denne Krigs Førelse“, — ja saa sælger han med Rigsraadets Samtykke Godset til de nævnte Mænd, nemlig *Tange, Togerup og Hjeltsø*; men hvis Peder Kristensen kommer til sin Forstand igjen, saa han kan gjøre Rede for, hvem hans rette Arvinger ere, saa forpligter Kongen sig til at give ham og hans Arvinger Fyldest for Godset.

— For *Peder Kristensen* blev der ifølge kgl. Ordre af 17. Maj s. A. sørget paa den Maade, at han skulde have sin „Værelse“ og nødtørftigt Underhold i Sorø Kloster, hvorfor Peder Oxe og Otto Brahe aarlig skulde „fornøje“ Abbeden med 50 Daler.¹⁾

De to Mænd fik nu ligeledes Bemyndigelse til at indløse alle Pantebreve og Gjældsbreve fra Mogens Gyldenstjerne og de øvrige Pantehavere i Peder Kristensens, Mogens og Axel Rosenkrantz's samt Klavs Rosenkrantz's Gods, og derpaa foretog de 11. November 1568 en Deling af Godset indbyrdes, hvorved hver for sig fik Halvparten af *Togerup* og Halvparten af *Hjelmsø Hovedgaard* og *Hjelmsø By*, med den for Peder Kristensen meget betegnende Tilføjelse: „efter gammel Landgilde, førend Peder Kristensen holdt Avl, og hvad Jord Peder Kristensen har taget fra Bønderne, skal dem igjen udlægges for det gamle Landgilde“; dernæst Halvparten af *Tange* med Halvparten af *Tange Mølle* og meget til disse Gaarde liggende Jordegods²⁾. — Adskillige Arvinger meldte sig senere; saaledes overlod *Erik Ipsøn* til Assertorp i Skaane i Aaret 1570 sin Andel i Peder Kristensens Gods til Peder Oxe og Otto Brahe³⁾. Endelig fik de to Mænd 21. Februar 1571 *Laasebrev* paa alt Godset; „Laas er Lovens Ende“⁴⁾.

Dermed sluttedes denne langvarige Sag. *Peder Kristensen* levede den Gang endnu i sin sløve Tilstand; gamle *Mogens Gyldenstjerne* derimod var død d. 9. Oktbr. 1569. Alle hans langvarige Bestræbelser efter at komme i Besiddelse af Axel og Klavs Rosenkrantz's Gods havde været forgjæves. Næppe har noget ærgret ham mere, end at det netop skulde blive Peder Oxe, der snappede Byttet ud af hans Haand. Halvdelen af *Togerup* og *Tange* fandtes endnu i dennes Besiddelse ved hans

¹⁾ Fam. Rosenkr. Hist. II, Dipl. Nr. 225. — Reg. o. a. Lande 1568, p. 193; 194; 195; 199.

²⁾ Orig. p. Perg., Gavnø Arkiv.

³⁾ Arnemagnæanske Saml., Dipl. Dan. in genere, Fasc. XIII, 26. — Erik Ipsøn forekommer oftere som Vidne i Axel Klavsens Breve, saaledes i Brevet af 26. Marts 1551, hvor hans Segl (*Rosensparre*) findes (Rigsark., Gjønge H., Nr. 11).

⁴⁾ Ryge, Peder Oxe, 219 ff.

Død 1575. Da hans Arvinger i Aaret 1578 delte hans Løsøre mellem sig, fandtes heriblandt ogsaa — „Peder Kristensens gamle Seng“!¹⁾ — Det gamle *Tange* forsvandt nu som Herregaard; i Mette Rosenkrantz's Tid synes hendes Part at være bortfæstet til en Bonde. Det kom tillige med Møllen ved Arv eller Mageskifte efterhaanden ind under Glorup²⁾.

¹⁾ Dske Saml. ved Bruun m. fl. 2. R. VI, 179.

²⁾ Aktstykker, udg. af Fyns litt. Selsk. I, 175, 176; jævnf. Danske Herregaarde XIII, Bramstrup. — Hist. Tidsskr. 5. R. V, 421 (Bidrag til Fam. Rosenkr. Hist. i 16. Aarh. sidste Halvdel, S. 145).

V. Stensballe-Linierne.

A.

Axel Nielsen Rosenkrantz til Langtind, Stensballe og Rydhave. 1472—1551.

Hr. *Niels Timmesen (Rosenkrantz)* til *Stensballegaard* efterlod sig i sit Ægteskab med den rige Fru *Inger Nielsdatter (Gyldenstjerne)* til *Langtind* ved sin Død o. 1485 kun én Søn, **Axel Nielsen Rosenkrantz**, der var født 17. Marts 1472¹⁾. Han var saaledes endnu et umyndigt Barn, da Faderen døde. Moderen, der indtil sin Død kaldes „Fru Inger af Stensballegaard“, synes imidlertid at have været en kraftig Kvinde, der selv styrede Ejendommene²⁾. Selv forekommer Axel Nielsen første Gang i Aaret 1492, da han, altsaa den Gang 20 Aar gammel, som kgl. Hofsinde laa i Borgeleje med to Heste i Tvis Kloster³⁾. 1497 var han som kgl. Hofsinde med paa Toget til Sverig⁴⁾. 13. Oktober 1504 stod hans Bryllup i Horsens med *Berete Knob*, der var født paa Gjordslev 1490 og Datter af Lavrids Knob til Gyllebo i Skaane og Tale Arildsdatter (Baad). Det nygifte Par synes at have taget Bolig paa *Langtind*; i Aaret 1511 blev saaledes „Axel af Langtind“ udskreuet til Krigstog med 3 Heste, medens hans Moder, „Fru Inger til Stensballe“, maatte yde 2 Ryttere; i Aaret 1518 frikjøbte derimod „Axel Nielsen paa Langtind“ sig med 20 Gylden for den Rejse, „han nu skulde have gjort min Herres Naade (o: Kristiern II) udi Sverig“⁵⁾.

¹⁾ Jævnf. Familien Rosenkrantzes Hist. I, S. 215—22.

²⁾ En Proces mellem hende og Ribe Kapitel om Gods til Ejsing Sognekirke ved Langtind i Aaret 1500 omtales i Hofmans Fundat. IV, 633.

³⁾ Dsk. Mag. 4. R. II, 274.

⁴⁾ Har medbeseglet et i Kalnar ¹⁴/₁₀₀ 1497 udstedt Brev (Rigsarkivet, Mors Nr. 3.)

⁵⁾ Dsk. Mag. 4. R. II, 298. Suhms Nye Saml. I, 3, 290.

I samme Aar nævnes han som Ejer af *Rydhave*, uden at det dog vides, hvorledes han er kommen i Besiddelse af denne Gaard, dog rimeligvis efter Moderen, siden Rydhave ogsaa tidligere havde staaet i Forbindelse med Langtind¹⁾.

Paa denne Tid synes Fru Inger at være død. I et Brev af 29. Marts 1522 kaldes Axel Nielsen ogsaa „til *Langtind*“ og i et Brev af 29. Marts 1523 ligeledes „til *Stensballe*“²⁾. I ethvert Tilfælde er hun død inden 23. Februar 1526, da Borgmester Esge Kristensen i Skive udstedte Kvittering til Axel Nielsen til Langtind for noget Gods, som dennes afdøde Moder Fru Inger havde opbaaret³⁾. Men for øvrigt synes Axel Nielsen paa denne Tid at have staaet i Fare for at miste *Stensballegaard*. I et Udkast til Klageposterne mod Kristiern II omtales nemlig, at „*Fru Abel til Stensballe*“ havde solgt Stensballe Gaard og Gods til Niels Ludvigsen (Rosenkrantz) til Palsgaard; men Kristian II stævnedes Niels Ludvigsen til Kjøbenhavn og fradømte ham mod Rigsraadets Vilje hans Kjøb. „*Fru Abel til Stensballe*“ antages ellers for at være Axel Nielsens Farmoder; hun havde været gift med Hr. Timme Nielsen, der med hende antages at have faaet Stensballe; hun antages ellers for at have været den anden af hans tre Hustruer og at være død inden 1449! Dette er imidlertid tvivlsomt; hun kan jo muligvis have været hans tredie Hustru og have overlevet ham i en længere Aarrække, helt ind i Kristiern II's Tid, men kan i saa Tilfælde neppe have været Niels Timmesens Moder. Dernæst er det ogsaa muligt, at der ikke er Tale om hele Stensballe Gaard og Gods, men kun om Andel deri; thi alle Hr. Timme Nielsens tre Hustruer synes at have haft Andel i Stensballe, og dertil kommer tilsidst den Omstændighed, at vedkommende Sted i Udkastet til Klageskriftet atter er overstreget og ikke indført i de trykte Klageskrifter; saa der

¹⁾ Dansk Atlas V, 815 ff. „Danske Herregaarde“, Bind 20 (Rydhave).

²⁾ Hvass, Meddelelser om Fam. Hvas, IV, 51. — Fred. I's Reg. ved Erslev og Møllerup, S. 2.

³⁾ Familien Rosenkrantz's Hist. I, 219; II, Dipl. Nr. 58. Som et Kuriosum bemærkes, at den i det bekjendte Reformationsskrift: „Samtale mellem Peder Smed og Adser Bonde“ nævnte „Lars Foged i Skive“, i hvis Stue Samtalen foregaar, nævnes i dette Retsdokument som Vidne.

rimeligvis er noget urigtigt i Angivelserne¹). Nogen Taknemmelighed fra Axel Niensens Side for denne Afgjørelse af Kristiern II kan man heller ikke spore. 26. Marts 1523 har han som „Væbner“ medbeseglet Frederik I's i Viborg udstedte Haandfæstning, og 29. samme Maaned fik han i Viborg af Frederik I tildømt sig „de to Gaarde, som Hr. Niels Timmesen fik af Kronen til sig og Arvinger“. Formodentlig menes herved „Værholm“ og en anden Gaard i Vær Sogn, Vor Herred, som Hr. Niels Timmesen havde faaet ved Mageskifte med Kong Hans. Der maa fra Kronens Side være gjort Indsigelse mod Godheden af det Gods, Hr. Niels Timmesen havde givet til Vederlag, og formodentlig har Kristiern II benyttet sig heraf til atter at lægge Gaardene under Kronen²).

Axel Nielsen kaldes i de ovennævnte Breve „vor Mand og Tjener“; han maa vel saaledes have været i Besiddelse af en eller anden lille Forlening. For øvrigt tog han kun liden Del i Tidens Begivenheder. 10. Juli 1531 fik „Axel Nielsen, vor Mand og Tjener“, Kongebrev om at holde sig rede med sine Svende, da Kongen har erfaret, at der er et mærkeligt Antal Krigsfolk samlet i Frisland (Kristiern II); men rimeligvis menes hermed Axel Nielsen Arnfeld til Palsgaard³). Derimod søgte Axel Nielsen til Stensballe Dec. 1532 at faa Biskop Ove Bilde til at overlade sig en Klokke i Helligaandskirken i Horsens, hvilket Biskoppen dog ikke vilde have med at gjøre. Det var nemlig paa denne Tid, at Kirkerne maatte af med deres Klokker, for at der kunde støbes Kanoner deraf; men Klokkerne kunde kjøbes tilbage. For øvrigt opholdt Axel Nielsen sig i Reglen paa Langtind, hvorimod hans Sønner efterhaanden fik de øvrige Gaarde til Bopæl og under deres Styrelse. Under Grevefejden skal han have forsvaret Langtind med stor Tapperhed mod Bønderne og saa-

¹) Familien Rosenkrantz's Hist. II, 125; jfr. I under „Hr. Timme Nielsen“ og „Hr. Niels Timmesen“.

²) Fred. I's Registranter, S. 2; jævnf. Fam. Rosenkrantz's Hist. I, Dipl. Nr. 158, S. 160. Om Værholm se senere under Folmer Rosenkrantz til Stensballe og Klavs Glambek til Rask.

³) Familien Rosenkrantz's Hist. II, Dipl. Nr. 90.

ledes reddet Gaarden¹⁾. Til Rigsdagen 1536 indkaldtes han sammen med sin Søn Niels Axelsen, der allerede nu kaldes „til Stensballe“; begge have ogsaa medundertegnet Recessen af 30. Oktober; ligeledes indkaldtes han til Kristian III's Kroning 1537²⁾).

Med sine Naboer, navnlig med Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup og dennes Enke, Fru Ingeborg Drefeld, og øvrige Arvinger havde Axel Nielsen som Ejer af Stensballe en Mængde Stridigheder om Stensballe Birk, hvilket dog her forbigaas, lige saa vel som en Del Arveskifter med Gyldenstjerne fra Tim. Han døde 79 Aar gl. den 4. Februar 1551 paa Langtind og blev den 20. i samme Maaned fulgt i Døden af sin Hustru *Berete Knob*. De bleve begge begravede i Ejsing Kirke ved Langtind, hvor der findes en Gravsten med deres Billeder³⁾.

Axel Nielsen Rosenkrantz havde 5 Sønner:

- 1) **Niels Axelsen Rosenkrantz** til *Rydhave* og Halkjær, født $29/9$ 1505, der senere vil blive omtalt (B).
- 2) **Thønes (Timme)**, f. $11/10$ 1508. Det er vel snarere denne Thønnys Rosenkrantz end den under Hevringholm-Linien omtalte Timme Styggesen, der i Juli 1535 fik Pas af Kristian III for at begive sig fra Sjælland til Jylland. Han synes død tidlig; thi i Aaret 1547 stævnedes Borgmester Oluf Skriver (i Kjøbenhavn?) Axel Rosenkrantz til Langtind for nogen „Gjæld“, som hans Søn Thønes laante af ham. I Skiftebreve fra 1549 omtales kun de tre Sønner Niels, Folmer og Erik, saa han i hvert Fald paa den Tid var død⁴⁾.
- 3) **Lars**, f. $22/6$ 1513, skal være død ung.
- 4) **Erik Axelsen Rosenkrantz** til *Langtind* m. m., f. $4/5$ 1516, omtales senere (C).
- 5) **Folmer Axelsen Rosenkrantz** til Stensballegaard, f. $29/3$ 1523, omtales senere (D).

¹⁾ Hofman, Fundat. IV, 627.

²⁾ Dansk Mag. 3. R. VI, 55 ff., 129 ff.

³⁾ Hofmans Fundat. IV, 627. Dsk. Atlas V, 815 ff.

⁴⁾ Dansk Mag. 4. R., I, 369; IV, 157.

B.

Niels Axelsen Rosenkrantz til Rydhave og Halkjær
(1505—1581) og hans Slægt.

Niels Axelsen Rosenkrantz, Axel Nielsens ældste Søn, var født 29. September 1505 og blev 1528 indskreven ved Universitetet i Wittenberg¹⁾. Som ovenfor omtalt kaldes han allerede 1536 „til Stensballe“ og har formodentlig faaet denne Gaard i Brug af sin Fader ved sit Giftermaal med *Maren Ovesdatter Lunge*, Datter af den tidligere omtalte rige Rigsraad Ove Vincentsen Lunge († 1540). I den følgende Tid omtales han hyppig i Anledning af forskjellige Hverv, der overdroges ham. I Kroningen 1537 deltog „Niels Axelsen“ som kgl. Hofsinde; for øvrigt nævnes han ligesom Faderen fra 1536 af med Navnet „Rosenkrantz“. 1539 fik han Brev paa at beholde det *Birk* ved Stensballe, som hans Fader og Forfædre tidligere havde haft. I Aaret 1542 fik han for en Sum af 1500 Daler Pantebrev paa *Tisted* Gaard i Ty, hvilken Gaard han dog ikke kom i Besiddelse af, og Maj 1543 for 1000 Daler Pantebrev paa den tidligere Bispegaard *Halkjær* i Ejdrup Sogn, Aars Herred, Viborg Stift, hvilken Gaard han 1544 købte af Kronen for 11,724 Mark²⁾, ligesom han i disse Aar sammen med Faderen og efter dennes Død alene førte de langvarige Retstrætter med Peder Ebbesen Galt, der optraadte paa Kongens Vegne. Det er svære Beskyldninger, der rettes mod Niels Axelsen, og de synes at vise, hvor hensynsløs og voldsom han kunde være. Han havde nemlig i Stridens Hede „bundet og fanget Stiftets og Præstens Tjenere (∴ Fæstere) i Vær By og sat dem i Stok og Jern“³⁾.

Efter Faderens Død 1551 skiftede de tre efterlevende Brødre hans Ejendomme imellem sig saaledes, at *Stensballe* tilfaldt den yngste af Brødrene, *Folmer Rosenkrantz*; *Langtind* tilfaldt *Erik Rosenkrantz*; *Rydhave* tilfaldt *Niels Rosenkrantz*. Med Hensyn til Skovene og Engene mellem *Langtind* og *Rydhave* foretoges

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 463.

²⁾ Danske Kancelliregistranter 1535—50, 253; 268.

³⁾ Dansk Mag. 3. R. VI *passim* og 4. R. I, 283—86.

11. November 1555 et Skifte mellem Niels og Erik Rosenkrantz¹⁾. Men ogsaa i Forhold til Brødrene viste Niels Axelsen sit halsstarrige Sindelag; i Aaret 1557 stævnedes han saaledes af sin Broder Folmer, fordi han, den Tid de skiftede deres Fædrengods, havde givet Folmer Brev paa at ville udlægge ham noget Jordegods, men ikke holdt sit Brev²⁾, og 1569 lod han sin Broder Erik tiltale paa Ginding Herredsting for nogen Gjæld; men da Erik beviste, at de paa Kyndelmisse Dag samme Aar vare blevne forligte om al Gjæld, som havde været dem imellem, saa blev Niels Rosenkrantzes Fordring afvist³⁾.

At en saa stridbar og raa Landjunker som Niels Rosenkrantz maatte faa adskillige Retstrætter, følger af sig selv. I Aaret 1573 klagede han saaledes i et Brev til Kansler Niels Kaas over, at Niels Mikkelsen (Tornekran) til Kyø havde opkrævet Sandemænd, som skulde gjøre Sandemandstog mellem Kyøs og Halkjærs Ejendomme; nogle havde da haft en af Skjelstenene oppe og borttaget Kul og Flint; Niels Rosenkrantz havde da talt med Superintendenten, Mester Peder (Tøgersen), om et *Bandsbrev* til Sognepræsterne i begges Sogne, hvilket denne ogsaa havde lovet ham; men siden havde Niels Mikkelsen forbudt Mester Peder at give noget Bandsbrev ud; Niels Rosenkrantz beder da nu Niels Kaas om dennes Medvirkning til, at han kunde faa kongelig Stadfæstelse paa sine Ejendomme⁴⁾. Udfaldet af denne ejendommelige Sag kjendes ikke; men atter i Aaret 1577 maatte der udgaa Befaling til Lensmanden om at hjælpe Stiftsskriveren i Viborg Stift at indkræve resterende Tiendekorn hos Adelen i Aalborg Len, og deriblandt nævnes ogsaa Niels Rosenkrantz til Halkjær og hans Søn *Vincens*, der ogsaa ellers viser sig som en temlig ustyrlig Herre. Saaledes udstedtes der 1568 Brev til Holger Rosenkrantz (som Statholder i Nørrejyland), at Thomas Pedersen i Rodsted havde

¹⁾ Rigsarkivet, Rydhave Nr. 4 (vigtigt i topografisk Henseende); jfr. „Danske Herregaarde“, Bind 20 (Rydhave).

²⁾ Tegn. 1557, 321.

³⁾ Rigsarkivet, Voss's Perg., Danmark Fasc. 21 c., Gjældsbreve 80.

⁴⁾ Rigsark., Dsk. Saml. Nr. 604, 46 b.

klaget over, at to af hans egen Husbond *Kristoffer Lykkes* Svende og *Vincens Rosenkrantz*s Karl ved Nattetide vare komne til hans Gaard, havde opslaget hans Dør, overfaldet og ihjelslaget hans Søn uden al Skyld og Brøde, og han havde forgjæves søgt sin Ret hos *Kristoffer Lykke*; da Kongen „ovør slig Mord og Manddrab ingen Behagelighed haver“, skal *Holger Rosenkrantz* ifølge sin Stilling i Nørrejylland hjælpe *Thomas Pedersen* til sin Ret¹⁾.

I det offentlige Liv tog *Niels Rosenkrantz* derimod saa godt som ikke Del. 1555 var han dog blandt de Adelsmænd, der i Forening med Stiftslensmanden *Otte Krumpen* skulde ordne Kirkeforholdene i *Viborg Stift*, o: træffe Forberedelser til de saakaldte „Klemmebreve“²⁾. Nogle enkelte, dog temlig ubetydelige Magelæg, hvorved han samlede Gods om *Halkjær*, forekomme ogsaa. I Aaret 1565 var han blandt de Adelsmænd, der maatte gaa i *Borgen* for *Frederik II* for 40,000 Daler til at lønne de tyske Lejetropper med, og som herfor fik Underpant i *Malmøhus*, og ved det store Laan, som Adelen atter 1568 maatte forstrække Kongen med til Krigsfolkets Lønning, sattes han, ligesom sine Brødre, til 1000 Daler, saa han maa have været en rig Mand³⁾.

Niels Axelsen Rosenkrantz døde i Aaret 1581 og blev begravet d. 30. August⁴⁾, formodentlig i *Ejdrup Kirke* ved *Halkjær*. Han havde i det mindste ni Børn, deriblandt 4 Døtre, hvis Aldersrække efter Skifteprotokollen, som endnu tildels er bevaret, var følgende:

- 1) **Anna Nielsdatter Rosenkrantz**, gift med *Kristoffer Lykke* til *Buderupholm*, Søn af *Iver Lykke Joakimsen* og *Olivia Krabbe* (Datter af *Rigsmarsk Tyge Krabbe* og *Anne Rosenkrantz*). Efter Faderens Død (1555) arvede *Kristoffer Lykke* baade *Hessel* og *Buderupholm*, hvis Hovedgaard han synes at have opført. Ved Mageskifte med *Frederik II* fik han 1581 *Grinderslev Kloster* i *Salling* for sin Mødrenegaard *Skovgaard*

¹⁾ Tegn. 1568, 107; 1577.

²⁾ Rørdam, *Kirkelove*. I, 481.

³⁾ 1565, Tegn. 321; Reg. 374. Tegn. 1569, 78—79.

⁴⁾ Ny kirkehist. Saml., V, 375.

(Vester Flakkebjerg Herred, Sjælland). Fru *Anne Rosenkrantz* synes død tidlig; thi allerede 1588 giftede han sig anden Gang med Edel Mogensdatter (Harbou). En Datter af første Ægteskab, Olivia Lykke, ægtede 1597 paa Hessel Iver Jul. Efter Kristoffer Lykkes Død (henimod 1614) kom Hessel til hans Søn med Anne Rosenkrantz, Iver Lykke, hvorimod Buderupholm allerede 1614 var i Johan Brokkenhus Besiddelse (se nedenfor)¹⁾.

- 2) **Tale Nielsdatter Rosenkrantz**, gift 4. August 1588 paa Halkjær med *Klavs Nielsen* (Tornekran), Søn af Niels Mikelsen (Tornekran) til Kyø og Anne Klavsdatter Dyre fra Boller (i Vendsyssel). Han deltog oftere i Bryllupsfester ved Hove; ligeledes var han tilsagt til de store Festligheder ved Kristian IV's Kroning 1596, hvor han havde den Forretning tillige med tre andre Adelsmænd at „bære Maden frem for de meinsiske (d: sachsiske) Gesandter“, medens hans Svoger Axel Rosenkrantz „stod for Bordet“²⁾. Han synes saaledes at have været lidt finere vant end adskillige af de tidligere her nævnte Personer fra denne Egn; dette har maaske bidraget til, at hans Formuesomstændigheder og barnløse Ægteskab bleve meget uheldige. Med sin Hustru havde han faaet *Langdal* Gaard og Gods i Blære Sogn, Aars Herred, i Nærheden af Halkjær. Gaarden eller Byen, der tidligere havde været Bispegods, er vistnok ved den Lejlighed bleven oprettet til Hovedgaard; til denne Gaard benævnes han ogsaa i Mønstringslisterne fra Aarene 1592 og 1595; men han solgte efterhaanden sin Hustrus Gods, og da dette stred mod Loven, fordi Ægteskabet var barnløst, nedlagde Svogeren, Axel Nielsen Rosenkrantz til Halkjær, Indsigelse herimod, hvorpaa Klavs Nielsen i Aaret 1603 paa sin adelige Tro og Love maatte forpligte sig til, herefter ikke at afhænde eller pantsætte noget af sin Hustrus Gods, og

¹⁾ Danske Herregaarde, Bind 17 (Buderupholm). Jydske Saml. VII, 190.

²⁾ Fynske Saml. VI, 370 (Ejler Brokkenhus's Optegn.). — Sjæll. Tegn. 1592, 335 ff.; 1592 p. 562 ff.

dette Brev blev aarlig indtil 1606 læst paa Aars Herredsting. Alligevel solgte Klavs Nielsen Langdal omtr. Aar 1606 til Axel Galt til Ryomgaard, som atter i Aaret 1609 solgte Gaarden og Godset til Stygge Høg til Vang. Axel Nielsen Rosenkrantz stævnedes da alle Parter for Kongens Retterting, idet han erklærede, at Klavs Nielsen havde solgt saa godt som alt sin Hustrus Gods og nu tilsidst Langdal, uden i nogen Maade at sørge for hende „med Hus eller Værested“. — „Ja han skal være fra hende dragen og hende udi saa Maade i Elendighed have forladt“, hedder det i Kongedommen af 23. Marts 1610, „og ladet hende se sig selv paa andre Steder om Hus og Væresteder.“ Kun Stygge Høg mødte paa de indstævntes Vegne, og Dommen gik ham fuldstændig imod; Kjøbet erklæredes for ugyldigt, da Loven formelder, at Bonde ej maa afhænde Konejord, uden han har andet Gods at hæfte med og har Barn med hende¹⁾. — Fru Tale fik saaledes Langdal tilbage. Det synes at fremgaa af Dommen, at Klavs Nielsen den Gang ikke længere har haft Andel i *Kyø*, som hans eneste Broder, Mikkell Nielsen (Tornekranz), havde Bolig paa; men det staar maaske i Forbindelse med disse Forhold, at Mikkell Nielsen omtrent paa denne Tid solgte *Kyø* til Jørgen Due, der atter omtrent 1611 solgte *Kyø* til Fru Tales Broder, Axel Nielsen til Halkjær²⁾. Klavs Nielsen døde imidlertid ogsaa omtrent paa denne Tid; thi 8. Juni 1613 maatte Fru Tales Broder Axel paa hendes Vegne føre en Sag ved det kgl. Retterting mod Jørgen Fris til Favrskov, som havde ladet sig indføre i Fru Tales Gaard Langdal for hendes afdøde Husbonds Gjæld, og ved denne Lejlighed omtales Klavs Nielsen som død; hun havde desuden, hedder det i Dommen, siden han afhændede hendes Gods, været adskilt fra ham i langsommelig Tid og i Armod holdt sig for sig selv. Axel Nielsen Rosenkrantz mente, at Gjælden ej burde udlægges af hans

¹⁾ Klev. Dok. Beskr. efter Herredagsdombog, fol. 121 b; jfr. Secher, Rettertingsdomme 1605—17, S. 329; 334.

²⁾ Herredagsdom af ²⁰/₃ 1615 (Klevenf., Fam. Tornekranz).

Søsters Gods; men efterdi Gjælden var gjort udi fælles Bog og til fælles Nytte, da Klavs Nielsen ikke havde andet Gods at hægte ved, saa blev Indførselen kjendt ved Magt¹⁾. Fru Tale boede der endnu 24. Maj 1624, da hun til Aalborg Skole skjænkede en Kapital paa 50 Sletdalere, hvis Renter aarlig skulde uddelcs til Papir til Disciplene²⁾.

- 3) **Kirsten Nielsdatter Rosenkrantz**, gift 17. Juli 1591 paa Halkjær med *Johan Brokkenhus* til Tostrup (i Øls Sogn ved Hobro?), Søn af Oluf Brokkenhus til Sebber Kloster og Else Sten; han studerede 1570 i Wittenberg, var 1588 blandt de Adelsmænd, som gjorde Tjeneste ved Frederik II's Begravelse i Roskilde, deltog 15. Februar 1596 i Bryllupsfesten paa Koldinghus (Johan Brokkenhus „til Thostrup“) og ejede 1614 Buderupholm, der tidligere havde tilhørt hans Svoger Kristoffer Lykke (se ovenfor). Efter Faderen († 1608) og Moderen († 1616) arvede han Sebber Kloster og døde selv barnløs o. 1619. Buderupholm var senere i hans Svoger Axel Nielsen Rosenkrantzes Eje, og Sebber Kloster gik over til en anden Linie af Brokkenhuserne³⁾. Før sin Død havde Johan Brokkenhus dog formaaet sine Slægtninge til at give Fru Kirstine Rosenkrantz Livsbrev paa Sebbergaard; dette gav Anledning til en Retstrætte 1621, hvori man bestred Johan Brokkenhuses Farbroderdatter, Jfr. Alhed Brokkenhuses, Ret til som ugift Kvinde at udstede et saadant Brev; dette gav ogsaa det kgl. Retterting Medhold; men Fru Kirstine vedblev at have Sebber Kloster i en Slags Forlening eller i Brug, vistnok til sin Død. Endnu i Aaret 1627 nævnes hun „til Sebber Kloster“ i en Fortegnelse paa den Kornskat, Adelen havde bevilliget Kongen⁴⁾.

¹⁾ Secher, Rettertingsdomme 1605—17, S. 457.

²⁾ Hofmans Fundat. IV, 124.

³⁾ Hist. Tidsskrift, 4. R. IV, 444 ff., V, 215; Sjæll. Tegn. 1588, p. 28, 29; p. 45 ff.; Fynske Saml. VI, 390 (Ejler Brokkenhuses Optegn.); Sjæll. Tegn. 1595, p. 472 ff.; Jydske Saml. V, 73.

⁴⁾ Dom af 18/8 1621, Klevenf. Dok. Saml., Brokkenhus, jfr. Hist. Tidsskr. 4. R. V, 184—85. — Bruuns Danske Saml. 2. R. III, 134.

4) **Inger Nielsdatter Rosenkrantz**, om hvem der 11. Marts 1589 udgik Brev fra Regeringsraadet i Kristian IV's Mindreaarighed til Abbedissen i Maribo Kloster (Jfr. Sofie Gyldenstjerne), om de vilde annamme hende til Søster i deres Konvent og lade hende nyde samme „Besked“ som andre Søstre og Jomfruer, da hun havde begjæret det og der nu var en Plads ledig¹⁾. Hun skal have levet endnu 1615.

Af *Sønner* havde Niels Axelsen Rosenkrantz fem, nemlig:

- 1) **Lavrids Nielsen Rosenkrantz**, der d. 20. Oktober 1565 faldt i Slaget ved Svarteraa, hvor han tjente i den skaanske Fane²⁾.
- 2) **Ove**, der skal være død ung. Af Ligtalen over Broderen Axel Nielsen, ses, at han i lang Tid opholdt sig i Tyskland sammen med sine Brødre Axel og Timme.
- 3) **Vincens Nielsen Rosenkrantz**, der var den ældste af de tre Sønner, der overlevede Faderen. Han omtales allerede 1568 og 1577 paa en saadan Maade, at han maa antages allerede da at have haft sin egen Gaard (ovenfor S. 102), og har formodentlig allerede den Gang været gift med *Maren Lykke*, Søster til hans ovenfor omtalte Svoger Kristoffer Lykke til Buderupholm. Efter Faderens Død ejede han *Gundersted Gaard* i Slet Herred; denne Gaard var 1499 af Niels Maltesen (Viffert) bleven solgt til Viborg Bispestol og derpaa ved Reformationen bleven Krongods; hvorledes den senere er kommen i Niels Rosenkrantzes eller maaske snarere i hans Hustru Maren Lunges Eje, vides ikke. I Aaret 1583 solgte Vincens Rosenkrantz imidlertid sin Hovedgaard *Gundersted Gaard* med en Mølle og en Gaard, der kaldes *Brusgaard* (ligeledes i *Gundersted Sogn* i Slet Herred) til *Movrids Stygge* til *Holbækggaard*. Men da Vincens Rosenkrantz allerede straks 1581 ved Skiftet efter Faderens Død havde forpligtet sig til ikke at sælge eller bortpante noget af det Gods, der var eller blev tilskiftet ham efter Fader eller

¹⁾ Kall Rasmussen, *Musse Herred I*, 192 (Fynske Tegn. 1589, p. 43).

²⁾ Rørdam, *Hist. Kildeskr. II*, 536—38; *Personalhist. Tidsskr. I*, 126.

Moder uden til sin Broder Timme, hvem han skyldte Penge, hvis denne vilde give lige saa meget derfor som en anden, saa medførte dette Salg en langvarig Proces, hvori ogsaa Morbroderen, Iver Lunge til Tirsbæk, var indviklet, da han havde afkjøbt Timme Rosenkrantz dennes Fordringer paa Broderen. Det staar aabenbart i Forbindelse hermed, at Maren Lunges anden Broder, Ove Lunge (til Odden), 10. Apr. 1585 fik Kongebrev om „at antage sig Værgemaalet for Fru Maren Lunge, der klagelig har givet til Kjende, hvorledes hendes ældste Søn Vincens Rosenkrantz, som skulde være hendes Værge, ikke alene ikke tilbørligen og som en Søn hende og hendes Gods og Lejlighed skal ville eller kunne forestaa, men og selv skal gjøre og bevise hende adskillige ulidelige Stykker, hvorfor hun underdanigst har begjæret, at Kongen vilde tilskikke hende en Værge¹⁾“. Ved en Rettertingsdom af 30. Marts 1587 blev dog Iver Lunges Forsøg paa at hindre Movrids Stygges Ret til at erhverve Laasebrev paa Gundersted Gaard afvist; men for øvrigt henviste Retten Spørgsmaalet om Erstatning for Iver Lunge og Timme Rosenkrantz til en privat Voldgiftskjendelse²⁾. Paa Mønstringssedlen for 1586 skrives Vincens Rosenkrantz ogsaa „til Borup“ (ligeledes i Gundersted Sogn); efter Dommen af 1587 havde han taget Bolig paa „Vestergaard“ (Farsø Sogn, Gislum Herred). Fru Maren Lykke ejede senere *Skaregaard* paa Mors; i Aaret 1590 lod hun opsætte Prædikestolen i Draaby Kirke, forsynet med hendes og Vincens Rosenkrantz's Vaaben. Han var den Gang død³⁾.

- 4) **Timme Nielsen Rosenkrantz** til *Rydhave* († 1592). Hans Fødselsaar er ukjendt; det maa dog falde før 1552, da han var ældre end sin i dette Aar fødte Broder Axel. Ligesom denne og Broderen Ove tilbragte han en Del af sine Ungdomsaar i Tyskland. Kort efter Tilbagekomsten fra Tyskland synes han at have sat Bo paa *Rydhave*; thi ved Møn-

¹⁾ Jydske Tegn. 1585, p. 18.

²⁾ Klevenfelts Saml. efter Rigens Domb. 1586—88, fol. 19 b.

³⁾ Rigsarkivet, Dske Saml. Nr. 395, 20 ff. — Dsk. Atlas V, 565; 588.

stringen 1574 over Adelen i Ribe Stift sættes Timme Rosenkrantz „for sig og sin Fader“ til fem Heste¹⁾. 1576 blev han tilsagt at møde i Roskilde d. 12. Maj for at ledsage Kongen udenlands; 1580 var han blandt de Adelsmænd, der gav Møde ved Lenshyldingen i Odense, og 10. Oktober s. A. var „Themme Rosenkrantz til Rydhave“ tilsagt til at ledsage Kongen til Hertug Hanses Begravelse²⁾. 1588 deltog han i Frederik II's Begravelse i Roskilde og har den 6. Juni underskrevet („Tønne Rosenkrantz“) den menige Adels Begjæring til Rigsraadet³⁾. 1591 var han blandt de indbudne til den kgl. Hofsinde Jørgen Worms Bryllup paa Dronningborg d. 14. Februar og ligeledes til Ditlev Holcks Bryllup paa Kronborg 1. Aug. s. A. sammen med sin Frue⁴⁾. Timme Rosenkrantz havde nemlig ægtet *Karen Viffert*, Datter af Kristoffer Maltesen (Viffert) og Bodild Fris, vistnok omtrent 1574, da han satte Bo paa *Rydhave*, hvilken Gaard tilskiftedes ham endelig efter Faderens Død 1581, ligesom han maaske ogsaa en Tid har haft Del i *Gundersted* Gaard (se ovenfor under Vincens Rosenkrantz); meget senere end 1574 kan Brylluppet i al Fald ikke have fundet Sted, da hans eneste Barn, *Birgitte*, allerede 1593 ægtede Niels Kaas til Starupgaard. Med Fru Karen Viffert fik han *Brunbjerg* Gaard, Bording Sogn, Ginding Herred, hvortil han skrives 1583⁵⁾, og formodentlig *Lindtorp*, Asp Sogn, Hjerm Herred. Han døde 11. Oktober 1592 og efterlod sig kun eet Barn:

Birgitte Rosenkrantz Timmesdatter til *Rydhave*, der 4. November 1593 paa Rydhave ægtede *Niels Kaas* til Starupgaard, Søn af Bjørn Kaas († 1581) og Kristence Rotfeld⁶⁾.

¹⁾ Rigsark., Danske Saml. Nr. 395, 4.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1576, 134; 1579, 99; 239 ff.; 1580, p. 374. Lign. Hverv 1581, p. 490 ff.

³⁾ Sjæll. Tegn. 1584. p. 28 ff.; p. 45 ff.; Rigsraadsbreve Nr. 31.

⁴⁾ Sjæll. Tegn. 1591. p. 8; 61 ff.

⁵⁾ Rigsark., Danske Saml. Nr. 395 (Fortegn. over Herregaarde). Herredagsdombog 1586—89, fol. 58, Dom af 8. Juli 1586 mellem Timme Rosenkrantz og Fru Karen Vifferts Søkende.

⁶⁾ Ejl. Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 404.

Han nævnes 1588 ved Frederik II's Begravelse og flere lignende Lejligheder, saaledes ogsaa ved Bryllupsfesterne paa Koldinghus 16. Februar 1596 og ligeledes ved Kroningen i August s. A.¹⁾ Strax efter Brylluppet kom Niels Kaas i Strid med sin Svigermoder, Fru Karen „Maltisdatter“ til Brunbjerg, om Delingen af Gjælden efter Timme Rosenkrantz. Af Kongen beskikkedes Sten Maltesen Sehested til Hollumgaard, Embedsmand paa Kronborg, til at føre Sagen for Fru Karen. Hun paastod, at den Kontrakt, der 17. April 1594 var gjort mellem hende og hendes „Søn“ Niels Kaas, skulde forstaaes saaledes, at Niels Kaas skulde betale Halvdelen af den Gjæld, hun og hendes afdøde Husbond var i; Niels Kaas vilde derimod forstaa Kontrakten saaledes, at hun ene skulde overtage den Gjæld, hun var kommet i ved at skulle overdrage ham Bygningen paa *Rydhave* fri, ved at bestride Brylluppet og hendes Mands Begravelse, medens hun ifølge Kontrakten skulde have Bygningerne paa *Brunbjerg* og *Lindtorp* fri, samt den halve Have og Gaard i Viborg. Niels Kaas tabte Sagen ved en Rettertingsdom af Maj 1595, og et Forsøg, han senere gjorde paa at faa Gjælden paa Rydhave Bygning skudt over paa hende, mislykkedes²⁾. — *Niels Kaas* døde allerede d. 20. April 1597³⁾ og efterlod sig kun en Datter, *Anne Kaas*. — Nu begyndte Processernes Tid atter. 24. Dec. 1597 overdroges Værgemaalet for Fru Birgitte Rosenkrantz og hendes umyndige Barn til Jakob Sefeld, da hun havde klaget over, at der paaførtes hende Trætte af hendes Husbonds Moder og Søskende, „dem som billigen skulde vide og ramme hendes Barns Bedste“⁴⁾. — Hvori disse Stridigheder bestod, vides

¹⁾ Tegn. og Reg. — En meget kostbar Kjæde, som Niels Kaas til Starupgaard havde pantsat til sin „Vært“ i København, medførte i Aarene 1590 og 91 flere Processer, se nærmere Rosenvinge, Gl. Domme, IV, 220; 308.

²⁾ Sjøll. Tegn. 1595, p. 426. Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, S. 1—2; jfr. S. 44; 110 (Dom af 18. Juni 1596; Niels Kaas var hende den Gang skyldig 2780 $\frac{1}{2}$ Daler, deriblandt 1800 Daler *Fæstens-* og *Morgengave* og 622 Daler for Udlæget til *Brylluppet*).

³⁾ Jydske Saml., V, 77.

⁴⁾ Jydske Tegn. 1597, p. 59. — 1598, 14. Nov. indløste Kongen af hende

ikke; men det var næppe uden Grund, at Mandens Slægt var hende ilde sindet. Den 9. Juli 1601 fødte nemlig Fru *Birgitte* paa Halkjær hos sin Farbroder Axel Rosenkrantz et Barn, „hende og Forældre til Hjertesorg“, som det hedder i en gammel Optegnelse¹⁾, og til en frygtelig Forargelse og Tort for to af de mest ansete Adelslægter, Kaaserne og Rosenkrantzerne. Hun maatte nemlig bekjende, at Faderen til Barnet var hendes Mands Fætter, *Gjord Eriksen Kaas* til Taarupgaard (som han 1594 havde arvet efter sin Farbroder, den berømte Kansler Niels Kaas), og at hun ogsaa tidligere havde faaet et Barn med ham, inden han den 13. April 1600 var bleven gift med sin nuværende Hustru, Ermegaard Gyldenstjerne til Bjørnsholm, Enke efter Truid Bjørnsen. Efter den bestaaende Retsorden betragtedes dette som „Kætteri“ (Blodskam), fordi Gjord Kaas var Fætter til den afdøde Niels Kaas; deres Fædre vare Brødre. Forholdet var blevet røbet allerede inden Barnets Fødsel, og Fru Birgitte var derfor bleven anholdt. Gjord Kaas havde søgt at skaffe en Kvindeperson, der havde opnuset Forholdet, til Side; men dette mislykkedes saa vel som et Forsøg paa ved et falsk Brev at faa en anden udgivet for Barnefaderen. Saasart Fru Birgitte blev anholdt, flygtede Gjord Kaas skyndsomst ud af Landet; allerede d. 1. Juli, altsaa ni Dage før Barnets Fødsel, havde han skjødet Taarupgaard til sin Broder Niels Kaas til Birkelse²⁾. Heraf synes at fremgaa, at Fru Birgitte er bleven „anholdt“ før Barnets Fødsel, og naar denne foregik paa Halkjær, maa det vel forklares saaledes, at hun har været holdt i Forvaring der, idet det da, efter den bestaaende Retsorden, er blevet paalagt hendes daværende Værge, hendes Farbroder Axel Nielsen Rosenkrantz til Halkjær, at indestaa for hendes Forbliven. Og nu begyndte de store Retsforfølgelser. Fru

det Gods, hendes afdøde Svigerfader, *Bjørn Kaas* til Starupgaard († 1581), har haft i Pant i Salling af Kongen (Jydske Tegn. 1598, p. 88).

¹⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml., VI, 450.

²⁾ Secher, Rettertingsdomme 1605—14, S. 227.

Ermegaard Gyldenstjerne stævnedes sin Mand Gjord Kaas for Viborg Tamperret og forlangte Skilsmisse, da Fru Birgitte Rosenkrantz for gode Mænd, som Fru Ermegaard havde sendt til Halkjær, havde bekjendt d. 30. Septbr. 1601, at Gjord Kaas var Fader til hendes sidst fødte Barn. Paa Gjord Kaases Vegne mødte hans Brødre, Niels Kaas til Birkelse og Mogens Kaas til Støvringgaard, der fremlagde en Skrivelse fra den flygtede Gjord Kaas, dateret „Horne“ d. 28. Aug. 1602, hvori han med den største Frækhed benægtede Gjærningen og skildrede Fru Birgitte som i et og alt et løst Fruentimmer, der ogsaa, før han drog af Landet, „var berygtet af Misdædere, som er gangne til Døde derpaa, at hun skulde med været udi Raad og Daad at forraade hendes egen Husbond Niels Kaas med Trolddomsgjærninger“, hvorfor han mente, at hendes letfærdige og løgnagtige Snak ikke burde komme ham til Skade. Da Fru Ermegaard imidlertid fremlagde meget compromitterende Skrivelser fra Gjord Kaas til Fru Birgitte, og Fru Birgitte, der selv var tilstede, gjentog sin Tilstaaelse, opsatte Viborg Kapitel (15. Dec. 1602)¹⁾ Sagens Afgjørelse, indtil den verdslige Domstol havde paakjendt Spørgsmaalet om de i Brevene indeholdte Beskyldninger. Paa en Herredag, som holdtes i Kjøbenhavn i Juni 1603, afgjordes derpaa alle Sagerne. 21. Juni dømtes *Gjord Kaas* for hans grove Gjærninger til at være æreløs og straffes paa Livet, „ihvor han herefter kan betrædes“. 25. Juni fik Fru *Ermegaard Gyldenstjerne* Gjords Kaases Brev af 28. Aug. 1602 dømt magtesløst, saa at Kapitlet nu kunde afsige Skilsmisdommen, og 27. Juni fældedes endelig Dommen over Fru *Birgitte Rosenkrantz* selv. Sagen mod hende førtes, ligesom mod Gjord Kaas, paa Embedsvegne efter kongelig Ordre af Stiftslensmanden i Viborg Stift, Rigsraad Kristian Holck til Højgaard. Axel Rosenkrantz til Halkjær, som førte Sagen paa Broderdatterens Vegne, der ogsaa selv gav Møde, an-

¹⁾ I den endelige Herredagsdom i Rigsarkivet sættes Kapitlets Opsættelsesdom til „Anno 1602, Tamperonsdag før Kristi Fødsel“, s: 15. Dec. 1602.

raabte om, at Kongen ikke vilde lade nogen Dom overgaa hende, før hendes Skademand ogsaa var tilstede, og Fru Birgitte selv, der atter afviste Gjord Kaases Beskyldninger mod hende for almindeligt løsagtigt Levned, bad om at maatte benaades paa Livet og tilbød at rømme Kongens Riger og Lande, hvis han vilde det, eller ogsaa blive hos sin stakkels bedrøvede Moder. — Alt dette hjalp dog ikke. Rigsraadet, der var mødt fuldtalligt, afsagde følgende Dom:

„Efterdi *Birgitte Rosenkrantz* haver bekjendt først for gode Mænd, siden for Kapittel udi Viborg, saa vel som og her for os, at hun haver levet udi et slemt forargeligt Levned og Blodskam med Gjord Kaas, som var hendes afgangne Husbond i det andet Led forvant, Gud almægtigste til Fortørnelse, menige Mand til Forargelse og den adelige Stand til Beskæmmelse, og slig Blodskam brugt med ham, som var en Ægtemand, ikke aleneste een Gang, men udi langsommelig Tid, saa de havde avlet to Børn sammen efter hendes egen Bekjendelse, og efterdi Ordinansen¹⁾ formelder, at intet Ægteskab maa tilstedes udi tredje Led, paa det der maa holdes den Høviskhed og naturlige Blusomhed til Slægten, som af vore Forfædre haver været holden, sammeledis den Forordning, vor kjære Herre Fader om Trolovelse gjort haver²⁾, forbyder nogen at troloves udi første, andet og tredje Led, som er Søskende, Søskendebørn og Næstsøskendebørn, og lige som der forbydes de, som ere udi Blod og Byrd forvante, at troloves tilsammen, saa tilstedes og ikke Husbonden at mue (o: maatte) troloves med sin Hustrus eller Hustruen med sin Husbonds Slægt og blodsforvante udi samme forbudne Led, fast mindre at leve med hverandre uden Ægteskab i Blodskam, da sagde vi der paa saaledes af for Rette, at Fru *Birgitte Rosenkrantz* haver sig derudi groveligen forset og bør at straffes paa hendes Liv“³⁾.

¹⁾ o: Kirkeordinansen af 1537.

²⁾ o: Fred. II's Forordning af 19. Juli 1582 om Trolovelse m. m.

³⁾ Dommene ere meddelte i Sechers Rettertingsdomme 1595—1609, S. 430—33; 439—444.

Dommen blev straks fuldbyrdet; Fru *Birgitte Rosenkrantz* blev allerede halshugget i Kjøbenhavn d. 29. Juni. — *Gjord Kaas* var saa uforsigtig, 13 Aar senere at vove sig ind i Landet; i Foraaret 1616 blev han greben i Han Herred paa Foranstaltning af Lensmanden, Manderup Parsberg, og sendt til Kjøbenhavn, hvor han blev halshugget¹⁾. — Fru Birgittes Datter med Niels Kaas, *Anne Kaas*, der senere blev gift med Albert Rostrup, arvede Rydhave, der 1615 solgtes til Fru Anne Lykke, Enke efter Klavs Maltesen Sehested til Højris, og saaledes gik ud af den Slægts Eje, der i saa lang Tid havde besiddet det (*Niels Timmesen Rosenkrantz*, † o. 1485, og maaske allerede dennes Fader Hr. *Timme Rosenkrantz*, *Axel Nielsen Rosenkrantz*, † 1551, *Niels Axelsen Rosenkrantz*, † 1581, *Timme Nielsen Rosenkrantz*, † 1592 og hans Datter *Birgitte Rosenkrantz*, † 1603). — Fru Birgittes to Børn med Gjord Kaas vare *Kristoffer Kaas*, død 1667 som Ejer af Overklit (Vennebjerg Sogn), og *Anne Kaas*, om hvem det hedder, at hun skikkede sig ilde²⁾.

- 5) **Axel Nielsen Rosenkrantz** til *Halkjær* (f. 1552 paa Rydhave, † 14. Dec. 1623 paa Buderupholm) var Niels Axelsen Rosenkrantzes og Fru Maren Lunges yngste Søn, men utvivlsomt den mest ansete og fremtrædende af dem. Da han var 10 Aar gammel, kom han i Huset hos sin Moster *Kristence Lunge*, gift med Niels Juel til Aaberg, og blev holdt til Skole i tre Aar sammen med deres Børn, altsaa omtrent til 1565. Da hans Brødre *Ove* og *Timme*, der havde været i Tyskland, atter rejste derved, fulgte han med dem og var omtrent et halvt Aar sammen med dem, hvorpaa han i en lang Aarrække havde Tjeneste hos forskellige tyske Fyrster, deltog i Krigene i Frankrig og i Nederlandene og først vendte hjem i Aaret 1581 efter Faderens Død³⁾. I Aaret 1577 havde han dog i kort Tid været i Besøg i

¹⁾ Bruuns danske Saml. 2. R. II, 260. — Jydske Saml. V, 82.

²⁾ Hvass, Meddelelser om Fam. Hvas, V, 45.

³⁾ Kristen Hansens Ligprædiken, holdt 1624, udkom 1625.

Hjemmet; thi man har endnu den Orlov, som Kurfyrst August af Sachsen, Frederik II's Svoger, hos hvem han den Gang tjente, i den Anledning udstedte til ham¹⁾. Efter Faderen udlagdes ham *Halkjær* Hovedgaard „med Badstuen og anden hendes fri Fiskeri“, samt Hedegaard, en større Gaard, der efter Bevilling blev inddragen under Hovedgaardens Taxt, 16 Gaarde og 4 Gadehuse i Skjærbæk, to Afbyggergaarde i Halkjær Mark, nemlig Elbækgaard og Kjærsgaard, samt en Del Strøgods dels i Omegnen, dels paa forskjellige Steder i Jylland²⁾. Han levede paa Halkjær sammen med sin Moder, Maren Lunge, der synes at have haft Livsejebrev paa Gaarden eller i al Fald Part deri; thi paa Mønstringslisterne fra 1586 og 87 opføres de endnu begge som Ejere af Halkjær. I Aaret 1588, 18. Aug., ægtede han imidlertid paa Sønderskov (Folding S., Malt Herred) Jfr. *Ellen Juel*, Datter af Jens Juel og Fru Anne Skram til Alsted, altsaa faa Dage efter, at hans Søster *Tale* havde haft Bryllup paa Halkjær med Klavs Nielsen (Tornekranz)³⁾. Ved Skifter efter hendes Forældre af 13. Juli 1589 fik Axel Rosenkrantz en Del Strøgods⁴⁾. Tillige med sin Hustru nævnes han ved forskjellige Bryllupsfester og Hoffester under Kristian IV's Mindreaarighed, ligeledes ved Kroningen 1596, hvor Axel Rosenkrantz til Halkjær „stod for Bordet“ i den Sal, hvor de sachsiske Sendehud beværtedes, formodentlig gamle Bekjendte af ham fra den Tid, han var i sachsisk

¹⁾ Klevenfeld, Fam. Krafse.

²⁾ Efter et Uddrag af en Skifteprotokol om Arven efter Niels Rosenkrantz (og maaske ogsaa Fru Maren Lunge), meddelt mig af Dr. O. Nielsen; Begyndelsen og Slutningen mangler, saa Aaret ikke kan ses. De andre Arvinger vare: Timme Rosenkrantz, Kristoffer Lykke paa sine Børns Vegne (se ovenfor), Klavs Nielsen (Tornekranz) paa Fru Tales Vegne, Johan Brokkenhus paa sin Hustru Kirstens Vegne og Jfr. Inger Rosenkrantz. Da Johan Brokkenhus først blev gift 17. Juli 1591 (se ovf.), maa Protokollens Affattelse falde efter dette Aar og formodentlig staa i Forbindelse med et Skifte efter Fru Maren Lunges Død, men inden Timme Rosenkrantzes Død $11/10$ 1592.

³⁾ Ejler Brokk., Fynske Saml. VI, 370; 371.

⁴⁾ Rigsarkivet, Alsted H. Nr. 1.

Tjeneste. For øvrigt nævnes han i den følgende Tid mest i Anledning af de store Stridigheder, hans Søkendes og Svogres Forhold medførte, og som ere nævnte i det foregaaende. I Aarene 1601—3 falder saaledes Historien med Broderdatteren Birgitte Rosenkrantz, hvilket jo netop til Dels foregik paa Halkjær. I Aaret 1603 døde Fru *Ellen Juell*, hvorpaa han sad som Enkemand i 5 Aar, indtil han Septbr. 1608 i en Alder af 56 Aar ægtede *Anne Høg*, Datter af Stygge Høg til Vang og Anne Ulfstand, født 19. Aug. 1583, altsaa da 25 Aar gl.; Brylluppet stod paa Papegøjegildets Hus i Aalborg, og Stygge Høg gav i den Anledning 10 Rdlr. til Gildet¹⁾. I Aarene 1610—13 falde derpaa de store Retstrætter med Svogeren Klavs Nielsen (Tornekran) angaaende dennes Forhold til Fru Tale Rosenkrantz og Salget af *Langdal* og efter Klavs Niensens Død (før 1613) Sagerne med dennes Kreditorer, navnlig Jørgen Fris til Farskov, der havde ladet sig indføre i *Langdal*²⁾. I det hele taget synes Axel Rosenkrantz i Modsætning til de fleste af sine Slægtninge at have været en holden Mand. Han maatte ofte forstrække dem og andre med Penge, hvilket af og til gav Anledning til forskellige Retstrætter. *Kyø* købte han saaledes af Jørgen Due, der atter havde købt denne Gaard af Klavs Niensens Broder Mikkell Nielsen (Tornekran), før Kalmarkrigen begyndte, altsaa i det seneste i Aaret 1611³⁾, ligesom han ogsaa 1614 nævnes til *Kjølkegaard* (Hallund S., Dronninglund H.), en gammel Bispegaard, der havde tilhørt Børglum Biskopper og 1574 af Kronen var bleven mageskiftet til Enken efter Jost Høg til Vang, Sidsel Bille, og fra hende saaledes er kommen til Sønnen Stygge Høg og derpaa ved Giftermaalet med Anne Høg til Axel Rosenkrantz⁴⁾. Da hans Svoger Johan Brokkenhus o. 1619 døde barnløs, til-

¹⁾ Dansk Mag., 3. R. I, 99. Thiset, Stamt. o. Høgerne, Adelsaarb. 1885.

²⁾ Se ovenfor.

³⁾ Fremgaar af en Rettertingsdom af ²⁰/₃ 1615.

⁴⁾ Brev af ³/₁₀ 1614, Voss Perg. Saml., Kjær H. Nr. 34, Rigsark. — Erslev, Lensmænd, S. 133.

faldt endelig *Buderupholm* Axel Rosenkrantz¹⁾, der i al Fald skrives dertil 1621. Dette blev næst efter Halkjær hans vigtigste Ejendom, hvor han tog Bolig. Her døde han d. 14. December 1623 efter nogen Tids Sygelighed af Næseblod og blev d. 13. Januar 1624 bisat („nedsat“) i Budolfi Kirke i Aalborg, hvor Biskop Kristen Hansen Riber holdt Ligprædikenen, som udkom i Trykken 1625.

Med *Ellen Juel* havde *Axel Nielsen Rosenkrantz* til Halkjær og *Buderupholm* kun eet Barn, nemlig Sønnen

Niels Axelsen Rosenkrantz til *Buderupholm*, der blev en i Kristian IV's Tjeneste ikke helt ukjendt Skibshøvedsmand. 25. Juli 1610 kvitterer han for Modtagelsen af 100 Daler, som Kongen har skjænket ham, sin tidligere Livdreng, efter at have gjort ham væragsig. Han har vel den Gang været en 19—20 Aar (Forældrenes Bryllup stod 1588). Allerede 1612 nævnes han under Kalmarkrigen som Skibshøvedsmand og blev da sendt til Norge for at udtage Baadsmænd i Bohus og Akershus Len. I Aaret 1614 solgte han en Gaard i Vrads Herred til Jens Juel til Kjeldgaard. April 1618 sendtes han som Kaptajn paa Skibet *Fides* tilligemed Henrik Vind til Færøerne og Island og Nord om Norge for at krydse efter Fribyttere og forebygge al ulovlig Sejlads og Fiskeri i disse Farvande. Efter sin Tilbagekomst herfra sendtes han samme Aar som Skibschef med Ove Gjedde til Cejlon og Trankebar og kom først tilbage herfra 1622²⁾. I Juli 1623 sendtes han med Skibet *Marekatten* til Elben og Weseren for at holde Justits i disse Farvande. I Sept. laa han endnu i Wesermundingen. Decbr. 1623 var han tilstede ved Faderens Dødsleje, der overdrog Omsorgen for de mindre Børn til ham. I Aaret 1624 sendtes han som Chef for Skibet *Victor* til Spanien³⁾. Senere deltog han med Kri-

¹⁾ Se ovenfor.

²⁾ Kr. 4's egenh. Breve ved Bricka og Fridericia, 1610, S. 33 (og de der anførte Kilder), 138; 320. Rigsark., Vrads H., Nr. 90, dat. Viborg 24/1 1614.

³⁾ Danske Adelsbr. Fasc. 52, Rigsarkivet.

stian IV i Trediveaarskrigen og faldt her (ved Lutter am Barenberg?) 1626. Han var trolovet med *Rigborg Arnfeld* (f. 17. Marts 1600), Datter af Hans Arnfeld til Rugaard og Anne Marsvin; hun ægtede senere Axel Nielsen Juul til Bjørns-holm. — *Buderupholm* havde Niels Rosenkrantz ejet sammen med sin Stifmoder *Anne Høg*, der 1634 solgte Gaarden til sin Broder, Mogens Høg til Kjærgaardsholm¹⁾.

Med *Anne Høg* havde *Axel Nielsen Rosenkrantz* ifølge Ligprædikenen „syv dejlige Børn“, af hvilke dog et døde strax efter Fødselen; de øvrige vare: *Erik*, *Henning*, *Folmer*, *Ove* og *Holger* samt en Datter *Ellen*. — **Folmer Axelsen Rosenkrantz** nævnes paa Stamtavler til *Halkjær* (denne Gaard besad dog ifølge den tidligere omtalte Kornfortegnelse Mandrup Due allerede 1627). Han var gift med Anne Skade til Katrup, men efterlod sig ingen Børn, saa at denne Linie af Ætten uddøde med ham. **Ove Axelsen Rosenkrantz** levede endnu 1664 paa *Raakilde*, det senere Annerup i Ellidshøj Sogn; men hverken han eller hans øvrige Brødre synes at have efterladt sig Arvinger. En nærmere Omtale af disse Personer hører imidlertid ikke herhen. — Fru *Anne Høg* levede endnu 1655 som Enke paa *Kyø*²⁾.

C.

**Erik Axelsen Rosenkrantz til Langtind m. m. (1516—91).
og hans Slægt.**

Erik Axelsen Rosenkrantz til Langtind, *Axel Nielsen Rosenkrantz*es og *Berete Knobs* næstældste efterlevende Søn, var født d. 4. Maj 1516. Medens Axel Nielsens to øvrige efterlevende Sønner, *Niels* og *Folmer*, temlig tidlig forekomme og endnu i Faderens Levetid nævnes som Besiddere af Stensballe og Langtind, hører man intet om *Erik*, før han i 1549 nævnes som Samfrænde sammen med sin Fader og sine to Brødre i Anledning af et Skifte efter Hr. Oluf Pedersen (Gyldenstjerne)³⁾. Dette turde

¹⁾ Jydske Saml. VII, 190.

²⁾ Jydske Saml. VII, 190. Suhms Gl. Saml. II, 2, 174.

³⁾ Dansk Mag. 4. R. IV, 157.

ligge i, at Erik Rosenkrants havde tilbragt hele sin Ungdom i Tyskland. Det er nemlig rimeligvis dog ham, og ikke hans samtidige Navne, Erik Rosenkrantz Ottesen, der „fra sin Ungdom af“ havde tjent ved den bekjendte Kurfyrst Johan af Sachsens Hof, efter dennes Død (1532) i hans Søn Kurfyrst Johan Friederichs Kammer og senere hos dennes Svoger, Hertug Ernst af Brunsvig-Lüneburg. Senere tjente han atter hos Kurfyrst Johan Friederich; thi efter det uheldige Slag ved Mühlberg, hvor Kurfyrsten toges til Fange, har denne d. 7. Juli 1547 fra den kejserlige Lejr ved Schwabach udstedt et Vidnesbyrd om, at „Erik Rosenkrantz“ nu havde faaet Afsked af hans Tjeneste, da det paa Grund af Kurfyrstens Fangenskab ikke længere var Erik Rosenkrantzes Lejlighed at tjene ham, hvorfor han beder alle om at lade ham frit passere¹⁾.

Efter Faderens Død i Aaret 1551 udlagdes *Langtind* til Erik Axelsen Rosenkrantz. 11. November 1555 blev der foretaget et nærmere Skifte af Skovene og Engene mellem Rydhave og Langtind. Tillige foretoges en nærmere Udjævning af Rydhaves og Langtinds Ejendomme saaledes, at Erik Rosenkrantz udlagde til sin Broder Niels Rosenkrantz til Rydhave en Gaard i Salling som Vederlag for „hvad som *Langtind* med de 4 Gaarde, der vare tillagte, var bedre for min Broderlod end Rydhave med de 7 Gaarde, som der vare tillagte“²⁾. I Aaret 1557 udstedte ogsaa Folmer Rosenkrantz til Stensballe Kvittring til sin Broder Erik til Langtind for at have modtaget Vederlag for Skovskifterne og andet, hvori han var bleven brøsthouden ved Skiftet³⁾. Mellem disse to Brødre var der saaledes opnaaet Enighed; med sin Broder Niels havde Erik endnu Retstrætte i Aaret 1569, saaledes som det er omtalt under denne.

¹⁾ Familien Rosenkrantzes Hist. II, Dtpl. Nr. 182. Jævnf. Hist. Tidsskr. 5. R. VI 73 ff. (Fam. Rosenk. i 16. Aarh., 2den Saml., S. 241 ff), hvor jeg har ment at kunne henhøre dette til Erik Ottesen Rosenkrantz; men det synes bedre at passe til Erik Axelsen, da Erik Ottesen nævnes i Danmark eller i Norge baade 1530, 1536 og 1542.

²⁾ Rigsark., Rydhave Nr. 4, Perg.

³⁾ Rigsark, Skiftebreve Nr 37, Voss's Pergamentsaml.

Omtrent i Aaret 1551 havde *Erik Rosenkrantz* indgaaet et rigt og lovende Giftermaal, der skulde skaffe hans Børn og Efterkommere store Besiddelser, nemlig med Jfr. *Margrete Ulfstand*, Datter af *Børge Jensen Ulfstand* til de berømte gamle skaanske Herregaarde *Glimminge* og *Ørup* og Fru *Magdalene Krabbe Tygesdatter* fra *Bustrup*. Da *Børge Ulfstand* derpaa døde i Aaret 1558 og kun efterlod sig denne ene Datter, tilfaldt baade *Glimminge* og *Ørup*, dog maaske først efter Fru *Magdalene Krabbes* Død, hende og *Erik Rosenkrantz*, som saaledes fik betydeligt Gods i *Skaane* og *Halland*, hvor han for øvrigt i *Forvejen* besad Gods, der var tilfaldet ham efter hans Moder, *Birgitte Knob*. Han ejede saaledes sammen med *Peder Rud*, *Niels Andersen Drehjerg* og *Johan Knob* nogle Gaarde og Jorder udenfor *Halmstad*, og da de agtede at lade deres Jorder bebygge, tage dem fra *Byen* og sætte Folk derpaa, som kunde give aarlig *Landgilde* deraf, *Byen* til Skade, erhvervede Kongen sig disse Gaarde og Jorder ved *Magelæg* med *Krongods* i *Laholm Len*¹⁾. Ved Breve af 18. og 22. Maj 1557 var *Erik Rosenkrantz* derpaa bleven forlenet med *Silkeborg*, som han beholdt til 1560; hertil laa den Gang *Hjerm*, *Lysgaard* og *Hids Herreder* samt *Tvilum* og *Krarp Birker*²⁾. 13. Dec. 1558 fik han derpaa Brev paa at maatte indløse det saakaldte *Ranes Gods* i *Kalø Len* fra de derværende *Panthavere*, *o: Otto Rud* og *Knud Ruds* øvrige *Arvinger*. Han beholdt det til 1565, da *Otto Rud* fik Tilladelse til atter at indløse det fra *Erik Rosenkrantz*³⁾. 13. Sept. 1560 fik *Erik Rosenkrantz* derpaa *Kongetienden* af *Ejsing Sogn* ved *Langtind* uden *Afgift*. Ogsaa i *Kjøbenhavn* ejede han en *Gaard*⁴⁾.

¹⁾ Tegn. 1557, 8. Febr.; jvfr. *Vedel Simonsen, Ruderne*, II, 127. *Adelsbreve, Rosenkr.* Fasc. 53, *Rigsarkivet*. Alle de her nævnte Mænd vare *Børnebørn* (eller *Svigerbørn*) af *Lavrids Knob* til *Gyllebo* og *Tale Baad*.

²⁾ Jvfr. *Kancelliets Brevbøger* under disse Datoer. Det originale *Følgebrev* med *Paategning* om at være læst paa de forskjellige Ting findes i *Adelsbr., Rosenkrantz, Fasc. 53*. — *Erslev, Lensmænd*, S. 40. — *Rigsarkiv, Silkeborg Nr. 1*.

³⁾ *Kancelliets Brevbøger. Erslev*, S. 119. *Vedel Simonsen, Ruderne*, II, 98; 101.

⁴⁾ *Kancelliets Brevbøger 1558, 12/9*.

Erik Rosenkrantz indtog saaledes nu en meget betydelig social Stilling; han benyttedes ogsaa oftere ikke blot til forskjellige mere lokale Hverv, men ogsaa ved større Lejligheder. 1562 var han saaledes blandt de Raader og Lensmænd, der stævnedes til Kjøbenhavn til d. 2. November „med Guldkjeder og bedste Klæder“ i Anledning af fremmede (svenske?) Sendebuds Ankomst. 17. Juni 1563 skulde han møde i Kolding med alle sine Svende og Heste, bedste Klæder og Guldkjeder for at følge Kongen til „Holsten“, og da Syvaarskrigen nu var ved at udbryde, udstedtes 29. Maj 1563 Brev til ham om at forstrække Kongen med et Laan af den for de Tider meget betydelige Sum af 10,000 Daler, hvilket tilstrækkelig beviser, hvor rig han var; desuden skulde han forhandle med Adelen og de fornemste Borgere i sit Len om Penge til kgl. Majestæts Behov¹⁾. Under *Syvaarskrigen* sendtes Erik Rosenkrantz „paa vor og Rigens Rejse ind udi Sverig“, hvorfor det forbydes alle og enhver at arge paa hans Gods i Danmark, saa længe han har Forfald²⁾. Meningen er dog vist kun, at han deltog i Felttoget, hvor han ogsaa i Aaret 1565 gjorde Tjeneste under den jydsk Fane, der anførtes af Frans Banner til Kokkedal. I Slaget ved Svarteraa d. 20. Oktober 1565 blev han saaret³⁾, dog vistnok kun let; thi allerede d. 26. November s. A. fik han Ordre til at overtage Befalingen over Fanen og i den Anledning begive sig til Malmø, hvor den havde Kvartér, da Kongen vilde bruge sin Ritmester, Frans Banner, „udi nogen vor Bestilling“. 25. Januar 1566 fik han derpaa følgende Ordre af Kongen: „Vid, at vi forfare, at Fjenderne dennem skulle stærket og have gjort et Indfald ind i Gynge Herred, og er fornøden dennem at gjøre Modstand i Tide. Da efterdi vi forfare, at der er ingen Ritmester eller Løjtnant

¹⁾ Tegn. 1562—63. I det sidstnævnte Brev (Tegn. o. a. L., p. 376) betegnes han ikke nærmere; men der kan dog vel næppe herved menes Erik Ottesen Rosenkrantz i Bergen.

²⁾ Brevet (Adelsbreve Fasc. 53) har Paategninger fra 1564 fra Viborg Lands-ting, Hald, Lisbjerg, Hovbjerg, Ginding, Hjerm og Vor Herredsting, fra 1565 og 66 fra Sønderlyng, Rødding og Middelsom Herreder.

³⁾ Rørdams Hist. Kildeskr. II, 536—38; Dansk Mag. 3. R. II, 88 ff.; jævnf. S. 93 ff.

hos de vore Ryttere, udi Malmø ligge, bede vi dig og ville, at du strax iligen uden al Forsømmelse, Dag og Nat usparet, giver dig ind udi fornævnte Malmø, der tagendes til dig alle fornævnte vore Ryttere, der findes, og med dennem drager til Væ til de Ryttere, der forsamlet ere, og siden tilhjelper at gjøre Fjenderne Modstand, efter som vi dig tiltror“. Atter den 28. April s. A. fik Erik Rosenkrantz, da Kongen havde givet Frans Banner Ordre til i Forening med andre af sine Raader at holde Mønstringer over Krigsfolket, og han derfor ikke saa snart kunde komme til sine Ryttere, Befaling til at være tilstede under Frans Banners Fraværelse og have Tilsyn med Rytterne¹⁾. 25. Juni 1568 udstedtes Brev til Erik Rosenkrantz til Langtind ligesom til mange andre Adelsmænd om at forstrække Kongen med en Sum Penge til Krigsfolkets Lønning; han sættes ligesom sine to Brødre til en Sum af 1000 Dalere²⁾. Senere paa Aaret synes han at have opholdt sig paa Langtind, thi under 24. Juli fik han Ordre til i Forening med flere andre Adelsmænd at dømme i en Trætte angaaende Aulum Kirke³⁾.

I nogle Aar hører man nu ikke videre til Erik Rosenkrantz. I Aaret 1574 foretog han et Mageskifte om skaansk Gods med Fru Gisele Ulfstand, Enke efter Knud Gyldenstjerne til Lyngby, hvorved han blandt andet afstod fire Gaarde i Vester Lyngby i Villands Herred, som hans Hustrus Fader, Børge Ulfstand, havde udlagt hende⁴⁾. I Aaret 1575 blev han med sin Hustru og hendes Jomfruer indbudt til at overvære en Del adelige Bryllupper, som Kongen 2. Oktober fejrede paa Frederiksborg, deriblandt Klavs Glambecks med hans Broder Folmers Datter Birte⁵⁾. Fru *Margrete Ulfstand* synes endnu paa denne Tid at have været i Live, men døde vistnok ikke ret længe derefter, i ethvert Tilfælde inden 14. Juni 1582. 23. Septbr. 1576 fejrede han derpaa i Malmø sin egen Datter *Birgittes* Bryllup med *Mogens Juel* til

¹⁾ Adelsbreve Fasc. 53, Rigsarkivet.

²⁾ Det originale Brev i Adelsbr. Fasc. 53; jævnf. Tegn o. a. L. 1568, p. 78 ff.

³⁾ Tegn. p. 123.

⁴⁾ Rigsark., Fårs Herred, Nr. 3, Perg.

⁵⁾ Adelsbreve Fasc. 53 (Rosenkrantz); jævnf. Sjæll. Tegn. 1575, p. 75.

Pallesbjerg og Strandet, og til denne udlagdes ved Skiftet efter Fru Margrete Ulfstand *Assertorp* Hovedgaard i Skaane, som Børge Ulfstand i sin Tid havde erhvervet sig, og som i Aaret 1577 var bleven tildømt Erik Rosenkrantz. Dette fremgaar af en Dom af 1587, da Mogens Juel tog Laas paa Ejendommen, og ved samme Lejlighed kan det ses, at Mogens Juel paa denne Tid har været i Besiddelse af *Glimminge*¹⁾. Ogsaa til Kristian IV's Daab 2. Juni 1577 blev Erik Rosenkrantz indbudt med „sin Hustru“ og hendes Jomfruer og tillige bedt til Fadder²⁾. I Aarene 1577 og 1578 foretog Erik Rosenkrantz ogsaa nogle Magelæg med skaansk Gods, navnlig til Assertorp, og i Aaret 1578 udgav Hans Mogensen, tidligere Professor ved Universitetet, nu Præst til Lyngby i Bara Herred i Skaane, paa Opfordring af Erik Rosenkrantz nogle oversatte Smaaskrifter af Luther³⁾. Endnu 14. Juni 1582 stævnedes *Erik Rosenkrantz* til Langtind selv Brødrene Tyge og Glob Krabbe samt deres Søkende for nogen Rettighed, de tilholdt dem til Rosenkrantzernes gamle Gaard *Bjørnholm* i Jylland, der efter den ugifte *Kristoffer Nielsen Rosenkrantzes* Død var bleven delt mellem mange Arvinger. Erik Rosenkrantz beraabte sig paa et Brev, hans *afgangne Hustrus* Moder, Fru Magdalene Krabbe, i Aaret 1567 havde givet ham paa ikke at skulle afhænde noget af sit Gods uden hans Vilje, hvorimod hendes ovennævnte Brodersønner, Hr. Erik Krabbes Børn, beraabte sig paa et i Aaret 1570 udstedt Brev af samme Fru Magdalene, hvem Gaarden var tilfalden efter hendes Broder Niels. I Aaret 1582 blev der ikke fældet nogen endelig Dom; Sagen afgjordes først i Aaret 1586, da Kongen d. 2. Juni forligte Sagen saaledes mellem *Mogens Juel* til Strandet paa hans Hustrus Vegne og dennes Brødre *Axel Rosenkrantz* til *Glimminge* og *Børge Rosenkrantz* til *Ørup* paa den ene og Krabberne paa den anden Side, „at alt det Gods, som Hr. Erik Krabbes Børn undt, skødet og opladt er af fornævnte Fru Magdalene Krabbe, skal

¹⁾ Ejler Brokkenhus i Fynske Saml. VI, 327; Rosenvinge, Gl. Domme IV, 102 ff.

²⁾ Adelsbreve Fasc. 53; jævnf. Sjæll. Tegn. 1577, p. 266 ff.

³⁾ Rørdam, Universitetets Hist. II, 504.

herefter med al Rettighed angerløst være og blive hos fornævnte Hr. Erik Krabbes Børn og Arvinger efter hendes Gavebrevs Lydelse¹⁾.

Erik Rosenkrantz havde saaledes afstaaet alle sine skaanske Besiddelser til sine Børn, og i Grunden havde han aldrig selv haft dem i Eje, i al Fald kun i kort Tid, ligesom han heller aldrig i de mange Breve, hvori han forekommer, benævnes efter dem, men altid efter Langtind. Han havde nemlig maattet udlægge Mødrenearven til Børnene, fordi han imidlertid i sin høje Alder selv havde indgaaet et nyt Ægteskab, nemlig med *Maren Juel*, Datter af Iver Juel til Stubbergaard († 1556) og Fru Mette Munk, i ethvert Tilfælde inden 1586, da han paa Mønstringssedlen for dette Aar foruden til Langtind ogsaa opføres som Ejer af *Rybjerg* i Velling Sogn, Hind Herred, Ribe Stift, en Gaard, der tidligere havde tilhørt Ribe Bispedømme, men som 1543 var overdragen til Iver Juel²⁾. I samme Sogn ligger Vennergaard, som da tilhørte Thomas Fasti; 24. November 1586 udstedtes derfor et Brev til begge disse Mænd om at antage Jens Rejsener til deres Sognepræst i Velling Sogn³⁾. I Aaret 1589 forlenedes Erik Rosenkrantz efter sin Svigermoder Mette Munk med *Kjærsgaard* i Bølling Herred⁴⁾. I disse Aar blev han desuden forlenet med en Del Tiender i disse Egne, saaledes 1586 med Kongetienderne af Sal Sogn i Ginding Herred, af Lem og „Kjeren“ (Skjern?) Sogn i Bølling Herred. Ligeledes var han forlenet med Korntienden af Haderup Sogn i Ginding Herred⁵⁾.

Erik Rosenkrantz døde i Marts 1591 og blev altsaa 75 Aar gammel. Han blev d. 21. Marts begravet i sin Sognekirke Ejsing ved Langtind⁶⁾. Allerede under d. 11. Marts havde hans Efter-

¹⁾ Herredagsdombog 1582 ff., fol. 11; 1586 ff., fol. 26, jævnf. Familien Rosenkrantz's Hist. II, 281. Atter 1598 førtes Proces herom (Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, S. 170 ff.) med samme Resultat.

²⁾ Rigsark. Dsk. Saml. 395, 20 ff. Trap, Beskrivelse af Danmark VI, 388.

³⁾ Jydske Tegn. 1586, p. 110. 1589 en Proces mellem Erik Rosenkr. og Thomas Fasti, Herredagsdombogen fol. 134.

⁴⁾ Erslev, Lensmænd, S. 139.

⁵⁾ Jydske Regist. 1586, p. 159; 1587, p. 303.

⁶⁾ Ejl. Brokk., Fynske Saml. VI, 387.

leverske, Fru *Maren Juel*, faaet Brev paa at beholde *Kjærsgaard* kvit og frit et Aar, hvilket 1592 forandredes til 5 Aar; ligeledes fik hun Brev paa Tienderne af Ejsing og Haderup Sogne¹⁾ og i det hele paa de Sognetiender, hendes Mand havde haft. I Aaret 1598 har hun ladet sit og Erik Rosenkrantz's Navne opsætte paa Ejsing Kirkes Altertavle, som hun vel saaledes har bekostet, og i Aaret 1602 paa et Par Kirkestole i Velling Kirke ved Rybjerg. Hun ligger begravet i Sevel Kirke ved Stubbergaard, hvor der findes en Ligsten med en Kvindefigur og Indskrift, hvorpaa hun kaldes: Fru Maren „Jul“ til Rybjerg, salig Erik Rosenkrantz's Efterleverske. Aarstallet mangler²⁾.

I sit Ægteskab med *Margrete Ulfstand* havde Erik Rosenkrantz foruden en Datter **Inger**, der skal være død ugift, de tidligere nævnte tre Børn³⁾, nemlig:

- 1) **Axel Eriksen Rosenkrantz** til *Glimminge*, f. 1552, † 1630, gift 26. Juli 1584 i Ystad med Jfr. *Mette Grubbe*, hvorpaa han omtrent paa denne Tid synes at have overtaget Glimminge. Han forekommer hyppig ved Hoffester og lignende Lejligheder i Frederik II's sidste Aar og under Kristian IV's Mindrearrighed og synes tidlig at have indtaget en anset Stilling; men da han levede langt ind i det følgende Aarhundrede og desuden blev Stamfader til en rig og anset Slægt, hører en nærmere Skildring af ham ikke herhen.
- 2) **Børge Eriksen Rosenkrantz** til *Ørup*, gift 9. Aug. 1584 (altsaa faa Dage efter Broderen) i Viborg med *Margrete Juel*, Datter af Landsdommer Palle Juel til Strandet og Pallesbjerg og Anne Lykke og Søster til hans nedenfor nævnte Svoger

¹⁾ Jydske Reg. 1591, p. 185; 212, 230; 1592, p. 260—61; 320. Jævnf. Erslev, Lensmænd, S. 139.

²⁾ Hofmans Fundationer IV, 627; Dansk Atlas V, 840. Abildgaards Tegn., Oldn. Museums Arkiv.

³⁾ Muligvis har han dog haft flere Sønner end de to paa Stamtavlerne opførte; thi i Aaret 1571 skrev han fra Ørup til Birgitte Gjø, at han gjerne vilde have „en af sine smaa Dreng“ i Herlufsholm Skole. Da *Axel* den Gang var o. 19 Aar gl., kan der næppe tænkes paa ham, og han synes da paa den Tid at maatte have haft flere smaa Sønner end *Børge* alene. I Brevet sender Fru *Margrete* Hilsen til Birgitte Gjø, saa hun altsaa har levet endnu den Gang (Klevenf. Dok. Beskr.).

Mogens Juel, hvorpaa han omtrent samtidig overtog Ørup og blev Stamfader til en rig og anset endnu levende Slægt, der lige ned til vore Dage har været i Besiddelse af Ørup. Ligesom Broderen forbigaas han derfor her.

- 3) **Birgitte Eriksdatter Rosenkrantz**, der som ovenfor omtalt 23. September 1576 ægtede *Mogens Juel* til Pallesbjerg og Strandet, Søn af ovennævnte Landsdommer Palle Juel og Fru Anne Lykke, født 15. Januar 1548 paa Udstrup, som havde tilhørt hans Farfader, Mogens Juel til Udstrup; da han blev saa stor, at han kunde læse noget i Bogen, hedder det om ham i Biskop Niels Lavridsen Arctanders Ligprædiken, blev han sat til en Dannemand, som boede ved Pallesbjerg, ved Navn Hr. Peder i Husby. 11 Aar gammel sendtes han derpaa til Viborg Skole og kom i Huset hos Skolemesteren (Rektoren) Hr. Oluf Nielsen, i hvis Hus den Gang mange Adelsbørn bleve optugtede. Efter derpaa at have tilbragt nogle Aar hos sin Morbroder, Erik Lykke til Skovgaard, kom han i Tjeneste hos Pfalzgreve Johan Casimir, der efter 4 Aars Forløb gjorde ham „væragtig“, deltog derpaa i 4 Aar i den nederlandske Krig og senere i Kampe i Ungarn mod Tyrkerne, tjente en Tidlang Frederik II's Svoger, Kurfyrst August af Sachsen, hos hvem han var i Aaret 1567, hvorpaa han begav sig hjem og deltog i Syvaarskrigen i Tjeneste hos Kansler Johan Fris til Hesselager. Efter Krigens Ende tjente han paa 6te Aar i Frederik II's Gaard, indtil han 1576 giftede sig med *Birgitte Rosenkrantz*. Hvorledes han i Begyndelsen havde Glimminge og senere fik Assertorp i Besiddelse, er tidligere omtalt. Mogens Juel til *Pallesbjerg* forekommer oftere ved officielle Lejligheder. 1580 deltog han saaledes i Lenshyldingerne i Odense; 1583 var han tilsagt til at ledsage Frederik II udenlands, hvilket dog atter opgaves; 1587 ledsagede han Kongen til Hamborg med 4 Heste; desuden havde han efter Faderens Død Holstebro Kongsgaard i Pant indtil 1598. I Aaret 1588 overværede han Frederik II's Begravelse i Roskilde Domkirke; til de forskjellige større Bryllupsfester ved Hove indbødes

han i disse Aar sammen med sin Frue; ligeledes var Mogens Juel „til *Strandet*“ tilstede ved Kristian IV's Kroning 1596¹⁾. I Aaret 1597 beskikkedes han derpaa til *Landsdommer i Nørrejylland* og aflagde Eden til Kongen d. 9. Maj. Han forekommer dels som Landsdommer, dels som Godsejer hyppig i Tidens Retsakter. Foruden Pallesbjerg (Staby S., Ulvborg H.) og *Strandet* i Jylland og Assertorp i Skaane kom han ogsaa i Besiddelse af *Ryomgaard* i Marie Magdalene Sogn (Sønder Hald Herred, Kalø Amt), i hvis Kirke hans og Hustrus Navne og Vaaben med Aarstallet 1593 findes paa Alteret, til Minde om, at han lod denne gamle Kirke reparere og forskjønne²⁾. Hvorledes han er kommen i Besiddelse af denne Gaard, vides ikke; dog kaldes den i en Dom af 1608 Fru *Birgitte Rosenkrantz*s „eget Arvegods“, saa han synes at have faaet den med hende. Omtrent Aar 1603 kom han desuden i Besiddelse af *Søgaard* (Nors S., Hillerslev Herred), hvor han lod sig indføre som Kautionist for den daværende Ejer, Niels Stygge, for et stort Laan. Gaarden tildømtes ham 1604 ved det kgl. Retterting³⁾. — Som Landsdommer i Nørrejylland var han forlenet med *Asmild Kloster* ved Viborg, hvor han i disse Aar sædvanlig opholdt sig. Helligtrekongers Aften 1605 var han saa uheldig at vælte, hvorved han „slog sit Ben sønder“, og siden da vandt han ikke sin Førlighed igjen. Den 30. April s. A. havde han sin Svoger Børge Rosenkrantz og dennes Hustru, hans egen Søster Margrete Juel, til Gjæst paa Asmild Kloster tillige med flere Slægtninge og Venner. Under Maaltidet, som „var krydret med mange smukke Ord og Tale“, paakom ham en Besvimelse, og samme Eftermiddag Kl. 4 døde han, 57 Aar gl. Den 14. Maj fandt Bisættelsen Sted i Viborg Domkirke, hvor Superintendenten, Niels Lavridsen Arctander, holdt Ligprædikenen. Han havde med Fru Birgitte

¹⁾ Tegn. og Reg. *passim*.

²⁾ Hofmans Fund. III, 164. Dansk Atlas IV, 287.

³⁾ Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, S. 570.

Rosenkrantz tre Sønner, hvoraf den ene (Palle) døde ung, medens to, *Børge* og *Palle*, overlevede ham. — Ligger formodentlig i Staby Kirke ved Pallesbjerg, hvor hans Navn med Aarstal 1597 findes paa Altertavlen¹⁾.

Mogens Juels Formuesomstændigheder vare ved hans Død ikke de bedste. *Ryomgaard*, som Fru *Birgitte Rosenkrantz* havde tilskjødet sin Broder *Børge* og denne derpaa solgt til Axel Galt, var allerede i Mogens Juels Tid pantsat for en stor Sum, hvorfor Salgets Lovlighed senere omstredes, men dog tilsidst ved en Rettertingsdom af 1608 godkjendtes. Fru *Birgitte* stævnedes uafbrudt af Mandens Kreditorer eller Kautionister; en Del Gods gik saaledes efterhaanden tabt; i Aaret 1610 endogsaa *Pallesbjerg* selv (der vurderedes til 4000 Daler), da det ved en kgl. Rettertingsdom tilkjendtes *Hans Lykke* til Krabbesholm med flere som Kreditorer, uagtet Fru *Birgitte* ynkelig bad for sig og sine Børn og androg paa, at Dommen ikke maatte fældes, før Sønnen *Børge*, som nu var sin egen Værge, ogsaa blev stævnet. Da hun ikke forekommer i Dombøgerne i de nærmest følgende Aar, er hun vel død omtrent paa denne Tid, — eller der har ikke været mere at faa!²⁾

D.

Folmer Axelsen Rosenkrantz til Stensballe (1523—86) og hans Børn.

Folmer Rosenkrantz til *Stensballe*, den yngste og mest ansete af *Axel Nielsen Rosenkrantzes* og Fru *Berete Knobs* efterlevende Sønner, var født den 29. Marts 1523, altsaa et Par Dage efter, at Frederik I var bleven hyldet af Jyderne paa Viborg Ting, og medens Kristiern II endnu var i Landet. Han forekommer allerede i en Alder af 21 Aar, da han 16. Maj 1544 paa Langtind medbeseglede et Brev, hvorved hans Fader, Axel Rosenkrantz til Langtind, overlod sin Morbrodersøn, Knud Pedersen

¹⁾ Hofman, Fund. IV, 627; Dansk Atlas V, 834.

²⁾ Sechers Rettertingsdomme passim.

Gyldenstjerne til Tim, noget Gods i Vendsyssel og ved Aalborg til arvelig Eje¹⁾. I Aaret 1545 optræder han blandt Arvingerne efter Fru Johanne af Vindum med Fordring paa en Del Gods, som i sin Tid havde tilhørt Hr. Henning Podebusk²⁾. I Aaret 1546 kaldes han allerede „til Langtind“ og optræder i de følgende Aar dels selvstændigt, dels paa Faderens Vegne i Sager angaaende denne Gaard. Saaledes stævnedes han 1546 af Landsdommer Jens Thommesen (Sehested), Domprovst Iver Juel i Ribe og Niels Lange til Kjærgaard, fordi han selv krævede Sandemænd op mellem Langtind og Aale Marker og gjorde dem stor „Møde“ imod deres gamle Lavhævd, ligesom han ogsaa paa denne Tid selv af Kongen beskikkedes til at granske over noget Bøndergods i Salling³⁾. I Aares 1547 indvarslede „velbyrdig Svend Folmer Rosenkrands“ paa Ginding Herredsting paa sin Faders Vegne *Rydhave* Hovedgaard med sin Jord og Ejendom som sin Faders rette Ejendom⁴⁾.

Efter Faderens Død d. 4. Febr. 1551 overtog *Folmer Rosenkrantz* som sin Del af Arven *Stensballegaard* og holdt derpaa 17. Juli 1552 Bryllup paa Stensballegaard med sit Næstsøskendebarn *Margrete Gyldenstjerne*, Datter af den tidligere nævnte, i Aaret 1551 afdøde Rigsraad Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim og Fru Sidsel Ulfstand til Lyngbygaard i Skaane, Søster til Erik Axelsen Rosenkrantzes tidligere omtalte Svigerfader, Børge Ulfstand til Glimminge. I Aaret 1555 holdtes et foreløbigt Tokkeskifte mellem Knud Gyldenstjernes Børn, Sønnerne *Peder*, *Hildebrand* og *Axel* og Døtrene *Regitze* (g. 1553 med Mikkel Sehested, Lensmand paa Gavnø), *Margrete* (g. med Folmer Rosenkrantz), *Karen* (g. med Hans Lavridsen Baden, Lensmand paa Ramløse) og den endnu ugifte Jfr. *Lisbeth*, hvorved Hovedgaarden Tim tilfaldt Brødrene, medens Svogrene tilfredsstilledes med andet Jordegods eller med Penge. Ved et Brev, dateret

¹⁾ Rigsark., Hornum H., Nr. 20, Perg.

²⁾ Dansk Mag., 4. R. I, 93. Om Sagen jævnfør Jydske Saml. VI, 237 ff.

³⁾ Dansk Mag., 4. R. I, 158; 161; 166; 202. En lignende Sag 1549, smstds. IV, 87.

⁴⁾ Rigsark., Rydhave, Nr. 2, Perg.

„Stalø“ d. 23. Nov. s. A., gav Folmer Rosenkrantz derpaa paa egne og Medarvingers Vegne Fogeden paa Tim Kvittering for rigtig Afregning over Indtægterne af Tim fra Mikkels Dag 1554 til samme Dag 1555¹⁾. Ved „Stalø“ maa forstaas *Stadilø*, en Ø i Stadil Fjord, Hind Herred, der i en Fortegnelse over „Slotte, Klostre og Herregaarde i Ribe Stift og hvem dem nu denne Dag haver“, affattet 2. April 1583, opføres som Folmer Rosenkrantzes. Mulig har han faaet Godset med sin Hustru og selv opført en Hovedgaard paa Øen, hvortil hans Arvinger endnu opføres paa en Mønstringsliste fra 1587²⁾. Den 11. Nov. 1555 havde han overværet Delingen af Rydhave og Langtind Skove mellem hans Brødre Niels og Erik. Dette er imidlertid tidligere omtalt, ligeledes, hvorledes Folmer Rosenkrantz senere maatte stævne sin egen Broder Niels, fordi denne ikke havde fuldgjort Skiftet efter Faderen.

Imidlertid havde Frederik II d. 1. Januar 1559 besteget Tronen. Den livsglade Konge, der elskede Vin og Jagt, synes at have sat megen Pris paa Folmer Rosenkrantz. Kongen samlede Gods i de skovrige Egne mellem Skanderborg, Horsens, Silkeborg og det gamle Øm eller Em Kloster, som han omdannede til en Kongsgaard ved Navn Emborg, og ved saadanne Lejligheder benyttede han oftere Folmer Rosenkrantz tillige med andre Adelsmænd til at besigtige Magelæg og til lignende Hverv. Glade Jagtfester holdtes ogsaa paa Emborg, hvortil den Kreds af adelige Mænd og Fruer, som Kongen satte Pris paa, indbødes, oftere til længere Ophold, og hertil hørte ogsaa Folmer Rosenkrantz og hans Frue³⁾. Under et saadant Ophold paa Em Kloster i April 1560 blev der indgaaet et Mageskifte mellem Kongen og Folmer Rosenkrantz, ifølge hvilket denne og hans Arvinger „mue og skulle have, nyde, bruge og beholde for evig Ejendom til Magelæg al vor og Kronens Rente (∴ Indkomst) og Rettighed udi en af vor og Kronens *jordegne Bøndergaarde* udi

¹⁾ Adelsbr., Fasc. 25, Gyldenstjerne.

²⁾ Adelsbr., Fasc. 53, Rosenkrantz. — Rigsark., Danske Saml., Nr. 395.

³⁾ f. Ex. ved Mortensdags Tide 1560, Kancelliets Brevbøger ved Bricka, S. 457.

Vor Herred i *Vær* liggende, som Mads Klemendsen ibor, som er aarlig Landgilde $\frac{1}{2}$ Td. Smør (o. s. v.)¹⁾. I *Vær* Sogn og By ligger Stensballegaard og ligeledes *Værholm*, der 1485 var en almindelig Bondegaard, som tidligere havde tilhørt Kronen, men da ved Magelæg var kommen til Stensballegaard, og hvoraf der senere oprettedes en Hovedgaard for Folmer Rosenkrantz. Datter Birgitte og hendes Mand, Klavs Glambek til Rask. Det har altsaa været af Vigtighed for Folmer Rosenkrantz at samle Gods i *Vær* Sogn; men hvem der ikke vilde finde sig i at miste deres frie Ejendomsret, det var Bonden Mads Klemendsen og hans Hustru; der drabelig kæmpede for deres Ret. Mads Klemendsen og Hustru erklærede, at de vilde give og gjøre Folmer Rosenkrantz den tilbørlige og sædvanlige Afgift og Gjer-ning, som de og før dem hendes Forældre (o: Forfædre) havde ydet og gjort til Aakjær Slot, og vilde tilsige ham deres Tro og hørsomme Tjeneste, som det burde sig efter Kongebrevets Lydelse, dog paa saadant Vilkaar, at de maatte nyde deres Frelse ubeskaaren, som deres Forældre tilforn havde haft; men derimod vilde Mads Klemendsen *ikke paa Vor Ting række Folmer Rosenkrantz sin Haand* og saaledes tilsige ham sin tro Tjeneste. Folmer Rosenkrantz stævnedes da Bonden for det kongelige Retterting, hvor der 6. December 1560 afsagdes den Dom, „at Mads Klemendsen bør tilsige Folmer Rosenkrantz sin tro Tjeneste og være ham en tro, hørsom og lydig Tjener efter vort Mageskiftebrevs Lydelse og give ham slig Landgilde, Ægt, Arbejde og anden Tyngge, som han til vort og Kronens Slot Aakjær gjorde og gav, før end han blev Folmer Rosenkrantz tilskiftet“. Dette synes jo egentlig ikke at være andet, end hvad Bonden havde tilbudt; men det er aabenbart om Fortolkningen af „den tro Tjenestes“ Omfang, at Striden drejer sig, da Bonden har været bange for at miste sin fri Eje- og Arveret til Gaarden, og dette Spørgsmaal afgjorde Dommen egentlig ikke, men tillod Folmer

¹⁾ Rigsark., Mageskifter Nr. 130; jævnfør Kancelliets Brevbøger ved Bricka, 1560, S. 387. Kolderup-Rosenvinge, Gl. Domme, I, 283. Danske Herregaarde, III, Stensballegaard.

Rosenkrantz fremdeles Sagens videre „Forfølgning med vore Breve over fornævnte Mads Klemendsen efter vor og Rigens Ret“, og at han skulde have Ret til at tvinge Bonden til at aflægge Tjenestetilsagnet. Sagens videre Gang kjendes ikke; dog synes Kronen i Aaret 1595 atter at have indløst Gaarden af Folmer Rosenkrantzes Datter, Fru Birgitte til Værholm, Klavs Glambeks Enke, hvilket senere vil blive omtalt; men denne Sag er et af de mange Exempler, som Rosenkrantzernes Familiehistorie indeholder paa, hvor farligt det kunde blive for den jordegne Bonde, naar Mageskiftebrevene overdrog Kronens Herlighedsret til en adelig Jorddrot.

I Aaret 1563, da *Syvaarskrigen* nærmede sig, var Folmer Rosenkrantz blandt de Mænd, der beskikkedes til *Proviantmestre* for Aarhus Stift. Samme Aar fik han 18 „Kirkegaarde“ (og Bøndergaarde, der laa til Kirkerne) i Pant for 500 Daler (og 2000 Kroner), en for de Tider anselig Sum, som han formodentlig har forstrakt Kongen med, og 22. Januar 1564 fik han derpaa *Aarhusgaard* med Dronningborg (Randers) og Aakjær Len paa Regnskab og med Genant (og med en vis Sum til sit og sine Mænds Underhold) og blev derved tillige *Stiftslensmand i Aarhus Stift*, en Stilling, som han beholdt til 1572¹⁾. Hvorvidt han i denne Stilling har deltaget i Felttoget 1564, er uvist; men 7. Januar 1565 fik han tillige med flere Lensmænd (deriblandt Jørgen Rosenkrantz) Meddelelse om, at de ikke skulde med paa det forestaaende Tog til Sverig. Der var ogsaa nok at gjøre under Krigen for en Stiftslensmand og Proviantmester med Hensyn til Hærens Forsyning med Proviant, Udskrivning af Baadsmænd og lignende Hverv. Det var netop i dette Aar, at Krigsførelsen i Begyndelsen var saa overordentlig uheldig, og Proviantmestrene havde stadig Nød med at forsyne Hæren med Levnedsmidler. Dertil kom, at alle Lensmændene i Jylland vare borte, undtagen netop Folmer Rosenkrantz; det siger i al Fald

¹⁾ Erslev, Lensmænd, S. 129; 44. For øvrigt Reg. og Tegn. *passim*. — 1565 fik han for sig og Arvinger en Stykke Jord i *Aarhus* (Hüberts, Aktstykker til Aarhus Hist. I, 181). En „*Folmers Gyde*“, hvor adskilligt løst Pak boede, omtales senere (II, 32).

Holger Rosenkrantz i et Brev af 8. Juli¹⁾. For øvrigt var Folmer Rosenkrantz ligesom sin Broder Niels en af de 20 Adelsmænd, der maatte gaa i Kavtion for Kongen til Ritmester Josva v. Qvalen og dennes Ryttere for 45,000 Daler og derfor fik Underpant i Malmøhus²⁾. I det følgende Aar maatte Folmer Rosenkrantz møde i Odense (5. Juli 1566) for at ledsage Kongen ind i Hertugdømmerne med de fleste Svende og Heste, han kunde overkomme; men ogsaa i dette og de følgende Aar udstedtes en Mængde Breve om Fetalje, om Udskrivning af Skibsfolk, der tilmed udebleve i rette Tid og derfor skulde straffes, om Pengehjælp af Adelen; Folmer Rosenkrantz maatte saaledes selv i Aaret 1568 ud med 1000 Daler (3: 1000 Td. Rugs Værdi) og fik ovenikjøbet en Del Jordegods i Pant for 2253 Daler³⁾. Til sidst fik Folmer Rosenkrantz i Krigens sidste Aar (24. Maj 1570) et skarpt Brev, fordi han endnu ikke havde sendt Brød og Korn til Elfsborg, — det var Lønnen for Anstrengelserne.

Fra 1. Maj 1572 forlenedes Aarhus Len til en anden. Folmer Rosenkrantz havde fra nu af ingen større Forleninger og forekommer derfor i den følgende Tid sjældnere ved offentlige Forhandlinger. Dog indbødes han oftere tillige med sin Frue til Bryllupper og lignende Festligheder, som Kongen gjorde. En saadan Bryllupsfærd kunde for øvrigt være kostbar nok. Da Folmer Rosenkrantz saaledes indbødes til Grev Gynter af Barbys, Kristoffer Paxes og Anders Bings Bryllupper i Kjøbenhavn d. 22. Juli 1572, skulde hver af de indbudne, hvoriblandt en Mængde af Rosenkrantzernes Familiekreds, allerede møde d. 6. Juli i Kjøbenhavn og medbringe en sort Fløjls „Paltzrok“ at ride i, naar de fulgte Kongen for at modtage hans Farbrødre og Broder, endvidere sex smukke Rideheste, til Dels udstyrede med Fløjlstøj, en Smaadreng og fire Karle, der skulde være iførte sorte Kjoler

¹⁾ Rigsarkivet, Danske Kong. Hist. Fasc. 53. Jævnf. Rørdam, Hist. Kildeskrifter, 2. R. I, 722.

²⁾ Tegn. 1565, p. 321; 374. Jævnf. Levnedbeskrivelserne af Peder Bille og Peder Oxe i Hist. Tidsskrift, 5. R. V, hvor disse for Kongen saa uheldige Forhold ere nærmere omtalte.

³⁾ Erslev, Lensmænd, S. 123.

med Folder, „som nu Vis er“, og hvide og fiolbrune Hoser¹⁾. Fire Karle udgjorde netop ogsaa den Rostjeneste, Folmer Rosenkrantz nu, da han ingen Forleninger havde, stillede af sit Arvegods²⁾. 23. Januar 1575 var Folmer Rosenkrantz med sin Frue ogsaa blandt de Indbudne, som overværede Dronningens Kirkegang og „den unge Frøkens“ Daab paa Skanderborg Slot, den senere som Jakob I's Hustru bekjendte Anna. 2. Oktober s. A. fejrede Kongen ligeledes Folmer Rosenkrantzes egen Datter *Birgittes* Bryllup paa Frederiksborg med Klavs Glambek. — Vigtigst var dog det Hverv, der 30. Januar 1577 overdroges Fru *Margrete Folmer Rosenkrantzes* tillige med Fru Hilleborg Bille Ejler Krafses og Fru Anne Holck Verner Parsbergs, nemlig at give Møde paa Frederiksborg Slot Søndag næst før Midfaste og være hos Dronning Sofie under hendes forventede Nedkomst. Den 12. April fødtes derpaa den længselsfuldt ventede Kongesøn, Kristian IV. At Folmer Rosenkrantz og Fru Margrete under disse Forhold ogsaa deltog i de store Daabshøjtideligheder i Kjøbenhavn d. 2. Juni, er en Selvfølge³⁾. De nævnte tre Fruer maa for øvrigt have udført deres Hverv til Kongens og Dronningens Tilfredshed; thi i Aaret 1580 stævnedes de i samme Anledning til Koldinghus; 8. April fødtes derpaa Frøken Augusta, senere gift med Hertug Johan Adolf af Holsten-Gottorp⁴⁾. Det blev sidste Gang, at Fru Margrete Gyldenstjerne kom til at udføre dette Hverv; thi vel fik Dronningen atter d. 5. August 1581 en ny „ung Frøken“; men Fru *Margrete Gyldenstjerne* var død kort før, nemlig 11. Juli 1581, og blev begravet i Vær Kirke ved Stensballegaard, hvor *Folmer Rosenkrantz* derpaa endnu i levende Live lod opsætte et kostbart, endnu bevaret Mindesmærke med Billeder baade af sig selv og hende⁵⁾.

Folmer Rosenkrantz overlevede kun sin Hustru i hened

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1572, p. 23.

²⁾ Mønstringsseddel 1574, Rigsarkivet, Danske Saml. 395, 4.

³⁾ Sjæll. Tegn. 1577, p. 243; 266 ff.; jævnf. Erasmus Lætus, Rørdams Hist. Kildeskrift. II, 620.

⁴⁾ Sjæll. Tegn. 1580, p. 323.

⁵⁾ Marmora Dan. II, 181, Dansk Atlas IV, 203. Abildgaards Tegn., Oldn. Musæums Arkiv.

5 Aar; han synes i sin Alderdom at have holdt sig i Ro paa Stensballegaard, mest beskjæftiget med Byggeforetagender, idet han ifølge en Indskrift, som endnu findes paa Stensballegaards nuværende, ellers langt senere opførte Bygning, i Aaret 1582 lod „det sidste Hus bygge paa denne Gaard“¹⁾, eller med Mage-skifter med Kongen²⁾. — I Aaret 1582 havde han den Sorg, at hans ældste Søn, **Axel Rosenkrantz Folmersøn**, d. 8. August døde i Frankfurt. Til Gjengjæld havde han den Glæde at se sin Datter *Lisbeth* den 21. Februar 1585 blive gift med *Anders Thott* paa Kjøbenhavns Slot, hvor Kongen gjorde deres Bryllup. — Selv døde han i *April 1586* og blev saaledes 63 Aar gammel. Søndag den 24. *April* blev han begravet i Vær Kirke ved Siden af sin Hustru og to smaa, tidligere døde Sønner, der ifølge Gravskriften begge havde Navnet **Knud**³⁾. Han hørte til de Adelsmænd, der stode Anders Sørensen Vedel nær; denne omtaler selv „de mange Velgjerninger“, han havde bevist ham. — Følgende fem Børn overlevede ham, der her opføres i den Orden, hvori de almindelig anføres:

- 1) **Birgitte Rosenkrantz Folmersdatter** til *Værholm*, født paa Stensballegaard d. 5. April 1554 og 2. Oktober 1575 gift med **Klavs Glambek** til *Starup*, senere til *Rask*, *Værholm* og *Bjerre*. Klavs Glambek var Søn af *Niels Glambek* til *Starup* (Brusk Herred ved Kolding) og Fru *Maren* af Familien *Gjødesen*. Han fødtes i Aaret 1537 paa *Svensholm*, tidligere en Bispegaard i *Staby Sogn*, *Ulfborg Herred*, som Faderen da havde i *Forlening*. I sit syvende Aar blev han sat i *Skole*, men *Bogen* var ikke hans *Lyst*, hvorfor han sendtes til *Kristian Munk* til *Tobberup* for at lære

¹⁾ Hofmans *Fundationer* II, 317.

²⁾ *Jydske Reg.* 1580, p. 170; 194; 196; *Tegn.* p. 189. — *Bruuns Danske Saml.* III, 331.

³⁾ *Ejler Brokkenhus*, *Fynske Saml.* VI, 354. *Marmora Dan.* II, 181. — Disse to Sønner af Navnet *Knud*, der paa *Stamtavlerne* opføres mellem *Axel* († 1582) og *Birgitte*, maa være døde før 15. Decbr. 1571; thi da testamenterede *Sidsel Bryske*, *Eskild Gøjes Efterleverske*, sin *Morbroduerdatter Margrete Folmer Rosenkrantz* og deres 6 Børn (3: *Axel* og de 5 efterlevende?) hver en *Rosenobel* (*Dansk Mag.* 4. R. IV, 293 ff.).

„Hoftjeneste“. Med denne deltog han, 11 Aar gammel, i Aaret 1548 i det store Brudetog, hvormed Kristian III's Datter Anna ledsagedes til Bryllup i Torgau med Hertug, senere Kurfyrst August af Sachsen. Den højt ansete *Holger Rosenkrantz* til Boller havde imidlertid fattet Godhed for Drengen og tog ham kort efter i sin Tjeneste. Da Ditmarskertoget forestod 1559, gjorde Hr. Holger ham „vær-agtig“ og tog ham med paa Toget. Den 22aarige unge Mand udmærkede sig i høj Grad i Kampene ved sit Mod, saa at endog to Heste bleve skudte under ham. Han kom derved ogsaa i Kong Frederik II's Gunst; men Hr. Holger vilde ikke slippe ham, og i henvend 23 Aar stod han i hans Tjeneste. „Denne vise og forstandige Herre“, siger Anders Sørensen Vedel i sin Ligprædiken over Klavs Glambek¹⁾, „lod hannem gjerne være i Raad med sig udi vigtige Sager, det som han ikke lod hver Mand vide af.“ I Aaret 1573 maatte Holger Rosenkrantz opgive sin Forlening *Skanderborg*, hvor Hoffet paa denne Tid havde opslaaet sin Bolig, og *Klavs Glambek* blev da hans Eftermand d. 27. Marts 1573 med 100 Daler i Løn og en Tiendedel af Lenets uvisse Indtægter. Han beholdt det lige til 1589, og det var i Mellemtiden blevet betydelig udvidet; 1579 lagdes saaledes *Aakjær* og *Huds Herred* hertil, 1580 ligeledes *Vor Herred*, 1581 *Nim Birk*. Fra 1576—80 var han ligeledes forlenet med *Bygholm* ved Horsens²⁾. Som Lensmand indtog han en betydelig Stilling og forekommer hyppig i mange forskjellige Hverv. Som saadan deltog han ogsaa 1580 i Lenshyldingerne i Odense. I Aaret 1582 maatte han indrette et Glasbrænderi i Ry Skov ved Himmelbjerget, hvorfra der ydedes meget betydelige Leveringer af Glas til Hoffets Brug³⁾. Ofte opholdt jo ogsaa Kongefamilien sig paa Slottet; 20. Nov. 1586 fik Klavs Glambek saaledes Ordre

¹⁾ Bricka og Gjellerup, Den danske Adel, S. 278 ff.

²⁾ Bidrag til Fam. Rosenkrantz's Historie, Hist. Tidsskrift, 5. R. VI, 55.

³⁾ Jydske Saml. VIII, 149 ff.; jfr. Hist. Tidsskrift, 5. R. I, 433 ff. — Reg. og Tegn. *passim*.

til at indrette bekvemme Kamre paa Skanderborg Slot til Kongens unge Sønner, *Kristian* og *Ulrik*¹⁾; Kristian IV var den Gang 9 Aar gammel. 1588 deltog han i Frederik II's Begravelse i Roskilde. I Aaret 1589 var han blandt de Adelsmænd, der vare bestemte til at følge Kristian IV's Søster, Prinsesse Elisabet, paa hendes Bryllupsrejse til Brunsvig; Rejsen blev dog flere Gange opsat, saa Klavs Glambek maaske næppe er kommen med²⁾. Thi i Maj 1589 havde han opgivet Skanderborg, hvorpaa han trak sig tilbage i Ro. Af alle sine Forleninger havde han kun *Nim Birk* tilbage³⁾. Vedel giver ham det Vidnesbyrd, at han forestod sin Forlening i mange Aar med stor Lov og Pris, som han fik baade af Kongelig Majestæt og menige Almue, som han havde at handle med. Nogle Ulemper med Hensyn til Regnskaber og Restancer af Lenet havde han dog endnu i Aarene 1590 og 1591, altsaa lige til sin Død, men skjød Skylden paa sin Skrivers Uefterrettelighed⁴⁾.

Med *Klavs Glambeks* private Forhold var der imidlertid foregaaet flere Forandringer. Efter Faderen arvede han *Starup*, en lille Gaard i Brusk Herred i Starup Sogn og By. Faderen skrives hertil endnu 1541, Klavs Glambek allerede 1562; Moderen, Fru Maren Gjødese, levede endnu ved Sønnens Død 1591⁵⁾. Familiens Vaabnet var et sort Ørne-laar i et blaat Felt; dette havde Klavs Glambek, uvist af hvad Grund, ladet indsætte i Raadmand Kristoffer Bangs Vindue i Odense. Herved følte Adelsmanden Henning Venstermand sig fornærmet; paa mødrene Side hørte han nemlig til Urnernes Familie, der ligeledes førte et Ørne-laar i Vaabnet. Han slog da Vinduet ud; men det var en stor Fornærmelse mod Klavs Glambek, der i Aaret 1573 stævnedes ham for Kongen og Rigsraadet i Kolding og hævdede, at de

¹⁾ Ny dansk Mag. IV, 166.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1589, p. 202; 1590, p. 256.

³⁾ Erslev, Lensmænd, S. 39 ff.

⁴⁾ Jydske Tegn. 1590, p. 209; 1591, p. 215.

⁵⁾ Jydske Saml. VI, 3; Dsk. Mag. II, 24; Vedels Ligprædiken.

Glambekker i fire Led havde ført dette Vaaben. Henning Venstermand maatte da med 12 Riddermændsmænd i Kongens og Raadets Nærværelse med Knæfald bede Klavs Glambek om Forladelse, hvorpaa Sagen forligtes¹⁾. — 2. Oktober 1575 gjorde Kongen hans Bryllup paa Frederiksborg med *Birgitte Rosenkrantz Folmersdatter*, samtidig med to andre adelige Bryllupper²⁾. Ved Kristian IV's Fødsel var han ogsaa en af Fadderne og omtales hyppigere ved lignende Lejligheder. — I Aaret 1578 afhændede han ved Mageskifte *Starup Gaard* til Kongen tillige med endnu en Gaard, et Bol, 6 Gadehuse og en lille Mølle i Starup By og et Par andre Bøndergaarde; til Gjengjæld fik han foruden andet Gods 3 Gaarde i Hvirring Sogn i Nim Herred. Her Jaa nemlig *Rask Hovedgaard*, hvortil han benævnes i disse Mageskiftebreve³⁾ og som han netop i Aaret 1577 eller 1578 var kommen i Besiddelse af. Det siges sædvanlig, at han dannede Hovedgaarden. Dette er imidlertid ikke fuldt rigtigt; thi 16. Oktober 1577 har Anders Bing til Smidstrup paa Rask udstedt Livsbrev til sin Hustru, Anne Pedersdatter (Galt), og i Brevet nævnes blandt hans Arvinger Jørgen Splid til Møltrup og Fru *Barbara Splidsdatter til Rask*⁴⁾. Om Klavs Glambek er kommen i Besiddelse af Rask ved Arv eller Kjøb, vides næppe. Desuden ejede han *Bjerre Gaard* i Aale Sogn, Vrads Herred, og ved sit Ægteskab med *Birgitte Folmersdatter* var han kommen i Besiddelse af *Værholm*. Han roses ogsaa af Vedel som en god Husholder. At han ansaas for en holden Mand, fremgaar ogsaa deraf, at han baade i Aaret 1577 og i 1578 ved de Laan, Kongen optog hos Adelen, sættes til en Sum af 500 Daler⁵⁾.

¹⁾ Rosenvinge, Gl. danske Domme, III, 220.

²⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 325; Sjæll. Tegn. 1575, p. 75. Vedels Ligprædiken.

³⁾ Rigsarkivet, Jerlev Herred Nr. 13; Nim Herred, Nr. 5. Jydske Saml. VI, 5 (her Beskrivelse af Starup Gaards Indretning og Bygning 1578).

⁴⁾ Rosenvinge, Gl. Domme, IV, 209.

⁵⁾ Sjæll. Reg. 1577 og 1578, p. 266 ff.; 398 (jævnf. Jakobsen, Skattevæsen, S. 219 ff.).

Klavs Glambek kom ikke til at leve ret længe i Ro paa Rask efter at have trukket sig tilbage fra sine offentlige Bestillinger. Da han d. 8. December 1590 vilde begive sig fra Rask til Værholm, løb Hestene løbsk, hvorved han fik et Stød i venstre Side, der efter et længere Sygeleje voldte hans Død d. 14. Januar 1591¹⁾ paa Rask; han blev kun 54 Aar gammel. 7. Marts blev han begravet i Hvirring Kirke, hvis Hvælving han selv skal have bygget af Stenene fra en i Borring By nedbrudt Kirke, hvorfor Sagnet lader hans højre Haand henvisne fra den Stund, han flyttede Sten fra Borring Kirke²⁾. Efter Fru Birgittes Opfordring holdt Vedel, der maaske allerede 1575 som Hofpræst havde viet dem, Ligprædiken over ham, hvori han giver en tiltalende Skildring af hans jævne, bramfri Personlighed. Karakteristisk nok for Tiden bad han paa sit Yderste Gud om Tilgivelse „for alle sine Synder og de mange unyttige Drik, som jeg haver været forarsaget til at drikke tilforn, da jeg lidet havde dem Behov“. En Gravsten med begges Billeder findes i Kirken; her staar ligeledes Billeder af to Børn, nemlig deres to yngste, før Faderen døde Døtre, *Margrete* og *Kirstine*, begge kun 5 Aar gl. De to ældste vare *Sofie Glambek*, født paa Skanderborg d. 21. Maj 1578, senere gift med Mogens Pax, og *Cecilie (Sidsel) Glambek*, f. 3. Juli 1579. Sønner efterlod han sig ikke.

Fru *Birgitte Rosenkrantz* overlevede sin Mand i mange Aar. Allerede 22. Februar 1591 fik hun Tienden af Hvirring og Kvorning Sogne i Fæste efter sin Mand, medens en Del andre Kirketiender, han havde haft, bortfæstedes til andre. Kvorning Sognetiende maatte hun dog 1593 atter afstaa. Et mærkeligt Brev fik hun fra Regeringsraadet d. 21. Juli 1595, at hun skulde indsende sin Erklæring om, med hvad

¹⁾ Saaledes paa Ligstenen (Abbildgaards Tegn.). Ejl. Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 386, 387, har d. 24. Januar, andre d. 25. Vedel lader ham være syg „paa ganske 6 Ugers Tid“ efter den 8. December.

²⁾ Hofmans Foundationer II, 264; Dansk Atlas IV, 138; 157. Tidsskrift Orion, I, 263.

Ret hun tilholdt sig en Gaard i *Vor By*, Sogn og Herred, som tidligere laa til Aakjær, og ved hvilken Lejlighed hendes Fader Folmer Rosenkrants fik denne Gaard. Opfordringen gjentoges atter d. 16. Oktbr., og samme Dag udstedtes Brev til Manderup Parsberg som Lensmand, at han til Indløsning af denne Gaard i Vor skulde optage 2000 Daler af Lenets Pengeskab¹⁾. Det synes jo nemlig at være samme Gaard, hvis Ejer i sin Tid saa drabelig kæmpede for sin frie Ejendomsret med Folmer Rosenkrantz og som Kronen nu synes at have indløst. — Fru Birgitte havde 1616 en Retssag med sin Broder Gert Rosenkrantzes Enke, Anna Fris, som senere vil blive omtalt, og levede endnu 1625²⁾, altsaa da 71 Aar gammel. Hun blev begravet i Hvirring Kirke, men Gravstenens Dødsaar er aldrig blevet udfyldt. Hendes Ejendomme, Værholm og Rask, tilfaldt hendes Datter Sofies Børn, navnlig Kristoffer Pax, der ogsaa gjennem hende kom i Besiddelse af Stensballegaard; thi Fru Birgitte havde overlevet alle sine Søkende og var den sidstlevende af hele Stensballe-Linien.

- 2) **Regitze Rosenkrantz Folmersdatter** blev gift med **Gjord Pedersen Galt** til Tyrrestrup, Søn af Rigsraad Peder Ebbesen Galt og Fru Ingeborg Drefeld. Han var født i Aaret 1534³⁾ Peder Ebbesen døde i Aaret 1548 og Moderen 1551, hvorpaa Gjord Pedersen skrives til Palsgaard, som Peder Ebbesen havde Del i; som Ejer heraf mageskiftede han 1574 til Kongen en Gaard i Ousted Sogn⁴⁾. Efter sin ældre Broder Mogens Pedersen Galts Død 1575 arvede han derpaa Peder Ebbesens Fædrenegaard Tyrrestrup i Søvind Sogn. Allerede i Aaret 1572 nævnes han blandt de Adelsmænd, der af Kongen indbødes til Grev Gynter af Barbys, Kristoffer Paxes og Anders Bings Bryllupper i Kjøbenhavn d. 22. Juli⁵⁾, og i

¹⁾ Jydske Tegn. 1595, p. 519; 526.

²⁾ Danske Herregaarde, XVII, Aakjær.

³⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 305.

⁴⁾ Rigsark., Magesk. 280, Vor H., 29.

⁵⁾ Sjæll. Tegn. 1572, p. 23.

Aaret 1574 var han tillige med sin Frue blandt de indbudne til Dronningens Kirkegang og den „unge Frøkens“ Daab paa Skanderborg d. 23. Januar 1575¹⁾). Paa denne Tid har han altsaa allerede været gift, skjönt Ejler Brokkenhus i sine Kalenderoptegnelser først lader hans Bryllup med *Regitze Rosenkrantz* staa i Aarhus d. 18. November 1576²⁾). I April 1576 blev han tilsagt til at møde i Roskilde d. 12. Maj for at ledsage Kongen udenlands³⁾). Ved Kristian IV's Daab 1577 var han blandt de Adelsmænd“, „der skulde tage Vare paa Tjenesten“; ligeledes mødte han 1580 til Lenshyldingen i Odense, 1588 til Frederik II's Begravelse, ligesom han oftere tillige med sin Frue indbødes til kongelige Fester. — I Aaret 1580 fik han ved Mageskifte med Kongen en Del Gods i Søvind og Omegn⁴⁾). Han døde i Aaret 1591, altsaa samme Aar som hans Svoger Klavs Glambek og hans Hustrus Farbroder, Erik Rosenkrantz til Langtind. I September blev han begravet ved Søvind Kirke, hvor han havde ladet indrette en ny Begravelse, da den gamle Familiebegravelse, hvor hans Forældre og Brødre laa, ikke havde Plads til flere. En senere Ejer af Tyrrestrup, Hans Kristensen Juul († 1769), lod Begravelsen nedrive, hvorved det skal være gaaet slemt ud over Ligene⁶⁾).

Med *Regitze Rosenkrantz* havde Gjerd Pedersen Galt 4 Sønner og 4 Døtre. En af Sønnerne fik af Kristian IV i Aaret 1598. paa hendes Begjæring Plads i Sorø Skole⁷⁾). Hun levede i en længere Aarrække paa Tyrrestrup, som hun formodentlig har haft Livsejebrev paa. I Aaret 1607 fik hun saaledes ved Mageskifte med Kongen noget Gods i Søvind By og Omegn. Dog skrives hendes ældste Søn,

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1574, p. 362.

²⁾ Fynske Saml. VI, 327.

³⁾ Sjæll. Tegn. 1576, p. 134.

⁴⁾ Sjæll. Tegn. 1577, p. 267.

⁶⁾ Rigsarkivet, Mageskifter, 459.

⁹⁾ Jydske Saml. II, 334—35; IV, 53; 67; 84. Ejler Brokkenhus, Fynske Saml., S. 391.

⁷⁾ Sjæll. Tegn. 1598, p. 140.

Peder Galt, allerede 1604 til Tyrrestrup i en Arvesag, ligesom ogsaa den tidligere flere Gange omtalte *Axel Galt* til Ryoinggaard var hendes Søn¹⁾. Fru *Regitze* nævnes som død i en Arvesag, som hendes Broder Gert Rosenkrantzes Enke, Anna Fris, d. 7. Juni 1616 havde med sin afdøde Mands Søkende. Af hendes Børn var den Gang i Live: *Peder Galt* til Tyrrestrup, *Axel* og *Knud Galt* til Palsgaard, Fru *Margrete Galt* og Jfr. *Ingeborg Galt*²⁾.

- 3) **Inger Rosenkrantz·Folmersdatter**, gift med **Ditlev Holck** til Rønhave og Højgaard. Det er formodentlig hende, til hvem Fru Mette Rosenkrantz, Peder Oxes Hustru, i et Brev af 17. Juli 1568 til sin Moder, Fru Ide Munk, Enke efter Rigsraad Oluf Nielsen Rosenkrantz til Vallø, sender en Hilsen, saa hun formodentlig er bleven opdragen hos Fru Ide Munk³⁾. Senere kom hun i Dronning Sofies Jomfrubur, hvorpaa Kongen og Dronningen i Aaret 1585 paa Frederiksborg gjorde hendes Fæstensøl med *Ditlev Holck*, der den Gang var Kammerjunker. Han var født paa Rønhave paa Als d. 21. Januar 1556 og Søn af Henrik Holck til Rønhave og Fru Malene Reventlov til Søbo i Fyn, der levede endnu 1602. Efter en kort Tid at have været i Enkedronning Dorotheas Tjeneste, kom han til Hertug Hans paa Sønderborg. I Aaret 1575 kom han ved Frederik II's Anbefaling i Tjeneste hos Markgrev Georg Frederik af Brandenburg, hos hvem han tjente sig op til Mundskjænk og i hvis Tjeneste han gjorde flere Rejser, blandt andet til Polen, hvor han 1576 var tilstede ved Kong Stefans Kroning. Nogle Aar senere vendte han tilbage og traadte i Frederik II's Tjeneste, blev Hofjunker 1580, Kammerjunker 1585 og var tillige Jagtjunker 1587—89. I Aaret 1586 blev han Hofmester hos Dronning Sofie. Han var ogsaa fra 1585—97 forlenet med Utstein Kloster ved

¹⁾ Rigsark., Mageskifter, Vor H., Nr. 41. Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, p. 537.

²⁾ Herredagsdombogen 1616.

³⁾ Adelsbreve Fasc. 53, Rigsarkivet.

Bergen. Efter Frederik II's Død blev han efter Enkedronning Sofies Indstilling af Rigsraadet beskikket til Lensmand paa Kjøbenhavns Slot. I Aaret 1590 havde han solgt Rønhave til Hertug Hans d. yngre og skrives nu i nogle Aar til Højgaard alene.

Saadanne vare *Ditlev Holcks* Forhold, da den unge Kong Kristian IV d. 1. August 1591 gjorde hans Bryllup paa Kronborg Slot samtidig med, at Lensmanden paa Vordingborg, Morten Venstermand, ægtede Jfr. Anne Galt, Datter af Anders Pedersen Galt til Birkelse, Broder til Regitse Rosenkrantz's ovenfor omtalte Mand, Gjord Pedersen Galt til Tyrrestrup. Familien havde jo forøvrigt Sorg paa denne Tid; i Januar s. A. havde Jfr. Inger Rosenkrantz staaet ved sin Svoger Klavs Glambeks Sygeseng og plejet ham paa hans Dødsleje¹⁾. Dette synes dog ikke at have gjort Skaar i Glæden. Under Forberedelserne til Festen tjente ved Madlavningen to Overkokke, fem Kokke og ti Kokkedrenge. Det var ogsaa en anselig Mængde Gjæster, der skulde beværtet. Af Rosenkrantzernes Familiekrede var der alene indbudt 41 Personer, af Holckernes 42, og hertil kommer saa lignende Antal for Venstermændenes og Galternes Vedkommende²⁾. Kongen gav 50 Rosenobler i Brudegave, og Dagen efter lod han holde Fægteskole paa Kronborg til Ære for de nygifte Par.

Sorg og Dødsfald vedblev dog at følge Stensballe-Linien. Faa Uger efter Brylluppet døde Gjord Pedersen Galt, og Ditlev Holck mistede selv sin Hustru *Inger Rosenkrantz* et Aar efter Brylluppet, efter at hun havde ligget til Sengs i tre Fjerdingsaar. Hun døde i Kjøbenhavn d. 29. September 1592 og blev d. 7. November s. A. begravet i Nikolai Kirke. Ditlev Holck lod senere hendes Lig føre til Sneslev Kirke ved Eskildstrup, som han havde faaet ved sit andet Ægteskab d. 10. Juli 1595 med Jfr. Margrete

¹⁾ Vedels Ligprædiken over Klavs Glambek.

²⁾ Sjæll. Tegn. 591, p. 61—62.

Krabbe, Datter af Niels Krabbe til Vegholm i Skaane og Fru Birgitte Skave til Eskildstrup. Han vedblev i den følgende Tid at indtage en betydelig Stilling som Lensmand, først paa Kjøbenhavns Slot (1588—95), derpaa paa Kronborg (1595—1600), Tryggevælde (1601—14) og tilsidst paa Gulland (1614—19), hvorpaa han trak sig tilbage til Privatlivet. Ogsaa til andre Hverv blev han temlig hyppig benyttet af Kristian IV, navnlig til Repræsentationsrejser til fremmede Hoffer og lignende Sager. Skjønt han ingen boglig Dannelse havde faaet i sin Ungdom, nærede han dog senere stor Interesse for sligt og omtales hyppigere i den Anledning; men en nærmere Skildring af hans Liv efter *Inger Rosenkrantz*'s tidlige Død hører ikke herhen. Ægteskabet var barnløst. Han døde 22. September 1633 i sit 78de Aar¹⁾.

- 4) **Lisbeth Rosenkrantz Folmersdatter** blev Fastelavns Søndag d. 21. Februar 1585 gift med **Anders Thott** til Sirekjøbing (Rønneberg H., Blekingen). Brylluppet stod paa Kjøbenhavns Slot, hvor Frederik II paa een Dag gjorde deres og Kaptain Lenormans Bryllup med Jfr. Maren Lykke²⁾, *Anders Thott* var en Søn af Rigsraad Tage Thott til Næs (nu Trolleån, Næs Sogn, Onsjø Herred, Malmøhus Len), Eriksholm (nu Trolleholm, Torsløse Sogn, Onsjø H., Malmøhus Len) og Sirekjøbing, og Fru Else Ulfstand, Datter af Rigsraad Holger Gregersen Ulfstand til Skabersø. Faderen var allerede død 1562. Anders Thott forekommer først 1583, da han tillige med en Mængde andre Adelsmænd fik Ordre til at møde i Haderslev Paaske Aften for at ledsage Kongen udenlands, en Rejse, som dog senere blev opgivet³⁾. Om trent i Aaret 1584 fik han *Rorum* (Onsjø H.) i Pant som

¹⁾ Om Ditlev Holcks Liv henvises for øvrigt til *Gjellerups* Skildring heraf i Hist. Tidsskrift 5. R. IV, 631 ff., hvilken ogsaa er Hovedkilden for ovenstaaende Bemærkninger.

²⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 347—48. Danske Saml. v. Bruun m. fl., 2. R. V, 62. — Breve herom til Folmer Rosenkrantz af 12. Dec. 1584 og 8. Januar 1585 i Jydske Tegn. 1584, p. 537; 1585, p. 3.

³⁾ Skaanske Herregaarde II, Trolleån og Trolleholm; VI, Till. Nr. 63. — Sjæll. Tegn. 1583, p. 161; 167.

Arving efter sin Broder Otto Thott, der var gift med Tyge Brahes bekjendte Søster Sofie og som 41 Aar gammel døde 1584. Ligeledes skrives han paa denne Tid selv til *Næs*. I Aaret 1586 forlenedes han med *Laholm Slot*, som han beholdt til sin Død 1595. — I de 10 Aar, Anders Thott levede efter sit Bryllup, forekommer han med sin Hustru hyppig ved Hoffester og lignende Begivenheder. I Aaret 1586 blev han saaledes indbudt til de Turneringer, Frederik II lod holde i Helsingør i Anledning af sin Svigerfader Hertug Ulrik af Meklenborgs Besøg. Samme Aar var han tillige med sin Hustru bleven indbudt til at tilbringe Paaske Helligdage hos Kongen paa Kronborg. 1587 var han blandt de Adelsmænd, der fik Befaling til at ledsage Kongen paa en paatænkt Rejse til Hamborg, og skulde møde med 5 Heste; 1588 overværede han Kongens Begravelse i Roskilde og maatte i den Anledning give Møde med 4 Heste. I Aaret 1590 var Anders Thott blandt de Adelsmænd, der ledsagede Kong Jakob VI af Skotland og hans Brud, Kristian IV's Søster Anna, til Skotland, medens hans Hustru, Fru Lisbeth Rosenkrantz, var tilsagt til Kongens Søster Elisabeths Bryllup med Hertug Hans Julius af Brunsvig, der holdtes paa Kronborg Paaske Søndag¹⁾. — *Anders Thott* døde allerede i Aaret 1595; den 8. Maj udstedtes Befaling til Bønderne i Laholm Len, at da Fru Lisbeth Rosenkrantz agter at føre sin Husbonds, deres Lensmand Anders Thotts Lig ned til Skaane og flytte did med sit Gods og sit „Behov“, skulde de være hende behjælpeelige med Kjørslen heraf²⁾. Den 22. i samme Maaned fik derpaa Niels Bild Følgebrev til Bønderne i Laholm Len. Der var en Del Restancer („Agterstade“) paa Lensregnskabet. Da Kristian IV selv havde overtaget Regeringen og man begyndte at vise Lensvæsenet stor Opmærksomhed, udstedtes der 15. Oktober 1596 Brev til Kristoffer Valkendorf,

¹⁾ Sjæll. Tegn. passim.

²⁾ Skaanske Tegn 1595, p. 343.

at Kongen havde eftergivet Fru Lisbeth Rosenkrantz Restancen af Laholm Regnskab og af den gejstlige Jurisdiktion af samme Len, saa nær som 1000 Daler, for hvilke han skulde tage nøjagtigt Bevis¹⁾.

Fru *Lisbeth Rosenkrantz* opførte 1600 Kapellet og Gravkoret i *Næs Kirke*, hvor hendes og hans Initialer findes. Hun levede endnu i Marts 1610²⁾, men var død inden 7. Juni 1616, da hendes Broder Gerts Enke, Fru Anne Fris, stævnedes sin afdøde Husbonds Søkende og deres Arvinger for et Jordstykke ved Halmstad, som Fruerne *Birgitte, Regitze* og *Lisbeth Rosenkrantz* i Aaret 1604 havde givet til Anders Nielsen, Foged paa *Næs*, for hans tro Tjenestes Skyld. Som Fru Lisbeths Arvinger stævnedes da *Tage Thott Andersen* til Egget, Lensmand paa Laholm, Fru *Else Thott* (Hans Lindenovs til Tvis Kloster), Jfr. *Margrete Thott* og Jfr. *Sidsel Thott*. Disse fire Børn overlevedes saaledes Fru Lisbeth; hendes ældste Søn, *Folmer Thott*, skal være død som Barn. Det oplyses tillige af Dommen, at Tage Thott ved Moderens Død paa egne og sine to ugifte Søstres Vegne „*havde forsvoret Arv og Gjæld*“ og aldrig havde faaet noget i Arv efter hende³⁾. Hendes Formuesomstændigheder synes saaledes at have været daarlige; men heri stod hun jo ikke ene; det samme have vi set var Tilfældet med adskillige af Stensballe-Liniernes Efterladte, og det samme vil fremgaa af det følgende. Adelspekuniære Ruin begyndte at vise sig; Livsnydelsens forøgede Krav, kostbar Hoftjeneste og slet Husholdning ødede dens materielle Kraft.

- 5) **Gert Rosenkrantz Folmersøn** til *Stensballegaard*, Folmer Rosenkrantz og Margrete Gyldenstjernes eneste efterlevende Søn, tilbragte sin Ungdom ved forskellige tyske Fyrsters Hoffer. 12. Juli 1583 anbefalede Kong Frederik II ham i en Skrivelse til Markgreve Georg Friederich, Hertug af Preussen, og til Biskoppen af Halberstadt, hos hvem han

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1596, p. 26.

²⁾ Secher, Rettertingsdomme, 28/3 1610.

³⁾ Rettertingsdom af 1/8 1616.

ønskede at træde i Tjeneste, som en ung Mand, der allerede havde set sig temlig om blandt fremmede Nationer og ved fyrstelige Hoffer¹⁾. Det er maaske ved denne Lejlighed, at han kom til Lifland, hvor han laa syg og laante 65 Daler af Dr. Adam Lejdlerens fra Lybeck, men som denne endnu ikke havde faaet igjen i Aaret 1591²⁾. Han kan dog denne Gang ikke have opholdt sig mange Aar i Udlandet; thi efter Faderens Død i Aaret 1586 overtog han straks Styrelsen af *Stensballegaard* og opføres som bosiddende her allerede paa Mønstringslisterne fra 1586 og 1587, skjønt det endelige Skifte med Søstrene først fandt Sted paa Stensballegaard d. 20. September 1587. I samme Aar havde han d. 24. Marts faaet Ordre til med 4 Heste at ledsage Kongen til Hamborg. Denne Rejse blev dog stadig opsat. Atter d. 18. Marts 1588 blev der fra Andvorskov udstedt Kongebrev til den jydsk Adel, og deriblandt til Gert Rosenkrantz, at Kongen „af vigtige Aarsager“ havde indstillet „Rejsen ind udi vore Fyrstendømmer til vor Stad Hamborg“, men dog beder den om at holde Folk, Heste og Rustning rede, om noget paakom³⁾. Der var ganske vist „vigtige Aarsager“ til at opsætte Rejsen; thi Kongen laa allerede da paa det Sygeleje, hvoraf han ikke skulde rejse sig mere, efter at han ved Hertug Hanses Bryllup paa Sønderborg „var bleven noget svag af Drik“, som Kansler Niels Kaas udtrykker sig i et Brev af 9. Marts. I Aaret 1591 nævnes Gert Rosenkrantz baade ved Svogeren Klavs Glambeks Dødsleje, der anbefalede ham at drage Omsorg for sine umyndige Døtre, og ved Søsteren Ingeborgs Bryllup med Ditlev Holck. Ligeledes var han indbudt til den store Bryllupsfest paa Koldinghus d. 15. Februar 1596, hvor „Prinsen“ (∴ Kristian IV) gjorde Tage Krabbes, Korfits Ulfelds og Enevold Kruses

¹⁾ Efter en Kopi i Kammerherre Bærners Samlinger, formodentlig fra Klevenfeldt.

²⁾ Jydske Tegn. 1591, p. 255.

³⁾ Udkast i Samlingen: Danske Kongers Hist. Fasc. 58, Rigsarkivet; jfr. Sjæll. Tegn. 1587 og 88, p. 154 ff., 168, 171, 177, 218, 272, 296 og 336.

Bryllupper med Jomfruerne Sofie Fris, Elsebet Brokkenhus og Else Marsvin¹⁾. Samme Aar fik han derpaa Ordre til at møde i Kjøbenhavn d. 19. August med Heste og Folk for „at vare paa Tjenesten“ ved Kroningen. Ved Kroningsgildet havde han det Hverv, i Forening med Otto Kristoffer Rosenkrantz til Boller, sin Fætter Børge Rosenkrantz Eriksen til Ørup og 21 andre Adelsmænd at bære Maden til Bordet. Et godt Maaltid har Gert Rosenkrantz vistnok forstaaet at vurdere; ved Kristian IV's Bryllup det følgende Aar var Gert Rosenkrantzes Kok Knud blandt de Kokke, der forskreves til Kjøbenhavn for at lave Maden²⁾.

Den 14. November 1596 havde imidlertid *Gert Rosenkrantz* selv holdt Bryllup med Jfr. **Anne Fris**, Datter af Rigsraad *Albert Fris* til Haraldskjær ved Vejle, Lensmand paa Riberhus, og Fru *Ingeborg Gyldenstjerne Kristoffersdatter* fra Iversnæs (nu Vedelsborg). Brylluppet stod paa Stjernholm ved Horsens hos Fru *Karen Gyldenstjerne*, Enke efter den mægtige og rige Statholder i Nørrejylland, Holger Rosenkrantz til Boller. Hun var Brudens Moster, og hos denne højt ansete og kraftige Kvinde, der samlede saa mange om sig paa det af hende selv opførte Stjernholm, har Bruden saaledes formodentlig faaet sin Opdragelse; thi hendes egen Moder var allerede død d. 6. September 1591. Hun var tilsyneladende et godt Parti; thi da Albert Fris døde paa Riberhus d. 24. April 1601, efterlod han hver af sine 6 Døtre 7000 Daler i rede Penge og Jordegods til en Værdi af 20,000 Daler, for de Tider betydelige Summer. Ægteskabet varede dog kun lidt over 3 Aar; thi *Gert Rosenkrantz* døde allerede d. 15. Januar 1600, efter hvad der siges, paa en Jagt, og blev d. 26. Februar begravet i Vær Kirke ved Stensballegaard³⁾. Da Ægteskabet var barnløst, *uddøde saaledes*

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1595 ff., p. 472 ff.; jævnf. Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 415.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1596, p. 586; 562 ff.; 1597, c. 19. November, p. 56.

³⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 420; 487. — Danmarks Adels Aarbog 1886, 132. — Jydske Saml. V, 216 (Knud Brahe, der vistnok selv var

Rosenkrantzernes Mandslinie paa Stensballegaard, efter at denne Ejendom havde været i deres Eje omtrent siden 1440, idet den først ejedes af Hr. *Timme Nielsen (Rosenkrantz)*, Danmarks Riges Raad († o. 1457), derpaa af Hr. *Niels Timmesen (Rosenkrantz)*, † o. 1485, hans Søn *Axel Nielsen Rosenkrantz* († 1551), dennes Søn *Folmer Axelsen Rosenkrantz* († 1586) og saa endelig dennes Søn *Gert Rosenkrantz* († 1600).

Ved et Livsejebrev, udstedt i Horsens d. 15. November 1596, altsaa Dagen efter Brylluppet, havde *Gert Rosenkrantz* med sine dalevende Søstres Samtykke bestemt, at Fru *Anne Fris* skulde i sin Livstid nyde, bruge og beholde hans Hovedgaard *Stensballe* med al dens Herlighed og Ejendom tilligemed alt hans Jordegods og Kjøbstadsgods, hvis hun overlevede ham og Ægteskabet blev barnløst. Dette traadte nu ogsaa i Kraft, om hun end strax synes at have haft en Del Retsstrætter; i al Fald har Knud Brahe i sin Skrivekalender for Aaret 1600 noteret, at han d. 6. April skulde til Møde paa Stensballe og d. 19. Juli til Landsting med *Anne Fris* og *Regitse Rosenkrantz*. Efter Faderens Død i Aaret 1601 arvede hun betydeligt Jordegods og havde endnu i Aaret 1604 Andel i *Haraldskjær* med sine Søstre *Karen* og *Lisbeth*; men dog viser det sig, at hendes Formuesomstændigheder senere vare meget slette, om end Vanskelighederne for en Del stammede fra hendes Søstre og Svoger. Af disse havde *Karen Fris* senere faaet sig udlagt *Haraldskjær*; hun var gift med *Truid Bryske* til Langesø, men dennes Omstændigheder lader til at have været meget slette, og han bortødslede alle sine mange Ejendomme. *Haraldskjær*, eller maaske blot sin Andel, solgte han til Fru *Anne Fris*, der maatte gaa i Kavtion for ham og derved tilsidst blev nødt til i Aaret 1622 at sælge *Haraldskjær* til sin ugifte Søster, *Lisbeth Fris*, der saaledes blev Eneejer af Gaarden. Disse Forhold medførte adskillige Retstrætter. I Aaret 1616 havde hun den

tilstede, sætter her Begravelsesdagen til 25. Febr., Ejler Brokkenhus til 26.).
— Danske Herreguarde III (Stensballegaard).

tidligere nævnte Proces med sin Mands Søstre eller deres Arvinger om et ubetydeligt Jordstykke ved Halmstad, som hun mente hørte ind under hendes Livsejebrevs Omraade, men hun tabte Sagen og dømtes til at udrede Modparterne 200 Daler i Kost og Tæring. I Aaret 1628 sagsøgte hun af Johan Brokkenhus til Lerbæk (ved Vejle) for 3000 Daler, som dennes Fader var gaaet i Borgen for i Aaret 1612 og blev dømt „nederfældig“ for af Rigens Kansler. Ogsaa her viser saaledes det begyndende Forfald sig stærkt. Hendes Dødsaar er ukjendt. *Stensballegaard* tilfaldt efter hendes Død hendes Svigerske Fru *Birgitte Rosenkrantz* og *Klavs Glambeks* Arvinger og gik over til *Kristoffer Pax* til Eriks-holm, Torup og Rask, Søn af Mogens Pax og Sofie Glambek ¹⁾.

¹⁾ Danske Herregaarde III (Stensballegaard). Danmarks Adels Aarbog 1886 (Fris). Secher, Rettertingsdomme, ¹⁴/₈ 1604. — Rettertingsdom af ¹/₈ 1616.

VI. Mester Godskalk Eriksen Rosenkrantz,

Kristiern II's Kansler og Kejsers Karl V's Raad. † 1544.

Paa *Koxbøl* i Emmerlev Sogn i Højer Herred i det vestlige Slesvig havde længe boet en Familie, der ligesom Rosenkrantzernes førte en skaktavlet Tværbjælke i Vaabenet og som ogsaa omtrent i Midten af det sextende Aarhundrede antog Navnet Rosenkrantz. De ældre Slægtled af denne Linie ere omtalte i 1ste Del af Familien Rosenkrantzes Historie. Der hersker dog endnu megen Usikkerhed om de ældre Slægtled. At sprede de Tvivl, der i den Henseende kunne opstaa, hører dog ikke herhen. Men da der i det sextende Aarhundrede netop i denne Linie fremstod en Mand, der i højere Grad henledte Opmærksomheden paa sig, syntes en nærmere Skildring heraf ikke at kunne udelades i en Behandling af Familiens Historie, medens derimod det Materiale, der med Hensyn til de mindre fremtrædende Medlemmer af denne Linie staar til Raadighed, ikke er saa righoldigt og i mange Henseender er saa utilfredsstillende, at en nærmere Skildring af hele den slesvigske Linie maa overlades til andre, efterhaanden som et større Materiale maaske fremkommer. Den ene Gren af Koxbøl-Linierne havde i det sextende Aarhundrede — og maaske tidligere — forgrenet sig til *Høxbro* i Hvidding Sogn og Herred. Til selve *Koxbøl* skrive to Linier sig, der samtidig havde Del i denne Gaard, og som kunne kaldes *Eriksønnerne* og *Ivensønnerne*, hvilket sidste Navn endog synes brugt om hele Koxbøl-Linien. *Eriksønnerne* bestaa atter af 4 Personer, *Godskalk*, *Klavs*, *Sivert* og *Iven*. Hvem deres Forældre have været, er ikke engang endnu med Sikkerhed afgjort¹⁾. Den betydeligste blandt dem var: **Mester Godskalk Eriksen Rosenkrantz**, Kong Kristiern den

¹⁾ Jævnf. Familien Rosenkrantzes Hist. I, 280 og 289 ff.

andens Kansler under Udlændigheden og senere Kejser Karl V's Raad. Hans Fødselsaar er ukjendt; men da han formodentlig er den danske Studerende, der under Navnet *Gotscalcus* d. 9. Nov. 1507 blev indskreven ved Universitetet i Køln¹⁾, maa han vel være født mellem 1480 og 1490. I Køln, hvor paa den Tid saa mange Danske fik deres Uddannelse, har han formodentlig taget Magistergraden; i al Fald nævnes han som Magister og kongelig Sekretær, da han i December 1513 fik Kvittering for Optrævelsen af Byskatten i Kjøbenhavn og flere sjællandske og skaansk-hallandske Stæder. I August 1514 forlenedes han med St. Peders Kirke i sin Hjemstavn *Højer*, som da regnedes til Ribe Stift²⁾. Han synes tidlig at have opnaaet Indflydelse hos Kristiern II. Huitfeldt siger saaledes i Anledning af Omtalen af Sigbrits Indflydelse: „Hans Mikkelsen i Malmø, Klavs Holst, Didrik Slagheck, Mester Godskalk, de vare Kongens Raadgivere og efterfulgte hans Begjæring og Vilje udi alle Maader“. Mulig har Huitfeldt dog kun ladet sig bevæge hertil ved Udtrykkene i det Klageskrift, som Biskopperne senere udgave mod Kristiern II. I den Form, hvori dette er meddelt af Huitfeldt, siges nemlig i Anledning af det stockholmske Blodbad, at Kongen gjorde dette „af Mester Didrik Slaghecks, Sigbrits, Mester Godskalkes, Hans Mikkelsens og andre Skalkes Raad“. Som Huitfeldt selv bemærker, ligger imidlertid Povl Helgesens „Svar til Hans Mikkelsen“ til Grund for dette Klageskrift, og heri findes Mester Godskalks Navn netop ikke i denne Forbindelse, ligesom det heller ikke synes at forekomme i de øvrige Fejdeskrifter mod Kristiern II³⁾.

At Godskalk Eriksen har været med Kongen i Stockholm, er imidlertid sikkert nok. D. 3. December 1520 har han saaledes fra Stockholm udstedt et Brev paa Kongens Vegne⁴⁾, og da

¹⁾ (Norsk) Hist. Tidsskrift III, 484.

²⁾ Suhm, Nye Saml., I, 1, 58; 59. Om Mester Godskalk Eriksen i det hele henvises for øvrigt til de udførlige Oplysninger om ham i *Allens Breve* og Aktstykker til Fred. I's og Kristiern II's Hist. I, 589 ff.

³⁾ Huitfeldt S. 1118; 1233. *Allens Breve* I, 590.

⁴⁾ Ekdahl, Kr. II's Arkiv, S. 1333.

denne i de samme Dage tiltraadte sin Tilbagerejse til Danmark, tilbagelodes Godskalk Eriksen i Stockholm som Kansler i den Regering, Kongen havde indsat i Sverig med Didrik Slagheck som Formand, Ærkebiskop Gustav Trolle, Biskop Jens Andersen (Beldenak) og flere andre som Medlemmer; Godskalk Eriksen havde som Kansler det kongelige Segl i sin Varetægt. I over halvtredie Aar skulde Godskalk Eriksen beholde denne Stilling. Den ynkelige Regering, som de tre Biskopper førte, endte i den største Splid. Gustav Eriksen Vasa havde stadig større og større Fremgang; allerede fra Juni 1521 af laa hans Hær lejret paa Brunkeberg. I September 1521 begav endelig Didrik Slagheck sig tilbage til Danmark for at rense sig for de svære Beskyldninger, de andre Regeringsherrer havde rejst mod ham, og disse fulgte sporenstregs bag efter, for at Mester Didrik ikke skulde sværte dem. Stockholms Forsvar betroedes nu Didrik Slaghecks Broder, Henrik Slagheck, der i fuldstændig Modsætning til sin Broder var en hæderlig og tapper Mand, og han havde i den erfarne og kyndige Godskalk Eriksen en dygtig Støtte¹⁾. I Begyndelsen var Forbindelsen til Søs dog aaben; men da Gustav Vasa omtrent i Maj 1522 havde sluttet Forbund med Lybeck, indesluttedes Staden ogsaa til Søs; kort før havde Staden dog faaet Undsætning af Søren Norby og Henrik Gjø, saa den en Tid var nogenlunde vel forsynet. Man har fra denne Tid en udførlig Beretning fra Godskalk Eriksen til Kristiern II om Forholdene; som alt, hvad der skriver sig fra denne Mands Haand, gjør denne Beretning Indtryk af en rolig, dygtig og retskaffen Mand²⁾. Et nyt Forsøg paa Undsætning, som Søren Norby senere om Efteraaret forsøgte, mislykkedes derimod fuldstændig; men alligevel holdt Besætningen ud lige til 16. Juni 1523, da Henrik Slagheck som Overbefalingsmand, Rejnwald von Hejdersdorf som Befalingsmand for Fodfolket og Godskalk Eriksen, kgl. Sekretær, endelig efter en toaarig Belejring maatte overgive

¹⁾ Allen, De tre nord. Rigers Hist. 1497—1536 III, 1, 354; III, 2, 186; 280.

²⁾ Huitfeldt S. 1183—86. Om Tiden for Skrivelsen, se Allen III, 2, 463 Anm. 50. Et lign. Brev af 10. Aug. s. A. fra Godsk. Eriksen til Kongen, se Allen smstd.

det stærkt udhungrede Slot og den stærkt medtagne Stad. Ifølge Overenskomsten skulde Mester Godskalk, Hovedsmændene, alle deres Tjenere, Landsknægtene o. s. v. uhindret kunne passere til Lands eller til Vands og skulde til Søs overføres til Tyskland, enten til Lybeck eller til Vismar, hvor de helst vilde¹⁾. Paa denne Tid havde jo Kristiern II nemlig allerede i flere Maaneder tumlet sig i Udlandet.

Efter Stockholms Overgivelse begav *Godskalk Eriksen* sig til *Gulland*, som endnu var i Søren Norbys Haand. Da denne imidlertid i Foraaret 1524 blev stærkt trængt fra alle Sider og af Frederik I og dennes Raader, deriblandt Godskalk Eriksens gamle Bekjendt fra Regeringstiden i Stockholm, Biskop Jens Andersen (Beldenak), opfordredes til at overgive Øen til Danmark, skrev baade Hr. Søren og Godskalk Eriksen til Kristiern II om hurtigst at skaffe Undsætning. Hvis Kongen i betimelig Tid kunde skaffe Undsætning, skriver Godskalk Eriksen (4. Marts), vilde de holde ud, saalænge de havde at spise og drikke og Halsen i Behold; men kunde han ikke i Tide sende dem Hjælp, bad Godskalk Eriksen, at Kongen vilde tillade dem at give sig under en anden Fyrste, hvem Kongen selv vilde; thi uden hans Samtykke, Raad og Vilje vilde de intet gjøre; selv haabede Godskalk Eriksen i øvrigt at komme til Kongen; thi han havde besluttet at gjøre en Pilgrimsrejse til Apostlen Jakobs Grav i Spanien og havde aflagt et strængt Løfte om ikke at nyde Kjød, før han havde forrettet sin Andagt paa det hellige Sted; paa Vejen dertil tænkte han at træffe Kongen og aflægge ham Regnskab for sin Embedsførelse i Sverig. Først d. 17. og 18. Juni svarede Kristiern II fra Wittenberg paa Hr. Søren og Mester Godskalks Breve; han kunde først love Undsætning til September; kunde Visborg ikke holde sig saa længe, maatte Hr. Søren overgive Landet til de Danske²⁾.

Udsat for et svensk Angreb maatte Søren Norby indlade

¹⁾ Gustav d. førstes Registranter I, 90 (Ekdahl, Kr. II's Arkiv S. 1474 ff.); jævnf. Huitfeldt S. 1265; Allen IV, 2, 282.

²⁾ Ekdahl S. 678 ff. 742—50. Et lign. Brev til Jens Andersen, dat. Visborg Nonis Marciis 1524, Rigark.. Dske Kong. Hist. 10. Allen, IV, 2. 410 ff.

sig i Underhandlinger med Danmark, og medens han fortsatte sin eventyrlige Færd paa Gulland, havde *Godskalk Eriksen* begivet sig paa sin Pilgrimsrejse. Undervejs traf han sammen med Kongen, der fra December 1524 af havde Ophold i Lier i Brabant. D. 16. Februar 1525 har Godskalk Eriksen, formodentlig i *Lier*, affattet en Fortegnelse over, hvad Kongen var bleven to bekjendte Kjøbmænd i Stockholm, Gorius Holst og Hans Nagel, skyldig¹⁾. Han medtog derfra, som det synes, paa Kongens Vegne nogle Artikler til dennes Udsendinge i *Spanien*, *Cornelius Dupplicius Scepper* og Mester *Melchior (Colditz) de Germania*, af hvilke den sidstnævnte var en gammel Bekjendt af Mester Godskalk fra Danmark, den førstnævnte snart skulde blive hans fortrolige Ven og dygtige Medhjælper i Kongens og senere i Kejser Karl V's Tjeneste. D. 9. April sendte Scepper fra Madrid Svar herpaa tilbage til Kongen med Mester Godskalk, der da forlod Madrid, om paa Henvæjen eller Tilbagevejen fra St. Jakob i Compostella, kan ikke ses, rimeligt vel det sidste²⁾.

Da *Godskalk Eriksen* kom tilbage til *Nederlandene*, var Kongens gamle tro Kansler, Klavs Pedersen, imidlertid død i Foraaret 1525. Mester Godskalk fik nu dennes Plads som *Kongens Kansler*. En stor Mængde Breve fra dette Aar i Kongens Kancelli har ogsaa Paategninger med Godskalk Eriksens Haand. Dog kan han næppe selv paavises i Funktion før henimod Slutningen af Aaret, da han i December 1525 og Januar 1526 fra Slottet Zwynaerde ved Gent med sin Haandskrift har skrevet de Breve, hvori Kongen takkede *Skipper Klement*, fordi denne med saa stor Uforfærdethed havde bemægtiget sig flere af Frederik I's Skibe paa Kjøbenhavns Red, men som nu vare strandede i Skotland, og hvori han anbefalede sin Afsending, Dr. *Alexander Kingorn*, der i den Anledning sendtes til Skotland, til Kong Jakob V³⁾. Det var netop paa Zwynaerde, at Dronning Elisabeth døde 19. Januar 1526. Godskalk Eriksen

¹⁾ Ekdahl S. 851 ff.

²⁾ Dipl. Norvegicum XI, 407. Allen, Br. og Aktstykker I, 337; jævnf. Allens Værk V, 319.

³⁾ Dipl. Norv. X, 455; 459 ff. (18. Januar ff.)

har saaledes været tilstede ved denne Lejlighed, om han end ikke i de officielle Dokumenter nævnes blandt dem, der omgave Dronningens Dødsleje. Men efter Dronningens Død traf den nederlandske Regering adskillige Foranstaltninger, der ikke kunde andet end saare Kongen. Af Frygt for hans og flere af hans Mænds lutherske Sindelag tog man Børnene fra ham og afskedigede før en stor Del deres danske Omgivelser. Kun Mester *Godskalk* og Mester Melchior de Germania, der begge ansaas for paalidelige Katholikker, samt et Par andre mere underordnede Tjenere bleve ansatte ved Børnenes Hofstat i *Mecheln* under personligt Tilsyn af den afdøde Dronnings Faster, Kejser Maximilians statskloge Datter, Regentinde Margrete. I denne Tjeneste forblev Mester Godskalk, lige til Kongens ældste Søn Hertug Hans døde i Aaret 1532. Han og Mester Melchior begyndte ogsaa at læse med Prinsen; dette blev dog snart forbudt, og der anvistes Børnene en egen Lærer, der „skulde lære Prinsen efter dette Lands Manér og efter kejserlig Majestæts Vilje og Mening.“ ¹⁾

Kort efter Dronningens Død havde Kongen begivet sig til Tyskland, dels fordi han var misfornøjet med Forholdene i Nederlandene, dels for at søge at faa et Tog mod Danmark bragt til Veje. Forholdene syntes nemlig nu ret gunstige, da der i Madrid var sluttet Fred mellem Kejseren og Frankrig. Mester *Godskalk* fik da det lidet lystige Hverv tillige med Melchior de Germania at tale Kongens Sag hos Hoffet i Mecheln, hvortil han syntes mest skikket, da han som Katholik og som en rolig og sindig Mand synes at have været ret vel anset af Regentinden, medens Hans Mikkelsen, der havde sit Ophold i Lier, men som var temlig ilde anset ved Hoffet, for øvrigt i Forening med Mester *Godskalk* skulde varetage Kongens Interesser i Nederlandene. Disse Forhold have medført en ret livlig Brevvexling i disse Aar mellem disse Mænd og Kongen. Snart drejer det sig om forgjæves Underhandlinger med Hoffet, snart om Forsøg paa at faa Kongens Pension ordentlig udbetalt, eller om pinlige Forhandlinger med

¹⁾ Dipl. Norv. X, 474; 490. Allens Breve I, 406; 415.

de Bankinstituter, Kongen stod i Forbindelse med; thi disse Aar ere de ynkeligste under hele Kongens Udlændighed. Til andre Tider drejer det sig om Underhandlinger med Skotland for at faa Hjælp derfra, eller om Sammenkomster med forskjellige danske Mænd, der tilfældig besøgte Nederlandene eller med Vilje opsøgte Kongen eller hans Mænd. Allerede 12 Maj 1526 underretter saaledes Mester Godskalk Kongen om Samtaler, han i Antwerpen har haft med ansete Mænd fra Ribe. I høj Grad ansører han Kongen til at drage ind i Danmark saa snart som muligt; Landet vilde da tilfalde ham; men Kongen maa ikke slutte nogen Overenskomst, hvilket blot vil forhale Sagen, før han er Gottorp forbi; der er ikke mange Slesvigere, der ville følge „Hertug“ Frederik ind paa Gottorp; men fremfor alt maa Kongen stole paa sine gamle tro Venner og ikke følge løse Folks Raad, der ingen Forstand have paa Sagerne¹⁾.

Paa lignende Maade udtrykker Mester *Godskalk* sig oftere i Brevene til Kongen. Atter d. 20. Juni advarer han saaledes Kongen mod at stole paa Forhandlinger, hvorved Tiden kun trækkes ud; Modstanderne have kun Respekt for Magten; Toget maa derfor gaa for sig snarest muligt. Om sin egen Stilling siger han: „Vi ere her (i Mecheln) ikke saa vel ansete eller saa ærlig underholdte, at jeg jo gjerne var et andet Sted; dog er jeg jo heller ikke kommet hid for deres Skyld, men vil gjerne og troligen være Nat og Dag, hvor Eders kgl. Majestæt vil have mig.“²⁾.

Den gode Fortrøstning, Mester *Godskalk* havde med Hensyn til det i Aaret 1526 paatænkte Tog, skulde dog snart omstyrtes. Allerede d. 6. Juli maatte han underrette sin Ven, Hans Mikkelsen i Lier, om at Hoffet i Mecheln havde faaet onde Tidender „fra Fransosen“ og Italien, saa Fru Margrete endogsaa havde opgivet den Regeringsrejse, eller som Godskalk Eriksen paa svensk Vis udtrykker sig: den *Eriksgade*, hun vilde foretage i Flandern og Artois³⁾. Krigen mellem Kejseren og Frankrig udbrød atter;

¹⁾ Allens Breve I, 414—20.

²⁾ Dipl. Norv. VIII, 556 (Ek Dahl, Kr. II's Ark. S. 1067). Jfr. et Brev fra Melchior de Germania af 1. Juli, sammesteds S. 558.

³⁾ Egenhændig Original, Münchener-Saml. i Krist. Nr. 1773.

Paven og hele Italien sluttede sig til Frankrig; alt maatte opgives, og i August begav Kong Kristiern sig tilbage til Nederlandene, hvor han om Vinteren opholdt sig i Lier, indtil han 24. Februar 1527 atter forlod denne By og efter et kort Ophold i Antwerpen, hvorfra han d. 26. Februar udstedte Pas for Mester *Godskalk*, der sendtes til Regentinde Margrete med mundtlige Hverv og Ærinder¹⁾, atter begav sig til Tyskland, hvorfra han først vendte tilbage efter 1½ Aars Forløb. Fra Danmark kom imidlertid Tilbud om en almindelig Rejsning, hvis Kongen vilde vise sig i Landet med nogle tusinde Mand. Under disse Forhold gjaldt det om at samle en saadan Styrke og fra Nederlandene eller Skotland til Søs at foretage et Tog. *Godskalk Eriksen* og Hans Mikkelsen vare i travl Virksomhed i den Anledning; men stor Uejlighed havde de ogsaa, ikke mindst af Kongens egne Folk, f. Ex. af Skipper *Klement* og hans vilde Kammerater, der som Skibbrudne vare vendte tilbage fra Skotland og nu forlangte Underhold af Kongen. De truede Hans Mikkelsen paa Livet og vilde uden videre bemægtige sig et Skib for at komme atsted igjen. En saadan Voldsfærd i en nederlandsk Havn vilde selvfølgelig have skadet Kongens Sag meget, men det lykkedes Mester *Godskalk* ved sine Forestillinger at faa dem beroligede²⁾.

Kong Kristiern havde betroet *Godskalk Eriksen* at underhandle med forskellige Landsknægtobøerster. Under 7 Marts 1527 underrettede han ogsaa Kongen om, at der i Stiftet Utrecht laa en 3—4000 Mand ledige, hvis Førere havde søgt ham for at træde i Kongens Tjeneste³⁾. Ulykkeligvis vare Pengeforholdene daarlige, og inden der kom Svar fra Kongen, havde Høben opløst sig. Dette var saa meget uheldigere, som Kongens Af-sending i Skotland, Dr. Alexander Kingorn, netop nu kom tilbage med gunstige Efterretninger; hvis Kongen for Alvor vilde foretage Toget nu, var der Udsigt til Hjælp fra Skotland med

¹⁾ Afskrifter fra Haag, kgl. Bibl. — Dipl. Norv. X, 512 ff.

²⁾ Dipl. Norv. IX, 553 ff. (Allens Breve I, 461 ff.)

³⁾ Dipl. Norv. IX. 558.

en 4—5000 Mand¹). Under disse Forhold besluttedes det, at *Godskalk Eriksen* selv skulde følge med Dr. Alex. Kingorn tilbage til *Skotland* for at fremskynde Underhandlingerne og i det hele sørge for Udrustningen. Det varede dog længe, inden Afrejsen fandt Sted; standsmæssig Forsyning af Sendebudene kostede Penge; Hans Mikkelsen var fortvivlet over deres Fordringer, og disse, især da Dr. Alex. Kingorn, over Hans Mikkelsens Knapthed²). Først d. 6. Juli kunde de afsejle. I Mellemtiden havde *Godskalk Eriksen* benyttet Lejligheden til at sætte sig i Forbindelse med den rige skotske Kjøbmand og Kaperhøvding *David Falkener*, der allerede længe havde staaet i Forhold til *Kristiern II* og som netop nu laa i Veere med sine Skibe; han tilbød at tjene Kongen med 500 Mand paa sine egne Skibe og selv sørge for Udrustningen og Bekostningen. Ogsaa med et Par andre Skippere var han traadt i Forbindelse, og disse skulde med det snarest løbe ud for at angribe Kongens Fjender til Søs; *Godskalk* sørgede for, at de ved Hans Mikkelsens Hjælp bleve vel forsynede med Krudt og lignende Sager³). Paa Grund af den lange Afstand varede det imidlertid længe, inden *Kristiern II* kunde give sit Samtykke til disse Foranstaltninger. Først d. 7 August takkede han fra Berlin Mester *Godskalk* for hans store Iver og bemyndigede ham til at hverve 2—3000 Skotter, hvis det ikke skulde lykkes at faa de skotske Skibe paa Grund af den allerede langt udtrukne Tid til at løbe til *Frisland* for at indtage *Landsknægte*; med de hvervede Skotter skulde Mester *Godskalk* da personlig forsøge et Angreb paa *Bergen*, hvor de tyske Kjøbmænd rimeligvis hurtig vilde gaa paa Forlig, hvorpaa

¹) Dipl. Norv. X, 515 ff. (Brev fra *Godsk. Eriks.* af 21. Marts 1527); 517 ff. (Hans Mikk. til Kr. II, 22. Marts); XI, 491 ff. (Alex. Kingorn til Kr. 2, 28. Marts; jfr. Allens Breve I, 467 ff.); XI 492 (4. Apr., Berlin, Br. fra Kr. II med Bud til *Godsk. Eriksen* om Forholdet til England). IX, 559 (*Godsk. Er.* til Kr. II, dat. Lier, 15. Apr., jfr. Allens Br. I. 469—471). IX, 562 ff. (Hans Mikk. til Kr. II, Lier 15. Apr.; jfr. Allens Br. I, 468 ff.); X, 521 (jfr. Allens Br. I, 471 ff.) og IX, 564 ff (2 Br. af 21. Apr. fra Hans Mikk. til Kr. II).

²) Dipl. Norv. X, 528 (Hans Mikk. til Kr. II, Lier 10. Juni 1527).

³) Dipl. Norv. IX, 571 ff. og X, 536 ff. (Hans Mikk. til Kr. II, Lier 10. og 20. Juli 1527).

han med Folkene skulde overvintre i Bergen; hvis det ikke lykkedes at faa en saadan Magt udrustet, inden Vinterdagene begyndte, skulde han dog se at faa saa mange Kaperskibe i Søen som muligt, for at imidlertid Toget til Bergen kunde foregaa næste Foraar¹⁾.

Det var saaledes en ikke ringe Rolle, der her var tildelt Mester *Godskalk Eriksen*. Selv var han imidlertid d. 11. Juli (1527) landet i Leith. Først d. 25. lykkedes det ham at faa Audiens i Edinburgh hos den unge Kong Jakob V. Godskalk Eriksen fik en meget venlig og højtidelig Modtagelse; hans klare og indtrængende Foredrag roses stærkt; men det gik, som baade Godskalk Eriksen og Hans Mikkelsen allerede tidligere havde udtalt deres Frygt for: Skjønne Talemaader var der nok af; men dels bidrog de store Partistridigheder, der paa denne Tid herskede i Skotland, dels Sendebud fra Frederik I, der imidlertid vare ankomne, til Sagens Forhaling; man vilde først forsøge mindelige Underhandlinger ved at afsende et Gesandtskab til Frederik I; hvis dette Forsøg mislykkedes, vilde man yde Hjælp mod den gjenstridige, — hvem af de to Konger det saa end var! For øvrigt kunde Kongen af sin lige saa veltalende som kloge Kansler faa nøjagtigere mundtlig Besked²⁾. Det var en rar Trøst for Kristiern II! Lignende Skrivelser medgaves senere Godskalk Eriksen af Regeringsherrerne i Skotland⁴⁾. Mester Godskalk havde dog ved sin Veltalenhed og kloge Adfærd forstaaet atter at drage nogle af dem, som Modparten havde bestukket, tilbage til Kongens Parti. Dette siger Alexander Kingorn i et Brev til

¹⁾ Dipl. Norv. IX, 574 (Allens Br. I, 492 ff.) Jævnf. Brevene af samme Dag (Berlin, 7. Aug. 1527) fra Provst Hans Hansen til Godskalk Eriksen og fra Kr. II til Dr. Alex. Kingorn, Dipl. Norv. XI, 509 og 510.

²⁾ Allens Br. I, 485 ff. (Godsk. Er. til Kr. II, 25. Juli 1527).

³⁾ Dipl. Norv. XI, 511 (Jakob V til Kr. II, Edingb. 24. Aug. 1527).

⁴⁾ Dipl. Norv. X, 552 (Ærkebiskop Jakob, Skotlands Kansler, til Kr. II, 23. Septbr. 1527) Sam. Dag: Arcimbald Douglas, Greve af Angus (Skotlands virkelige Regent), meddeler fra Edingburg Kr. II, at han har modtaget hans Sendebud, af hvilke *M. Godscalcus* med megen Veltalenhed har fremsført Kongens Ærinder; om end Rigets Lejlighed ikke tillod for Øjeblikket at opfylde alle Kongens Begjæringer, skulde Beredvillighed dog ikke fattes, saasnart det blev muligt (Münchener Saml., Kristiania, Nr. 2006).

Kristiern II; men Græven af Angus, der var Hovedmanden for det Parti, der søgte en Tilnærmelse til England og Karl V i Mod-sætning til Frankrig (og Frederik I), stod aabenbart allerede da paa svage Fødder; den unge Jakob V holdt han i et Slags Fangenskab, og selv styrtedes han ogsaa næste Aar. Under disse Forhold kunde al Godskalk Eriksens Dygtighed intet udrette. Krudtet og det øvrige Krigsudstyr betroede han til den rige Kjøbmand og Kaperhøvding i Leith, *Robert Barton*, der lige fra Kong Hanses Dage havde staaet i Forhold til Danmark og senere til Kristiern II og som udøvede en overordentlig Indflydelse i Skotland²). Med uforrettet Sag vendte Mester Godskalk tilbage til Nederlandene, hvor han indtraf d. 30. September; d. 2. Oktober kom han tilbage til Mecheln. Herfra meddelte han Kristiern II foreløbig Meddelelse om Sendelsens Udfald. Da to af de Skibe, som David Falkener havde udrustet, bleve tagne ved Norge, havde Udbyttet af det hele Foretagende været ringe, til stor Ærgrelse for Hans Mikkelsen, der havde haft Nød med at bringe de 2300 Gylden tilveje, der vare medgaaede til Sendelsen og til det i Skotland nu hængjeme Krudt og Krigsstyr⁴).

I Forening med den tidligere Ærkebiskop i Lund, *Johan Veze*, der ogsaa brugtes meget af Kongen til diplomatiske Sendelser, afrejste *Mester Godskalk* omtrent i Begyndelsen af November 1527 til Tyskland for at give Kongen nærmere Underretning om Udfaldet af sin Sendelse til Skotland. Han synes at have opholdt sig hos Kongen hele Vinteren. D. 9. Marts

¹) Dipl. Norv. XI, 513 (dat. Leith 25. Septbr. 1527); jævnf. Allens Br. I, 495 ff.

²) Dipl. Norv. XII, 457 ff. (Robert Bartons Tilstaaelse for Modtagelsen, dat. Leith, 23. Septbr. 1527).

³) Münchener Saml., Kristiania. Nr. 1293, Godsk. Eriksen til Kr. II, dat. Mecheln d. 25. Oktober 1527; jævnf. Hans Mikkelsens Brev til Kr. II, dat. Lier d. 28. Oktbr. 1527, Ekdahl, Kr. II's Arkiv, S. 1192 ff.

⁴) Dipl. Norv. X, 553 ff. (Hans Mikk til Kr. II, Lier 30. Dec. 1527). — Geh. Ark. Aarsberetn. III, 151. — 1528, 16. Oktb., Lier, Kr. II's Fuldmagt til Forhandlinger med Kongen af Skotland angaaende de Vaaben etc., der vare betroede Robert Barton af Mester *Godsk. Eriksen*, men som Kongen af Skotland senere havde taget til eget Brug (Münch. Saml., Allens Excerpter 53, p. 64). — (1528). Kr. II til Alex. Kingorn om at faa udleveret de .1800 Gylden, hvorfor Rob. B. solgte Artilleriet (Nr. 2320, Krist.).

1528 har Kongen egenhændig underskrevet nogle Forskrifter for Godskalk Eriksen og Johan Veze i Anledning af Underhandlinger, de skulde føre med Kjøbmændene angaaende Kongens Pengesager og med de Landsknægtoberster, der laa i Landet og som Kongen ønskede at faa i sin Tjeneste, naar Krigen mellem Kejseren og Frankrig hørte op. Den 26 Marts kom de to Mænd tilbage til Mecheln og begave sig strax til Antwerpen for at underhandle med Kjøbmændene¹⁾. Tillige henvendte Mester Godskalk sig efter Kongens Ordre til Regentinde Margrete for at tilbyde Regeringen, at Kongen selv vilde deltage i Krigen med Frankrig eller Hertugen af Geldern, der af Frygt for Kejserens Magt stadig sluttede sig til Frankrig. Fru Margrete takkede for Meddelelsen om Kongen, „med mange Ord og Talemaader, som hun vel kan (∴ forstaar)“, tilføjer Mester Godskalk lidt spydigt; Tilbudet om Kongens Deltagelse i Krigen afsloges; saa haardt gik det endnu ikke til, at det gjordes Behov, at de vilde umage Hans kgl. Majestæt; man havde desuden gunstige Tidender fra Italien; men selvfølgelig skulde Kejseren faa dette broderlige Tilbud at vide²⁾. Meningens med dette Tilbud var vel ogsaa kun, at Kristiern II paa denne Maade kunde komme i Spidsen for en Hær, som han siden selv kunde bruge.

Om alle disse Sager har man en hel Række Breve fra *Godskalk Eriksen* til Kristiern II. Han ilede frem og tilbage, var snart i Antwerpen for at underhandle med Hochstetternes store Handelshus, der under visse Betingelser havde lovet at forstrække Kongen med Pengemidler, men som ikke vilde indfri sit Løfte, før der var Vished for, at Toget virkelig blev til noget; snart var han i Geldern eller andre Steder i Nederlandene for at underhandle med Klavs Hermelinck, Hans v. Halberstadt, Kort Penning eller hvad alle disse Landsknægtoberster hedde, der for største Delen tidligere havde tjent Kongen under Togene til Sverig. Ogsaa disse var villige, naar Krigen var endt og naar Kongen kunde sikre dem Pengene.

¹⁾ Dipl. Norv. XI, 529; 531.

²⁾ Dipl. Norv. XII, 468—73 (Godsk. Eriksen til Kr. II, Mecheln, 1. Apr. 1528).

Tonen i disse Breve fra Godskalk Eriksen til Kongen kan efter vore Begreber være meget fri; men en saadan aabenhjertig Skrivemaade taalte Kristiern II oftere af sine tro Tjenere, og det hørte vel ogsaa tildels til Tidens Skik. Idelig paaminder han Kongen om at holde fast ved Venskabet med Kejseren og intet at foretage, der kunde støde denne; han advarer ham derfor mod at modarbejde Kejserens Interesser i Tyskland; især udtaler han sin Beklagelse over, at Kongen har brudt med sin Svoger, Kurfyrsten af Brandenburg, og ved at begunstige sin Søster Elisabeths Flugt til Sachsen har gjort denne til sin svorne Fjende, ligesom baade han og Hans Mikkelsen i deres Breve omtale, hvilken uheldig Virkning Kristiern II's Adfærd i denne Sag havde paa det nederlandske Hof. Ikke saa sjældent foreholder han Kongen, at han endelig maa høre paa Sendebudene med Taalmod, høre dem til Ende og ligeledes lade Brevene læse helt for sig. Undertiden ender det da med en Tilføjelse af, at Kongen ikke maa tage ham ilde op, at han skriver saa dristelig. Ja da han 17. Juni meddeler Kristiern II, at Klavs Hermelinck foreslaar, at Kongen ved Hjælp af Kurfyrsten af Sachsen og sine Venner i Tyskland skal rejse en Sum paa en 10—12,000 Gylden, for at have Penge til at holde Knægtene sammen og for saaledes ved Hermelincks Hjælp at kunne sikre sig en Hær paa en 10,000 Mand, saa ender Godskalk Eriksen sit Brev med følgende ejendommelige Tilskrift til en Konge: „Kjære naadigste Herre! Tænker alvorlig herpaa; med Guds Hjælp skal Eders Naade da vel komme til sine Riger og Lande igjen. Jeg beder og ydmygelig, Eders Naade lader bevare selv saadanne Skrivelser og ikke lader dem ligge og flyde paa Borde og Bænke“ ¹⁾).

¹⁾ Følgende Breve angaa disse Forhold: Dipl. Norv. IX. 592 ff. (Hans Mikkelsen til Kr. II, (Lier) 12. Apr. 1528); X, 553 ff. (Hans Mikk. til Kr. II, Lier, 20. Apr.); XII, 474 ff. (Godskalk Eriksen til Kr. II, Mecheln 20. Apr.); XII, 477 ff. (Samme til samme, Mecheln, 25. Apr.); X, 566 ff. (Lier, 24. Apr., Hans Mikk. til Kr. II); 22. Maj, Landsknægthøvedsmand Wulff v. Bamberg klager til Godsk. Eriksen og Hans Mikk., at han endnu intet Svar har faaet paa sine Breve til Kr. II, Münchener-Saml., Nr. 2274, Kristiania; Dipl. Norv. IX, 598 ff. (Hans Mikk. til Kr. II, Lier, 27. Maj); XII,

Midt under alt dette indtraf en uventet Begivenhed. *Hans Mikkelsen*, dennes Svigersøn, den senere bekendte Skribent fra Malmø *Henrik Smidt*, og Kongens Furér *Vilhelm von Zwolle* bleve pludselig om Morgenen d. 6. Juli 1528 i Jern og Lænker førte som Fanger til Fæstningen Vilworde for deres lutherske Tros Skyld. Godskalk Eriksen underrettede strax Kristiern II om, hvad der var sket, og om de Skridt, han i den Anledning for-gjæves havde foretaget. „Jeg er meget bekymret for, hvad jeg skal gjøre,“ skriver han til Kristiern II d. 7. Juli; „taler jeg noget i den Sag, sætte de vel mig hos de andre, om jeg end ellers kan nyde Fred, som Eders Naade vel véd, at jeg lidet er her hørt eller anset, andet end Fru Margrete naadeligen giver mig Kosten og en føje Underholdning hos min unge Herre Prin-sen“. Han raader Kongen til at skrive læmpelig til Fru Mar-grete og Regeringsherrerne, og beraabe sig paa det Lejde for sig og sine Folk, han havde faaet af Kejseren, og paa Hans Mikkelsens Alderdom og den tro Tjeneste, han havde ydet baade Kongen og dennes Fader; men han maa endelig tage Sagen med Læmpe, „thi efter denne Landsens Skik have de mere end Ret imod ham“; naar Fangerne blot ikke „ville staa for haardt udi deres Opinion“, ville de maaske kunne komme løs¹).

Paa Grund af alle de her nævnte Forhold ilede *Kristiern II* tilbage til Nederlandene omtrent midt i Juli og udvirkede ogsaa Hans Mikkelsens og de andre Fangers Udløsning, hvorimod Vil-

482—87 (samme Dag, Mecheln, Godskalk Eriksen til Kr. II); X, 570 ff. (Hans Mikk. til Kr. II, Lier, 31. Maj); 8. Juni, samme til samme, Mün-chener Saml., Kristiania, Nr. 2341 (Kongen maa endelig have tage vel mod Cornelius Scepper, der kommer fra Kejseren og paa Vejen til Polen vil besøge Kongen, og høre ham vel til Ende, — en to Gange gjentagen Paamindelse); samme Dag, samme til samme (om Kurfyrsten af Branden-burg o. s. v.), Münchener Afskrifter i Rigsarkivet, VII, 57; Dipl. Norv. XI, 537 (Hans Mikk. til Kr. II, Lier, 10. Juni); XII, 487—92 (Godsk. Eriks. t. Kr. II, Lier, 17. Juni); XI, 542 ff. (samme Dag, Hans Mikk. til Kr. II); X, 572 ff. (Godsk. Eriks. til Kr. II, Mecheln, 23. Juni, Orig. med vel-bevaret *Rosenkrantz-Vaaben* i Seglet); X, 576 ff. (24. Juni, Hans Mikk. til Kr. II).

¹) Godskalk Eriksen til Kr. II. Antwerpen 7. Juli, Mecheln 8. og 11. Juli 1528, Dipl. Norv. X, 579 ff. (jævnf. Allens Br. I, 537 ff.); 581 ff. (jævnf. Allens Br. I, 539 ff.); 585 ff.

helm von Zwolle senere led Martyrdøden¹⁾. Kongen opholdt sig nu henved 2 Aar i Nederlandene, sædvanlig i Lier, medens Mester *Godskalk* i Reglen opholdt sig ved Hoffet i Mecheln og her røgtede Kongens Hverv. Der førtes derfor stadig Brevvexling mellem dem om forskjellige Sager²⁾. I Mecheln opholdt sig jævnlig flere af Kongens Mænd, med hvem Mester *Godskalk* holdt Omgang. Hertil sluttede sig ogsaa Mester *Godskalks* gamle Ven *Søren Norby*, der nu var udfriet af sit russiske Fangenskab, men kun turde holde sig i Skjul af Frygt for, at Regeringen skulde lægge ham Hindringer i Vejen og maaske paa Forlangende udlevere ham til Hansestæderne søm Sørøver. *Godskalk Eriksen* tog sig af ham, saa godt han kunde; han besøgte ham i hans Herberg og skaffede ham nogle Penge fra Kongen, men raadede Kongen til at hjælpe ham bort, „thi selv har han aldeles intet uden de Heste, han red paa herhid“; *Søren Norby* vilde ogsaa selv bort fra et saa usikkert Sted; han vilde til Kejseren i Spanien, men *Godskalk Eriksen* er meget bekymret herover; man maatte hellere forskafe ham Tjeneste hos Folk, han kunde forstaa og tale med. Til Spanien kom han dog ikke, da Kejseren ventedes til Italien. Endnu i Juli 1529 var Hr.

¹⁾ Münch. Saml., Kristiania, Nr. 2322, Kr. II til Herren af Ysselstein (Floris v. Egmont) om sin Ankomst til Nederlandene; ved sin Ankomst hertil har han erfaret Hans Mikkelsens Fængsling (udat. Udkast). 1528, 24. Juli. Lejren for Tyll, Floris van Egmont, Greve af Bueren (og Ysselstein) til Kr. II, hvis Brev om Hans Mikkelsens Fængsling han har modtaget (Münchener Saml., Krist., Nr. 2334). — 1528, 27. Juli, Mecheln, Hans Wefring til Thomas Holste: Vor naadige Herre og vi ere i ni Dage lykkelig ankomne til Antwerpen; de have fundet, at Hans Mikk. o. s. v. er fængslet, hvorfor Kongen har henvendt sig til Fru Margrete (Haagske Afskrifter, kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 605 fol. Nr. 50). — Herefter synes det ikke, saaledes som man sædvanlig angiver, at have været Hans Mikkelsens Fængsling, men snarere Pengesagerne og Forhandlingerne med Landsknægt-obersterne, der har medført Kongens hurtige Opbrud fra Tyskland.

²⁾ 1528, 17. Septb., Lier, Kr. II til *Godskalk Eriksen*, Münch. Saml. Nr. 2313, Kristiania (Pengesagerne). — 25. Septb., Mecheln, *Godskalk Eriksen* til Kr. II (Nyheder om Kejseren og Frankrig), smstd. Nr. 2343. — 5. Oktbr., Mecheln, Melchior de Germania til Kr. II om hans og Mester *Godskalks* Forhandlinger med Hoffet angaaende Kongens Hus i Lier, m. m. (sammestd. Nr. 2387). — 8. November, Mecheln, *Godskalk Eriksen* til Kr. II om at forlene Bjergværker i Norge til Herren af Veere, og om et Len i Norge til *Cornelius Scepper*, Dipl. Norv. II, 803.

Søren ikke kommen afsted; han havde ingen Penge og vilde gjerne pantsætte sin forede Fløjelskjortel for et Harnisk. „Jeg kan ikke forstaa,“ skriver Mester Godskalk til Kristiern II, „hvoreledes han skal saa komme vel igjennem uden Penge, dog vil han endelig afsted“¹⁾. Det lykkedes som bekjendt dog for Hr. Søren; i Begyndelsen af det følgende Aar faldt han i Kejserens Tjeneste ved Belejringen af Florents.

Den første Halvdel af Aaret 1529 hengik for øvrigt med de sædvanlige trøstesløse Underhandlinger. Noget Resultat var jo heller ikke til at vente, saa længe Krigen mellem Kejseren og Frankrig endnu ikke var endt; selv Kongens maanedlige Pension blev paa denne Tid ikke regelmæssigt udbetalt paa Grund af den nederlandske Regerings Pengeforlegenhed²⁾. Hvor stor Kongens Forlegenhed paa denne Tid kunde være, fremgaar af Hans Mikkelsens Regnskaber; da Kongen (vistnok sammen med Godskalk Eriksen) rejste til Zeeland for at have en Sammenkomst med Herren af Veere, maatte Hans Mikkelsen hos Hugo Kjødmander i Lier laane 70 Gylden til Kongen og sætte sin Guldkjæde i Pant, og da Kongen rejste til Bryssel sammen med Johan Veze og Mester Godskalk, laante Hans Mikkelsen 40 Gylden til Kongen af Mester Quintin (Messys), den berømte Kunst-

¹⁾ Ekdahl, Kr. II's Arkiv S. 1244 ff.; 1254 ff.; 1260 ff. (Mecheln, 12. Nov. 1528); 1298—99 (Godsk. Eriksen og Johan Veze til Kr. II, Mecheln, 24. Apr. 1529); 1300 ff. (Godsk. Er. t. Kr. II, Bryssel, 3. Juli 1529).

²⁾ Følgende Breve fra denne Tid angaa *Godskalk Eriksen: 1529*, 1. Januar, Lier, Kr. II til Godskalk E. om at skaffe sig Efterretn. om Lybeckernes Forhold i Sverig før Kr. II's Ankomst til Stockholm (Ekdahl S. 1262). — 2. Januar, Mecheln, Godskalk E.'s Svar, Efterretninger fra Gorius Holst om Forholdene i Sverig under Gustav Vasa (smstd. S. 1263). — 7. Januar, Lier, Godsk. Er. til Kr. II om forskellige Forhold (Dipl. Norv. XI, 569 ff. Orig. med *Vaabensegl*). — 16. Januar, Lier, Kr. II giver Johan Veze og sin Kansler M. Godskalk Eriksen Anbefalingskrivelse til Hr. Johan, Herre til Bergen, med hvem de skulle underhandle (Dipl. Norv. XII, 507). — 6. Februar, Mecheln, Godsk. Er. til Kr. II om Underhandlinger med Hertug Henrik af Brunsvig; Vanskeligheder ved Pensionens Udbetaling (Dipl. Norv. XI, 572). — 14. Febr., Mecheln, Godsk. Er. til Kr. II, bl. a. om *Gravmindet over Dron. Elisabeth* (Dipl. Norv. X, 592 ff.) — 3. April, Mecheln, samme til Kr. II om Pensionen, Fru Margrete, Børnenes Befindende (efter Smaakopperne), Dipl. Norv. XI, 580. — 8. Apr., Mecheln, Godsk. Er. og M. Melchior de Germania til Kr. II om Kongens Processer for Kammer-

ner i Antwerpen, der under Kristiern II's Rejse til Nederlandene i Aaret 1521 havde malet hans Portræt ¹⁾.

I Juli 1529 aabnedes imidlertid de store *Fredsunderhandlinger i Cambray*. Da det var Kongen af Vigtighed, at han medindbefattedes i den endelige Traktat med Frankrig, saa at Forbundet mellem Frankrig og Frederik I opløstes, sendte han Mester *Godskalk Eriksen* til Cambray. D. 3. Juli var denne endnu i Bryssel, hvor han paa Kongens Vegne underhandlede med Greverne af Frisland, hvorpaa han i Forening med disse tog til Cambray. Herfra sendte han forskellige Breve til Kongen om Underhandlingernes Gang, indtil han endelig d. 31. Juli kunde meddele sin Herre, at Frankrig endelig efter megen Modstand var gaaet ind paa Artiklen om ikke at hjælpe Frederik I mod Kristiern II ²⁾. Ogsaa Johan Veze var imidlertid sendt til Cambray af Kristiern II, der paa denne Tid søgte at faa ham udnævnt til Biskop i Roskilde efter Lage Urne, som da netop var død. Der dreves derfor Underhandlinger mellem ham selv og Mester Godskalk paa den ene Side og en tilstedeværende pavelig Legat paa den anden Side om pavelig Konfirmation herpaa ³⁾. Men desuden skulde Kongens to Udsendinge

retten mod Fred. I og Lybeckerne (Dipl. Norv. XI, 581). — 24. April, *Bryssel*, Johan Veze og Godsk. Er. til Kr. II om Søren Norby (Ekdahl S. 1298; jævnf. ovenfor). — 12. Maj, *Mecheln*, Godsk. Eriksen til Kr. II: Johan Dyenis har talt med *Fred. I's Bud* og drukket ham fuld; han har da fortalt adskilligt om Forholdene i Danmark; „der er ikke en Bonde i Landet, som har to Køer, han gav jo gjerne den ene til, at Eders Naade var i Landet igjen“ (Münchener Saml. Nr. 3691, Kristiania; Afskr. i Allens Saml. Nr. 52). — 16. Maj, *Lier*, Kr. II til Joh. Veze om M. Godsk. Eriksen og Pengesagerne (Münch. S. Nr. 2625). — 24. Juni, *Speyer*, Joh. Veze til Godsk. Er. (Nr. 2902).

¹⁾ Regnskab for Juni 1529 i Münchener Saml., Kristiania, Nr. 2932 (Afskrift i Allens Saml. Nr. 52, kgl. Bibl.). En tredje Pøst lyder: „Item haver *Margrete* (form. Hans Mikkelens Datter af dette Navn) laant i Byen (=: *Lier*) til kgl. Maj, 21 Gl. 7 St.“

²⁾ Ekdahl, Kr. II's Ark. S. 1300 (3. Juli) — Dipl. Norv. XII, 524—30 (11—31. Juli).

³⁾ 20. Juli 1529, *Cambray*, Godsk. Er. til Kr. II: han har, som det var ham paalagt, anholdt om en „Forskrift“ til Paven fra Fru *Margrete* og fra Kardinalen af *Lüttich* paa Johan Vezes Vegne om *Roskilde Domkirke* (Münch. Afskrifter i Rigsark., Fasc. VII, 74).

underhandle med de tre Regeringsherrer, Greven af Veere og Bevern (Adolf af Burgund), Greven af Bueren og Ysselstein (Floris von Egmont) og Johan, Herre til Bergen, der vare gaaede i Kaution for Kongen til Kjøbmændene i Antwerpen og tidligere havde lovet Kongen store Summer til det paatænkte Tog. Denne Sag blev dog ikke afgjort i Cambray, hvorfra Godskalk Eriksen først vendte tilbage d. 24. August, men fortsattes i Antwerpen hele Aaret ud, hvorfor Godskalk Eriksen oftere maatte opholde sig her, da Kongen til sidst anlagde Sag mod Kjøbmændene og ved udnævnte Voldgiftsmænd søgte at faa dem til at udlevere hans afdøde Dronnings og hans Søster Elisabeths Juveler, der vare satte i Pant hos dem. Endnu d. 3. December opholdt Godskalk Eriksen sig i Antwerpen i „den røde Løve“, et Værtshus, som ofte omtales i Kongens Brevskaber som et Sted, hvor Kongen og hans Mænd toge ind, men hvor Værten havde ondt nok ved at faa Betaling af de høje Gjæster; Godskalk Eriksen maatte saaledes ved denne Lejlighed minde Kongen om at sørge for Udveje til at betale ham¹⁾.

Det maatte imidlertid stedse blive tydeligere for dem af Kongens Mænd, der endnu holdt ved Katholicismen, at det ikke var muligt at vente sig Hjælp fra den kejserlige Regerings Side, før Kong Kristiern selv brød med Lutheranismen og atter slut-

¹⁾ 1529, 17. Juli, 7. August (Cambray) og 26. September (Veere), Grev Adolf af Burg. til Kr. II (Münch. Saml. Nr. 2598; 2599; 2600). -- 3. August, Lier, Kr. II til en Unævnt (Godsk. Eriksen?) om Johan Vezes Sendelse til Cambray (hvortil han allerede var ankommen d. 18. Juli) angaaende Greverne af Bueren, Bergen og Bevern og Kjøbmændene i Antwerpen, samt om Kongens Bestræbelser for at mægle Fred mellem Greverne af Oldenburg og Ostfriesland (for at skaffe sig selv ledige Tropper), Münchener Saml., Kristiania, Nr. 2643. — 28. Aug., Lier, Kr. II til sin Søster Kurfyrstinde Elisabeth, om Godsk. Eriksens Tilbagekomst fra Cambray (Münchener Afskr. i Rigark. XIII, 69). — 5. Nov., Lier, Kr. II til Godsk. Eriksen om Pengesagen, om Udnævnelse af Voldgiftsmænd o. s. v. (Münch. Saml., Nr. 2666). — 7. Nov., Antwerpen, Godsk. Eriksen til Kr. II om Forhandl. med Voldgiftsmændene (smsts. Nr. 3650). — 29. Nov. (Antwerpen?), Godsk. Er. til Kr. II om samme Sag (Dipl. Norv. XI, 603 ff.). — 2. Dec. Kr. II til en Unævnt (Godsk. Er.), Udkast i Münchener Saml. Nr. 2681, Kristiania. — 3. Dec., Antwerpen, Godsk. Eriksen til Kr. II om Juvelerne, Forholdene i England etc. (smsts. Nr. 3699, Krist.).

tøede sig til Katholicismen. Kongens aabenlyse Vedhængen ved Luthers Lære, den Hjælp, han havde ydet sin Søster, Kurfyrstinden af Brandenburg, da denne paa Grund af sin Vedhængen ved Luthers Lære forlod sin Mand, og den Maade, hvorpaa Hans Mikkelsen og andre blandt Kongens Mænd optraadte som Lutheranere, havde fyldt det strængt katholske Hof i Mecheln med Forbitrelse. Nu, da Freden med Frankrig var sluttet og da Kejserens sejrige Fremtrængen i Italien bebudede en snarlig Ende paa alle Uroligheder, var Tidspunktet gunstigt. Dertil kom, at de nordiske Konger, Frederik I og Gustav Vasa, aabenlyst optraadte som Lutheranere; Godskalk Eriksens gamle Bekjendt Gustav Trolle havde allerede længe søgt Kristiern II i Udlændigheden, flere svenske Biskopper og Rigsraader havde netop i Aaret 1529 forladt Sverig, og Ærkebiskop Olaf i Norge traadte paa denne Tid ligeledes i Forbindelse med Kongen. Under disse Omstændigheder var det, at Kristiern II *8 Februar 1530* ved et ydmygt Brev underkastede sig Kejserens og Fru Margretes Vilje, gjorde Afbigt for sin lutherske Tænkemaade og i Grunden gjorde sig til Kejserens Vasal¹⁾. I Forbindelse hermed staar aabenbart følgende mærkelige Aktstykke:

„Vi *Gustav Trolle*, Ærkebiskop til Upsal Domkirke, *Johan Veze*, Electus til Lunde Domkirke, *Godskalk Eriksen*, Kansler, og *Hans Mikkelsen* gjøre alle vitterligt og bekjende med dette vort aabne Brev, at vi have af vore gode Hjerter raadet højbaarne Fyrste, vor kjæreste naadige Herre, at han skal lade give højbaarne Fyrstinde Fru Margrete disse Artikler fore, som Hr. Electus nu fører til hende, og *ville vi det forsvare for Hans Naades Raad og Undersaatter i Danmark, Sverige etc.* eller hvor Behov gjøres. Til Vidnesbyrd have vi skrevet det med vor egen Haand“.

Det er kun et Udkast, man kjender²⁾; men at det staar i Forbindelse med de Forhandlinger, som paa denne Tid førtes,

¹⁾ En Del Oplysninger om disse Forhold har jeg meddelt i *Danske Magazin*, 4. R. VI, S. 3 ff.

²⁾ *Münchener Saml.*, Kristiania, Nr. 3999, Udkast uden Underskrift og Segl.

er klart. D. 8. Marts gav Kristiern II i Lier Gustav Trolle Fuldmagt til at underhandle med de svenske Herrer i Udlændigheden og træffe Overenskomst med dem. Dette Fuldmagtsbrev, der er skrevet af Godskalk Eriksen og egenhændig underskrevet af Kongen, er tilvisse atter blevet kasseret, thi Kongens Navn er gennemskaaet og Brevet har aldrig haft Segl; men sikkert er det, at Gustav Trolle kort efter traadte i Forbindelse med de fordrevne svenske Herrer.¹⁾ Imidlertid fortsattes Forhandlingerne i Mecheln af Johan Veze og Godskalk Eriksen. Allerede d. 31. Marts skriver Johan Veze fra Mecheln til Kristiern II om sine og Mester Godskalks Underhandlinger med Hoffet og giver Kongen det Raad, at give *Kristiern Pedersen*, den navnkundige Skribent, som da opholdt sig hos Kongen, en Præstekjole og paalægge ham at opføre sig som en Præst og holde Messe (med Katholikkerne); ellers vilde man forarges derover. Lige saa bekymret var *Godskalk Eriksen* i denne Henseende; d. 12. April skriver han blandt andet til Kongen: „Jeg beder for Guds Skyld, Eders kgl. Majestæt vil mod denne Paaske gudelig og kristelig skikke sig imod den al-sommægtigste Gud og det værdige Sakramente; da haabes mig, Eders kgl. Majestæts Sag skal vel fange en god Ende“. Svaret fra Regentinden, der var givet samme Dag, lød nemlig paa, at hun vilde anbefale Kongens Sag hos Kejseren og sende et Sendebud til denne, der skulde understøtte det Sendebud, Kongen selv afsendte. Hun vil først se, hvorledes Kongen holder sine Artikler, tilføjer Johan Veze; Kongen maa derfor endelig se til, at han ikke giver Aarsag til, at man ikke vil hjælpe ham; Regentinden vil ogsaa sende ham en katholsk Hofmester, som Kongen endelig maa tage godt imod.²⁾

Kongen skulde saaledes sættes under Opsigt! *Godskalk Eriksen*, der kjendte saa godt til Hoffets Udflugter, saa Sagerne endnu mere mørkt. „Eders Naade har vel hørt og forstaaet“, skriver han d. 24. April 1530, „at dette Hof ingen Hjælp eller Bistand gjør Eders kgl. Majestæt, uden at de vide først kejser-

¹⁾ Allens Breve I, 573 og følgende Breve.

²⁾ Allens Breve I, 582; 585; Dipl. Norv. X, 642.

lige Majestæts Vilje og Befaling; om disse end vare Eders kgl. Majestæt velvillige, saa vilde dog ingen paa saadant slet Budskab og uden anden Forsikring have Bekostning med Skib og Folk; de lade dem ikke saa lettelig føre i Dansen her“. Fra Erkebiskoppen i Norge er der kommet Bud, fortsætter han, at man er rede, naar Kongen blot vil vise sig i Landet med 5000 Mand¹⁾.

Johan Veze var strax sendt til Kejseren, og kort efter afrejste Kongen selv²⁾, hvorpaa han i Juni Maaned havde sine bekendte Sammenkomster med Kejseren i Insbruck og Augsburg, maatte afsvære Lutherdommen og atter lade sig optage i den katolske Kirke. Til Gjengjæld gav Kejseren ham Anvisning paa Udbetalingen af 24,000 Gylden, som endnu stode tilbage af Kongens Medgift. Allerede d. 24. Juni var Kongen atter i Nederlandene. Gjennem *Godskalk Eriksen* søgte han at opnaa en personlig Sammenkomst med Fru Margrete, hvilket dog mislykkedes paa Grund af hendes Sygdom. Den nederlandske Regering søgte Udflugter med Hensyn til Udbetalingen af Summen paa Grund af Pengemangel. *Godskalk Eriksen* havde derfor mange Bryderier med disse og lignende Sager, hvorom han underrettede Kongen i flere Breve³⁾.

Imidlertid sluttede *Godskalk Eriksen* i Forening med Hans Mikkelsen d. 10. Januar 1531 i Lier paa Kongens Vegne en Overenskomst med en skotsk Adelsmand, Vilhelm af Glencairn, om Udrustning af 5 Skibe, der skulde bruges i Norge⁴⁾. Selv var Kong Kristiern i travl Virksomhed andensteds for at træffe Forberedelser til Toget. Fru Margrete var imidlertid død, og hvor stødende det end var, indtraf Kongen ikke engang til Begravelsen, der havde til Følge, at Kejser Karl V og hans Bro-

¹⁾ Allens Br. I, 588.

²⁾ Jævnf. Hans Mikkelsens Brev fra Antwerpen d. 20. Maj 1530 (Allens Br. I, 595).

³⁾ Godsk. Eriksen til Kr. II, Mecheln 28. Juni og 7. Juli 1530 (Münchener Saml., Kristiania, Nr. 3681 og 3655). — Allens Br. I, 605 (Godsk. Eriksen til Kr. II, 21. Aug. 1530).

⁴⁾ Dipl. Norv. VIII, Nr. 640.

der, Kong Ferdinand af Ungarn, personlig kom til Nederlandene¹⁾. *Godskalk Eriksen* kom saaledes personlig til at forhandle med Kejseren og dennes Omgivelser, navnlig med Kejserens Søster, Enkedronning *Maria* af Ungarn, der kort efter blev Statholderinde i Nederlandene og som for øvrigt synes at have været Kongen mere gunstig stemt end den afdøde Regentinde. Kejseren opholdt sig i Regelen i *Bryssel*, og hertil begav ogsaa *Godskalk Eriksen* sig hyppigt. Allerede i Januar havde han paa Kongens Vegne indtrængende Forhandlinger med Kejseren om Hjælp med Penge, som Kejseren havde lovet, og om kejserlige Breve til alle Fyrster om at være Kongen behjælpelig og tillade, at Kongens Tropper drog igjennem deres Lande, med mere, som *Godskalk Eriksen* selv kunde „forbedre“ (tilføje); tillige maatte han gjerne sige, at dersom Kongen ikke kunde komme sine Venner til Hjælp inden Paaske, da vare de fordærvede og maatte komme om Liv og Gods tilmed²⁾. Senere havde *Godskalk Eriksen* i *Mecheln* Underhandlinger med Biskoppen af Bremen i Kongens Anliggende³⁾. D. 8. Juni skriver han derpaa til Kongen, vistnok fra *Bryssel*, at han har talt med Dronning *Maria*, der har lovet at gjøre alt, hvad hun formaar, for at fremme Kongens Sag; han har ligeledes talt til Kejseren personlig om Kongens Pension; men denne havde svaret, at Kongen maatte have Taalmodighed, han troede nok, der vilde blive Raad til at betale den, derimod kunde han ingen Fortrøstning give Kongen angaaende de *norske Sager*, han maatte først afvente, hvad Udfald den Mægling fik, han havde forsøgt ved et Gesandtskab til *Lybeck*. Endnu d. 27. Juni og d. 5. Juli skriver Mester *Godskalk* til *Kristiern II* om disse Sager⁴⁾; *men hermed ophører hans endnu opbevarede Brevvevling med Kongen*. Denne kom ogsaa personlig til *Bryssel* omtrent midt i Juli; men i det mindste fra Slutningen af August begav han sig til de Tropper, han imidlertid havde samlet.

¹⁾ Godsk. Eriksen til Kr. II, *Mecheln* d. 13. Januar 1531 (Rigsarkivet, Saml. Kr. II, 55, 3).

²⁾ Rigsark., Kr. II, Nr. 55, 1.

³⁾ Smsts. Nr. 55, 2, Godsk. Er. til Kr. II, 28. Maj 1531 (velbevaret Segl).

⁴⁾ Sammesteds Nr. 55, 5, 7, 8.

Hofholdningen i Lier opløstes. Den 5. August skrev Godskalk Eriksen, formodentlig fra Mecheln, til Kongens Kammersevend, Thomas Holste: „Ingen flere komme med til Bryssel, end som fremdeles skulle blive i Tjenesten“¹⁾.

Medens Kongen d. 26. Oktober afsejlede fra Medemblik i Frisland for at gaa sin Skæbne imøde, efterlodes *Mester Godskalk* hos Prins Hans i Bryssel. En dansk Lærd, Jakob Jespersen fra Aarhus, der paa denne Tid var i Huset hos Dronning Marias Sekretær, den senere Ærkebiskop i Gran og Statholder i Ungarn, *Nikolaus Olahus*, som dennes Lærer i Græsk og Forelæser, omtaler i et Brev fra Bryssel d. 19. Nov. 1531 til den berømte Erasmus Rotterdam Kongens Afrejse d. 26. Oktober og tilføjer derpaa, at Kongens Kansler, Mester Godskalk, nu forelæser for dennes Søn Erasmus Rotterdams Apophthegmata (Tankeprog)²⁾. Da Kejseren derpaa i Februar 1532 tog den unge Prins med sig til *Regensburg*, fulgte Godskalk Eriksen med. Kristiern II synes desuden at have overdraget ham Varetagelsen af sine Interesser ved Kejsershoffet. Da Kongen i Foraaret 1532 sendte sin tro Mand, Jørgen Hansen (Skriver), tidligere hans Lensmand i Bergen, til Regensburg, blandt andet med det Brev, hvorved det norske Rigsraad havde hyldet Prins Hans til Faderens Efterfølger i Norge, overlod Jørgen Hansen Sagernes videre Forhandling til Mester *Godskalk*, da han selv ikke havde kunnet faa Kejseren i Tale paa Grund af dennes Sygdom³⁾.

Imidlertid døde den unge Prins Hans efter 8 Dages Sygdom d. 11. August 1532 i Regensburg, Dagen efter, at hans Fader var bleven ført som Fange til Sønderborg. Alt Haab syntes saaledes udslukt. *Godskalk Eriksen* traadte nu i *Kejser Karls Tjeneste* og blev dennes *Raad*. Dermed begyndte et nyt og in-

¹⁾ Sick, Bidrag til Kristiern II's Hist. under Landflygtigheden, S. 42 Anm. 1.

²⁾ Burcheri: specilegia autographorum illustrantium rationem, qvæ intercessit Er. Roterodamo cum aulis etc., Lipziæ 1802, Spec. XI; jævnf. Allens Br. I, 591 og Hist. Tidsskr. 3. R. IV, 306 ff.

³⁾ Brev, dat. Amsterdam 19. Juni 1532 fra Dierck Ghoeritzsoon van Hartoghenboss til Kr. II (Saml. Kr. II, 59, 3, Rigsark.; jævnf. Huitfeldts vildledende Efterretning S. 1380—81 og om *Tiden* mit Skrift: Krist. II i Norge og hans Fængsling, S. 90—97).

genlunde det mindst vigtige Afsnit af hans Liv; thi han sendtes nu snart et, snart et andet Sted hen i vigtige diplomatiske Ærinder, dels alene, dels sammen med andre kejserlige Raader. Blandt de Mænd, han paa denne Tid især stod i Forhold til, var den tidligere omtalte Vicekansler hos Kristiern II, *Cornelius Scepper*¹⁾, og den fordrevne Ærkebiskop fra Lund, *Johan Veze*, der ligesom Cornelius Scepper og Godskalk Eriksen brugtes meget af Kejseren til diplomatiske Sendelser; disse Mænd vare dennes vigtigste Raadgivere i alle Sager, der angik Danmark og Norden. Desuden bevaredes stadig Mester Godskalks gode Forhold til den tidligere omtalte *Nikolaus Olahus*, der som Dronning Marias Stats-

¹⁾ *Cornelius Dupplicius Scepperus* (Corneille Double de Schepper), der omtales saa hyppigt i det følgende, var en flamsk Adelsmand, født i Nieuport i Flandern o. 1502; Faderen var senere Borgmester i Dünkercken. Han studerede ved Universiteterne i Paris og Löwen, udmærkede sig tidlig ved sine historiske og astronomiske Kundskaber, sin store Sprogkundskab og som Forfatter især ved sin flydende Latin baade i bunden og ubunden Stil, hvorved han vandt Humanismens Fader, Erasmus Rotterdams Venskab. O. 21 Aar gl. traadte han 1523 i Kristiern II's Tjeneste som „Vicekansler“ og forfattede Kongens Forsvarskrifter mod Frederik I og Lybeck; brugtes derpaa af Kongen, mod hvis Sag han stedse viste en sand ridderlig Troskab, i fortrolige Sendelser til Kejseren og andre. Cornelius Scepper var tilstede ved Dronning Elisabeths Dødsleje i Januar 1526 og forfattede senere Indskriften paa hendes Gravmæle; men da Kongen paa denne Tid af Pengemangel maatte afskedige flere af sine Mænd, sendtes Scepper af Regentinde Margrete til Kejseren, der kort efter tog ham i sin Tjeneste som Raad og Sekretær, og fra nu af benyttedes den unge, dygtige, fremadstræbende og snilde Humanist til en uafbrudt Række af diplomatiske Sendelser til mange forskellige europæiske Hoffer, ogsaa i Aarene 1533 og 34 til to vanskelige Sendelser til Sultan Soliman i Konstantinopel, eller fulgte med Kejseren paa dennes vigtigste Rejser, f. Ex. 1530 til Augsburg, hvor han forhandlede med Melanchthon. I sin Stilling som kejserlig Raad tog han sig uafbrudt af Kristiern II's Sager, hvorfor denne ogsaa i Aaret 1528 gav ham arveligt Lensbrev paa Jemteland, en Besiddelse, som Scepper selvfølgelig aldrig kom i Besiddelse af, og 1530 prydede han ham efter Ønske med Elefantordenens Ridderkjæde, en paa hin Tid sjælden Udmærkelse. Hvorledes han ogsaa efter Kongens Tilfangetagelse uafbrudt virkede i hans Interesse, vil fremgaa af det følgende. Senere blev han Medlem af den nederlandske Regering, stod i livlig Brevvexling med flere af Tidens berømteste Humanister og Statsmænd og døde æret og anset i Antwerpen d. 28. Marts 1555, lidt over 52 Aar gl. (Jævnfør: Saint-Genois et Yssel de Schepper, *Missions diplomatiques de Corneille Duplicius de Schepper*, dit *Scepperus*, Bruxelles 1856).

sekretær i disse Aar endnu opholdt sig i Nederlandene, og til *Johannes Dantiscus*, Biskop af Kulm, der havde været polsk Gesandt hos Kejseren og ogsaa tidligere havde staaet i Forhold til Kristiern II. Mellem disse Mænd førtes der en fortrolig Brevvexling, hvori „vor Ven Godskalk (*Godscalculus noster*)“ ofte omtales, ligesom han ogsaa oftere af dem benævnes „*Saxo Carolus noster*“, en latinsk Oversættelse af „der *Sassenkerle*“ (Sachserkarlen), hvormed de spøgefuldt benævned ham som „Holstener“; selv underskriver han sig ogsaa en Gang i en Tilføjelse til et Brev fra Cornelius Scepper til Joh. Dantiscus: „Eders Højheds hengivneste Tjener *Sassenkerle Godscalculus*“¹⁾. „Holsten“ og „Slesvig“ gik jo for den Tids saa vel som for en langt senere Tids Bevidsthed ud i ét. De benævne ham ligefrem Tysker (*Germanicus*), skjønt han var en god dansk Slesviger, hvis Breve til Kristiern II og andre danske Mænd ere skrevne i et godt dansk Sprog.

Kejseren havde om Efteraaret 1532 begivet sig til Italien, og Mester Godskalk synes at have ledsaget ham hertil; rigtignok skriver Cornelius Scepper d. 25. Januar 1533 fra Wien til Johannes Dantiscus: „Fra Flandern har jeg ikke længe faaet Brev. Vor Godskalk skal følge Kejseren til Spanien“²⁾; men af et senere Brev (12. Marts) ser man dog, at Scepper har overdraget til Mester Godskalk at foredrage Dronningen af Polens Sager (*Serenissimæ reginæ vestræ negotia*) for Kejseren; dog havde Dronningen i et Brev forespurgt, om det ikke var bedre, at hun selv skikkede et Sendebud til Kejseren, fordi Godskalk efter hendes Mening ikke var i synderlig Gunst hos denne; men hertil bemærker Scepper, at han ikke kan forstaa, hvem der har indgivet hende den Mening; thi baade har Mester Godskalk vist sig omhyggelig i Udførelsen af sine Hverv og staar i Gunst baade hos Kejseren og Stormændene, i en højere Grad, end enhver anden, hun vilde sende, ene med Undtagelse af Dantiscus selv. Desuden omtales i Brevet Efterretninger om Kejseren, som Mester Godskalk havde tilskrevet ham³⁾. Netop paa denne Tid blev Godskalk Eriksen imid-

¹⁾ Westphalen, *Monumenta inedita*, III, 443 (Breve fra Scepper til Dantiscus).

²⁾ Westphalen, *Mon.* III, 424.

³⁾ Westphalen III, 425 ff.; jævnf. Brev af 27. Marts, S. 429.

lertid af Kejseren sendt til *Bajern*, hvor der holdtes et Møde af flere tyske Fyrster, der ligesom Kurfyrsten af Sachsen ikke vilde anerkjende Kong Ferdinands Valg til romersk-tysk Konge. D. 28. Marts havde han i den Anledning Audiens hos de bajerske Fyrster i *Ingolstad*. Der blev nok givet et Løfte om, at Fyrsterne vilde opgive deres Modstand, men Sagen trak i Langdrag; først i Midten af April fik Mester Godskalk i Ingolstad et Svar fra en Del tyske Fyrster, der imidlertid vare forsamlede i Nürnberg; men dette tilfredsstillede ham ikke. Han vilde da begive sig tilbage til Italien; men da han omtrent var naaet hertil, erfarede han, at Kejseren allerede var rejst til Spanien, hvorfor han tog tilbage til *Wien* for derfra at holde Øje med de i *Bajern* endnu forsamlede Fyrster. Efter Kong Ferdinands Ordre tog han derpaa d. 27. April til *München* og underhandlede endnu i Maj med Fyrsterne eller deres Sendebud¹⁾.

Efter at have fuldendt dette Hverv har Mester Godskalk formodentlig begivet sig paa den lange Rejse til Kejseren, der nu var i *Spanien*, og har opholdt sig her den øvrige Del af Aaret 1533. Som sædvanlig nævnes han i Breve fra de forskjellige Midtpunkter for den vidtstrakte habsburgske Rigsstyrelse. Fra *Wien* sender saaledes Joh. Veze d. 3. Juli og 4. August Breve til Kardinal Granvella om de danske Forhold, og man kan heraf se, at Godskalk Eriksen da var hos Kejseren. Fra *Prag* afsendte Johan Veze atter d. 9. December en lang Fremstilling af Forholdene i Danmark under den kongeløse Tid efter Frederik I's Død; Godskalk eller en anden „Tysker“ kan med Lethed, tilføjer han, oversætte den paa Latin (formodentlig til Brug for Kejser Karl selv, der ikke forstod Tysk, eller for Granvella²⁾). Fra *Bryssel* meddeler Nikolaus Olahus Johan Veze (28. Decbr.), at han har overleveret Dronningen Brevene fra Kong Ferdinand og Johan Veze angaaende dennes og Godskalks Sager³⁾, og fra

¹⁾ Godskalk Eriksens Beretninger til Kejseren, Lanz, Statspapieren Kaiser Karl V. S. 110—17.

²⁾ Altmeyer: Relations des Pays-Bas avec le Nord, S. 505. Kalkar, Aktstykker til Danm. Hist. i Reformationstiden, S. 73; 76.

³⁾ Monumenta Hungariæ historica: Diplomatica XXV, 437.

Prag skriver Cornelius Scepper d. 13. Februar 1534 til Johannes Dantiscus, at han selv nylig er kommen fra Spanien, hvor han har overdraget Sagernes videre Førelse til *Kejserens Raad*, Godskalk Eriksen¹⁾. Ja Granvella havde, efter hvad Godskalk Eriksen beretter til Johan Veze, endogsaa udvirket hos Kejseren, at denne havde tilskrevet Dronning Maria om ikke at ratificere Gentertraktaten af 1533 med Danmark, uden at der i Traktaten blev taget Hensyn til Johan Vezes og Godskalk Eriksens *Gjenindsættelse i deres gejstlige Embeder i Danmark*, et Ønske, der dog ikke synes at være blevet opfyldt²⁾.

I Foraaret 1534 blev Godskalk Eriksen derpaa sendt til *Irland*, hvor der paatænkte en Opstand mod Henrik VIII af England, og herfra til Kong Jakob V af *Skotland*, hvor Godskalk Eriksen var godt kjendt med Forholdene fra tidligere Tider. Jakob V ønskede nemlig paa denne Tid at ægte Kristiern II's Datter Dorothea; men da Kejseren netop kort før havde bestemt hende for Pfalzgreve Frederik, skulde Godskalk Eriksen bringe andre Prinsesser i Forslag. Sent paa Efteraaret var han endnu ikke vendt tilbage til Spanien, hvorfor Kejseren i en Instruktion, udstedt i Madrid d. 12. November for Cornelius Scepper, der da sendtes paa en større diplomatisk Rejse til Frankrig, Flandern og Tyskland, udtaler sin Frygt for, at der muligvis kunde være tilstødt Godskalk Eriksen et Uheld paa Vejen³⁾.

Man hører nu intet til Godskalk Eriksen, før man 8. Decbr. træffer ham i *Bryssel*, hvorfra han skrev til sin gamle Bekjendt, Grev Kristoffer af Oldenburg, om at hjælpe sig til at faa Erstatning for sine i Slesvig tabte Besiddelser, hvad enten derved menes hans Andel i Koxbøl eller, hvad der er rimeligere, hans tidligere gejstlige Stilling i Højer⁴⁾. — Grevefejden var jo nemlig imidlertid udbrudt, og dette skulde atter give Anledning til, at

¹⁾ Westphalen, Mon. ined. III, 433.

²⁾ Kalkar, Aktst. S. 81; jfr. Aktstykker til Grevefejden I, 10.

³⁾ Papiers d'etats du Cardinal Granvella II, 129—30; 242; jævnf. Lanz, Correspondenz Kaiser Karl V, II, 99 og Allens Breve og Aktstykk. S. 591 ff.

⁴⁾ Kalkar, Aktstykker, S. 122 (kun Uddrag).

betydelige Hverv bleve betroede til Godskalk Eriksen, der var den af alle Kejsereens Raader, der var bedst kjendt med Forhold og Personer i Norden og fra sin Færd under Udlændigheden tillige med en Mængde udenlandske Personligheder, der nu fik at gjøre med Nordens Anliggender.

Imidlertid var Kristiern II's Datter Dorothea i Aaret 1535 bleven gift med Pfalzgreve Frederik. Dette gav Kejseren Anledning til, med større Kraft end tidligere at gribe ind i Nordens Anliggender, hvorfor der fra Nederlandene skulde afaa en Sendefærd til Hansestæderne, som da holdt et Møde i Lyneburg, dels for at søge at mægle Fred i Norden, hvilket var af saa stor Betydning for Nederlandenes Handel, dels for at virke i Pfalzgrevens Interesser og faa ham paa sin Hustrus Vegne anerkjendt som arveberettiget til de nordiske Kroner. I Spidsen for Sendefærden sattes Grev *Vilhelm af Kennenberg* og ved hans Side de egentlige Underhandlere, den Kristiern II's Slægt saa hengivne fine og dygtige Humanist *Cornelius Scepper* og saa *Godskalk Eriksen*. En anden Udsending, der allerede før Kristiern II's Landflygtighed havde været i Dronning Elisabeths Tjeneste, og som stadig virkede i Kongens og hans Slægts Interesse, Ridderen *Antonius v. Metz*, sendtes i Forvejen til Lybeck for at anmelde Sendefærden og berede Vejen for den. Øjeblikket syntes ogsaa heldigt valgt, da Staden netop kort før havde bøjet sig for kejserlige Mandaters Forlangende, styrtet Wullenwever og hans yderliggaaende demokratisk-lutherske Parti og gjenindsat det ældre katolsksindede Parti med Borgmester Klavs Brømse i Spidsen, en Efterretning, der bragte *Johan Veze*, som fra Wien af fulgte Sagen med stor Interesse og som havde stor Del i Gesandtskabets Afsendelse, saa stor Glæde, at han i et Brev til en Ven udbryder: Det har i Sandhed glædet mit Sind lige saa meget, som om jeg selv var bleven gjenindsat i Lunde Kirke¹⁾.

¹⁾ . . . quod in veritate non secus animam meam recreavit, ac si ego in Lundensem ecclesiam fuissem restitutus, Joh. Veze til Johan Kuntzen, Domherre i Schwerin, dat. Wien 27. Septbr. og 6. Okt. (Rigsark., Gottorpske Fællesarkiv XIII, 23 d.; jævnf. Allens Saml., kgl. Bibl., 53, i, 1, 125 ff).

Greven af Rennenberg og Antonius v. Metz indtraf tidligere end Scepper og Godskalk Eriksen til Lyneburg, hvilket maaske har sin Grund i, at Godskalk Eriksen („*Saxo Carolus noster*“) var bleven angreben af „sin gamle Sygdom“. Herom underretter Cornelius Scepper i et Brev fra Brygge af 16. September sin Ven Johannes Dantiscus, og at han nu begynder at komme sig¹⁾, og Johan Veze beklager i et Brev fra Wien af 6. Oktober til „sin broderlige Ven“ Godskalk Eriksen i høj Grad, at denne paa Grund af sin Sygdom maaske ikke kunde deltage i Sendefærden, thi just nu kunde hans Nærværelse have de bedste Frugter; han maa derfor endelig, hvis han bliver rask, følge med Greven af Rennenberg og Cornelius Scepper, ligesom han ogsaa takker ham, fordi han har givet ham Underretning om de danske Forhold, og beder ham vedblive dermed²⁾. Scepper begav sig imidlertid paa Rejsen omtrent d. 29. September; han sejlede fra Sluys til Dortrecht i Holland, hvor han traf Mester Godskalk, der endnu var svag. Over Amsterdam kom de til en lille By i Frisland, hvor de imidlertid længe bleve opholdte af Storme. Over Embden, hvor de bleve godt modtagne af de der herskende Grever Enno og Hans, gamle Bekjendte fra Kristiern II's Dage, og Bremen ankom de endelig til Søs til Lyneburg d. 16. Oktober. Forsamlingen var imidlertid begyndt allerede d. 12. De traf nu her sammen med Rennenberg og Antonius v. Metz samt Udsendinge fra Kong Ferdinand og fortsatte Underhandlingerne, dog uden stort Resultat. Lybeck vilde endnu ikke udtale sig, og de øvrige Hansesæder vilde intet afgjøre, men henviste Sagen til et stort Fredsmøde, der under tyske Fyrsters Mægling inden 14 Dage skulde samles i Hamborg. Med stor Forbitrelse erklærede Udsendingene, at derom maatte de først referere med deres Regering; thi de saa nok, hvad alt dette sigtede til; Kejserens Vrede vilde ikke udeblive³⁾.

¹⁾ Westphalen, Monumenta ined. III, 437 ff.

²⁾ 1535, 6. Oktob., Wien, Jo. Lundensis Domino Gotscalco Erico . . . Cæsariæ . . . Majestatis consiliario, amico meo tanquam fratri observandissimo, Gott. Fællesark. XIII, 23 c. — Samme Dag, Joh. Veze til Corn. Scepper omtr. af lign. Indhold (snsts. 23 e.).

³⁾ 1535, 7. Oktober, Wien, Kong *Ferdinand* til „nostre tres chier et bien

Cornelius Scepper og Godskalk Eriksen begave sig derpaa d. 29. Oktober paa Tilbagevejen til Nederlandene. De opholdt sig i nogen Tid i *Mynster* i Vestfalen, hvor Gjendøbernes vilde Udskejelser netop vare dæmpede. De saa den fangne Johan af Lejden og flere af hans Medskyldige, som de besøgte i Fængslet og søgte at omvende, men forgjæves. Med levende Farver skildrer Corn. Scepper dette Møde og de Pinsler, der vare udtænkte mod Gjendøberne, i et Brev til Joh. Danticus, skrevet i *Bryssel* d. 6. December. De vare da velbeholdne komne tilbage. Cornelius Scepper vilde tilbringe Vinteren ved Hoffet i *Bryssel*, hvor han var bleven fast Medlem af Regeringen med Titel af „Maitre des requêtes“, med mindre han skulde til Neapel, hvor Kejseren opholdt sig; Godskalk Eriksen vilde formodentlig begive sig til Kejseren, skriver Corn. Scepper i et tidligere Brev¹⁾.

Hamborgerforsamlingen havde imidlertid ført til, at Lybeck sluttede Fred med Kristian III (Februar 1536) med Opgivelse af

aime conseiller ordinaire Messire *Cornille Scepperus*, aussi conseiller de l'empereur“ (Gott. Fællesark XIII, 23, g.). — 23. Oktob. og 1. Nov., Amsterdam, Breve fra *Popius Occo* (Bankier, der havde staaet i nøje Forhold til Kr. II) til *Vilhelm, Greve af Rennenberg*; fortrolig Brevvexling om Forholdene i Norden, Udsigt til Fred o. s. v. *Antonius v. Metz* var „igaa“ rejst gennem Amsterdam til Regentinden, Hilsen til Scepper og Godsk. Eriksen (sammesteds 23 r og s). — 24. Oktbr., Gand, Dronning *Maria* til *Rennenberg* og *Antonius de Metz* „ambassadeurs de l'empereur à la journée de Lünenburg;“ det forundrer hende, at *Corn. Scepper* og *Godsk. Eriksen* ikke vare komne til Lyneburg endnu d. 11.; thi i Brev af 29. Septbr. havde de lovet at rejse straks; samme Dag *Nik. Olahus* til *Scepper* med Hilsen til Godskalk Eriksen (sammests. 23, m.). — 27. Oktbr., Lyneburg, *Corn. Scepper* til *Joh. Danticus*, Beskrivelse af Rejsen m. m.; Efterskrift af Godsk. Eriksen: V. Rev. D. detissimus Inservitor *Sassenkerle Godtscaucus* (Westphalen, Mon. ined. III, 440—43). — 28. Oktbr., Lyneburg, Brev fra *Corn. Scepper* og *Gotscaucus Erixi* (til Bispem af Premisl?) om Lyneburger-Mødet; de afrejser i Morgen (Königsbergske Afskr. i Rigsark.). — Jævnfør om Lyneburger-Mødet, *Rennenberg*, *Corn. Scepper* og *Godskalk Eriksen* desuden Aktstykker til Grevefejden II, 179 og fornemmelig *Waltz*, Lübeck unter *Jürgen Wullenwever*, III, 127 ff. og 450 ff. — Jævnfr.: *G. A. Yssel de Schepper* (en Descendent af *Cornelius Sceppers* Broder): *Lotgevallen van Christiern II en Isabella van Oostenrijk, Zwolle 1870, S. 326* (følger dog væsentlig *Waltz* og *Westphalen. Mon. ined. III*).

¹⁾ Scepper til *Joh. Dant*, 6. Dec. 1535, *Bryssel* (Westphalen Mon. ined. III, 445 ff.). — *Saint-Genois* et *G. A. Yssel de Schepper*, *Missions diplomatiques de Corneille de Schepper, dit Scepperus, Bruxelles 1856, S. 67*.

de belejrede Stæder Kjøbenhavn og Malmø. Johan Veze havde imidlertid i Neapel, hvortil Kejseren var vendt tilbage fra sit Tog til Tunis, faaet denne til at tage sig med større Iver af Pfalzgrevens Sag. Rustninger paaatænkte i Nederlandene for at undersøtte de belejrede, der ivrig søgte Hjælp hos Hoffet i Bryssel; Cornelius Scepper sendtes til Heidelberg og Insbruck for at bevæge Pfalzgreven til personlig at begive sig til Nederlandene, medens et stort kejserligt Gesandtskab under Greverne af Montfort og Rennenberg samt *Godskalk Eriksen* afsendtes til de protestantsindede tyske Fyrster for at tilkjendegive dem Kejsersens Vilie og bevæge dem til at opgive den holstenske Kristian III's Sag. D. 6. Marts vare de i *Kassel* hos Landgreve Filip af Hessen, d. 18. Marts i *Eilenburg* hos Kurfyrsten af Sachsen, d. 29. Marts i *Celle* hos Hertugerne af Lyneburg. De udrettede dog intet; de evangeliske Fyrster frygtede selvfølgelig allermest en katholsk Vasal paa Danmarks og Norges og maaske ogsaa paa Sveriges Trone¹⁾.

Den 3. April var det kejserlige Gesandtskab i *Hamborg* og sendte herfra i Kejsersens Navn en Opfordring til Hertug Kristian om at trække sine Tropper ud af Danmark og tilkjendegav tillige, at hvis han personlig eller ved sine Raader vilde underhandle videre med dem, vare de ikke utilbøjelige til en saadan Forhandling i Lybeck eller Hamborg eller paa et andet belejligt Sted²⁾. Brevet var af en saadan Beskaffenhed, at det ikke var langt fra en Krigserklæring. Samtidig skreve de et Brev til Hertug Kristians Raader i Holsten om at befordre Brevet til Hertugen, og da de skulde rejse til flere Steder efter Kejsersens Befaling, bade de om, at et Lejde til at rejse gennem Hertugens Lande med det snarreste maatte sendes dem til Hamborg³⁾. Da Hertug Kristian selv var i Danmark, men havde efterladt Raaderne i Hertugdømmerne-

¹⁾ Waitz, Lübeck u. Jürg. Wullenwever III, 262 ff.; jævnf. Pal. Müller, Grevens Fejde II, 309 ff.

²⁾ Aktstykker til Grevefejdens Hist. I, 530 ff.

³⁾ Afskrift efter tyske Kancellis Arkiv i Klevenf. Saml. i Rigsarkivet. Dette Brev har haft ikke ringe Betydning i *genealogisk* Henseende, da Godsk. Eriksens Segl findes herunder, hvorved Klevenfelts Opmærksomhed henledtes paa, at ikke blot han, men hele Koxbøl-Linien vare *Rosenkrantzer*.

Fuldmagt til at afgjøre alle slige Sager, svarede disse fra Gottorp d. 30. April, at et Par Raader med tilbørlig Fuldmagt den følgende Fredag skulde møde i Hamborg til nærmere Forhandling¹⁾. Her traf de imidlertid ikke de kejserlige Raader, som netop samme Dag (10. April) fra *Lyneburg* sendte Breve til Grev Kristoffer og de belejrede i Kjøbenhavn, hvori de opfordrede dem til at holde kraftigt ud: i Hamborg havde Kommissærerne faaet Brev fra Regentinden i Nederlandene, Dronning Marie, i denne Anledning; Rustningerne dreves nu med Kraft i Nederlandene²⁾.

Ogsaa til Hertug Henrik af Meklenborg begave Sendebudene sig, og herfra rejste de til *Lybeck* for at bevæge denne Stad til ikke helt og holdent at slaa Haanden af Kjøbenhavn og Malmø. I denne By traf endelig Hertug Kristians Raader dem, deriblandt Kansler Utenhof og Peder Svave. De overleverede en lang, paa Latin affattet Skrivelse fra Hertug Kristian til Kejseren, hvori han gik ind paa hele sin Faders og sit eget Forhold til Kristiern II. At han skulde gaa ind paa at rømme Kongeriget Danmark, netop som han var i Færd med at indtage Kjøbenhavn, var naturligvis ikke til at vente. De kejserlige Kommissærer erklærede imidlertid, at de ikke turde forelægge Kejseren et saadant Svar, og nægtede at modtage det, hvorpaa de afrejste, og saaledes vare alle Forhandlinger afbrudte³⁾.

De kejserlige Kommissærer havde imidlertid staaet i livlig Forbindelse med Udsendinge fra Kjøbenhavn, der endnu ikke var helt afspærret fra Søsiden. Hertug Albrecht havde saaledes udsendt sin Sekretær (maaske *Godskalk Eriksens* gamle Bekjendt *Kristiern Vinter*, Kristiern 2dens tro Mand, der nu var Sekretær hos Hertug Albrecht) og *Benedikt von der Wisch*, en holstensk Adelsmand, der havde fulgt Kristiern II i Landflygtigheden og ligeledes nu var i Hertugens Tjeneste; Grev Kristoffer havde

¹⁾ Aktstykker til Gr. F. I, 539.

²⁾ Aktstykker til Gr. F. I, 535; 537. — Altmeyer, Relations des Pays-Bas avec le Nord S. 534 ff.; jævnf. Waitz anf. Skr. S. 265.

³⁾ De holstenske Raaders Svar i Hertug Kristians Navn (det latinske Brev), se Cragii Annales S. 130 og Waitz, anf. Skr. III, 265 ff. med Anm. 65 S. 537 ff.

sendt to fra Kristiern II's og Søren Norbys Tid meget bekendte Krigere, *Mikkel Blik* og *Otte Stigsen (Ulfeld)* tilligemed 2 andre Udsendinge. Disse traf i Wismar sammen med *Ambrosius Bogbinder*, der netop var paa Tilbagevejen fra Nederlandene. Efter Dronning Maries Begjæring ilede Otte Stigsen og Mikkel Blik strax til Nederlandene for at være paa Raad med ved den store Flaades Udrustning, som nu var i fuld Gang; de øvrige afrejste til Kommissærerne for at pleie Raad med dem og har formodentlig truffet dem i Lyneburg eller Lybeck¹⁾.

Imidlertid havde *Cornelius Scepper* af Regeringen i Nederlandene faaet det Hverv at sørge for Flaadens Proviantering. 30 Orlogsskibe var man i Færd med at udruste; Admiralen i Flandern, *Maximilian af Burgund*, Herre af *Bevern*, var udset til Øverstbefalende; *Cornelius Scepper* og *Godskalk Eriksen* skulde følge med som kejserlige Kommissærer²⁾. 3—4000 Mand vare besteaet til at gaa om Bord. For anden Gang var Godskalk Eriksen saaledes udset til fra Nederlandene af at skulle forestaa et større Tog til Bedste for Kristiern II og hans Slægt. og denne Gang syntes det at skulle blive til Virkelighed, skjønt Udrustningen trak noget i Langdrag paa Grund af temlig stor Uvilje mod Toget hos flere indflydelsesrige Personer i Nederlandene. Men da tog Kristian III, efter Sigende ifølge Johan Rantzaus Raad, pludselig Landsknægtøverstsen Meinhardt v. Ham og hans Tropper i sin Tjeneste og lod ham gjøre et Indfald i Groningen og Frisland. Man maatte nu anvende de samlede Tropper mod ham; vel blev han indesluttet i Dam, men det heletrak i Langdrag. Først d. 10. August maatte Meinhardt v. Ham overgive sig, men imidlertid var Kjøbenhavn falden d. 29. Juli; alt Haab var ude. Flaaden laa imidlertid fuldt færdig i Veere i Zeeland. Den kom afsted, lader det til, men — før at krydse i de engelske Farvande. I al Fald skriver Nikolaus Olahus fra

¹⁾ Ambrosius Bogbinder til Hert. Albrecht, Wismar, 7. Apr. 1536 (Aktstykker til Gr. F. I, 534).

²⁾ Altmeyer, Relations des Pays-Bas avec le Nord S. 567; jævnf. Saint Genoit et Yssel de Schepper, anf. Skrift S. 68; Yssel de Schepper, Lotgevallen van Kristiern II, S. 334 ff.

Bryssel d. 16. September til en kejserlig Raad, Dr. Frans Craneveld, en Mand, der ogsaa oftere i disse Brevvekslinger omtales i Forbindelse med Godskalk Eriksen, at der er udrustet en Flaade, der under Greven af Beverns Anførsel skal sejle i de engelske Farvande; som Kommissærer ere „vore Venner“ (*nostris*) Cornelius og Godskalk medgivne; de rejste herfra i Forgaars til Zeeland¹⁾. En ny Krig mellem Kejseren og Frankrig var desuden den Gang ved at udbryde.

Med Aaret 1537 indtraadte større Ro i de nordiske Forhold. Ogsaa Norge havde maattet underkaste sig Kristian III.'s Herredømme, og med Nederlandene sluttedes i Bryssel en treaarig Stilstand. Under disse Forhold hører man i den følgende Tid mindre til Mester Godskalk Eriksen. Dette beror dog næppe paa, at han ikke har været i uafbrudt Virksomhed; tværtimod kan man spore hans travle Færd lige til hans Dødsdag; men mange Efterretninger om ham skjule sig vistnok endnu i de store udenlandske Bogsamlinger eller Arkiver; thi man kan jo vente at træffe Oplysninger om denne Mand næsten i alle betydeligere evropæiske Arkiver. I Juni 1537 træffer man ham saaledes i *St. Omer*, som den Gang hørte til Nederlandene. Herfra underrettede han nemlig Scepper om, at Ærkebiskop Olaf Engelbrechtsen, der var fordreven fra Norge, nu havde taget Ophold i Lier, indtil han kunde træffe Dronning Marie, hvilket han havde bedt Godskalk Eriksen om at udvirke Dronningens Tilladelse til²⁾. I Slutningen af samme Aar blev han sendt paa en diplomatisk Rejse til Hertugen af Kleve for at bevæge denne til at opgive sin Forbindelse med Kejserhusets gamle Fjende, Hertug Karl af Geldern, der i Forstaaelse med Kristian III havde modsat sig nogle Forsøg, som Pfalzgreven, der ikke var medindbefattet i Brysseler-Stilstanden, havde gjort for at samle Tropper til et paatænkt Tog mod Danmark. Missionen synes dog at være mislykket; Hertugen af Kleve havde endog vist sig temlig

¹⁾ *Monumenta Hungariæ historica* XXV, S. 582.

²⁾ Cornelius Scepper til Olaf Engelbrechtsen, dat. Lille (Insula) 28. Juni 1537 (Dipl. Norv. XII, 720.)

uforskammet over for *Godskalk Eriksen*, hvorover Dronning Marie viste sig meget forbitret¹⁾.

D. 19. December 1537 skriver ogsaa Mester *Godskalk Eriksen* til Johannes Dantiscus fra Bryssel og underretter ham om, at deres fælles Ven, *Ærkebiskop Johan Veze*, der hidtil havde haft saa mange tomme Titler som *Ærkebiskop* (af Lund), *Biskop* (af Roskilde), *Administrator* o. s. v., endelig ved *Pfalzgrevens Hjælp* var bleven *Abbed* for *Klostret Waldsaken*. „Dette Abbedi er, som jeg erfarer, meget rigt og skaffer ham flere Indtægter, end om han havde faaet ti Titler til, ja selv *Kardinalsværdigheden*. Han har adskillige Gange indbudt mig til at faa Del i hans Herligheder, men tilfreds med min *Skjæbne* overlader jeg *Fyrsterne deres Sager*“²⁾. Af et Brev fra *Johan Veze* til *Godskalk Eriksen*, skrevet fra Wien d. 6 Oktbr. 1535, ser man ogsaa, at *Johan Veze* ivrigt har interesseret sig for, at *Godskalk Eriksen* skulde faa et *Kanonikat* eller lignende *Præbende*; der synes navnlig at være Tale om *Diakonaten Arche*; *Dronning Maria* og *Pfalzgreven* synes at have maattet tage sig af *Sagen*³⁾.

Dette *Diakonats* synes han dog ikke at have faaet; derimod fik han i Aaret 1536 et *Kanonikat* ved *Domkirken* i *Maintz*. Han anføres nemlig under dette Aar i en *Fortegnelse* over *Kan- nikerne* i denne Kirke under Navnet: *Gotschalculus Ericus a Rosen- crantz*, *canonicus domicellaris*, — den eneste Gang, han nævnes med *Rosenkrantz*-Navnet; men det er tydeligt nok, at han selv har antaget det⁴⁾. Han havde nemlig *Vanskeligheder* ved at blive *anerkjendt* som *Kannik* og kunde ikke komme i *Besiddelse*

¹⁾ 1. Januar 1537, gl. Stil (o: 1538), Bruxelles, Dronn. Marias Instruktion for en Gesandt, der i samme Anledning sendtes til Greven af Nassau (Lanz, Statspap. Kaiser Karl V, S. 253). Jævnf. Cragii Hist. Chr. III, ed. Gram. S. 116.

²⁾ Invitavit me aliquoties ad participationem fortunarum; sed ego mea sorte contentus principibus sua permitto (Westphalen, Mon. ined. III, 443).

³⁾ Gott. Fællesark. XIII, 23, c.

⁴⁾ Catalogus omnium Canonicorum eccl. Moguntinensis, udg. og samlet 1623 af Georg Helwich, vicarius eccl. Mogunt. metropol. — Denne Fortegnelse, der udgiver sig for at være udarbejdet efter *Sjælemessebøger*, *Gravskrifter*, gl. Dokumenter o. s. v., er atter optagen i *Georgii Christiani Johannis Rerum. Mogunt. Hist. II, p. 239*.

af Kanonikatet, før han førte Bevis for, at han var af adelig Stamme i 4de Led. I Aaret 1540, da Kristian III sendte Eske Bilde og Peder Svave til Bryssel for at faa den da udløbne treaarige Vaabenstilstand med Kejseren forlænget, bragte disse med sig tilbage en Begjæring fra *Godskalk Eriksen* om, at Kongen, da Mester Godskalk var født i Hertugdømmet Slesvig, vilde tillade, at nogle af hans Slægt og Venner maatte begive sig til *Köln* for at afgive det fornødne Vidnesbyrd om hans Adelskab. Kongen tillod da ogsaa (7. August), at hans Broder *Iven Eriksen* (til *Koxbøl*) og andre af hans Venner maatte begive sig ud af Landet i denne Anledning¹⁾. Man maa vel saaledes antage, at Godskalk Eriksen har deltaget i Forhandlingerne i Bryssel, hvor før øvrigt de kgl. Gesandter havde haft en haard Dyst at bestaa med *Scepper* og de øvrige kejserslige Underhandlere, da disse kun vilde give Kristian III Hertugtitel, og hvor Stilstanden kun blev forlænget paa et Aar, indtil 1. Maj 1541, medens Stridighederne mellem Kristian III og Pfalzgreven skulde afgjøres paa et nyt Møde ved Bartolomei Tider (24. August). Dette Møde fastsatte Kejseren senere skulde holdes i *Köln*, og hertil bestemtes fra dansk Side at Anders Bilde, Peder Svave m. fl. skulde begive sig som kgl. Sendebud; men i det sidste Øjeblik forandrede Kongen sin Beslutning og afsendte blot Kaspar Fuchs med et Brev til Dronning Maria, hvori han undskyldte, at han ikke kunde deltage i *Kölner-Mødet*. At Godskalk Eriksen ogsaa skulde have givet Møde i *Köln*, synes at fremgaa af hans Begjæring om, at hans Venner maatte begive sig hertil.

I et Par Aar hører man nu intet om Mester Godskalk. At han i denne Tid skulde have opholdt sig i Ro i Maintz som Domherre, er næppe rimeligt. Snarere har han som sædvanlig været i travl Virksomhed i Anledning af de mange Møder og Underhandlinger, som Kejsersens og Pfalzgrevens Forhold til Danmark stadig medførte. I Aaret 1543 træffer man ham i *Wien*,

¹⁾ Fam. Rosenkr. Hist. II, Dfpl. Nr. 154, S. 193; jævnf. Cragii Hist. Chr. III, S. 208 ff.

hvorfra han i Forening med flere andre kejserlige Raader begav sig til Nederlandene. Hans Ven *Nikolaus Olahus* havde i denne Anledning anbefalet den tidligere omtalte danske Humanist, Jakob Jespersen, der ogsaa paa denne Tid forlod Oláhs Hus for at begive sig til Belgien, til hans Omsorg¹⁾. Dette omtales i et Dedikationsbrev, hvori de Personer omtales, som Jakob Jespersen havde staaet i Forhold til. Denne udgav nemlig i Slutningen af Aaret 1544 i Antwerpen en Del latinske Digte, hvori der baade findes et Digt til Ære for Godskalk Eriksen, forfattet, medens denne endnu var i Live, men som Forfatteren nu vilde udgive til hans Ære, *efter at han var død*, og et latinsk Gravvers over ham, hvoraf det fremgaar, at han døde i Valenciennes d. 28. September 1544²⁾. Dette stemmer

¹⁾ *Nikolaus Olahus (Oláh)*, der omtales saa hyppig i Forbindelse med Godskalk Eriksen, var født 9. Januar 1493 i Transsylvanien og hørte til en af Ungarns fornemste Slægter; Faderen var en Søstersøn af den berømte Johannes Hunyades og Fætter til den bekendte Kong Mathias Corvinus. Sønnen var bestemt til Hoftjenesten og kom 1509 i sit 16. Aar til Kong Ladislaus's Hof. Uden at have nydt Universitetsdannelse kastede han sig med Begjærlighed over boglige Studier og blev ved egen Hjælp en af Tidens betydeligste Humanister og Ven af Erasmus fra Rotterdam. 1516 blev han Sekretær hos Kansleren af Ungarn, fik præstelig Indvielse og et Kanonikat; 1524 blev han Statssekretær hos Kong Ludvig II og fulgte 1530 dennes Enke, Dronning Maria, til Nederlandene, hvor han som Statssekretær indtog en betydelig Stilling og kom i Berøring med lærde Mænd af humanistisk Retning; netop her lærte han sig selv Græsk og brugte hertil Jakob Jespersens Hjælp. Ligesom Scepper havde ogsaa han overværet Religionsforhandlingerne i Augsburg 1530. — 1539 ansattes han (som Statssekretær?) i Wien hos Kong Ferdinand, blev 1543 Biskop af Agram og ungarsk Hofkansler, 1553 Ærkebiskop af Gran og Ungarns Primas, 1562 tillige kejs. Statholder og døde 14. Januar 1568 i en høj Alder. Han roses meget som den ungarske Kirkes Primas, som en mild og venlig Olding, der med Fasthed tog sig af Kirkens Anliggender uden at forfalde til Intolerance eller Forfølgelser. Hans betydelige Brevvexling er meddelt i *Monumenta Hungariæ* hist. XXV.

²⁾ Værkets Titel er: *Anactobiblion et Heroepe Jacobi Jaspari Dani Arhusiensis, professoris Græcolatini. Antwerpiae 1544.* — Fol. C. VII staar: *Aliud Rhythmicum ad generosum virum Dominum Godscalcum Erycum, quum in vivis esset diu factum et scriptum, quo uoluit author testatum amorem in amicum suum etiam post obitum illius.* — I Bogen findes Digte, daterede fra sidste Halvdel af Oktober 1544. Bogen selv findes ikke i danske Bibliotheker, men er nøjagtig beskrevet i: (v. d. Haeghen), *Bibliographie des oeuvres de Jacobus Jasparsus (etc.)*, Gand 1882 (jævnf. Hist.

fuldstændig med en Beretning, som Kristian III's Sekretær Kaspar Fuchs, der havde været i diplomatisk Sendelse i Bryssel, efter sin Hjemkomst d. 8. November sendte til sin Herre og hvori han fortæller, at Mester Godskalk Eriksen var død i Valenciennes paa *Tilbagevejen fra Frankrig*¹⁾. D. 18. September, altsaa ti Dage før, var den endelige Fred mellem Kejser Karl V og Kong Frans I bleven sluttet i Crespy. Saasnart Kejseren var kommen tilbage, fik han til Forherligelse af Freden Besøg af Dronningen af Frankrig, Hertugen af Orleans og flere fyrstelige Personer. Det er saaledes sandsynligt, at Godskalk Eriksen har deltaget i Fredsunderhandlingerne, men at hans „gamle Sygdom“, hvis Beskaffenhed man for øvrigt ikke kjender, har faaet Bugt med ham, ligesom han var kommen paa belgisk Grund i Hennegau, hvortil Valenciennes den Gang regnedes; maaske var han endogsaa i Kejserens Følge. Han maa vel da have været omtrent 60 Aar. Han faldt saa at sige paa sin Post, efter et rigt og omvexlende Liv. Stod han maaske end i Begavelse tilbage for Mænd som Johan Veze og Scepper, for ikke at tale om den ædle Humanist Nikolaus Olahus, der kom til at indtage saa smuk og betydningsfuld en Stilling i sit Fædrelands Historie, saa gjør han dog, overalt hvor han fremtræder, Indtryk af en retsindig og duelig Mand, der med stor Troskab, uden Bram, ligefremt og jævnt røgtede de mange Hverv, der betroedes ham, som aldrig svigtede den Sag, han havde helliget hele sit Liv, og som derfor ogsaa fandt mange Venner under sin lange Ud-lændighed.

Tidsskrift 5. R. IV, 303). — Epitafiet over Godsk. Eriksen findes fol. D. ff. (v. d. Haeghen S. 12, hvor Dødsdagen sættes til „le 4 des calendes d'October 1544“). Dedicationsbrevet omtales hos v. d. Haeghen S. 16, der siger, at Godsk. Eriksen 1543 begav sig fra Wien til Nederlandene og døde kort efter sin Ankomst i Valenciennes. Herefter kunde man tro, at Dødsaaet var 1543, og hertil sættes det virkelige ogsaa i den tidligere omtalte Kannikefortegnelse fra Maintz: 1536 (=: *annus possessionis*). *Gotschalcus Ericus a Rosencrantz, canonicus domicellaris, obiit anno 1543*. Baade Epitafiets Dato og det følgende vil dog vise, at Aaret maa være 1544.

¹⁾ „Meister Gotschalk Eriksen ist im Auszuge aus Frankreich zu Vallensyn gestorben“ (Behrmann, Christian II's Fængsels- og Befrielseshist. S. 144; jævnf. S. 55 ff.). Dette vilde Fuchs næppe falde paa at fortælle som en Nyhed, hvis Manden var død over et Aar tidligere.

Om han ligger begravet i Maintz eller i Belgien, vides ikke. Til Executores testamenti havde han bestemt sin Ven Scepper og en Kjøbmand i Antwerpen ved Navn Vilhelm Bornewater, der oftere omtales i Kristiern II's Breve. I Aaret 1550 sendte disse gennem den nederlandske Regering Begjæringer til Kristian III om at lade forhøre hos den fangne Kong Kristiern, hvorvidt et Gjældsbeløb til en nederlandsk Kjøbmand, som stammede fra den Tid, Godskalk Eriksen var Kong Kristierns Kansler i Stockholm, var Godskalk Eriksens private Gjæld, saaledes som Kjøbmandshuset paastod, eller Penge, som Godskalk Eriksen havde laant paa Kongens Vegne. Kristiern II har ogsaa baade d. 18 Februar 1549, den Dag, han efter Bortflytningen fra Sønderborg skal have haft sin Sammenkomst paa Hagenskov Slot med Kristiern III, og fra Kallundborg d. 1. Septb. 1550 udstedt Erklæringer til *Godskalk Eriksens Brødre, Klavs, Iven og Sivert Eriksen*, om at Pengene vare laante til Kongens Tjeneste og Gjælden saaledes Arvingerne uvedkommende¹⁾. Vi føres herved over til en nærmere Omtale af disse Brødre, de eneste af Mester Godskalks Slægtninge, man med Sikkerhed kan eftervise; men lige saa righoldige Efterretninger man har om Mester Godskalk Eriksen selv, ligesaa magre ere Efterretningerne om hans 3 Brødre.

Klavs Eriksen (Rosenkrantz) blev i Aaret 1530 opbudt til Rostjeneste med to Heste; i Plovskatregistret fra 1536 opføres han sammen med sine Brødre **Iven** og **Sivert** „paa Koxbøll“ til 16 Gylden (1 Gylden af hver Plov). Aar 1537 befalede Kristian III ham og nogle andre Adelsmænd at besigtige Skjellet mellem „Tackeholt og Østerborg“. De tre Brødre opføres som „Erfgeseten too Kogsbül“ endnu i Aaret 1565. — **Klavs** og **Sivert** synes at være døde kort efter denne Tid og synes ikke at have efterladt sig Arvinger²⁾. **Iven Eriksen (Rosenkrantz)** levede derimod endnu 1570. Han forekommer

¹⁾ Allen, Breve og Aktstykker, I, 529 ff. — Fam. Rosenkr. Hist. II, Dipl. Nr. 193 S. 242.

²⁾ Fam. Rosenkr. Hist. I, 281; Dansk Mag. 4. R. III, 240 ff. Voss Excerpter, Klevenf.

1535 og 1536 i Skattelister. Han skal første Gang have været gift med *Karen Skram*, Datter af Peder Skram til Alsted og Stovgaard og Kirsten Enevoldsdatter (Rafvad), anden Gang o. 1547 med *Karen Lange*, Datter af Hans Lange til Kjærgaard og Maren Spend. For øvrigt er Iven Eriksen til Koxbøl kun bleven bekendt ved, at han i Januar 1547 havde en Retsstrid for det kongelige Retterting i Kolding med Hans Tavsens som Biskop i Ribe angaaende 5 Gaarde i Emmerløv og Sejerslev, som hans „Forældre“ (Forfædre) havde givet til Vor Frue Alter i Emmerløv Kirke; men da Hans Tavsens beviste, at en Kapellan altid havde været forlenet med samme Gaarde, blev Sagen forliget saaledes, at Landgilden af de fem Gaarde altid skulde blive hos Kapellanden, men at Forsvaret, Ægter, Arbejde og al anden Herlighed af Gaarden skulde til evig Tid forblive hos Iven Eriksen og hans Arvinger. Paa dette Brev tog Iven Eriksen til Koxbølle kgl. Bekræftelse $\frac{13}{8}$ 1570 og har altsaa levet endnu paa denne Tid. Det fortælles, at en Adelsmand en Gang i sin Forbitrelse over Hans Tavsens Prædikener vilde dræbe ham med sin Kaarde i Ribe Domkirke, hvilket dog blev forhindret. Man har sat dette i Forbindelse med Iven Eriksens Sag, men det er blot en Gisning. For øvrigt laa Hans Tavsens ogsaa i Strid med Iven Eriksens Svoger, Niels Lange til Kjærgaard, og flere Medlemmer af Familien Lange. Iven Eriksen synes ikke at have efterladt sig Livsarvinger, hvorimod den anden Sidelinie af Rosenkrantzerne paa Koxbøl, *Ivensønnerne*, endnn besade Gaarden i det følgende Aarhundrede.

¹⁾ Fam. Rosenkr. Hist. I, 281. — Voss. Exc. — Erslev og Møllerup, Kr. III's danske Registr. S. 328 ff. (Krag, Kristian III's Hist. 83—84); Reg. o. a. L. 1570 p. 91; jvf. Pont. Ann. III, 301; Røn, Hans Tavsens Levned, S. 108; Kinch, Ribe efter Ref. S. 28—29; 30.